T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DÖNEMİN OSMANLI BASININA GÖRE I. BALKAN HARBİ'NDE ÇATALCA MUHAREBELERİ (1912-1913)

HAZIRLAYAN

KÜBRA GÜLOĞLU

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. BÜLENT AKYAY

EDİRNE 2025

Tezin Adı: Dönemin Osmanlı Basınına Göre I. Balkan Harbi'nde Çatalca Muharebeleri (1912-1913)

Hazırlayan: Kübra GÜLOĞLU

ÖZET

Osmanlı Devleti'nin son döneminde yaşanan Balkan Savaşları, askerî yenilgilerin yanı sıra siyasî ve toplumsal yapıda da ciddi kırılmalara yol açmıştır. Bu süreçte başkent İstanbul'un savunulması açısından son savunma hattı olan ve stratejik öneme sahip Çatalca ve çevresinde gerçekleşen muharebeler, devletin varlığını devam ettirebilmesiyle doğrudan ilişkilendirilmiş ve savaşın seyri bakımından da belirleyici bir rol oynamıştır. Buna karşın Çatalca Muharebeleri mevcut tarih yazımında sınırlı biçimde ele alınmıştır. Bu bağlamda araştırmanın temel amacı, Osmanlı basınında Çatalca Muharebelerine nasıl yer verildiği ve savaşın seyrine ilişkin haberlerin kamuoyuna nasıl yansıtıldığını incelemektir.

Çatalca Muharebeleri, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki askerî gücünü ve savunma kabiliyetini göstermesi açısından da oldukça önemlidir. Zira savaşın ilanından kısa bir süre sonra Bulgar ordusu, Osmanlı sınırlarını aşarak başlattığı saldırıyı takiben Kırkkilise ve ardından Pınarhisar Muharebelerinde kısa zamanda almış olduğu galibiyetlerle Çatalca önlerine kadar gelmiştir. Bozguna uğrayıp, dağınık bir halde Çatalca hattına çekilmek mecburiyetinde kalan Osmanlı birlikleri ise düşmanı durdurmak ve başkent İstanbul'a sokmamak için burada son bir çatışma ve savunma hattı oluşturmuşlardır. Yaklaşık altı ay boyunca bu hattı savunan Osmanlı ordusunun 12 Temmuz 1913'te başlattığı ileri harekât ise Doğu Trakya'nın yeniden Türk hakimiyetine girmesiyle sonuçlanmıştır.

Bu çalışmada, başta *Tanin*, *İkdam*, *Sabah, Tasvir-i Efkâr* ve *Alemdar* gazeteleri olmak üzere dönemin önde gelen gazeteleri incelenerek Çatalca Muharebelerine dair haberlerin ve resmî açıklamaların Osmanlı basınına nasıl yansıdığı ele alınacaktır. Ayrıca bu gazetelerin konu aldığı yerli ve yabancı savaş muhabirlerinin telgraf ve mektupları ile Osmanlı ve Bulgar haber ajanslarının haberleri de incelenerek bu haberler hatıratlar, araştırma-inceleme eserler ve lisansüstü tezler ile desteklenecektir.

Anahtar Kelimeler: Balkan Savaşları, Çatalca Muharebeleri, Osmanlı Basını, Gazete, Osmanlı Ordusu, Bulgar Ordusu

Title: The Battles of Chataldja in the First Balkan War (1912-1913) According to the Ottoman Press of the Period

Author: Kübra GÜLOĞLU

ABSTRACT

The Balkan Wars, which took place in the last period of the Ottoman Empire caused serious fractures in the political and social structure as well as military defeats. In this process the battles that took place in and around Chataldja, which was the last line of defense for the defense of the capital Istanbul and had strategic importance, were directly related to the survival of the state and played a decisive role in the course of the war. On the other hand the Battles of Chataldja have been dealt with in a limited way in the existing historiography. In this context the main purpose of this study is to examine how the Ottoman press covered the Battles of Chataldja and how the news about the course of the war was reflected to the public.

The Battles of Chataldja are also very important in terms of showing the military power and defense capability of the Ottoman Empire in its last periods. Shortly after the declaration of the war the Bulgarian army, crossed the Ottoman borders and launched an attack, followed by the victories in Kırkkilise and then Pinarhisar Battles in a short time and reached the front of Chataldja. Defeated and forced to retreat in disarray to the Chataldja line, the Ottoman troops formed a last line of battle and defense here to stop the enemy and prevent them from entering the capital Istanbul. After having defended this line for about six months, the Ottoman Army launched an advanced operation on July 12 1913 which resulted in Eastern Thrace coming back under Turkish sovereignty.

In this study, the leading newspapers of the period, especially *Tanin*, *İkdam*, *Sabah*, *Tasvir-i Efkâr* and *Alemdar* will be analyzed and how the news and official statements about the Battles of Chataldja were reflected in the Ottoman press will be discussed. In addition, telegrams and letters of local and foreign war correspondents covered by the newspapers in question with the news of the Ottoman and Bulgarian news agencies will also be examined and these news will be supported by memoirs, research-studies and graduate theses.

Keywords: Balkan Wars, Battles of Chataldja, Ottoman Press, Newspaper, Ottoman Army, Bulgarian Army

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması, Osmanlı Devleti'nin son döneminde yaşanan en önemli askerî gelişmelerden biri olan I. Balkan Harbi'nde Çatalca Muharebelerini dönemin Osmanlı basını üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Çatalca, başkentin savunulmasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu yüzden savaşın yalnızca cephedeki seyri değil aynı zamanda kamuoyuna yansıtılması dönemin basınındaki görünümü bakımından bu çalışmanın temel odağını oluşturmaktadır. Matbuatın savaş sürecinde üstlendiği rol dönemi anlamak açısından tarih yazımına önemli katkılar sunmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada Çatalca Muharebelerine Osmanlı basını perspektifinden bakılması hedeflenmektedir.

Bu çalışma giriş ve üç bölümden meydana gelmektedir. Giriş kısmında, Balkan Harbi öncesinde Balkan coğrafyasının genel durumu ve bölgede önde gelen olaylara yer verilmiş, bununla birlikte Balkan devletleri arasında kurulan ittifak ilişkileri ile Osmanlı Devleti'nin bu gelişmeler karşısında benimsediği tutum ele alınmıştır. Birinci bölümde, I. Balkan Savaşı öncesindeki Osmanlı Devleti'nin savaş hazırlıkları, Bulgar ordusunun Osmanlı sınırlarını geçerek Doğu Trakya'daki ilerleyişi ve Osmanlı Şark Ordularının Çatalca Hattı'na geri çekilişine kadarki süreç üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, Birinci Çatalca Muharebesi öncesinde tarafların durumu, Birinci Çatalca Muharebesi ve akabinde imzalanan ilk mütarekeye giden süreç ve ateşkes anlaşmasının içeriğine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise Birinci Mütareke döneminin sona ermesinin ardından gerçekleşen Bolayır Muharebesi ve Şarköy Çıkarması ile İkinci Çatalca Muharebesi ele alınmış, savaşın ardından imzalanan ikinci ateşkes ile Doğu Trakya'da savaşın sona erme süreci üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu bölümde, Londra Ön Barışı ile belirlenen Midye-Enez Hattı'nın, Balkan müttefikleri arasında çıkan İkinci Balkan Harbi'nden istifade edilerek Çatalca ve Bolayır Ordularının ileri harekâtı ile geçilişi ve Edirne ile Kırklareli'nin yeniden Osmanlı topraklarına katılış sürecine de yer verilmiştir.

Tezin hazırlanma sürecinde bazı zorluklarla karşılaşıldığını da belirtmek isterim. Özellikle tarih araştırmalarında sıkça karşılaşıldığı üzere ana kaynak olarak kullanılan gazetelerin dijital ortama aktarım sürecindeki tarama hataları metinlerin

okunabilirliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Gazete sayfalarının düzgün taranmaması ve oluşan baskı sorunları Osmanlıca metinlerin günümüz Türkçesine aktarımını zorlaştırmıştır. Tezde kullanılan Osmanlıca gazetelerin tarihleri okuyucunun takip kolaylığını sağlamak amacıyla dipnotlarda miladi takvim esas alınarak verilmiştir.

Öncelikle, değerli danışmanım Doç. Dr. Bülent AKYAY'a akademik rehberliği, yapıcı eleştirileri ve yönlendirici yaklaşımı için en içten teşekkürlerimi sunarım. Araştırma süresince süreli yayınların ve gerekli eserlerin temini konusunda katkı sağlayan İBB Atatürk Kitaplığı, Beyazıt Devlet Kütüphanesi ve Trakya Üniversitesi Merkez Kütüphanesi çalışanlarına teşekkür ederim. Bu tez, Türk Tarih Kurumu tarafından verilen burs ile desteklenmiştir. Bu vesileyle Türk Tarih Kurumu'na da teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca eğitim hayatım boyunca her zaman yanımda olan, sabır ve anlayışla beni destekleyen kıymetli aileme, cennetin en güzel köşesinden beni izlediğine inandığım canım annem Sezen GÜLOĞLU'na, dostlarım Ayşegül ARABACI, Sümeyra AZMAN, Hilal ULUKAYA, Ece AY KAYA'ya ve hayat arkadaşım Doğukan GÜLCEVHER'e sonsuz teşekkür ederim.

Bu çalışmanın, Osmanlı basını üzerinden yapılan askerî tarih araştırmalarına mütevazı bir katkı sunabilmesi en büyük temennimdir.

Kübra GÜLOĞLU

Edirne 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT iii
ÖNSÖZ v
İÇİNDEKİLER vii
KISALTMALAR ix
KAYNAKLARA DAİR x
GİRİŞ 1

I. BÖLÜM
BİRİNCİ BALKAN HARBİ'NİN BAŞLAMASI VE OSMANLI ORDUSUNUN ÇATALCA HATTINA GERİ ÇEKİLİŞİ

1.1. Osmanlı Ordusunda Seferberlik 17
1.2. Tarafların Askerî Kuvvetleri 24
1.3. Balkan Harbi'nin Başlaması ve Doğu Trakya'nın Genel Durumu 26
1.4. Bulgar Ordularının Doğu Trakya'daki İlerleyişi 27
1.5. Kırkkilise Muharebeleri 28
1.6. Lüleburgaz-Pınarhisar Muharebeleri 32
1.7. Osmanlı Ordusunun Çatalca Hattı'na Geri Çekilişi 36

II. BÖLÜM
BİRİNCİ ÇATALCA MUHAREBESİNDEN İLK MÜTAREKE DÖNEMİNE KADAR OLAN SÜREÇ

2.1. Birinci Çatalca Muharebesi Öncesi Tarafların Genel Durumu 38
2.1.1. Çatalca Hattı'nın Coğrafi Yapısı ve Stratejik Önemi 38
2.1.2. Osmanlı Ordusunun Savunma Hazırlıkları 39
2.1.3. Çatalca Ordusunun Kuruluşu 43
2.2. Bulgar Ordularının İleri Hareketi 45
2.3. Birinci Çatalca Muharebesi 47

2.4. Birinci Mütareke Dönemi ve Osmanlı Devleti'ndeki Müteakip Gelişmeler 59
2.4.1. Mütareke Hazırlıkları ... 59
2.4.2. Müzakereler ve Birinci Çatalca Mütarekesi ... 62
2.4.3. Mütareke Döneminde Bulgarların Faaliyetleri ... 69
2.4.4. Londra Barış Konferansı ... 74
2.4.5. Londra Büyükelçiler Konferansı ... 83

III. BÖLÜM
BİRİNCİ MÜTAREKE SONRASI GENEL DURUM VE İKİNCİ ÇATALCA MUHAREBESİ

3.1. Birinci Mütareke Sonrasında Yaşanan Gelişmeler ... 86
3.1.1. Mütarekenin Feshedilmesi ... 86
3.1.2. Bolayır Muharebesi ... 87
3.1.3. Şarköy Çıkarması ... 94
3.2. İkinci Çatalca Muharebesi ... 100
3.3. İkinci Mütareke Dönemi ... 123
3.4. Çatalca ve Bolayır Ordularının İleri Harekâtı ... 127

SONUÇ ... 135
KAYNAKÇA ... 141
EKLER ... 155

KISALTMALAR

ATASE	: Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale / Adı Geçen Madde
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
bkz.	: Bakınız
bsk.	: Baskı
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
Ed.	: Editör
Ks.	: Kısım
nr.	: Numara
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
vb.	: ve benzeri
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan

KAYNAKLARA DAİR

Bu kısımda konumuz açısından çalışmamızın ana kaynağı niteliğinde olan ve yararlandığımız gazeteler hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır. İlk olarak tezimizde sık sık atıf yaptığımız *Tasvir-i Efkâr* gazetesinden bahsetmek gerekmektedir. *Tasvir-i Efkâr*'ın ilk sayısı 27 Haziran 1862'de Şinâsi tarafından çıkarılmış ve iki buçuk yıl onun yönetiminde kalmıştır. Fakat 1865'te siyasî sebeplerden dolayı tutuklanacağını düşünen Şinasi gazetenin yönetimini Namık Kemal'e bırakarak Paris'e gitmiştir.[1] *Tasvir-i Efkâr*, kamuoyunun önemini her şeyin üzerinde tutan ilk gazete olarak kabul edilmektedir. Osmanlı toplumsal yapısı içinde Türk unsurunun haklarını savunmuş, siyasal polemikleriyle basına yeni bir boyut kazandırarak Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin sözcüsü konumuna gelmiştir.[2] Namık Kemal hükümeti eleştiren yazılarının dikkat çekmesi üzerine tutuklanma ihtimaline karşı Avrupa'ya gitmiştir. Böylece gazete 1868'deki son sayısına kadar Recaizade Mahmud Ekrem ve Kayazade Reşad yönetiminde kalmıştır.[3] *Tasvir-i Efkâr*'ın kapanışından yaklaşık kırk yıl sonra Ebüzziyâ Mehmed Tevfik, Şinâsi'nin varislerinden aldığı imtiyazla 31 Mayıs 1909'da İstanbul'da *Yeni Tasvir-i Efkâr* isimli ikinci bir gazete yayımlamaya başlamıştır. Gazete siyasî gerekçelerle dönem dönem kapatılmış, mahkemeye verilmiş ve pek çok kez isim değiştirerek *İntihâb-ı Efkâr*, *Tefsîr-i Efkâr*, *Hak* ve *Yeni Tasvîr-i Efkâr* gibi farklı isimler alarak yayımlanmaya devam etmiş, 1949 yılına kadar yayın hayatını sürdürmüştür.[4]

Bir diğer gazete ise *Sabah* gazetesidir. İlk sayısı 9 Mart 1876'da yayımlanan *Sabah* gazetesinin sahibi Papadopulos ve başyazarı Şemsettin Sami'dir. 1882 yılına kadar yayın kapasitesi sınırlı olan *Sabah*, 1882'de Mihran Efendi'nin idari yönetimine geçmesiyle gerçek anlamda etkili bir gazete haline gelmiştir. İleriki dönemlerde Diran Kelekyan, Ahmet Rasim ve Mahmud Sadık gibi birçok isim gazetede başyazarlık

---

[1] Alpay Kabacalı, *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa, Basın ve Yayın*, Literatür Yayınları, İstanbul 2000, s. 67.
[2] Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2020, s. 46.
[3] Nesimi Yazıcı, "Tasvir-i Efkâr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 40, İstanbul 2011, s. 138-139.
[4] Nesimi Yazıcı, *a.g.m.*, s. 139.

yapmıştır.[5] 1920'de *Peyam-ı Sabah* adını alan gazete Millî Mücadele karşıtı yazılarıyla ön plana çıkmış ve 1922'de kapatılmıştır.[6]

Sabah gazetesine rakip olarak 5 Temmuz 1894'te yayın hayatına başlayan *İkdam*, Türk basın tarihinin en uzun soluklu günlük gazetelerinden biri olmuştur. 8 Mart 1910'dan sonra farklı adlarla yayın hayatını sürdürmüştür. 14 Mart 1910-25 Şubat 1912 arasında *Yeni İkdam* adıyla 607 sayı, 26 Şubat 1912- 10 Ağustos 1912 arasında ise *İktihâm* adıyla 166 sayı yayımlandıktan sonra 10 Ağustos 1912 tekrar *İkdam* ismine dönülmüş ve 5.558 numarayla neşrine devam edilmiştir. Gazetenin yayın hayatı 31 Aralık 1928'de sona ermiştir.[7] Ahmet Cevdet (Oran) tarafından kurulan gazetenin yayın hayatı boyunca değişmeyen temel ilkelerinden biri Türkçülük ve Türkçecilik olup bu fikri benimseyen pek çok yazarı etrafında toplamıştır.[8] Zamanla gazetenin dil politikası "Türk dilinin sadeleştirilmesi ve Türk köylüsünün kendi diliyle kaleme alınan metinleri anlayabilmesi" olarak ifade edilmiştir.[9] Konumuz gereği incelediğimiz nüshaların ilk sayfasında "Her gün sabahları neşr olunur. Siyasî, ilmî, ticarî Türk gazetesidir." ibaresinin kullanıldığı görülmüştür. Başlığına "Türk Gazetesi" ifadesini kullanan ilk gazetedir. Yayımlandığı dönem içerisinde kısa süreli olarak birçok kez kapatılan gazetenin yayın hayatı 1926'da tamamen son bulmuştur.[10]

27 Haziran 1878 tarihinde ilk sayısı yayımlanan *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinin sahibi kayıtlar itibarıyla Mehmed Cevdet olarak görünse de kuruluş ve idaresinde asıl belirleyici isim Ahmed Mithat'tır. Henüz gelişim aşamasında bulunan Türk basını için bir mektep işlevi gören bu gazete, halka okuma alışkanlığı kazandırma, bilgiyi geniş kitlelere ulaştırma ve kültürü tabana yayma gibi önemli bir misyon üstlenmiştir.[11] Dönemin siyasî şartlarının etkisiyle zamanla kendi yayın politikasından uzaklaşan gazete, 1908 İnkılâbı sonrasında ortaya çıkan özgürlükçü atmosferde tarafsız bir duruş sergiliyor gibi görünse de İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne

---

[5] Kabacalı, *a.g.e.*, s. 96.
[6] Koloğlu, *a.g.e.*, s. 65.
[7] Nesimi Yazıcı, "İkdam", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 22, İstanbul 2000, s. 24.
[8] Kabacalı, *a.g.e.*, s. 97.
[9] Yazıcı, *aynı yer*.
[10] Koloğlu, *a.g.e.*, s. 65.
[11] Mehmet Tekin, "Tercüman-ı Hakikat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 40, İstanbul 2011, s. 497.

karşı eleştirel bir yayın çizgisi benimsemiştir. Bu karşıt tutum, gazetenin İttihatçı çevrelerle yoğun ve sert tartışmalara girmesine yol açmıştır. Söz konusu tartışmalar yalnızca gazetenin kamuoyu nezdindeki itibarını sarsmakla kalmamış aynı zamanda Ahmed Mithat'ın uzun yıllar boyunca oluşturduğu saygın kişiliğini de olumsuz etkilemiştir. 1912 yılında İttihat ve Terakki'nin iktidarı tümüyle ele geçirmesiyle birlikte bu muhalif tutum son bulmuştur. Ahmed Mithat'ın vefatından sonraki dönemde gazete el değiştirerek Ahmet Ağaoğlu'nun başyazarlığında İttihat ve Terakki yanlısı bir yayın politikası benimsemiştir.[12]

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinin ardından bir basın faaliyeti patlaması meydana gelmiştir. Birçoğu uzun ömürlü olmasa da bu dönemde çok sayıda gazete ve dergi yayımlanmaya başlamıştır. Ayrıca daha önceden kurulmuş büyük gazetelerden olan *İkdam*, *Sabah*, *Tercüman* ve *Saadet* gazeteleri meşrutiyeti destekler bir niteliğe dönüşmüşler ve genel olarak kadrolarını yenileyerek eski yayınlarla ilişiklerini kesmişlerdir.[13] Bu dönemin dikkat çeken gazetelerinden biri de şüphesiz *Tanin*'dir. *Tanin*, Hüseyin Cahit (Yalçın), Tevfik Fikret ve Hüseyin Kazım Kadri tarafından 1 Ağustos 1908'de kurulmuştur.[14] Gazete, üç ayrı dönemde toplam on yedi yıl boyunca yayımlanmıştır. Hüseyin Cahit bu dönemde İttihat ve Terakki Fırkası İstanbul milletvekilliğini de yapmıştır. Gazete özellikle ilk devresi olan 1 Ağustos 1908 ile 31 Ekim 1918 tarihleri arasında siyasî açıdan büyük bir etki yaratmıştır. Başlangıçta Osmanlıcılık fikrini savunmuşsa da ilerleyen yıllarda Türkçülük idealini savunan bir yayın çizgisine yönelmiştir.[15] 1911-1912 yıllarında İttihat ve Terakki'ye yönelik muhalefetin artması ile Hürriyet ve İtilâf Fırkasının teşkilatlanması sürecinde gazete Divan-ı Harb-i Örfî tarafından veya "Büyük Kabine" gibi İttihatçı karşıtı hükümetlerce sık sık kapatılmış, fakat her defasında farklı adlarla yayınını sürdürmüştür.[16] Sert eleştirileri ve kamuoyunda yankı uyandıran yazıları nedeniyle oldukça dikkat çekerek defalarca kapatılan gazete

[12] Tekin, *a.g.m.*, s. 498.
[13] Koloğlu, s. 90.
[14] Kabacalı, *a.g.e.*, s. 134.
[15] Ömer Faruk Huyugüzel, "Tanin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 39, İstanbul 2010, s. 565.
[16] Huyugüzel, *a.g.m.*, s. 565.

Cenin, *Renin*, *Senin ve Hak* gibi farklı adlar altında yayımlanmaya devam etmiştir.[17]

Gazetenin Kasım 1912'de yeniden kapatılmasıyla Hüseyin Cahit, Viyana'ya gitmiştir. İttihatçıların Bâb-ı Âli Baskını'nın ardından *Tanin*, 31 Ocak 1913'te yeniden yayımlanmaya başlamıştır. Ancak bu tarihten sonra iktidarı tamamen elinde tutan İttihat ve Terakki'nin bazı uygulamalarını eleştirmesi nedeniyle Hüseyin Cahit gazetecilikten çekilmek zorunda kalmıştır. İttihat ve Terakki ileri gelenlerinin eleştirilere son verilmesi yönündeki ısrarları ve devletin karşı karşıya kaldığı tehlikelerin giderek artması üzerine Hüseyin Cahit, 30 Ocak 1914'te *Tanin*'i İttihat ve Terakki Fırkasına devretmiş, böylece gazete cemiyetin resmî yayın organı hâline gelmiştir.[18] Birçok kez kapatılıp yeniden yayın hayatına başlayan *Tanin*, son olarak 14 Kasım 1947'de daha iyi şekilde yayımlanması vaadiyle bizzat Hüseyin Cahit tarafından yayın hayatına son verilmiştir.

Yeni Gazete, 1908'de yayın hayatına başlayan bir diğer gazetedir. Abdullah Zühtü gazetenin hem sahibi hem de başyazarıdır. Sadrazam Kâmil Paşa'ya yakın bir çizgi benimsediğinden dolayı Kâmil Paşa'nın oğlu Said Paşa tarafından finanse edildiği ileri sürülmüştür. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Bâb-ı Âli Baskını sonrası iktidarı ele geçirmesiyle yayın hayatına kısa süreliğine ara veren *Yeni Gazete*, daha sonra yeniden çıkmaya başlamış ve 1918 yılına kadar yayın faaliyetine devam etmiştir.[19] *Alemdar* ise Refi' Cevat (Ulunay) tarafından 1911 yılında kurulmuştur. Zaman zaman yayımlanan fotoğraflar, siyasî içerikli karikatürler ve Balkan Savaşları sırasında yayımlanan harita gazeteye görsel bir zenginlik katmıştır.[20] *Alemdar*, ilk sayfasında "Özü sözü doğru siyasî, akşamları neşr olunur, Osmanlı gazetesidir." ibaresini kullanmıştır. Bab-ı Âli Baskını'nı izleyen dokuz gün boyunca gazetenin yayınına ara verilmiştir. Fakat baskının ardından kurulan Mahmut Şevket Paşa hükümetinin izniyle beş gün süreyle farklı bir ad altında olmak üzere yayın hayatına devam etmiştir. Aynı hükümet döneminde 7-14 Mart

[17] Nahit Yüksel, "Tanin (1922-1925)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 33 (95), 2017, s. 3.
[18] Huyugüzel, *a.g.m.*, s. 565-566.
[19] Kabacalı, *a.g.e.*, s. 135.
[20] Erol Karcı, "Alemdar Gazetesi", *Atatürk Ansiklopedisi*, s. 1-2.

1913 tarihleri arasında gazetenin yayını sekiz gün süreyle yeniden durdurulmuştur. Bu dönemde sık sık kapatılan gazete *Takvimli Gazete*, *Teşrih*, *Âlem*, *Haberdar ve Azim* gibi farklı isimler kullanarak yayın faaliyetlerini sürdürmüştür.[21] İttihat ve Terakki karşıtı yazılarıyla ön plana çıkan gazete Mahmut Şevket Paşa suikastından sonra Refi' Cevat'ın sürgüne gönderilmesiyle kapatılmış ve gazetenin ilk dönemi sona ermiştir.[22] 15 Aralık 1918'de yayın hayatının ikinci dönemi başlayan gazetenin Eylül 1921'de yayın hayatı tamamen son bulmuştur.[23]

Balkan Savaşı'nın adım adım yaklaştığı dönemde Osmanlı basını Balkanlar'daki gelişmeleri yakından takip etmiştir. Özellikle İstanbul basınında savaşla ilgili yayımlanan bazı haberler, kamuoyunun olumsuz yönde etkilenmesini önlemek amacıyla bürokratik makamlar tarafından sakıncalı bulunmuş ve bu doğrultuda ilgili gazetelere çeşitli cezai yaptırımlar uygulanmıştır. İstanbul basınında yer alan *Tasvir-i Efkâr*, *İkdam*, *Tanin ve Alemdar* gibi birçok gazete savaş dönemi boyunca bazen geçici olarak kapatılmış bazen de yayınlarına ara vermek zorunda bırakılmışlardır.[24] Bu gazetelerin editörleri olası bir kapatma kararına karşı hazırlıklı olmak adına birden fazla yayın izni edinerek yayınlarını devam edebilmelerinin önündeki bürokratik engelleri ortadan kaldırmışlardır. Bu önlem sayesinde geçici olarak faaliyetleri durdurulan gazeteler farklı bir isim ya da ruhsat üzerinden yayınlarına devam edebilmişlerdir.[25]

Konumuz kapsamında başvurduğumuz İstanbul basınından bazı gazeteler hakkında verdiğimiz bu genel bilgilerin yanı sıra tezde yararlanılan araştırma eserlerine ilişkin kısa bir değerlendirme yapmakta uygun olacaktır. Ancak çalışmada kullanılan tüm eserlerin tek tek incelenmesi yerine doğrudan ele alınan dönemi kapsayan ve konu açısından temel kaynak niteliği taşıyan eserler üzerinde durulacaktır. Balkan Savaşları'nın tarihine ilişkin başvuru niteliğindeki çalışmalar arasında Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları kapsamında Hüseyin

---

[21] Karcı, *a.g.m.*, s. 1.
[22] Hıfzı Topuz, *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarih*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003, s. 110.
[23] Karcı, *a.g.m.*, s. 3-5.
[24] Hakan Şallı, *Balkan Savaşlarında Ulusal ve Uluslararası Basının Bürokratik Açıdan Organizasyonu (Arşiv Belgeleri, Süreli Yayınlar, Tanıklar)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2023, s. 154.
[25] Şallı, *aynı yer*.

Kabasakal tarafından hazırlanan *Balkan Harbi (1912-1913)* ile Ahmet Hilmi'nin *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi: Balkan Harbi (1912-1913), Harbin Sebepleri, Askerî Hazırlıklar ve Osmanlı Devleti'nin Harbe Girişi* adlı eseri öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, Richard C. Hall'un *Balkan Savaşları 1912-1913: I. Dünya Savaşı'nın Provası*, Aram Andonyan'ın *Balkan Harbi Tarihi* ve Edward J. Erickson'un *Büyük Hezimet: Balkan Harplerinde Osmanlı Ordusu* isimli çalışmaları da literatürde önemli bir yer tutmaktadır.

Konumuz itibari ile Çatalca Muharebelerini ayrıntılı bir şekilde anlatan Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları tarafından basılmış iki eser bulunmaktadır. Bunlardan ilki olan M. Kadri Alasya'nın kaleme aldığı *Balkan Harbi: Birinci Çatalca Muharebesi* başlıklı eserdir. Bu kitapta Osmanlı Şark Ordularının Kasım 1912'den aralık ayının başına kadar süren savunma ve muharebe dönemini detaylı olarak incelemektedir. Yazar bu süreçte yer alan askerî harekât, planlama ile emir-komuta yapısını harita ve kroki gibi dokümanlarla ele almaktadır. İkinci kitap ise Hikmet Süer'in *Şark Ordusu, İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması* başlıklı eseridir. Yazar bu eserde ilk ateşkes anlaşmasının sona ermesiyle birlikte I. Balkan Harbi'nin kritik muharebelerinden biri olan İkinci Çatalca Muharebesi ile Şarköy Çıkarması girişimi ayrıntılı biçimde ele almıştır. Ayrıca ikinci mütareke dönemi, Osmanlı ordularının Doğu Trakya'daki ileri harekâtları ve bunun sonucunda Edirne ve Kırklareli'nin Bulgar işgalinden kurtarılması gibi konulardan da bahsetmektedir. Ayrıca yine Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınlarında çıkan Hüsnü Ersü'nün *1912-1913 Balkan Savaşı'nda Şarköy Çıkarması ve Bolayır Muharebeleri* ve Afif Büyüktuğrul'un *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi: Balkan Harbi (1912-1913): Osmanlı Deniz Harekâtı* başlıklı eserleri de Çatalca Hattı'ndaki muharebelere de değinmektedir.

Bursalı Mehmed Nihad Bey'in *Balkan Harbi'nde Çatalca Muharebesi (Konferans)* ve yine Bursalı Mehmed Nihad Bey'in *1328-1329 Balkan Harbi Trakya Seferi, C. III, (Karargâh-ı Umumî Dar'ül-harekâtta Lüleburgaz Meydan Muharebesi)* adlı eserleri konumuz itibariyle oldukça önemlidir.

Türk ve yabancı basını konu alan bazı lisansüstü tez çalışmaları da bulunmaktadır. Bu tezlerden Osmanlı basınını konu alan Salim Aydın'ın 2012 yılında tamamlamış olduğu "Osmanlı Basınında Balkan Savaşları: 1912-1913" adlı doktora tezi Balkan Savaşları'nın 100. yıldönümünde bu konuyu doğrudan doktora düzeyinde ele alan ilk kapsamlı çalışma olmuştur. Aydın, tezinde Osmanlı basınına dair geniş bir perspektiften yaklaşarak savaş hazırlıkları, mağlubiyetin sebepleri ve dönemin gazetelerinin bakış açılarını nesnel bir analiz etmiştir. Basın özelinde Balkan Savaşları literatüründe sıkça başvurulan temel kaynaklardan biri hâline gelen tez 2014 yılında *Balkanların Acı Yüzü; Basın Tarihinde Balkan Savaşları* adı ile kitaplaştırılarak Yeditepe Yayınlarından çıkmıştır. Ancak, çalışmada Çatalca Muharebelerine özel bir bölüm ayrılmamış, muharebeler genel çerçevede ve basının yansımaları bağlamında değerlendirilmiştir. Hakan Şallı ise "Balkan Savaşları'nda Bürokrasi, Basın ve Kamuoyu" adlı doktora tezinde Osmanlı Devleti'nin 1912-1913 Balkan Savaşları sırasında bürokrasi ile basın arasındaki ilişkiyi, sansür ve propaganda mekanizmalarını ve kamuoyunun savaş sürecinde nasıl şekillendirildiğini incelemektedir. Tezde Osmanlı Devleti'nin başkentini doğrudan tehdit eden Çatalca Muharebeleri basında ve kamuoyunda uyandırdığı geniş yankılar çerçevesinde değerlendirilmiş, Osmanlı ordugâhında bulunan yabancı savaş muhabirlerinden ve savaşı yakından takip eden ateşemiliterlerden de bahsetmektedir. Bu tez 2023 yılında *Balkan Savaşlarında Ulusal ve Uluslararası Basının Bürokratik Açıdan Organizasyonu (Arşiv Belgeleri, Süreli Yayınlar, Tanıklar)* başlığı ile Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları tarafından basılmıştır.

Yukarıda adı geçen tezlere ek olarak, Ersin Müezzinoğlu'nun 2004 yılında tamamlamış olduğu "Türk Basınında Balkan Savaşları (1912-1913) (İkdam, Sabah, Tanin)" adlı yüksek lisans tezi ile Nilüfer Uğraş'ın "Osmanlı Basınında Balkan Savaşları Sırasında Osmanlı Devleti'nde Yaşanan Siyasal Gelişmeler" (İkdam, Sabah, Tanin, Tercüman-ı Hakikat) adlı yüksek lisans tezi Balkan Savaşları açısından genel bir anlatıma sahip olup, içerilerinde Çatalca Muharebelerine dair özel haberler barındırmasalar da son savunma hattı olan Çatalca'ya ve ilk mütarekeye dair bazı haberler kullanılmıştır. Süleyman Yıldız'ın "İkdam Gazetesine Göre Birinci Balkan Savaşı" adlı yüksek lisans tezi ve Eren Eroğlu'nun "I. Balkan Savaşı'nda Osmanlı

Matbuatı: Alemdar Örneği" adlı yüksek lisans tezinde ise I. Balkan Savaşı tek bir Osmanlı gazetesi üzerinden değerlendirilmiştir. İki tezde de Çatalca Hattı'na dair bazı haberlere rastlanmışsa da bu haberler Çatalca Muharebelerinin askerî yönüne dair ayrıntılı bir bilgi vermemektedir.

I. Balkan Savaşı'nın en şiddetli çatışmalarına sahne olan Edirne, Kırklareli, Lüleburgaz ve Çatalca Hattı başkent İstanbul'a oldukça yakın bir konumda yer almasından dolayı İstanbul basını birçok cephe, şehir ve hatta Avrupa başkentlerine çok sayıda savaş muhabiri göndermiştir. Özellikle *Sabah*, *İkdam*, *Tanin ve Tasvir-i Efkâr* gibi dönemin önde gelen gazeteleri Balkan Savaşları sırasında ilk kez belirli bir organizasyon çerçevesinde savaş muhabirliği kadroları oluşturarak bu alanda kurumsal bir adım atmışlardır.[26] Balkan Savaşı başta Avrupa olmak üzere uluslararası kamuoyunu tarafından yakından takip edilmek istendiğinden İngiltere, Fransa, Almanya ve Rusya gibi birçok Avrupa ülkesindeki köklü gazeteler de cephelere muhabir göndermiştir. Bu gazetecilerden konumuz itibariyle *L'Illustration* savaş muhabiri Georges Rémond ön plana çıkmaktadır. Nitekim Osmanlı ordugâhında görev yapan Rémond Kırklareli, Lüleburgaz, Vize ve Çatalca Muharebelerine bizzat tanıklık etmiş, savaşlara ve ilgili gelişmelere dair gözlem ve izlenimlerini hem tuttuğu günlüklerde hem de bağlı bulunduğu gazeteye gönderdiği telgraflarda ayrıntılı biçimde aktarmıştır. Bu kayıtlar söz konusu muharebeler hakkında birincil nitelikte kapsamlı bilgiler sunması bakımından büyük önem taşımaktadır.[27] Ayrıca *Sabah* gazetesi 23 Aralık 1913'te "Çatalca hatt-ı müdafaasında" başlıklı haberinde Rémond tarafından *L'Illustration*'a gönderilmek üzere kaleme alınan ve Birinci Çatalca Muharebesini anlattığı mektubuna da yer vermiştir.[28] Savaş sonrasında bu yazılarını bir araya getirerek yayınladığı hatıratı "Bir Fransız Gazetecinin Balkan Savaşı İzlenimleri: Mağluplarla Beraber" olarak Türkçe'ye çevrilmiştir. Bir başka Fransız gazeteci olan Stéphane Lauzanne ise

[26] Hakan Şallı, "Balkan Savaşları'nda Edirne'de Görev Yapan Türk Savaş Muhabirleri", *History Studies*, 14 (3), 2022, s. 684.
[27] Georges Rémond, *Bir Fransız Gazetecinin Balkan Savaşı İzlenimleri: Mağluplarla Beraber*, Yay. Haz. Muammer Sarıkaya, 2. bsk., Profil Kitap, İstanbul 2018. 14 Aralık 1912'de *L'Illustration* muhabirlerinden Bulgar ordugâhında bulunan Alain de Pennenrun ile Osmanlı ordugâhında görev yapan Georges Rémond tarafından kaleme alınmış ve Birinci Çatalca Muharebesini konu alan haber için bkz. https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/19219.
[28] "Çatalca hatt-ı müdafaasında", *Sabah*, nr. 8360, 27 Aralık 1912, s. 2.

“Balkan Acıları: Hastanın Başucunda Kırk Gün” adlı eserini Birinci Balkan Savaşı’nda Bulgarların Doğu Trakya’daki ilerleyişini gözlemleri ışığında kaleme almıştır. 1912’de The Illustrated London News’un muhabiri olarak savaşa tanıklık eden İngiliz gazeteci Henry C. Seppings Wright’ın eseri ise “Trablusgarp ve Balkan Savaşlarında Hilal Altında İki Yıl” olarak Türkçe’ye çevrilmiştir.

GİRİŞ

19. yüzyıl Balkan toplumlarında millî bilincin geliştiği, ulusal ideolojilerin etkisini artırdığı ve bu doğrultuda birçok isyan ve bağımsızlık girişiminin ortaya çıktığı bir dönem olarak ön plana çıkmaktadır.[29] Çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti, bu gelişmeler karşısında ciddi siyasî ve askerî sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. 1800'lü yılların başından itibaren Balkan coğrafyası her an bir karışıklığın çıkabileceği bir bölge haline gelmiştir.

Kara Yorgi önderliğinde 1804 yılında başlayan ilk Sırp İsyanı, 1807 yılına gelindiğinde imzalanan Rus-Sırp ittifakı ile Ruslar tarafından desteklenmiştir. Rusya'nın bu yaklaşımındaki temel amaç Osmanlı Devleti'ni aynı anda iki cephede savaşmaya zorlayarak 1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi'nde askerî ve siyasî üstünlük elde etmektir.[30] Rusya'nın Sırp meselesine dair arabuluculuk girişiminin Osmanlı Devleti tarafından kesin bir şekilde reddedilmesi ve III. Selim'in 1806 sonbaharında Boğdan ve Eflak voyvodalarını Rusya'nın onayı olmaksızın azletmesi gibi sebeplerden dolayı 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı patlak vermiştir.[31] 3 Ekim 1813'te Karacorceviç'in Avusturya'ya kaçması üzerine ilk Sırp İsyanı sona ermiştir.[32] 1815'te ise Miloş Obrenoviç önderliğinde İkinci Sırp İsyanı başlamış ve isyan aynı yıl bastırılmıştır.[33] Buna rağmen Sırbistan, kısmî bir özerklik elde etmiş ve Miloş Sırbistan baş knezi unvanını elde etmiştir. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından imzalanan Edirne Antlaşması ile yeni haklar elde etmiş ve 1830'da ise daha geniş bir özerklik kazanmıştır.[34]

Özerklik elde eden Sırbistan'ın bir sonraki adımı Sırpların önderliğinde Balkan milletlerinin tek bayrak altında toplandığı bağımsız bir Güney Slav devleti kurma

---

[29] Caner Sancaktar, "Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve Siyasal Mirası", *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, C. 2, S. 2, 2011, s. 31.
[30] Selim Aslantaş, *Osmanlıda Sırp İsyanları*: *19. Yüzyılın Şafağında Balkanlar*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007, s. 113.
[31] Aleksandr Borisoviç Şirokorad, *Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana Osmanlı-Rus Savaşları*, Selenge Yayınları, İstanbul 2009, s. 276-277.
[32] Misha Glenny, *Balkanlar 1804-1999: Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler*, Çev. Mehmet Harmancı, Sabah Kitapları, İstanbul 2001, s. 37.
[33] Aslantaş, *a.g.e.*, s. 157-158.
[34] Kemal H. Karpat, *Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*, 4. bsk., Timaş Yayınları, İstanbul 2019, s. 45.

idealidir. Bu fikir Sırp Devlet adamı Iliya Garaşanin tarafından 1844'te hazırlanan ve Sırbistan'ın ulusal programını içeren Načertanije' de[35] açıkça ifade edilmektedir.[36] Stefan Duşan dönemindeki Büyük Sırp İmparatorluğu'nu yeniden kurmayı amaçlayan bu programa göre Bosna, Hersek, Karadağ, Eski Sırbistan ve Kuzey Arnavutluk'ta yaşayan Sırpların kurtarılması için savaşılacak ve Sırplar, tarihî hak ilkesine dayalı ulusal birleşmelerini sağlayacaklardır.[37] Bu doğrultuda istihbarat ağları oluşturularak Sırp taraftarı propagandalarının yayılması, önemli bilgilerin elde edilmesi ve doğru zamanda genel bir Balkan isyanı başlatabilecek kişilerin organize edilmesi amaçlanmıştır.[38] Prens Mihailo Obrenoviç döneminde Garaşanin'in meydana getirdiği Sırp ulusal politikasının taslağı olan Načertanije ile aynı zamanda ileride yapılması planlanan ilk Balkan İttifakı'nın da temelleri atılmıştır.

Balkanlar'da ikinci bir isyan hareketi ise 1821 yılında ilk olarak Tuna Prenslikleri'nde, bir dönem Rus Ordusu'nda görev almış olan Fenerli bir Rum olan Aleksandros İpsilantis liderliğinde başlatılmış fakat bu isyan başarısızlıkla sonuçlanmıştır.[39] Daha sonra yine aynı yıl Mora'da Yunan İsyanı başlamıştır. Bu isyanı kendi imkânlarıyla bastıramayan Osmanlı Devleti'nin Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'dan askerî yardım talep etmesi ve Mısır kuvvetlerinin isyana müdahalesi bu ayaklanmanın kısa sürede uluslararası bir meseleye dönüşmesini hızlandırmış, İngiltere, Fransa, Rusya gibi Avrupalı devletlerin konuya müdahil olmasına zemin hazırlamıştır.[40] Büyük devletler Yunanistan'ın geleceğini hâlâ diplomatik yollarla şekillendirmeye çalışırken Yunan isyancılar ise Osmanlıları topraklarından çıkarabilmenin yollarını aramaya devam etmiştir. Yunan askerî durumu giderek daha kaygı verici bir hâl alınca izlenecek politikanın belirlenmesi amacıyla Nisan 1827'de Trizina'da yeni bir meclis toplanmıştır. Burada Yunanların siyasî bölünmüşlükten

---

[35] Ayrıntılı bilgi için bkz. Dušan T. Bataković, *The Foreign Policy of Serbia (1844–1867) Ilija Garašanin's Načertanije*, Institute for Balkan Studies Serbian Academy of Sciences and Arts Special Editions, Belgrad 2014.
[36] Edislav Manetovic, "Ilija Garasanin: Nacertanije and Nationalism", *The Historical Review / La Revue Historique*, C. 3, 2006, s. 137-138.
[37] Tanja Čerevicki, "Sırp Kaynaklarına Göre İliya Garaşanin'in Sırp Dış Politikasının Gelişimine Katkısı (1837-1867)", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 41, S. 2, 2004, s. 552.
[38] Čerevicki, *aynı yer*.
[39] Mark Mazower, *Bizans'ın Çöküşünden Günümüze Balkanlar*, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s. 130.
[40] Bülent Akyay, "1821 Yunan İsyanı'nın İlk Yıllarında Yunan Diplomatik Girişimleri", *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 5 (9), 2022, s. 310.

kurtarmak isteyen meclis üyeleri yürütme yetkisinin tek elde toplanmasına karar vermişler ve bu doğrultuda Kont Ioannis Kapodistrias yedi yıllığına Yunanistan'ın yürütme yetkisini elinde bulunduracak yönetici olarak belirlenmiştir.[41] Kısa sürede otoriter yönetim anlayışını benimseyen Kapodistrias'ın meclisi feshederek yerine yalnızca danışma niteliğinde bir kurul oluşturması özellikle önde gelen kesim arasında hoşnutsuzluk yaratmıştır.[42] 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'ne son veren Edirne Antlaşması Yunan bağımsızlığı bakımından bir dönüm noktası olmuş, takip eden süreçte 3 Şubat 1830 tarihinde imzalanan Londra Protokolü ile kalıtsal monarşi idaresinde tam bağımsız bir Yunan devleti meydana getirilmiştir.

Muhalifleri tarafından 1831'de düzenlenen suikastla Kapodistrias öldürülmüştür. Onun ölümüyle birlikte bir anarşi ortamı baş göstermiş ve iç savaş patlak vermiştir.[43] Ülkedeki siyasi istikrarsızlığın sona erdirilmesi amacıyla harekete geçen Büyük Devletler, bir süre sonra Yunan tahtı konusunda uzlaşmaya varmıştır. Bu bağlamda 13 Şubat 1832'de Londra'da bir protokol imzalanarak "Wittelsbach" hanedanına mensup ve Bavyera Kralı I. Ludwig'in 17 yaşındaki ikinci oğlu olan Prens Otto'nun Yunanistan Kralı olmasına karar verilmiştir. 7 Kasım 1832'de Büyük Devletlerin İstanbul'daki elçileri aracılığıyla bu karar Osmanlı Devleti'ne resmen iletilmiş ve Bab-ı Âli, 26 Aralık 1832'de resmî bir yazıyla bu protokolü kabul ettiğini bildirmiştir.[44]

Bağımsız bir Yunan devletinin kurulması önemli bir başarı olsa da bu yeni devletin liderleri çok daha büyük bir millet olarak gördüklerinin yalnızca küçük bir parçasını kurtardıklarını düşünmekteydiler. Bu düşünce sonucu oluşan algı yeni devletin geçici nitelikte olduğu ve gelecekte kurulacak çok daha büyük ve güçlü bir devlet için yalnızca bir başlangıç teşkil ettiğiydi.[45] Yeni devletin temel ideolojisi ve

---

[41] Bülent Akyay, "Yunanistan'da Monarşinin Kurulma Süreci ve Bavyera Prensi Otto'nun İlk Yunan Kralı Olarak Tayini", *Balkan Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Araştırmaları I*, Trakya Üniversitesi Yayınları, Edirne 2021, s. 260.
[42] Georges Castellan, *Balkanların Tarihi*, Çev. Ayşegül Yaraman Başbuğu, Milliyet Yayınları, İstanbul 1993, s. 277.
[43] Akyay, *a.g.m.*, s. 283.
[44] Akyay, *a.g.m.*, s. 282.
[45] Bülent Akyay, "Yunan Milliyetçiliği", *Milliyetçiliğin Coğrafyaları-II Bulgaristan Hindistan İran İtalya Macaristan Sırbistan Yunanistan*, Ed. Yusuf Ziya Bölükbaşı, Gazi Kitabevi, Ankara 2020, s. 229.

gerçek varoluş nedeni haline gelen "Megali İdea" en geniş kapsamıyla Helenleşmiş Ortodoks nüfusun yaşadığı toprakları kapsayan bir Yunan devletinin başkenti olarak yeniden düzenlenmiş İstanbul olan Bizans İmparatorluğu'nun canlandırılmasını amaçlamaktaydı. Bu kapsamda Yunan kültürünü ve dilini benimsemeyi kabul eden Balkanlar'da ve Anadolu'da yaşayan bütün Rumların içinde olduğu yeni büyük bir devlet kurulacaktı. Hatta bazı Yunan milliyetçileri Osmanlı topraklarındaki tüm Hristiyanların aslında Yunan kabul edilebileceği tezini benimsemişse de rakip Balkan devletlerinin ortaya çıkmasıyla bu görüş sürdürülememiştir.[46]

19. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti ardı ardına gelen siyasî ve askerî krizler sebebi ile yaşadığı toprak kayıpları neticesinde ciddi bir çözülme süreciyle karşı karşıya kalmıştır. Bu çerçevede Padişah Abdülmecid, saltanatının başlarında söz konusu zayıflamış devlet yapısını modern esaslara dayalı biçimde yeniden inşa etmek ve Osmanlı saltanatını çağdaş Avrupa devletleriyle mukayese edilebilir bir yapıya kavuşturmak amacıyla Tanzimat Fermanı'nı ilan etmiştir.[47] Bu ferman ile can, mal ve namus güvenliği, vergi adaleti ve eşit vatandaşlık ilkesi gibi temel haklar düzenlenmiştir.[48] Bu reform süreci 1856 yılında ilan edilen Islahat Fermanı ile devam ettirilmiştir. Böylece Osmanlı yönetimi hem modernleşme hedeflerini ilerletmeyi hem de Balkanlar'daki toplumsal huzursuzlukları yumuşatarak devletin bütünlüğünü korumayı amaçlamıştır. Ancak Tanzimat devlet içerisinde istenilen kaynaşma ve huzuru getirememiş ve yeniden isyanlar patlak vermiştir. İlk isyan denemeleri 1835'te olan Bulgarlar, 1841'te Niş, Leskofça ve Şehirköy kazalarında ayaklanmışlardır. Bu ayaklanma Vidin'e kadar uzanınca Osmanlı hükümeti bu isyanın tüm Balkanlara yayılmasından çekinmiştir.[49] Devlet, aldığı sıkı önlemler ile isyanı kısa süre içerisinde bastırmıştır.

1853-1856 yılları arasında gerçekleşen ve Avrupa'nın büyük devletlerinin Osmanlı Devleti safında yer aldığı Kırım Harbi sırasında ise Eflak ve Boğdan'ın Rus

---

[46] Akyay, *a.g.m.*, s. 229-230.
[47] Halil İnalcık, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-IV*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2016, s. 13.
[48] Yavuz Abadan, "Tanzimat Fermanı'nın Tahlili", *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Halil İnalcık, Mehmet Seyitdanlıoğlu, 2. bsk., Phoenix Yayınevi, 2006, s. 44.
[49] Halil İnalcık, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, 4. bsk., Kronik Yayınları, İstanbul 2018, s. 56.

işgaline girmesi bu bölgede yeni bir idari düzenin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Kırım Savaşı sonunda imzalanan Paris Antlaşması'na göre Eflak ve Boğdan, Osmanlı Devleti'ne bağlı kalacak, fakat ayrı bir idareye sahip olacak ve voyvodalar bölgenin önde gelen aileleri arasından ömür boyu görev yapmak üzere seçilecektir. Bu bağlamda 1857 yılında Eflak ve Boğdan'da seçimler gerçekleştirilmiş, bu seçimlerde iki beyliğin birleştirilmesi fikri ön plana çıkmıştır.[50] Bu doğrultuda Alexandru Ioan Cuza'nın hem Eflak hem de Boğdan prensi kabul edilmesi ile artık iki beylik birleştirilmiş ve böylece Romanya devletinin temelleri atılmıştır. 1866'da darbe ile Cuza'nın yerine geçirilen Prens Carol, tahta çıkışını meşrulaştırmak ve Bükreş-İstanbul arasındaki ilişkileri sağlamak adına aynı yıl İstanbul'a gelmiştir. Bu ziyaret ardından Eflak ve Boğdan resmî olarak Osmanlı Devleti'ne bağlı statüsünü korumak şartıyla Romanya adı altında birleşmiştir.[51]

Bağımsızlık süreci Bulgar devleti için oldukça geç sayılabilecek bir tarihte, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu döneme kadar sınırlı da olsa bir Bulgar aydın sınıfı oluşmuş ve Bulgar nüfusunun yaşadığı bölgelerde kültürel ve ekonomik bir canlılık gözlemlenmiştir. Fakat söz konusu coğrafyanın İstanbul'a olan yakınlığı, hem Bab-ı Âli hem de Ortodoks Patrikhanesi'nin bu bölgeleri görece daha kolay kontrol altında tutmasına imkân sağlamıştır. Bu durum bölgedeki milliyetçi hareketlerin gelişimini diğer Balkan toplumlarına kıyasla daha geç bir tarihe ertelemiştir. Ancak savaşın ardından oluşan uluslararası siyasî ortam Bulgaristan'ın özerkliğinin ve ardından bağımsızlığının yolunu açmıştır.[52] Öte yandan Bulgarların Ortodoks olduklarından dolayı din ve mezhep işleri bakımından Fener Patrikhanesi'ne bağlı olmaları bazı sorunlar yaşamalarına yol açmaktaydı. Bulgarların çoğunlukta oldukları bölgelerde bile ibadetlerin patrikhane tarafından Rumca yapılması Bulgarları rahatsız etmekteydi. Bulgarlar, Ortodoks inançlarını korurken millî kimliklerini kaybetmekten endişelendikleri için ilk millî hareketlerini Osmanlı Devleti'ne karşı değil de Rum

[50] Togay Seçkin Birbudak, "Eflak-Boğdan'ın Birliği Meselesi ve Osmanlı Basınına Göre Prens Carol'un Romanya Tahtına Çıkışı", *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi (ABAD)*, 6(12), 2023, s. 309.
[51] Birbudak, *a.g.m.*, s. 315-316.
[52] Mazower, *a.g.e.*, s. 138.

Patrikhanesi'ne karşı başlamışlardır.[53] Bulgarların bu millî uyanışlarının temellerini atan kişi ise keşiş Paisiy Hilendarski'dir. Yazmış olduğu "Slav Bulgar Tarihi" adlı eserinde benliğini yitirmiş olan milletin yeniden geçmişini hatırlayıp kendi dilinde okumasını, yazmasını ve tarihiyle övünmesini öğütlemiştir.[54] Bulgar millî uyanışında eğitim oldukça önemli bir yere sahiptir. 1835'te Gabrova'da Avrupai tarzda ilk Bulgar okulu açılmış, 1845'te ise bu okulların sayısı 53'e çıkmıştır. Açılan okullarla beraber Bulgar dili ve edebiyatı da gelişmeye başlamıştır.[55]

1845 yılında Osmanlı hükümetine yazılı bir dilekçe ile başvuran Bulgarlar, Rum Patrikhanesi'nin Bulgaristan'ın bazı bölgelerine Bulgarların istemediği metropolitleri atamalarından dolayı yaşanan sorunların giderilmesini ve başkentte kendilerini temsil edecek bir temsilci ve İstanbul'da bir Bulgar Kilisesi kurulmasını talep etmişlerdir.[56] Bu isteklerini elde edemeyen Bulgarlar çalışmalarına devam etmiş ve 1849'da taleplerini yineleyerek Mustafa Reşit Paşa'ya bir heyet göndermişlerdir. Bunun üzerine bağımsız bir kiliseye izin verilmemişse de İstanbul'un Fener semtinde bir papazevi kurulmasına izin verilmiştir. Böylece ilerde kurulacak Eksarhanenin temelleri atılmıştır.[57] 1860 yılının Nisan ayında bağımsız bir kilise konusunda yeniden bir adım atarak Bab-ı Âli'ye bir heyet gönderen Bulgarlar bundan sonra Rum patriğini ruhani lider olarak kabul etmeyeceklerini bildirmişlerdir.[58] Bunun üzerine 1867 yılında Rum Patrik VI. Gregorios Patrikhane içinde otonom bir Bulgar Kilisesi'nin kurulmasını teklif etmişse de bu teklif Bulgarlar tarafından reddedilmiştir. Bu dönemde Osmanlı Devleti-Yunanistan arasındaki siyasî ve askerî gerginlikten dolayı Osmanlı Devleti Bulgarlara karşı daha ılımlı bir tavır takınmış, nihayetinde Sultan Abdülaziz'in

---

[53] Ramazan Erhan Güllü, *Türkiye'de Gayrimüslimlerin Yönetimi: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2018, s. 173.
[54] Fatma Rodoplu Yıldırım, "Bulgar Milli Uyanışı ve Bulgar Milliyetçiliğinin Özellikleri", *Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 1, 2020, s. 98.
[55] Rodoplu Yıldırım, *a.g.m.*, s. 97.
[56] Güllü, *a.g.e.*, s. 175.
[57] Güllü, *aynı yer*.
[58] Hüdai Şentürk, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi (1850-1875)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s. 217.

1870 yılında ilan ettiği fermanla Eksarh başkanlığında bağımsız bir Bulgar Kilisesi'nin varlığı resmen kabul edilmiştir.[59]

1870'lerin ortalarında meydana gelen bir başka Büyük Balkan Buhranı ve Hersek ayaklanmaları Osmanlı Devleti'ni oldukça zor duruma sokmuştur.[60] 1874 yılının kötü bir hasatla tamamlanması Bosna ve Hersek'in büyük bir bölümünde şiddetli bir kıtlık yaşanmasına sebep olmuştur.[61] Yaşanan kötü hasata rağmen Temmuz 1875'te vergilerin arttırılması Hristiyan köylülerin Müslüman toprak sahiplerine karşı bir ayaklanma başlatmalarına sebep olmuştur.[62] Sırpların, Karadağlıların ve Rusların el altından destekleriyle isyan kısa süre içerisinde büyümüştür. Sırplar, Osmanlı Hükümeti'nden askerlerini bu bölgeden çekmelerini ve bölgeyi Sırpların tasarrufuna bırakmalarını istemeleri üzerine 1876-1877 Osmanlı-Sırp-Karadağ Savaşı patlak vermiştir.[63] Her ne kadar bu savaş Osmanlı Devleti lehine sonuçlanmışsa da bu süreçte Rusların Sırp koruyuculuğunu üstlenme çabaları 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın patlak vermesinin temel nedenlerinden biri olmuştur.

Osmanlı Devleti Hersek İsyanı'nı bastırmakta yetersiz kalması üzerine Almanya, Avusturya-Macaristan ve Rusya'nın başvekilleri Berlin'de bir araya gelmiş ve Osmanlı Devleti'nin ıslahat çabalarının sonuç vermediğini gerekçe göstererek ortak bir nota hazırlamışlardır. "Andrassy Notası" olarak bilinen bu nota Osmanlı Hükümeti tarafından kabul edilmişse de isyancılar notanın içeriğini kabul etmemiş ve ayaklanmayı sürdürerek Osmanlı askerlerinin Bosna ile Hersek'ten çekilmesini ve ıslahatların Avrupa devletlerinin denetiminde gerçekleştirilmesini talep etmişlerdir.[64] Bunun üzerine 1876 yılında Berlin Memorandumu hazırlanmışsa da bu sefer Bab-ı Âli buradaki şartları kabul etmemiştir. Bu sırada oluşan karışıklıklardan yararlanmak isteyen Bulgarlar da Mayıs 1876'da Osmanlı Devleti'ne karşı bir isyan başlatmak amacıyla hazırlıklara başlamışlardır. Ancak Bab-ı Âli'nin bu hazırlıkları haber alması

---

[59] R. J. Crampton, *Bulgaristan Tarihi*, Çev. Nuray Ekici, Jeopolitika Yayınları, İstanbul 2007, s. 62.
[60] Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi I*, 5. bsk., Küre Yayınları, İstanbul 2016, s. 383.
[61] Glenny, *a.g.e.*, s. 103.
[62] Matthew Smith Anderson, *Doğu Sorunu:1774-19123 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir Değerlendirme*, Çev. İdil Eser, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s. 195.
[63] Ayşe Özkan, *Miloş'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı (1830-1878)*, IQ Yayınları, İstanbul 2011, s. 271.
[64] Tufan Turan, "İspanya Elçilik Raporlarında 1875 Hersek İsyanı", *Belleten*, C. 82, S.294, 2018, s. 633-634.

üzerine bölgeye silahlı birlikler sevk edilince isyanın tarihi öne çekilmiş ve Bulgarlar 19 Nisan 1876'da ayaklanmıştır.[65] Fakat düzensiz birliklerle plansız başlatılan bu isyan hareketi bir aydan kısa bir sürede bastırılmıştır.[66]

1876 yılının Osmanlı Devleti açısından önemli bir diğer gelişmesi ise I. Meşrutiyet'in ilanıdır. Balkanlar'daki huzursuzluk ortamı özellikle Hersek ve Bulgar isyanları, Avrupa devletlerinin İstanbul'da bir konferans toplama girişimine zemin hazırlamıştır. Bu gelişme karşısında Osmanlı Hükümeti meşrutiyetin ilanını hızlandırmıştır. Zira bir süredir çalışmaları devam eden ilk anayasa olan Kanun-ı Esasî'nin ilanı ile Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahil olması engellenmek istemiştir. 23 Aralık 1876 günü Tersane Konferansı başlamadan hemen meşrutiyetin ilanı duyurulmuştur.[67] Bu sayede konferansın başlaması engellenmek istenmişse de başarılı olunamamıştır. Konferansta Avrupalı temsilciler Balkanlarda geniş bir ıslahat yapılmasını talep etmiş, fakat bu istek devletin iç işlerine bir müdahale olarak görüldüğünden reddedilmiştir. Bunun üzerine temsilciler konferansı terk etmiş ve kısa bir süre sonra ise 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı başlamıştır.[68]

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın Osmanlı Devleti açısından yenilgiyle sonuçlanmasının ardından 3 Mart 1878'de Ayastefanos Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre Sırbistan, Karadağ ve Romanya bağımsız olurken Makedonya topraklarının da içerisinde olduğu büyük bir Bulgar Prensliği kurmasına karar verilmiştir.[69] Ancak kurulması ön görülen Büyük Bulgar Prensliği İngiltere başta olmak üzere Avrupalı devletleri rahatsız etmiştir. Zira bu durumun Rusya'nın Balkan ulusları üzerindeki nüfuzunu arttıracağı düşünülmüş ve bu antlaşma

---

[65] Crampton, *a.g.e.*, s. 68.
[66] Castellan, *a.g.e.*, s. 331.
[67] Yılmaz Kızıltan, "I. Meşrutiyetin İlânı ve İlk Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 26, S. 1, 2006, s. 261.
[68] *1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Zaman Dizini*, Yay. Haz. Özden Çalhan, Alev Keskin, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004, s. 21.
[69] İnalcık, *a.g.e.*, s. 286.

Rusya'nın Panslavizm politikasının bir zaferi olarak görülmüştür.[70] Bunun üzerine Berlin'de yeni bir kongrenin toplanması kararlaştırılmıştır.

1878 yılında Almanya'nın ev sahipliğinde düzenlenen ve yaklaşık bir ay süren Berlin Barış Konferansı'na Avusturya-Macaristan, Fransa, İngiltere, İtalya, Rusya ve Osmanlı Devleti katılmıştır. Oldukça tartışmalı geçen görüşmeler sonucunda 13 Temmuz 1878'de Berlin Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Ayastefanos Antlaşması'nın ağır hükümleri büyük ölçüde değiştirilmiştir.[71] Bu konferansın temel amacı Ayastefanos ile bozulan Avrupa'daki güç dengelerini yeniden tesis etmektir. Berlin Antlaşması'na göre, Ayastefanos Antlaşması ile bağımsızlık elde eden devletler olan Sırbistan, Karadağ ve Romanya bu statülerini koruyacak, Bosna-Hersek de Avusturya-Macaristan tarafından işgal edilecekti. Bulgaristan ise üçe ayrılacaktı; birinci bölge Osmanlı Devleti'ne bağlı ancak iç işlerinde serbest olan Bulgar Prensliği, ikinci bölge Hristiyan bir vali tarafından yönetilecek olan Şarkî Rumeli Vilayeti üçüncü bölge ise ıslahat yapılması şartıyla Osmanlı egemenliğinde kalacak olan Makedonya idi.[72] Ayastefanos ile elde ettiği "Büyük Bulgar Prensliği" Berlin Antlaşması ile elinden alınan Bulgaristan ideallerindeki bu büyük devleti yeniden inşa edebilmek için faaliyetlerine devam etmiştir. Özelikle bir türlü paylaşılamayan toprak haline gelen Makedonya'nın bu antlaşma ile Bulgarların elinden alınması ileride Balkanlıların Osmanlı Devleti'ne karşı girişecekleri savaşta Bulgaristan'ın Osmanlı Devleti'nin karşısında yer almasının en büyük nedenlerinden bir tanesi olacaktır. Bulgaristan çok geçmeden Berlin Antlaşmasını ihlal ederek 18 Eylül 1885 tarihinde Şarkî Rumeli Vilayeti'ni ilhak ettiğini açıklamıştır.[73] Bu açıklamaya karşı askerî seçeneği kullanamayan Osmanlı Devleti ilhakın haksız olduğunu belirtmekle yetinerek diplomatik girişimlerde bulunmuştur. Osmanlı Devleti, Berlin Antlaşması'nı imzalayan diğer

---

[70] Ali İhsan Gencer, "Ayastefanos Antlaşması", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 1991, s. 225.
[71] Hikmet Süer, *1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Rumeli Cephesi*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1993, s. 510.
[72] Ali İhsan Gencer, "Berlin Antlaşması". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul 1992, s. 516-517. Berlin Antlaşması'nın orijinal metni için: *Berlin Kongresi Protokolleri Tercümesi*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1297.
[73] Süleyman Oğuz, *Osmanlı Vilayet İdaresi ve Doğu Rumeli Vilayeti (1878-1885)*, Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Matbaası, Ankara 1986, s. 167.

devletlere İstanbul'da bir konferans toplanmasını teklif etmiştir. Kasım 1885'te İstanbul Tophane'de toplanan konferans neticesinde Osmanlı Devleti beklediği sonucu alamamış ve Şarkî Rumeli'nin Bulgarlar tarafından ilhakını tanınmak zorunda kalmıştır.[74]

19. yüzyılın sonlarına doğru Yunanistan'ın "Megali İdeası", Sırbistan'ın "Naçertaniye"si ve Bulgaristan'ın 1878 Ayastefanos Antlaşması ile öngörülen toprakları hedefleyen "Büyük Bulgaristan" tasavvuru giderek hem Osmanlı Devleti'ne yönelik yayılmacı eğilimleri hem de Balkan devletleri arasındaki rekabeti açıkça ortaya koymaktaydı. Öte yandan Yunan ve Sırp milliyetçiliğinin Bizans ile Stefan Duşan dönemlerine, Arnavut milliyetçiliğinin ise Ortaçağ Arnavut feodal beylerinden İskender Bey'e yaptığı göndermeler gibi Balkan milliyetçiliklerinin Ortaçağ siyasî oluşumlarını ve figürlerini temel referans noktaları olarak görmeleri ayrıca bilinen bir durumdur.[75]

Balkanlar açısından görece sakin geçen bir on yılın ardından Yunanistan, 1897 yılında önce Kandiye'de sonra Hanya'da çıkan isyanları desteklemiş ve bu kapsamda bir Yunan filosunun himayesinde yaklaşık on bin gönüllü askeri Girit Adası'na çıkarmıştır. Yunan birlikleri, birçok Türk köyünü ateşe vererek büyük bir tahribat yaratmış ve kaçamayan sivil Türk nüfusunu katletmiştir. Bu olay Avrupa kamuoyunda dahi ciddi tepkilere yol açmış ve Büyük Devletler bu katliamı önlemek amacıyla Osmanlı Devleti'ne müdahale teklifinde bulunmuştur. Bab-ı Âli Avrupa devletlerinin bu önerisini kabul etmiş ve İngiltere, Fransa, Avusturya-Macaristan, Rusya ve İtalya donanmaları Girit'i abluka altına alarak adadaki idari kontrolü fiilen ele geçirmiştir.[76] Aynı zamanda Yunan Hükümeti Girit meselesinin ancak bir savaşla çözülebileceğini düşündüğünden Osmanlı sınırlarını taciz etmeye başlamış ve kısa süre sonra Osmanlı Hükümeti'nin Yunanistan'a savaş ilan etmesi ile 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı başlamıştır. Fakat Yunanistan aldığı yenilgilerden

---

[74] Oğuz, *a.g.e.*, s. 183-188.
[75] Bilgin Çelik, *Balkan İttifakı ve Osmanlı Diplomasisi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2019, s. 19.
[76] Hikmet Süer, *1897 Osmanlı-Yunan Savaşı*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1982, s. 7-8.

dolayı ateşkes istemek zorunda kalmış ve 14 Ekim 1897'de bir barış antlaşması imzalanmıştır.[77]

Yunanistan'ın bu yenilgisinden sonra Girit'teki Hıristiyan isyancıların tutumları değişmiş, Genel Meclisin Hıristiyan üyeleri Avrupa devletleri tarafından önerilen muhtariyet idaresini kabul etmişlerdir.[78]Adada bulunan Avrupalı devletlerin vermiş olduğu notalar neticesinde Osmanlı askerî birliklerinin adadan ayrılmasına ve Prens Georgios başkanlığında özerk bir Girit yönetiminin kurulmasına karar verilmiştir. Bunun üzerine 15 Kasım 1898'de bütün Osmanlı kuvvetleri adadan çekilmiştir.[79]

1890'lı yıllar Makedonya çekişmesinin çok daha fazla öne çıktığı bir dönem olmuştur. Nitekim 1893'te Selanik'te Makedonya'nın Osmanlı idaresinden kurtarılması amacıyla bir devrim komitesi kurulması kararı alınmış ve bu komite birkaç kez isim değiştirerek 1905'te İç Makedonya Devrimci Örgütü (IMRO) adını almıştır.[80] IMRO, 23 Eylül 1902'de Cuma-i Bala'da bir isyan başlatmış ve bu isyan kısa sürede Razlık, Petriç, Melnik ile Ustrumca bölgelerine yayılmıştır. Bu isyan Osmanlı ordusu tarafından ancak Ekim ayının sonlarına doğru bastırılabilmiştir.[81] Makedonya'daki çatışmaları bizzat yöneten General Konçev, Rus ve Bulgar kuvvetlerinin kendilerine yardım edeceğine dair köylülere söz vermesine rağmen isyana pek az köylü katılmıştır. Ayrıca İç Örgütün bazı yerel liderleri ve Konçev arasındaki çekişmeler de isyanın başarısız olmasının temel sebepleridir.[82] 1903 yılı Nisan ayında ise yine IMRO tarafından Selanik'te birçok yerde bombalı saldırılar düzenlemiş, aynı yılın sonbaharında ise Manastır ve çevresinde İlinden isyanı başlatılmıştır. İlinden İsyanı, 2 Ağustos 1903 tarihinde İlyas Peygamber adına kutlanan bir yortu akşamında Manastır'ı Selanik, Prilep ve Ohri'ye bağlayan telgraf hatlarının kesilmesi ile başlamıştır.[83] Bu isyanla birlikte Bulgar komiteciler Avrupalı devletlerin

---

[77] Süer, *a.g.e.*, s. 55.
[78] Pınar Şenışık, *Girit: Siyaset ve İsyan (1895-1898)*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2014, s. 275.
[79] Şenışık, *a.g.e.*, s. 264.
[80] Glenny, *a.g.e.*, s. 167-168.
[81] İsra Şeh, *Balkan Tarihinde İlinden İsyanı ve Kruşevo'da Hükümet Kurma Girişimi*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2021, s.27.
[82] Fikret Adanır, *Makedonya Sorunu*, Çev. İhsan Catay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001, s. 162-163.
[83] Adanır, *a.g.e.*, s. 197.

dikkatini çekerek özerk bir devlet kurmayı amaçlamışlarsa da başarılı olamamışlardır.[84] İsyan, Nasır Paşa komutasındaki Osmanlı birlikleri tarafından 24 Ağustos 1903'te başlatılan birleşik harekatla bastırılmıştır.[85] Bu süreçte yalnızca Rusya ve Avusturya-Macaristan, 23 Ekim 1903 tarihinde Makedonya için Mürzsteg Reform Programı'nı ilan etmekle yetinmiştir. Öte yandan Makedonya'da emelleri olan Yunanistan ve Sırbistan bu ayaklanmaya karşı bir tavır almıştır.[86]

1908 yılına gelindiğinde Osmanlı tarihi açısından önemli gelişmelerin ardı ardına yaşandığı görülmektedir. Zira Rusya'nın 1904-1905 Rus-Japon Harbi'nden yenik çıkması dış siyasette büyük bir prestij kaybına uğramasına ve bu durum neticesinde gözünü yeniden Balkan coğrafyasına ve Boğazlar meselesine çevirmesine neden olmuştur.[87] 9-10 Haziran 1908 tarihinde İngiltere Kralı VII. Edward ve Rus Çarı II. Nikola'nın Reval Görüşmeleri sonunda Makedonya'da bir ıslahat yapılmasına dair açıklama yapmaları, Osmanlı Devleti'nin iç meselesi olmasına karşın bu görüşmelere davet edilmemesi özellikle İttihat ve Terakki cephesinde büyük bir tepkiye sebep olmuştur.[88] Başkentte II. Abdülhamid ve İttihatçılar arasındaki çekişmelerin devam ettiği sırada İttihatçılardan Kolağası Niyazi[89], topladığı gönüllülerle Manastır yakınlarında dağa çıkarak anayasa ilan edilmediği müddetçe silahı elden bırakmayacaklarını bildirmiştir. Bir müddet sonra Enver Bey de onlara katılmıştır. Sultan Abdülhamid her ne kadar bu hareketi bastırmaya gayret etmişse de başarılı olamamıştır. Sonunda İttihat ve Terakki Cemiyeti, 23 Temmuz 1908'de Makedonya'da yayınladığı bildirgeyle meşrutiyetin ilanını duyurmuşlardır. Bu durum karşısında çaresiz kalan Sultan Abdülhamid 24

---

[84] Mazower, *a.g.e.*, s. 146.
[85] Adanır, *a.g.e.*, s. 203.
[86] İlhan Tekeli, "Makedonya İç Devrimci Örgütü ve 1903 İlinden Ayaklanması", *Cumhuriyetin Harcı 1: Köktenci Modernitenin Doğuşu*, Yay. Haz. İlhan Tekeli, Selim İlkin, 3. bsk, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010, s. 76.
[87] Birgül Pulat, *Osmanlı Basınında 1904-1905 Rus-Japon Savaşı*, (Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2013, s. 72.
[88]Ahmet Hilmi, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi: Balkan Harbi (1912-1913), Harbin Sebepleri, Askerî Hazırlıklar ve Osmanlı Devleti'nin Harbe Girişi*, 2. bsk., C. I, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1993, s.76.
[89] Resneli Niyazi ya da Kolağası (kıdemli yüzbaşı) Niyazi olarak bilinen Türk askeridir.

Temmuz 1908'de anayasayı yeniden yürürlüğe koyduğunu ilan etmek zorunda kalmıştır.[90] Böylece Osmanlı Devleti açısından yeni bir devir başlamıştır.

Meşrutiyet'in ilanından kısa bir süre sonra Balkan coğrafyasındaki hareketlenmeler daha da artmıştır. Meşrutiyet beklenenin aksine Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecini hızlandırmıştır. Zira 5 Ekim 1908 tarihinde Avusturya-Macaristan, Osmanlı Meclisi'ne Bosna-Hersek'ten milletvekili gönderilmesini engellemek amacıyla bölgeyi resmen ilhak etmiştir. Aynı gün Bulgaristan da bağımsızlığını ilan etmiş, ertesi gün ise Girit, Yunanistan ile birleştiğini açıklamıştır.[91]

Dış politikada bu gelişmeler yaşanırken, Osmanlı Devleti içeride ise 31 Mart Ayaklanması, parti çatışmaları, Adana Ermeni Hadiseleri ve Arnavutluk'ta patlak veren isyanlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. II. Abdülhamid saltanatı süresince Avrupalı Devletlere ve Balkanlara karşı bir denge politikası izlemeye özen göstermiştir. Sultan, bölgedeki yerel hanedanlarla dostane ilişkiler kurarak ve Balkan toplulukları arasındaki çekişmelerden faydalanarak Osmanlı egemenliğinin Balkanlardaki devamlılığını sağlamayı amaçlamıştır.[92] Fakat II. Abdülhamid'in 31 Mart Vak'ası ile tahttan indirilmesi sonucunda yönetim İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin denetimine geçmiş ve Osmanlı Devleti'nin dış ve iç politikası önemli ölçüde değişmiştir. Ağustos 1909'da Elbasan'da toplanan Arnavut milliyetçileri, Arnavutçanın resmî dil olarak tanınması ve Latin harflerinin kabul edilmesi taleplerini dile getirmiştir. Bu taleplere karşılık olarak İttihat ve Terakki yönetiminin bölge halkına yeni vergiler yüklemesi Arnavutlar arasında büyük tepkiye neden olmuş ve bu durum yeni bir ayaklanmanın fitilini ateşlemiştir.[93]

---

[90] M. Şükrü Hanioğlu, "Meşrutiyet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 29, Ankara 2004, s. 388.
[91] Faruk Yılmaz, *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki (1860-1926)*, Dorlion Yayınları, Ankara 2022, s. 114.
[92] Hidayet Kara, "Sultan II. Abdülhamid Dönemi Balkanları Üzerine Bir Değerlendirme: Goltz Paşa'nın Balkan Meselesine Dair Görüşleri", *Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), Muş 2020, s. 547.
[93] Salim Aydın, *Balkanların Acı Yüzü: Basın Tarihinde Balkan Savaşları*, Yeditepe Yayınları İstanbul 2013, s. 235.

Dönemin Harbiye Nazırı Mahmud Şevket Paşa'nın 1910'da Arnavutluk seferine çıkması üzerine ayaklanmalar şiddetle bastırılmıştır.[94]

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin askerî yapıya sahip oluşu meclis içerisinde muhalefete neden olmuş, bunun üzerine *Halaskâr Zabitan (Kurtarıcı Subaylar) Grubu* ortaya çıkmıştır.[95] Meclis-i Mebusan tarafından 1910'da kabul edilen Kilise Kanunu ile İttihat ve Terakki Hükümeti'nin amacı Balkan devletleri arasında önemli bir sorun olan Makedonya meselesini çözüme kavuşturarak bölgede huzur ve güven ortamı tesis etmekti.[96] Ancak bu düşünce hedefinden şaşmış ve Balkan devletlerinin birbirine yakınlaşmasına ve ileride oluşturulacak Balkan İttifakı'nın temellerinin atılmasına sebep olmuştur.

Aslında ilk Balkan ittifakı girişimi Sırp Knez Mihailo'nun 1860'ta yeniden iktidara gelmesiyle gerçekleşmiştir. Bu ittifak düşüncesinin daha önce bahsi geçen Iliya Garaşanin 1844'te kaleme aldığı Načertanije dayandığı ve Garaşanin'in 1861-1867 döneminde Sırbistan Dışişleri Bakanlığı ve Başbakanlık yaptığı esnada ilk olarak Yunanistan ile bir siyasî-askerî ittifakla meydana getirilmek istendiği ileri sürülmektedir.[97] Bu politika doğrultusunda Sırbistan, Eylül 1866'da Karadağ, Ocak 1867'de Bulgar Gizli Merkezi Komitesi, Ağustos 1867'de Yunanistan ve Ocak 1868'de Romanya ile çeşitli ittifak anlaşmaları yapmıştır. Karadağ, Bulgaristan ve Yunanistan ile imzalanan anlaşmalar açık birer savaş ittifakı niteliği taşırken Romanya ile yapılan anlaşma ise daha çok dostane ilişkileri tesis etmeye yönelik bir karaktere sahipti.[98] Fakat bu ilk Balkan ittifakı denemesi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İttifakın hayata geçirilememesinde en belirleyici faktör Prens Mihailo'nun 10 Haziran 1868'de suikastla öldürülmesidir. Onun yerine geçen Prens Milan Obrenoviç'in reşit olmaması ve bu aşamada Balkan ittifakı hakkında herhangi bir vizyona sahip bulunmaması da süreci olumsuz etkilemiştir. Ayrıca

---

[94] Aydın, *aynı yer*.
[95] Kenan Olgun, "Asker-Siyaset İlişkilerinde Bir Dönüm Noktası Halaskâr Zabitan Grubu ve Faaliyetleri", *İlmi Araştırmalar Dergisi*, S. 7, İstanbul 1999, s. 159.
[96] Hasan Taner Kerimoğlu, "Kilise ve Mektepler Kanunu Örneğinde II. Meşrutiyet Döneminde İttihatçı-Rum İlişkileri", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. IV, S. 14, İzmir 2007, s. 3.
[97] Çelik, *a.g.e.*, s. 47.
[98] Selim Aslantaş, "Birinci Balkan İttifakı, 1866-1868", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 52, S. 2, 2012, s. 2.

Kasım 1867'de Iliya Garaşanin'in görevden alınmasıyla ittifak en önemli mimarını ve yönlendirici gücünü kaybetmiştir. Bunun yanı sıra Sırbistan'ın Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaşı göğüsleyecek düzeyde ekonomik, siyasî ve askerî kapasiteye sahip olmaması da başarısızlığın temel nedenlerindendir.[99]

Bir sonraki ittifak denemesi ise 1909 yılında Sırbistan ile Bulgaristan arasında gerçekleşmiştir. Balkan Devletleri arasında bir ittifakın oluşmasında Rusya önemli bir rol üstlenmiştir. Rusya, öncelikle bir Sırp-Bulgar İttifakı'nı inşa etmiş ve zamanla bu ittifaka Yunanistan ve Karadağ da dahil olmuştur. Dönemin Rus Dışişleri Bakanı Sergey Sazonov yazmış olduğu anılarında bu ittifak ve sebeplerine sıkça değinmiş, aynı zamanda bu ittifakı oluştururken Rusya'nın bir savaşın çıkmasından yana olmadığını da vurgulamıştır.[100]

Sırbistan ile Bulgaristan arasındaki ittifak görüşmeleri Ekim 1909'da başlamış olup esas amacı Makedonya topraklarının Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ arasında nasıl paylaşılacağı konusunu belirlemektir. Fakat Bulgaristan'ın Makedonya üzerindeki ısrarı ve Sırbistan'ın bu bölgeden vazgeçmek istememesi müzakerelerin sonuçsuz kalmasına ve ittifak görüşmelerinin yarıda kesilmesine neden olmuştur.[101] Sırp-Bulgar görüşmelerinin hala devam ettiği süreçte Yunanistan ile Bulgaristan arasında da görüşmeler başlamıştır. Bu görüşmeler 29 Mayıs 1912'de Sofya'da imzalanan ittifak anlaşması ile sonuçlanmıştır.[102] Bu süreçte oldukça gizli yürütülen ve uzun süren görüşmelerin ardından 13 Mart 1912'de Sırp-Bulgar ittifak antlaşması imzalanmıştır.[103] Bulgar-Yunan ittifakının imzalanmasının ardından Bulgaristan ve Sırbistan, Karadağ ile ayrı ayrı diplomatik temaslarda bulunmuşlardır. Ocak 1911 tarihinde Karadağ Kralı Nikola, Çetine'deki Sırp büyükelçisine, Balkanlar'da gelişmesi muhtemel olaylara karşı ortak hareket etme amacıyla bir anlaşma teklif etmiştir. Bu teklif üzerine görüşmeler başlamıştır.

---

[99] Tanja Čerevicki, "Sırbistan'daki Anayasal Gelişmeler ve Prens Mihailo Obrenoviç'ın Ulusal Odaklı Siyasetinin Değerlendirilmesi (1860-1868)", *The Balkans: History, Religion And Society*, Ed. Sevba Abdula, Semran Murtezani, IDEFE, Üsküp 2024, s. 44-45.
[100] Sergey Sazonov, *Kader Yılları S. Sazonov 'un Anıları Rusya Eski Dışişleri Bakanı (1910-1916)*, Derin Yayınevi, Çev. Betül Önuçak, Yay. Haz. Sabahattin Özel, İstanbul 2002, s. 63.
[101] Çelik, *a.g.e.*, s. 87.
[102] Richard C. Hall, *Balkan Savaşları 1912-1913: I. Dünya Savaşı'nın Provası*, Çev. Tanju Akad, Homer Kitabevi, İstanbul 2003, s. 16.
[103] Çelik, *a.g.e.*, s. 142.

Karadağ Haziran 1911'de Bulgaristan ile de temas kurmuş ve Bulgarlar bu teklife olumlu yaklaşarak Ağustos 1912 tarihinde bir anlaşma imzalamışlardır. Sırbistan da Eylül 1912'de benzer bir yanıt vererek Karadağ ile anlaşmaya varmıştır. Bu gelişmeler sonucunda Karadağ'ın da bu ittifaklar silsilesine dahil olmasıyla Balkan Birliği resmen tamamlanmıştır.[104]

Devlet, içte ve dışta büyük sorunlarla mücadele etmeye çalışırken 29 Eylül 1911'de İtalya Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ederek Trablusgarp'a asker çıkartmıştır. Balkanlar'da başlayan hareketliklerin de etkisiyle Osmanlı Devleti 18 Ekim 1912'de imzalamış olduğu Uşi Antlaşması ile Kuzey Afrika'daki son toprağı Trablusgarp ile Rodos ve 12 Ada'yı kaybederek savaşa son vermiştir.[105] 18 Ekim'de bu savaşa son verilmesindeki en büyük etken ise Bulgarların aynı gün Osmanlı sınırlarını geçerek Kırklareli-Lüleburgaz mevkiinde saldırılara başlaması ve Edirne Kalesi'ni kuşatarak Edirne-Kırklareli hattında mevzilenmiş olmasıdır.[106]

---

[104] Hall, *a.g.e.*, s. 17.
[105] *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (1908-1920)*, C. 3, Ks. 6, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1996, s. 312.
[106] Hülya Toker, Nurcan Fidan, *Balkan Harbi Kronolojisi,* Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999. s. 23.

I. BÖLÜM

BİRİNCİ BALKAN HARBİ'NİN BAŞLAMASI VE OSMANLI ORDUSUNUN ÇATALCA HATTINA GERİ ÇEKİLİŞİ

1.1. Osmanlı Ordusunda Seferberlik

19 Eylül 1912'de Bulgaristan Sınır Komiserliği memurları tarafından Bulgaristan'ın bir ay içerisinde Makedonya'da ihtilal yapacağı ve Müslümanları katlederek bölgede karışıklık çıkaracakları haberi başkent İstanbul'a bildirmiştir. Bu haberden üç gün sonra Sofya Sefareti Ateşemiliteri aracılığıyla Hariciye Nezareti'ne gönderilen telgrafta da Bulgaristan ile bir savaşın çıkma ihtimalinin son derece yüksek olduğu, Bab-ı Âli'nin seferberlik ilanı konusunda gecikmemesi ve genel seferberlik emrinin vakit kaybetmeden verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.[107]

Sofya Askerî Ataşesinin uyarıları ve Makedonya'da artan çete faaliyetleri ile başta Bulgaristan olmak üzere Balkan devletlerinin bir savaş hazırlığında olduğu öngörüsüyle Bab-ı Âli, 19 ve 22 Eylül 1912 tarihlerinde Balkanlar'daki Osmanlı ordusunun bir bölümünün seferber edilmesine karar vermiştir. Bu kapsamda, 22 Eylül'de Balkanlardaki birliklere kısmî seferberlik emri verilmiş, ancak Eylül ayı başında terhis edilen askerlerin yeniden silah altına alınması yoluna henüz gidilmemiştir. 23 Eylül'den sonraki günlerde ise bazı Balkan redif tümenlerine seferberlik emirleri ulaştırılmıştır.[108] Osmanlı rediflerinin manevra için çağırılmasını bahane eden Balkan devletleri ise 30 Eylül 1912'de seferberlik ilan etmiş, bunun üzerine Osmanlı Devleti de bir gün sonra yani 1 Ekim 1912'de genel seferberlik ilan etmiştir.[109] Aynı gün Edirne Kalesi'nde de seferberlik ilan edilerek Edirne Müstahkem Mevkii Komutanlığı'na bildirilmiştir.[110] Ancak her birliğin seferberliği aynı anda tamamlanamamış hatta Kırklareli Muharebeleri (18-26 Ekim 1912) devam ederken

---

[107] Aydın, *a.g.e.*, s. 129.
[108] Hüseyin Kabasakal, *Balkan Harbi (1912-1913)*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1979, s. 17.
[109] Toker, Fidan, *a.g.e.*, s. 9.
[110] Kazım Karabekir, *Edirne Hatıraları*, 2. bsk., Yapı Kredi Yayınları, Yay. Haz. Ziver Öktem, İstanbul 2018, s. 10.

dahi 3. Kolordu'ya mensup önemli sayıdaki ikmal eri şehir merkezinde silahsız beklemek zorunda kalmıştır.[111] *Tanin*, 1 Ekim 1912'deki, "Bulgaristan'ın Tahkimatı" başlıklı haberinde Bulgaristan'ın sınır boylarında büyük faaliyetlerle istihkâmlar inşa ettiği ve bu durumun Osmanlı Hükümeti tarafından haber alındığı ve Bulgaristan'ın sınırda askerî yığınak faaliyetinde bulunduğunun tespit edildiği yazılmıştır.[112]

Seferberlik sürecini doğrudan etkileyen önemli gelişme olarak savaşın hemen öncesinde alınan terhis kararı gösterilmektedir. Trablusgarp Savaşı'nın yeni başladığı dönemde İttihat ve Terakki'nin desteğiyle hükümeti kuran Said Halim Paşa'nın Halaskâr Zabitan grubunun faaliyetleri neticesinde istifa etmesi üzerine kimin sadrazam olacağı tartışma konusu olmuş ve devlet 5 gün hükümetsiz kalmıştır.[113] Said Paşa'nın istifasıyla ortaya çıkan hükümet bunalımının uzamasını istemeyen Sultan Reşad, herkesin güvenini kazanmış ve Meşrutiyet'in ilanından sonra herhangi bir siyasî partiye katılmamış olan Âyan Meclisi Reisi Gazi Ahmet Muhtar Paşa'yı sadrazamlığa tayin etmiştir.[114] 29 Temmuz 1912 tarihinde Ahmed Muhtar Paşa'nın başkanlığında toplanan "Büyük Kabine" aldığı kararla 1888 doğumlu ve 1908'de silah altına alınmış Nizamiye erleri ile Trablusgarp Harbi nedeniyle Batı Anadolu'da (özellikle İzmir ve Çanakkale çevresinde) toplananlar ve Trakya ile Makedonya bölgelerinde görev yapan redif askerlerinin terhis edilmesini uygun görmüştür.[115] Bu karar doğrultusunda yaklaşık 75.000 (120 tabur) asker terhis edilmiştir.[116] Hükümet bu karara gerekçe olarak Batı Anadolu'ya yönelik bir İtalyan saldırısı ihtimalinin ortadan kalkması, uzun süredir silah altında bulunan askerlerin disiplinsizlik sorunları, hasat mevsiminin yaklaşması nedeniyle rediflerin tarımsal faaliyetlere katılımının

---

[111] Ali İhsan Sabis, *Balkan Harbinde Neden Mağlup Olduk*, 2.bsk., İlgi Kültür Sanat Yayınları, Yay. Haz. Hasip Saygılı, İstanbul 2016, s. 92.
[112] "Bulgaristan'ın Tahkimatı", *Tanin*, nr. 1457, 1 Ekim 1912, s. 2.
[113] Fatih Mehmet Sancaktar, "Balkan Savaşları Esnasında Osmanlı Hükümetleri", *100. Yıldönümünde Balkan Savaşları ve Edirne Sempozyumu*, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, Edirne 2013, s. 41-42.
[114] Eylem Öztürkçi, "İttihat ve Terakki'ye Muhalif Bir Duruş: Ahmet Muhtar Paşa", *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(19), 2025, s. 422.
[115] Kabasakal, *a.g.e.*, s. 17.
[116] Ali Fuat Türkgeldi, *Görüp İşittiklerim*, 5.bsk., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010, s. 57; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 4, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972, s. 289.

sağlanması ve redif birliklerinde gözlemlenen huzursuzluk ve isyan belirtileri gösterilmiştir.[117]

Tanin, 2 Ekim 1912'deki "Balkanlarda Seferberlik" başlıklı haberinde Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan hükümetlerinin Osmanlı hükümetine karşı umumi seferberlik kararı aldıklarına dair büyükelçilikten gelen telgraflar üzerine Osmanlı Devleti'nin Büyük Devletlere barışın sağlanması ve olası bir savaşın önlenmesi adına başvurduğu bildirilmektedir.[118] Aynı gün *Alemdar* gazetesi, "Mütâreke-i Efkâr" manşetini attığı haberde aynen şöyle demektedir; "*Vatandaşlar! Harb karşısındayız. Vatan tehlikede! İhtilâfat-ı siyasiyede mütareke-i umumiye teklif ediyoruz. Vatan tehlikeden kurtuluncaya kadar hasımlarımızın elini kemal-i meveddetle sıkacağız. Hicranlarımızı bir müddet için unutacağız. An'anat-ı Osmaniyyece Osmanlı milleti bir kitledir. Düşman kapıya geldi. Ey şanlı millet el ele ver. Bugün vatanda her ferd kardeştir.*"[119]

Osmanlı Devleti'nde seferberlik süreci oldukça düzensiz bir şekilde başlamıştır. Trablusgarp Savaşı ve Arnavutluk ayaklanması gibi mevcut sorunlara ek olarak 1910 yılında yaşanan kolera salgını yaklaşık doksan bin kişinin askerlik çağrısına cevap verememesine neden olmuştur.[120] Ayrıca Yemen'de çıkan isyanı bastırmak adına Harbiye Nazırı Ahmed İzzet Paşa 35 tabur askerle beraber bölgeye sevk edilmiştir.[121] Onun yerine geçici olarak göreve İkinci Ordu komutanı Ferik Hacı Paşa getirilmiştir.[122] Sonuç olarak, savaşın başlamasından kısa bir süre önce Osmanlı ordusunun asli teşkilatından alınan askerî birlikler ayaklanmalar, asayiş sorunları ve muhtemel çete hareketleri gibi gerekçelerle devletin çeşitli bölgelerine dağılmış bir haldeydi.[123] Seferberliği olumsuz etkileyen bir diğer unsur ise 9 Ağustos 1912'de Marmara havzasında meydana gelen büyük depremde Gelibolu, Tekirdağ, Şarköy ve

---

[117] Kabasakal, *aynı yer*.
[118] "Balkanlarda Seferberlik", *Tanin*, nr. 1458, 2 Ekim 1912, s. 2.
[119] "Mütâreke-i Efkâr", *Alemdar*, nr. 137, 2 Ekim 1912, s. 1.
[120] Igor Despot, *Savaşan Tarafların Gözüyle Balkan Savaşları Algılar ve Yorumlar*, Çev. Mete Tunçay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2020, s. 62.
[121] Alparslan, Şenol, *Balkan Savaşı'nda Trakya Muharebeleri 1912-1913*, İlgi Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2017, s. 25.
[122] Despot, *a.g.e.*, s. 61.
[123] Ali Güneş, *Gayrinizami Harp Balkan Harbi'nde Komita, Çete, Jandarma ve Milisler (1912-1913),* Kronik Yayınları, İstanbul 2020, s. 87.

Mürefte'nin büyük bir yıkıma uğramasıdır.[124] Bu felakette on bine yakın ev yıkılmış ve yaklaşık yüz bin kişi depremden doğrudan etkilenmiştir. Bu olay ordunun iaşe bakımından ve mali olarak zayıflamasına neden olmuştur.[125]

Tasvir-i Efkâr, 4 Ekim 1912 tarihli bir haberinde aynen şu şekilde yazmaktadır: "*Dün (3 Ekim) Şark Ordusu Başkumandanı Abdullah Paşa Hazretleri Harbiye Nazırı Nazım Paşa hazretlerini ziyaret ederek uzun müddet ahval-i hazıranın icab ettirdiği tedabir ve tertibat-ı askeriyye hakkında icra-yı müzakerat etmişlerdir.*"[126] Seferberliğin ilk günlerinde yapılan bu görüşme oldukça önemlidir. Zira Abdullah Paşa,[127] savaş karşıtı bir Osmanlı kumandanıdır. Ordunun halini gören Paşa, devletin içinde bulunduğu durumu savaşla değil siyasetle çözmesi gerektiğini düşünmektedir. Savaş sonrası kaleme aldığı hatıratında da bu durumdan sıkça bahsetmektedir. Ali Fuat Türkgeldi, "Görüp, İşittiklerim" adlı eserinde Saraya gelen Abdullah Paşa'nın ordunun Bulgarlar ile savaşamayacağını açıkça söylediğini haber aldığını belirtmiştir. Türkgeldi, Paşa hakkında askerî durumu doğru değerlendirebilecek kabiliyette olduğu ispatlamış olmasına rağmen moral ve motivasyonu oldukça düşmüş durumda olan ve bu kadar karamsar bir ruh haline sahip bir komutanın ordunun başına geçmesini sakıncalı olarak değerlendirilmiştir. Türkgeldi'ye göre; Abdullah Paşa ordunun savaşamayacak güçte olduğuna inanıyorsa ordu kumandanlığı gibi bir görevi kabul etmemeli, daha alt bir görevde hizmet etmeliydi. Ayrıca görevi kabul etmişse de

[124] Tansu Hilmi Hançer, "Şarköy-Mürefte (1912) Depreminin Osmanlı Basınına Yansıması", *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 7(14), 2024, s. 242-243.
[125] Despot, *aynı yer*.
[126] "Kumandanlar arasında", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 1478, 4 Ekim 1912, s. 1.
[127] Abdullah (Kölemen) Paşa, Türk Kölemenlerinden Mısır ordusu süvari miralayı Rüstem Bey'in oğludur. 1911'de yeni ordu teşkilatında Birinci Redif Müfettişliği ve bir süre Askerî Şûra üyeliğinde bulunan Paşa, Malisör İsyanı sırasında Karadağ'a karşı toplanan ordunun ardından Osmanlı-İtalya Harbi'nde İzmir'deki Anadolu Garp Ordusu'nun komutanlığına getirilmiştir. Balkan Harbi başlayınca da istememesine rağmen Doğu Trakya'daki Şark Ordusu Kumandanlığı'na tayin edilmiştir. Savaşın elverişsiz şartlarını padişaha ve askerî makamlara anlatmasına rağmen hakkındaki güven nedeniyle bu görevi kabul ettiğini belirtmektedir. Ancak Kırklareli (22 Ekim 1912) ve Lüleburgaz (29-31 Ekim 1912) yenilgilerinden dolayı Divan-ı Harp'te yargılandıysa da beraat etmiştir. 6 Ocak 1914'te emekliye ayrılmış, Mütareke döneminde ise Ahmed Tevfik Paşa kabinesinde kısa bir süre (11 Kasım-19 Aralık 1918) Harbiye Nâzırlığı yaptıktan sonra istifa etmiş ve bir daha görev almamıştır. Abdullah Kölemen, *1328 Balkan Harbi'nde Şark Ordusu Kumandanı Abdullah Paşa'nın Balkan Harbi Hatıratı*, Dün Bugün Yarın Yayınları, Yay. Haz. Tahsin Yıldırım, İbrahim Öztürkçü, Ankara 2012, s. 31-33.

gecikmeden orduya gidip düzenlemelere başlaması gerekirdi. Fakat bunu yapmadığı için pasif davranmakla eleştirmiştir.[128]

Seferberlik ilan edildiği sırada Osmanlı ordusunun genel durumu görüldüğü üzere olumsuz bir tablo sergilemekteydi. Özellikle II. Meşrutiyet'in ilanının ardından ordu içerisinde ciddi bir bölünme mevcuttu. Subaylar arasında alaylı-mektepli ayrımı belirginleşmişti. Savaş ve hizmet tecrübesiyle rütbe kazanan erlerden subay olan alaylılar, Harp Okulu mezunu mektepli subayları potansiyel bir tehdit olarak görmekte, buna karşın mektepli subaylar ise alaylıları yetersiz bilgi ve eğitimle itham etmekteydi. Üstelik Osmanlı Devleti 31 Mart Vakası, Adana Olayları ve Arnavutluk isyanı gibi iç karışıklıkların bastırılması için düzenli ordunun sık sık görevlendirilmesi birliklerin hem dağınık bir konumda olmasına hem de yıpranmasına sebep olmuştur. Bazı olaylar asker kullanılmadan çözülecek durumda olmasına rağmen ordu jandarma gibi görev alarak çoğu olay asker ile bastırılmıştır.[129] Bu durum aniden patlak veren bir savaş karşısında ordunun toplanmasının önüne geçmiştir. Osmanlı ordusunda sevk ve idare savaşa hazırlık döneminde ve sonrasında da kötü durumdaydı. Eğitim konusunda geri kalınmış, tatbikat ve manevralar oldukça az yapılmıştır.[130]

Osmanlı Harbiyesi olası bir savaş durumuna hazırlık olarak toplam on iki tane seferberlik planı oluşturmuştur. 1 Numaralı Sefer Planı Bulgaristan'a karşı, 2 Numaralı Sefer Planı Bulgaristan ve Yunanistan'a karşı, 3 Numaralı Sefer Planı Yunanistan'a karşı, 4 Numaralı Sefer Planı Üç Balkan devletine (Bulgaristan, Sırbistan Karadağ'a) karşı, 5 Numaralı Sefer Planı Dört Balkan devletine (Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ'a) karşı, 6 Numaralı Sefer Planı Sırbistan ve Karadağ'a karşı, 7 Numaralı Sefer Planı Karadağ'a karşı, 8 Numaralı Sefer Planı İtalya veya kıyılarımıza taarruz eden herhangi bir devlete karşı, 9 Numaralı Sefer Planı Avusturya'ya karşı, 10 Numaralı Sefer Planı Rusya'ya karşı, 11 Numaralı Sefer Planı Rusya ve Bulgaristan'a karşı, 12 Numaralı Sefer Planı ise Rusya ve Balkan devletlerinden (Bulgaristan hariç) bir veya birkaçına karşı

[128] Türkgeldi, *a.g.e.*, s. 59.
[129] Sabis, *a.g.e.*, s. 23.
[130] Kabasakal, *a.g.e.*, s. 31.

hazırlanmıştır.[131] Görüldüğü üzere 1-7 Numaralı planlar Balkan devletlerine karşı önlem olarak hazırlanmışsa da harbin gidişatı gereği ana plan olarak 5 Numaralı Sefer Planı'nın kullanılmasına karar verilmiştir. Oluşturulan sefer planlarındaki temel prensip hangi bölgede ne kadar asker bulundurulması gerektiği üzerinedir. Bu plana göre, Trakya'da 385 tabur ve Makedonya'da 273 tabur askerin bulundurulması planlanmıştır.[132]

5 Numaralı Planı'nın birinci bölümü nizamiye, redif ve mustahfız birliklerinin nasıl seferber edileceğini ve bu birliklerin yürüyüşlerine ilişkin esasları kapsamaktaydı. İkinci bölümde seferberliğe dair genel hükümlerle birlikte birliklerin hangi plana göre hangi komutanlık emrine gireceği, toplanma noktaları, birliklerin teşkilatlanma şekilleri ve yürüyüş cetvelleri yer almaktaydı. Üçüncü bölümü lojistik destek unsurlarını, çeşitli askerî birliklerin teşkilat yapılarını ve menzil hizmetlerini ve dördüncü bölüm ise demiryolu ve denizyolu nakliyatına ilişkin düzenlemeleri kapsamaktaydı.[133] Bu sefer planına göre; Şark Ordusu'na bağlı 40 taburluk kuvvet Edirne Müstahkem Mevkii'nde, 20 tabur ise Kırcaali civarında konuşlanacaktı. 1., 2., 3. ve 4. Nizamiye Kolorduları Kırklareli-Havsa hattı boyunca mevzilenecek, 15. Mürettep Kolordu ise Dimetoka çevresinde toplanacaktı. 18. Redif Kolordusu Kırklareli'nin güneybatısında, 24. Mürettep Kolordu ise doğrudan 3. ve 1. Nizamiye Kolordularına yakın olacak şekilde Kırklareli'nin güneyinde mevzilenmiş olacaktı. 16. Mürettep Kolordu başlangıç aşamasında Vize çevresinde konuşlanarak ordunun sağ kanadını güvence altına alacaktı. 7. Redif Kolordusu Pehlivanköy'ün kuzeyinde yani yaklaşık olarak 2. ve 4. Nizamiye Kolordularının gerisinde yığınak faaliyetlerini tamamlayacaktı. Harekât alanına gelmesi daha geç gerçekleşecek olan 23. Mürettep Kolordusu ise şartlara göre İstanbul ya da Tekirdağ üzerinden cepheye sevk edilecekti.[134] Lakin 15'inci Kolordu, Çanakkale Boğazı'nın öneminden dolayı orada bırakılmış, 16'ncı Kolordu ise 18 Ekim 1912'de muharebelerin başlamasıyla hâlâ tam olarak

[131] Hilmi, *a.g.e.*, s. 185.
[132] Hilmi, *a.g.e.*, s. 219.
[133] Serkan Er, "Balkan Harbi'nde Osmanlı Ordusu'nun Seferberlik Planı", *Tarih Dergisi*, S. 59, İstanbul 2014, s. 144.
[134] Sait Pertev Demirhan, *Balkan Savaşı'nda Büyük Genel Karargâh*, Alfa Yayınları, İstanbul 2012, s. 15-16.

kurulamadığından dolayı dağıtılarak büyük kısmı 3'üncü Kolordu'ya dahil edilmiştir.[135]

18, 23 ve 24'üncü Mürettep Kolordulardan meydana getirilen ihtiyat ordusu, Anadolu'da bulunan nizamiye ve redif tümenlerinin bir araya getirilmesiyle kurulmuştur. Ancak ulaştırmadaki yetersizliklerden dolayı muharebelerin başlangıcında sadece 18'inci Kolordu harekât alanına gelebilmiştir. Diğer kolordular ise ancak 4 Kasım 1912'de bu alana varmışlardır.[136]

Çoğunlukla sefer planlarında nizamiye birliklerinin seferberliklerini 7-8, rediflerin ise 5-6 gün içerisinde tamamlayacakları kabul edilmektedir. Fakat öngörülen bu süre içinde plan gereklilikleri sağlanamamış, 7-8 Ekim 1912 günlerinde birliklerin o anki mevcudiyetleriyle yığınak bölgelerine hareket etmeleri emredilmiştir. Ne yazık ki muharebelerin başladığı 18-19 Ekim 1912'de dahi birliklerin çoğu seferber kadrolarına değil, barış dönemi kadroları sayılarına bile ulaşamamışlardır.[137] Seferberlik ilanı sonrasında ve harbin daha başlarında dahi ordu içerisinde iki önemli sorun çözülememiştir. Bunlar iletişimi sağlayan telgraf hatlarının sürekli kesintiye uğraması ve yiyecek ikmalinin yeterince yapılamamasıdır. Erzak meselesi kısa süre içerisinde o kadar büyümüştür ki açlık yüzünden Batı Trakya'daki bazı birlikler terhis edilmek zorunda kalınmıştır.[138]

Meclis-i Mebusan'ın 1909'da yürürlüğe koyduğu "Ahz-ı Asker" (asker alma) kanunu ile 1856'dan beri askere alınamayan gayrimüslim vatandaşların Balkan Savaşı başlamadan hemen önce fiilen askere alınması kararlaştırılmıştır.[139] Balkan Harbi'nin başlamasıyla askere duyulan ihtiyacın artması üzerine muvazzaflarla beraber ihtiyat ve redif birlikleri de silahlandırılarak savunma hatlarına götürülmesine neden olmuştur. Seferberlik kapsamında oluşturulacak ihtiyat ve redif birliklerinin %25'ini gayrimüslim unsurlar oluşturacaktır.[140] Ancak

---

[135] Yiğitgüden, *a.g.e.*, s. 35.
[136] Yiğitgüden, *a.g.e.*, s. 35.
[137] Kabasakal, *a.g.e.*, s. 38.
[138] Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İstiklâl Harbi*, C. II, Kısım: II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s. 5.
[139] Ufuk Gülsoy, *Cizyeden Vatandaşlığa Osmanlı'nın Gayrimüslim Askerleri*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 140.
[140] Demirhan, *a.g.e.*, s. 11.

daha savaşın başından itibaren gayrimüslim askerlerden bazıları firar etmiş, bazıları ise düşman safına geçmiştir. Bu olaylar üzerine Osmanlı Devleti önlem olarak gayrimüslim askerlerin ellerindeki silahları toplayarak onları geri hizmetlere almıştır.[141]

Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda seferberlik ilan etmesi Balkan devletleri açısından barış için bir tehdit olarak görülmekteydi. Nitekim Balkan devletlerinin ağır şartların yer aldığı bir nota vermesi ve Balkanlardaki seferberliğin derhal durdurulmasını istemesi üzerine Osmanlı Hükümeti Sofya, Belgrad ve Atina elçilerini geri çektikten bir süre sonra siyasi ilişkileri tamamen kesmiştir.[142] Bunun üzerine ilişkiler iyice gerilmiştir. Balkan müttefiklerinin peşi sıra gelen savaş ilanları ile I. Balkan Savaşı başlamıştır.

1.2. Tarafların Askerî Kuvvetleri

Hüseyin Kabasakal'ın verdiği bilgiye göre I. Balkan Savaşı başladığında Osmanlı Doğu ve Batı Ordusu'nun mevcudu 303.000'dir. (Buna 15.000 kişilik Kırcaali Kolordusu da dahildir.) Balkan müttefik ordusunun Batı ve Doğu kuvveti toplamı ise 468.000'dir.[143] Philip S. Jowett'ın verdiği bilgiye göre ise Osmanlı ordularının toplam mevcudu yaklaşık 337.000 subay ve erden oluşmaktaydı. Bu sayının 115.000 kadarı – yerel garnizon birlikleri de dâhil olmak üzere– Trakya bölgesinde bulunuyordu. Geriye kalan 293.206 kişilik kuvvet ise dört ana ordu bünyesinde teşkilatlandırılmıştı. Garnizon birliklerinin de içinde yer aldığı yaklaşık 200.000 kişilik diğer Osmanlı kuvvetleri ise toplam mevcudu 397.000'e ulaşan Balkan İttifak Ordularına karşı Makedonya cephesinde konuşlandırılmıştı.[144]

Her iki uzmanın verdiği toplam ordu mevcutlarına bakıldığında her iki ordu arasındaki farkın fazla olduğu anlaşılmaktadır. Üstelik bu farka ek olarak Türk ordusunda silah sayısı yetersizdir. Muharebe alanlarının coğrafi koşullarından

---

[141] Gülsoy, *a.g.e.*, s. 173.
[142] Yiğitgüden, *a.g.e.*, s. 85.
[143] Kabasakal, *a.g.e.*, s. 30.
[144] Philip S. Jowett, *Balkan Harplerinde Ordular 1912-13*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012, s. 16.

dolayı eldeki Krupp (sahra) topları da yeterince kullanılamamıştır. Buna karşın Balkan müttefikleri, Fransa'dan hareket kabiliyeti yüksek ve seri atış yapan toplar almışlardı. Türk ordusunun topları ise oldukça ağır olduğundan bazı toplar ordu geri çekilirken Balkan ve Trakya coğrafyasının elverişsiz yapısından dolayı çamura batmış ve terk edilmek zorunda kalınmıştır.[145]

Balkan Harbi'nde, Birinci Ordu (Şark Ordusu) Trakya'da Dimetoka-Kırklareli hattını ve İkinci Ordu (Garp Ordusu) Makedonya ve Arnavutluk çevresini müdafaa için iki büyük ordu olarak kurulmuştur. Doğu Trakya'nın savunulması amacıyla oluşturulan Şark Ordusu'nun komutası Abdullah (Kölemen) Paşa'ya verilmişti. Ayrıca ona bağlı olarak Edirne-Kırklareli-Lüleburgaz hattının savunulması için de bu hatta dört kolordu oluşturulmuştur. Bunlar; I. Kolordu Ömer Yaver Paşa, II. Kolordu Şevket Turgut Paşa[146], III. Kolordu Mahmut Muhtar Paşa[147] ve IV. Kolordu ise Ahmet Abuk Paşa[148] kumandasındaydı ve ek olarak Mehmed Şükrü Paşa'ya da Edirne Müstahkem Mevkii kumandanlığı verilmiştir.[149] Ayrıca Ali Yaver Paşa komutasında yaklaşık 15.000 kişilik Kırcaali Müfrezesi bulunmaktaydı.

---

[145] Kabasakal, *a.g.e.*, s. 32.

[146] Hafız Şevket Turgut Paşa, 1908-1911 yıllarında Kosova Mürettep Kolordu Komutanlığı görevini yürütmüş, 1909'da Arnavutluk ayaklanmasını bastırmış ve 1912-1913'te Kuva-yı Mürettebe Komutanlığı görevlerinde bulunmuştur. Paşa, I. Balkan Savaşı sırasında II. Kolordu Komutanlığı yapmış; Kırklareli, Lüleburgaz ve özellikle Birinci Çatalca Muharebesinde başarılı operasyonlar icra etmiştir. 1913 yılında Romanya Askerî delegesi olarak görev almış ve 6 Ocak 1914'te kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştır. *Balkan Savaşı'na Katılan Komutanların Yaşam Öyküleri: Alay ve Daha Üst Birlik Komutanları*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004, s. 19.

[147] 93 Harbi'yle nam salmış Gazi Ahmed Muhtar Paşa'nın oğludur. Harbin hazırlık ve ilk döneminde sadrazam olan Gazi Ahmed Muhtar Paşa kabinesinde Bahriye Nazırlığı yapmıştır. Balkan Harbi'nde Şark Ordusu'na bağlı III. Ordu'yu komuta eden Paşa; Kırkkilise Muharebesi, Lüleburgaz Muharebesi ve I. Çatalca Muharebesinde bulunmuştur. I. Çatalca Muharebesinde savunmadaki birliklerini denetlediği esnada uğradığı Bulgar saldırısı neticesi ağır yaralanmış ve gazi unvanıyla görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu dönemi anlattığı bir eseri de bulunmaktadır. Mahmud Muhtar, *Balkan Harbi: Üçüncü Kolordu'nun ve İkinci Doğu Ordusu'nun Muharebeleri*, Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul 1979.

[148] Ahmet Hamdi Abuk Paşa (1879-1923) askerlik hayatı boyunca çeşitli ataşemiliterlikler ve kolordu komutanlıklarında bulunmuştur. Balkan Savaşları sırasında III. Kolordu Komutanı Mahmut Muhtar Paşa'nın yaralanması üzerine III. Kolordu Komutanlığı'na vekâlet etmiş, Çatalca Hattı'ndaki muharebelere katılmış ve Şark Ordusu Komutan Vekilliği görevini üstlenmiştir. 1914'te Askerî Şûra üyesiyken terfian emekliye sevk edilmiştir. *Balkan Savaşı'na Katılan Komutanların Yaşam Öyküleri: Alay ve Daha Üst Birlik Komutanları*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004, s. 17-18.

[149] Bayur, *a.g.e.*, s. 19.

Bulgar Kralı I. Ferdinand da bu sırada savaş hazırlıkları ile ilgilenmektedir. Ferdinand, kendisine vekillik yapması için başkomutanlığa General Mihail Savov'u getirmiştir.[150] Bulgar ordusunun genel karargâhı da Eski Zağra'da bulunmaktadır. Genelkurmay Başkanı ise General Ivan Fichev olmuştur.[151] Sırp Ordusu, Bulgar ordusuna destek amacıyla Sofya'ya ulaştığında tren garında Bulgaristan Savunma Bakanı General Nikiforov tarafından karşılanmıştır.[152] Bulgar ordusunun mevcudu şu şekildedir; General Ivanov komutasındaki II. Ordu 1.972 subay ve 120.748 erden oluşmaktaydı. Ek olarak savaşın başlamasından kısa bir süre sonra Sırpların Timok ve Tuna Tümenleri de Edirne'ye karşı görevlendirilmiştir. General Vasili Kutinchev komutasındaki I. Ordu 79.370, General Radko Dimitriyev komutasındaki III. Ordu ise 122.748 askerden oluşturulmuştur.[153] Ayrıca Rodop bölgesinde 16.000 kişilik Makedonya-Edirne Gönüllüleri olarak bilinen komitacı ve çeteci düzensiz birlikler bulunmaktaydı. Bu birliklere ek olarak yaklaşık 300 kişilik gönüllü Ermeni Birliği de katılmıştır.[154]

1.3. Balkan Harbi'nin Başlaması ve Doğu Trakya'nın Genel Durumu

Tarihler 8 Ekim 1912'yi gösterdiğinde Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesi ve İşkodra Kalesi'ne saldırması ile I. Balkan Harbi resmen başlamıştır.[155] Esasen Karadağ kuvvetleri zaten 7 Ekim 1912'de Berana ve Maykovaç bölgelerinden sınırı geçmiş ve ilerlemeye başlamışlardı.[156] Bu esnada Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan'ın Osmanlı Devleti'ne 13 Ekim 1912'de ağır bir nota vererek seferberlik emrinin geri çekilmesini istemeleri üzerine Osmanlı Devleti de tepki olarak siyasî ilişkileri kesmiştir.[157] Bu doğrultuda 18 Ekim 1912'de Bulgaristan ve Yunanistan, 20

[150] Aram Andonyan, *Balkan Harbi Tarihi*, Sander Yayınları, Çev. Zaber Biberyan, İstanbul 1975, s. 237.
[151] Mahmud Muhtar, *a.g.e.*, s. 190.
[152] Andonyan, *a.g.e.*, s. 238.
[153] Hall, *a.g.e.*, s. 32.
[154] Bülent Yıldırım, *Bulgaristan'daki Ermeni Komitelerinin Osmanlı Devleti Aleyhine Faaliyetleri (1890-1918)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 118.
[155] Toker, Fidan, *a.g.e.*, s. 14.
[156] Kabasakal, *a.g.e.*, s. 38.
[157] Kabasakal, *a.g.e.*, s. 39.

Ekim 1912'de ise Sırbistan Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilan etmişlerdir. Aynı gün (18 Ekim) Bulgar ordusu Türk sınırlarına taarruz hareketi başlatmıştır.

İkdam gazetesinin 18 Ekim 1912'de "Harb başladı" manşetinin altında yer alan "Tebliğ-i resmî" başlıklı haberinde özetle; Bulgaristan ve Sırbistan Hükümetleri tarafından genel seferberlikle Osmanlı Devleti'nin sınırlarına asker sevk ettiği ve bazı sınır kalelerine müdahalede bulunması üzerine Bulgar ve Sırp elçilerine tebligat gönderildiği, ancak bu süreçte Bulgar ve Sırp taarruzlarının devamından dolayı Osmanlı ordusuna kendini koruması için emir verildiği belirtilmektedir.[158]

1.4. Bulgar Ordularının Doğu Trakya'daki İlerleyişi

Bulgar II. Ordusu General Ivanov komutasında 18 Ekim 1912'de Aydoğmuş - Rum köy - Mezek - Mustafa Paşa - Lefke - Soğucak'ın kuzeydoğusu ve Tatar köyün kuzeyinde yer alan hatta varmış ve Doğu Trakya sınır hattına dayanmışlardır.[159] Daha sonrasında asıl görevi Edirne'yi almak olacak bu ordu birkaç karakolun karşı koyması dışında herhangi bir engelle karşılaşmadan 18 Ekim 1912'de sınırı geçmiş ve Meriç Vadisi'nden Tunca Nehri'nin sağ kanadına oradan da Edirne'ye doğru saldırıya başlamıştır.[160]

Bulgar III. Ordusunun Kırklareli'ye doğru ilerlediği haberlerinin alınması üzerine 22 Ekim 1912'de Abdullah Paşa, Şark Ordusu'nun saldırıya geçmesi emrini vermiştir. Bu sırada Edirne Kalesi'nde bulunan askerlerin de bu harekata katılmasını istemesi üzerine Edirne Kalesi de fiilen savaşa girmiştir.[161] Aynı gün Edirne'deki tümenlerden (Edirne Redif Tümeni, 10. Nizamiye, 11. Nizamiye, Gümülcine ve Babaeski Tümenleri) tertip olunan kolordu, Kale'nin Şark Cephesi'nden huruç (yarma harekâtı) etmiştir.[162] Bulgarlar ise Maraş yönünden hücuma geçse de hezimete

---

[158] "Harb başladı", *İkdam*, nr. 5624, 18 Ekim 1912, s. 2.
[159] Yiğitgüden, *a.g.e.*, s. 104.
[160] Ahmet Yiğit, "I. Balkan Savaşında Edirne Müdafaasının Önemi", *Türk Yurdu Mecmuası*, S. 303, 2012, s. 156.
[161] Yiğit, *a.g.e.*, s. 156.
[162] Eyüp Durukan, *Günlüklerde Bir Ömür 1- Balkan Harbi'nde Edirne Kuşatması (1911-1913)*, 2. bsk. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yay. Haz. Murat Uluğtekin, İstanbul 2020, s. 100.

uğratılmıştır.[163] Yine 22 Ekim'de düşmanın önemli sayıdaki kuvveti Ayvazbaba'ya hücum etmişse de geri püskürtülmüştür.[164] Edirne Kalesi'nin kuşatılması için General Ivanov komutasındaki Bulgar II. Ordusu bölgede bırakılırken, General Vasili Kutinchev komutasındaki I. Bulgar Ordusu Tunca Vadisi'nden güneye inerek Edirne-Kırklareli arasındaki bölgede mevzilenmiştir.[165] Bulgarlar bir kuşatmaya saplanıp kalmak istememiştiler. Zira uzun sürecek bir kuşatmada kaybedilecek zamanın aleyhlerine işleyeceklerinin farkındaydılar.

1.5. Kırkkilise Muharebeleri

Kırkkilise[166] Muharebesinde ilk çatışmalar 21-24 Ekim tarihlerinde Kırklareli ile Edirne arasında yaklaşık 65 kilometre uzunluğundaki bir cephe üzerinde yapılmıştır.[167] Harbin ilk zamanlarında Türk kurmay heyeti, birincisi Edirne-Kırkkilise hattı üzerinde, ikincisi de Midye[168] taraflarında deniz kıyılarının korunması için iki ordu kurmayı düşünmüştür. Buradaki amaç III. Bulgar Ordusu'ndan oluşan sol kanadı etkisiz hale getirmektir. Fakat General Savov'un giriştiği ani bir harekâtla sınırı geçmesi tüm planları alt-üst etmiştir.[169] 20 Ekim 1912'de *Alemdar* bir haberinde, 18 Ekim'de Bulgar milis ve askerlerinden oluşan büyük bir kuvvetin Kırkkilise'nin Malkoçlar istikametinden sınırı geçerek Osmanlı askerlerine saldırdığını, ancak bu saldırının sınır hattına kadar püskürtüldüğüne yer vermiştir.[170]

---

[163] Naci Efendi, *Balkan Savaşı'nda Edirne Kuşatmasına Ait Harb Ceridesi*, Alfa Yayınları, Çev. Hülya Toker, İstanbul 2012, s. 15.
[164] Naci Efendi, *a.g.e.*, s. 18.
[165] Şenol, *a.g.e.*, s. 105.
[166] Kırkkilise; 20 Aralık 1924'te çıkarılan kanun ile ismi Kırklareli olarak değiştirilmiştir (Resmi Ceride, "Kırkkilise" isminin "Kırklareli"ne Tahvili Hakkında Kanun, Kanun No: 537, 20 kânunuevvel 1340. https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc003/kanuntbmmc003/kanuntbmmc00300537.pdf Bulgarlar tarafından ise "Lozengrad" olarak adlandırılmıştır.
[167] Ahmet Özbek, *Balkan Savaşlarında Kırklareli (Kırkkilise)*, (Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Kırklareli 2018, s. 57.
[168] Midye: 1960 yılında adı Kıyıköy olarak değiştirilmiştir. Günümüzde Kırklareli ilinin Vize ilçesine bağlı bir beldedir.
[169] Nuri Yavuz, "Birinci Balkan Harbinde Şark Ordusu", *Balkan Savaşları ve Edirne*, Trakya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, C. I, Edirne 2020, s. 67.
[170] "Bulgaristan hududunda", *Alemdar*, nr. 138, 20 Ekim 1912, s. 2.

Kırklareli'den Geçkinli'ye kadar olan arazide yer alan on tümenin bulundukları bölgeler şu şekildedir; Mahmud Muhtar Paşa komutasındaki III. Kolordu Malkoçlar'da, Şevket Turgut Paşa komutasındaki II. Kolordu Koyungavur'un kuzeybatısında, Ömer Yaver Paşa'nın komutasındaki I. Kolordu Süloğlu-Geçkinli arasında ve Ahmet Abuk Paşa komutasındaki IV. Kolordu ise Hasköy'den Çiftlik'e kadar olan bölgede bulunmaktaydı[171]

21 Ekim 1912'de Mahmud Muhtar Paşa'nın Yoğuntaş mevkiinde Bulgar kuvvetlerinin olduğunu ve bu kuvvetlerin ilerlerken Türk köylerini yakıp yıktığını haber alması ve bu durumun Abdullah Paşa'ya bildirilmesi üzerine Paşa, taarruz kararı almıştır.[172] Abdullah Paşa'nın, ordunun eksikleri daha tamamlanmamışken Nazım Paşa'nın emri üzerine mecbur kaldığı bu saldırı harekâtı aslında sonun başlangıcı olmuştur. 22 Ekim günü Mahmud Muhtar Paşa harekât gereğince Kırklareli'den yola çıkarak Kayalı'da Bulgar kuvvetlerine taarruz edecek, Abdullah Paşa ise ters istikamette ilerleyerek bir daire çizecek ve bölgedeki Bulgar kuvvetlerini ateş çemberine alacaktı.[173] Ancak Abdullah Paşa, Süloğlu'nda General Kutinchev'in I. Ordusunun öncülerinin saldırısına uğramıştır.[174] Bu esnada Petra'da görülen Bulgarlara karşı taarruza geçen Mahmud Muhtar Paşa, karşısında I. Bulgar Ordusu'nun sol kanadını değil, III. Bulgar Ordusu'nun öncülerini bulmuştur.[175] Bu beklenmeyen bir durumdu. Çünkü III. Ordunun savaş alanına gelebilmesi için iki ihtimal vardı. Ya Arda ve Meriç Nehirlerini sırasıyla geçmeliydiler ya da Istranca Dağlarını aşmalıydılar. Osmanlı kurmayları Bulgarların ikinci seçeneği tercih edeceğini tahmin edememiştir. Osmanlı Genelkurmayı I. Bulgar Ordusu ile savaşacağını düşündüğü sırada Bulgar Ordusu Istranca Dağları'nı aşmakla meşguldü.[176] Savaş alanına ulaşmayı başaran I. Bulgar Ordusu ile III. Bulgar Ordusu burada birleşmişlerdir.

---

[171] Süvari Subayı Selim Bey, *Bir Türk Subayının Defteri / Ekim-Aralık 1912 Süloğlu'ndan Çatalca'ya*, Yay. Haz. Cengiz Bulut, Fazıl Bülent Kocamemi, Ceren Yayıncılık, Edirne 2022, s. 54.
[172] Şenol, *a.g.e.*, s. 107.
[173] Şenol, *a.g.e.*, s. 108.
[174] Andonyan, *a.g.e.*, s. 467.
[175] Andonyan, *aynı yer*.
[176] Şenol, *a.g.e.*, s. 106.

22 Ekim 1912'de Bulgar ordusu ileri harekâtına devam ederken Süloğlu mevkiinde büyük bir direnişle karşılaşmıştır. Zira Osmanlı birlikleri, yeni takviye kuvvetler alarak Kiremitlice-Süloğlu-Geçkinli hattında yerleşmişlerdir.[177] O gün iki taraf arasında akşama kadar süren çatışmalarda kimse üstünlük sağlayamamıştır. Kısa süre içinde takviye edilen Bulgar kuvvetleri ani bir saldırı ile Türk kuvvetlerini bozguna uğratmıştır. Geri çekilmek zorunda kalan Türk kuvvetlerinin bir kısmı Babaeski'ye, bir kısmı ise Kırklareli'ye doğru çekilmiştir.[178] Bu ricat hareketi esnasında büyük bir kargaşa çıkmıştır. Yol kenarlarında terk edilmiş top arabaları ve çamura saplanmış cephane sandıkları bulunmaktaydı. Askerler firar edebilmek için atlarındaki koşum takımlarını bile çıkarmışlardır.[179]

23 Ekim sabahının ilk saatlerinde Türklerin geceden beri siper kazdığı Yoğuntaş önlerine gelen Bulgarlar burada bulunan Afyon Redif Tümeni'ni ateş altına almışlardır.[180] Bulgarlar aralarında Türkçe bilenleri öne sürerek, Türk siperlerinden ateş açılmamasını sağlamış, siperlere yaklaşmayı başaran birkaç Bulgar alayı süngü hücumuna başlamıştır.[181] Yapılan bu taarruz Türk tarafında büyük bir paniğe ve geriye doğru kaçışa sebep olmuştur. Bir taburun kaçışına diğeri de katılmış ve yedekteki birlikler de kaçışı önleyemedikleri gibi bu kaçışa dahil olmuşlardır.[182] Mahmud Muhtar Paşa'nın gayretleri sonucunda Petra'nın doğusunda yeniden savunma mevzii oluşturulmuşsa da sol kanatta olan bazı askerlerin sebepsiz yere yerlerini terk etmesi üzerine düzen yeniden bozulmuştur. Bu gelişmeler üzerine Mahmud Muhtar Paşa, Petra'dan ayrılarak Kırklareli'ye doğru çekilmiştir.[183]

Bu esnada Erikler mevkiinde III. Bulgar Ordusu'na Hüsrev Bey komutasındaki 7'nci Tümen direnmekteydi. Kolordunun Kırklareli'ye çekildiği haberi kısa sürede Hüsrev Bey'e ulaşmış ve gelen raporda 7'nci Tümenin de Kırklareli'ye çekilmesi emri

---

[177] Yavuz, *a.g.e.*, s. 69.
[178] Andonyan, *a.g.e.*, s. 473.
[179] Gustav von Hochwachter, *Balkan Savaşı Günlüğü Türklerle Cephede*, Çev. Sumru Toydemir, 6.bsk., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2021, s. 28.
[180] Edward J. Erickson, *Büyük Hezimet Balkan Harplerinde Osmanlı Ordusu*, Çev. Gül Çağalı Güven, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013, s. 127.
[181] Erickson, *aynı yer.*
[182] Mahmud Muhtar, *a.g.e.*, s.30.
[183] Mahmud Muhtar, *a.g.e.*, s. 31.

verildiği görülmüştür. Erikler ve Petra üzerinden perişan halde geri çekilen 7, 8 ve 9. Tümenler ile Afyonkarahisar Tümeni'ne ait kuvvetler bu iki tabya ve arasındaki bölgeye mevzilendirilmiştir. Dağınık halde gelen birliklerde hala bir panik havası hâkim olup bu panik aslında gelecek bozgunun ve ricatın habercisi niteliğindeydi.

Alemdar gazetesi 26 Ekim 1912 tarihli "Kırkkilisa'da" başlıklı haberinde özetle; Kırklareli önlerinde gerçekleşen büyük bir muharebe sonucu Osmanlı askerlerinin geriye çekilmesinin bir yenilgi olarak değerlendirilmemesi gerektiği, bu çekilmenin amacının hedef şaşırtmak olduğu, zira bu esnada Kırklareli'ye gelen Bulgarların mağlup edilerek geri püskürtüldüğü ve şehrin geri alındığı anlatılmaktadır.[184] Tabii bu haber gecikmeli bir haberdir. Nitekim durum bir sonraki gün yine *Alemdar* gazetesinin "Harb Tafsilâtı" manşetli Hâl ve Mevki' yazısından anlaşılmaktadır. Haberde, aslında Kırklareli'den birkaç gündür haber alınamadığı, bunun sebebinin de oradaki telgrafçıların yerlerini terk etmesinden ötürü olduğu, ancak kısa süre sonra Osmanlı askerlerinin bölgeye hâkim olmasıyla telgrafların yeniden işlemeye başladığı yazılmıştır.[185]

Osmanlı ordusunda birçok birlik panik içinde geri çekiliyor ve buna engel olunamıyordu. 23-24 Ekim 1912 gecesi Bulgarlar tetikte bir Türk taarruzu beklemişlerdi. Ancak sabaha kadar bekleyen Bulgarlar hiçbir hareketin olamaması üzerine bir keşif birliğini Türk mevzilerine göndermişler ve keşif kolunun mevzilerin boş olduğunu görmesi üzerine Bulgar birlikleri şehre doğru hareket etmişlerdir. General Dimitriyev'in şehri almak için hazırlık yaptığı sırada aslında şehrin kendilerine bırakıldığı fark edilmiş ve yapılan ileri harekâtla 24 Ekim 1912'de Kırklareli ele geçirilmiştir.[186]

Fransız gazeteci Stéphane Lauzanne 23 Ekim gecesi III. Kolordu'ya bağlı Rıza Paşa tümeninin Mahmut Muhtar Paşa'ya haber vermeden başlattığı huruç harekâtında fırtına ve karanlık içerisinde iki Türk taburunun karşılaşıp birini düşman sanarak ateşe başlaması üzerine oluşan kargaşa ile firarların başladığını ve bu firarların kısa sürede genelleştiğini belirtmektedir. Lauzanne, bu olaylardan habersiz uykuda olan Mahmut

[184] "Kırkkilisa'da", *Alemdar*, nr. 138, 26 Ekim 1912, s. 1.
[185] "Harb Tafsilâtı", *Alemdar*, nr. 139, 27 Ekim 1912, s. 1.
[186] Yavuz, *a.g.e.*, s. 72.

Paşa'nın hemen uyandırıldığını ve hemen giyinen paşanın firarları durdurabilmek için oldukça fazla gayret gösterdiğini ancak bu gayretin yetersiz kaldığını vurgulamaktadır. Neticede Mahmut Muhtar Paşa'nın yaverleri de Genel Karargâh'ı terk ederek bu geri çekiliş hareketine katılmıştır. Hatta Genel Karargâh'ı terk ederlerken önemli evrak, eşya, harita ve başkomutanın yazışmalarını dahi orada bırakmışlardır.[187]

31 Ekim 1912'de *Renin* gazetesi, "Kırkkilisa Muharebesi" başlıklı haberinde *Reichspost* gazetesinin harp muhabirinden Bulgarların Kırkkilise'ye girişleri hakkında alınan bilgileri özetle şu şekilde aktarmıştır; "*Kırkkilise Muharebesi bir gece hücumuyla başlamıştır. Bu gece hücumu esnasında Bulgarlar Kırkkilisanın şimal ve şimal-i garbı tarafındaki mevkileri elde etmişlerdir. Bunun üzerine derhal buralara top yerleştirerek sabahleyin şafak söker sökmez şehri bombardıman etmeye başlamışlardır. Aynı zamanda Bulgar piyadesi Tırnovacık-Kırkkilise yolu üzerinden hücuma başladıkları gibi diğer bir kolda doğu Pınarhisar üzerine hücum etmiştir. Buradaki maksat Türklerin doğuya doğru çekilmelerine mâni olmaktır. Bulgar askerleri ile şehrin müdafileri arasında şehrin kuzeyindeki bağlarda şiddetli bir muharebe başlamış, Bulgarlar birkaç defa geri püskürtülmüştür. Osmanlı kuvvetinin bir kısmı geceleyin Pınarhisar üzerine ricat etmiştir. Perşembe günü sabahleyin onda Bulgarlar kuzeybatıdaki bağlar arasından kendilerine yol açarak şehre girmişlerdir. Sokaklarda şiddetli bir kavga başlamış, ancak bu da bir saat sürmüştür. Osmanlı askerlerinin ricatını önlemek amacıyla bir fırka Üsküpdere üzerine gönderilmiştir.*"[188]

1.6. Lüleburgaz-Pınarhisar Muharebeleri

Osmanlı Genel Karargâh'ı, 24 Ekim 1912'de Kırkkilise Muharebesi'nin kaybedildiğini kabul etmiştir. Aynı gün Bab-ı Âli'de olağanüstü olarak toplanmış olan Meclis-i Vükelâ, Şark Ordusu'nun savaşı kaybetme nedenlerini uzun uzadıya görüştükten sonra Nazım Paşa'nın derhal cepheye giderek komutayı devralmasına karar verilmiştir. Bu karar doğrultusunda Nazım Paşa, Şark Ordusu'na çektiği telgrafla kısa süre içerisinde Çorlu'ya geleceğini bildirmiş; o gelene kadar kolorduların

[187] Stéphane Lauzanne, *Balkan Acıları: Hastanın Başucunda Kırk Gün*, Çev. Murat Çulcu, Kastaş Yayınları, İstanbul 1990, s. 37-38.
[188] "Kırkkilisa Muharebesi", *Renin*, nr. 1487, 31 Ekim 1912, s. 1.

aralarındaki irtibatı koruması şartıyla Pınarhisar-Lüleburgaz hattında toplanmasını, burada ve Tekirdağ'da bulunan toplam 15 bin kişilik kuvvetin ihtiyat olduğu halde istihdam edilmesi için 24 Ekim itibariyle Ergene hattına sevk edilmesini ve burada tahkimata başlanmasını emretmiştir.[189] Aslında ilk olarak 1'inci, 2'nci ve 4'üncü Kolorduların 23-24 Ekim 1912 gecesi Lüleburgaz'a doğru olan geri çekilişlerini Çorlu istikametinde devam ettirmeleri düşünülmüştü. Fakat bu kolorduların komutanları arasında yapılan toplantı neticesinde sağ kanatta yeni bir hat oluşturmak ve böylece Vize'de bulunan 3'üncü kolordu ile temas kurarak Bulgarlara saldırma kararı alınmıştır.[190]

Bu emirden sonra III. Kolordu Kırklareli'den ilk olarak Pınarhisar'a oradan da Vize'ye ricat etmiştir. 25 Ekim'de Vize'ye gelen Mahmud Muhtar Paşa, Bolu Alayı'nın bölgeye yeni ulaştığını öğrenince bu birliği Konya Redif Tümeni Komutanı Cemal Bey'in emrine vererek Kırklareli yönündeki yollarda terk edilmiş mühimmat ve malzemenin toplanmasını ve düşman hakkında istihbarat elde edilmesini emretmiştir.[191] Bu emir üzerine Cemal Bey, 26 Ekim'de Teke Çiftliği'ne vardığında buradaki köylüler yakınlarda Bulgar askerlerinin olduğunu bildirmişlerdir. Köylülerin söz ettiği kuvvet Yüzbaşı Sotirof komutasındaki Bulgar 10'uncu hudut taburudur ve görevleri Türkerlerin bıraktığı silah, mühimmat ve malzemeleri toplamak ve Pınarhisar çevresindeki tepeleri olası bir Türk saldırısına karşı korumaktır.[192]

Cemal Bey, Türk topçu ateşinin başlaması ve elindeki üç taburun da taarruza geçmesi üzerine muharebeye başlamıştır. Zor durumda kalan Yüzbaşı Sotirof, keşif göreviyle gönderilen 2'nci bölüğün dönüşünü beklemiştir. Bölüğün öğleden sonra muharebeye katılması ile Türk kuvvetleri bu birliği Bulgarlara yardıma gelen kuvvetlerin öncüsü sanmış ve bu durum birlik içinde bir paniğe sebep oluşmuştur.[193] Bu esnada Bulgarların taarruza geçmesi üzerine Türk kuvvetleri düzensiz bir şekilde geri çekilmeye başlamıştır.

---

[189] Mehmed Nihad, *1328-1329 Balkan Harbi Trakya Seferi*, (*Karargâh-ı Umumî Dar'ül-harekâtta Lüleburgaz Meydan Muharebesi)*, C. III, Matbaa-i Askeriye, İstanbul 1928, s. 6.
[190] Süvari Subayı Selim Bey, *a.g.e.*, s. 81.
[191] Şenol, *a.g.e.*, s. 119.
[192] Şenol, *a.g.e.*, s. 120.
[193] Şenol, *a.g.e.*, s. 121.

Kırkkilise Muharebesinden sonra geri çekilen kuvvetler ile Vize, Lüleburgaz ve Pınarhisar'da yeni bir savunma hattı kurulmaya çalışılmıştır.[194] Buna imkân veren şüphesiz ki bir Bulgar takibinin olmamasıdır. Bu esnada Şark Ordusu I. ve II. Şark Ordusu olarak ikiye ayrılmış ve I. Şark Ordusunun başına Abdullah Paşa, II. Şark Ordusunun başına ise önce Hamdi Paşa daha sonra ise Mahmud Muhtar Paşa getirilmiştir.[195] İç içe geçmiş Lüleburgaz ve Pınarhisar Muharebeleri, I. ve II. Şark Ordularından meydana getirilmiş takviyeli Osmanlı seyyar ordusu ile I. ve III. Bulgar Orduları arasında meydana gelmiştir.[196]

28 Ekim 1912'de Bulgar birlikleri Lüleburgaz çevresine yerleşmiştir. Çiflikdere köyünden Sucak Ormanı'nın batısına kadarki bölgede mevzilenen Bulgar kuvvetleri Türk birlikleri ile karşılaşmıştır.[197] Bu karşılaşma her iki taraf için de önceden planlanmış bir durum değildir. Bu plansız karşılaşma tarihe "Lüleburgaz Muharebeleri" olarak geçecek çatışmaların başlangıcını oluşturmuştur. Aynı gün Bulgar 5'inci Tümen'i Karaağaç mevkiinin batısında yer alan bu bölgede Osmanlı kuvvetleri ile çatışmaya girmiştir.[198] 29 Ekim'de ise bölgedeki Bulgar kuvvetleri cephe hattını Karaağaç önlerinden Türkbey'e uzanacak şekilde merkezde ve sol kanadı da Lüleburgaz'a kadar genişleyecek biçimde kurarak muharebeyi tüm cephe hattı boyunca başlatmıştır.[199]

Lüleburgaz Muharebeleri sırasında askerî disiplinsizlik, komutanlar arasındaki iletişimin sürekli kesintiye uğraması, bulaşıcı hastalıkların yayılmaya başlaması ve giderek şiddetlenen açlık savaşın seyrini olumsuz yönde etkilemiştir. Zira muharebeler esnasında I. Şark Ordusu Komutanı Abdullah Paşa dört gün boyunca birlikleriyle irtibat kuramamış hatta bu süre zarfında açlıkla karşı karşıya kalmıştır.[200] Abdullah Paşa, Genel Karargâh'ın bulunduğu Sakız köyünde küçük bir evde bu dört günü

---

[194] Karal, *a.g.e.*, s. 313.
[195] Bayur, *a.g.e.*, s. 38-39.
[196] Erickson, *a.g.e.*, s. 138.
[197] Andonyan, *a.g.e.*, s. 497.
[198] Nejla Atalay, "*Mehmed Nihad'ın 1328-1329 Balkan Harbi Trakya Seferi" Adlı Eseri ve Tahlili*, (Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Doktora Tezi), Edirne 2024, s. 153.
[199] Andonyan, *a.g.e.*, s. 500.
[200] Kabasakal, *a.g.e.*, s. 30.

geçirirken Daily Telegraph gazetesi muhabiri A. Berthold, Paşa'yı o evde ziyaret etme fırsatı bulmuş ve açlıkla mücadele eden Paşa ile yemeğini paylaşmıştır.[201]

İki taraf da oldukça yorgun olmasına karşın Bulgarlar sadece III. Ordularını savaşa soktukları için taze kuvvetlere sahiptiler.[202] 29 Ekim'de Karaağaç mevkiinde başlayan çatışmalarda Türk ve Bulgar topçuları eş zamanlı ateş hattı oluşturmuştur. Bulgarlar ani bir harekatla Uşak Redif Tümeni'ne saldırmış ve tümeni geri çekilmeye zorlamıştır. Bu esnada Türkbey'i ele geçiren Bulgarlar, doğuya doğru ilerlemeye başlamışlardır.[203] 30 Ekim'de Bulgar kuvvetleri, Karaağaç'ta ikinci zaferlerini elde etmiştir. 31 Ekim'e gelindiğinde I. Şark Ordusu'na bağlı üç kolordunun geri çekilme hazırlıklarına başladığı sırada gerçekleşen Bulgar taarruzu ile Osmanlı I. Kolordusu tamamen parçalanmıştır.[204] 1 Kasım'da ise III. Kolordu sağ kanadına takviye almasına rağmen dağılmaya başlamıştır.[205] Vize civarında bulunan II. Şark Ordusu oldukça ilerlemesine rağmen I. Şark Ordusu'nun Karaağaç-Lüleburgaz önlerinde uğradığı yenilginin ardından genel geri çekilme kararı verilmiştir. 3 Kasım 1912 tarihli telgraf ile Başkumandan Vekili Nazım Paşa, I. Şark Komutanı Abdullah Paşa'ya geri çekilme emrini bildirmiştir.[206]

Bulgar kuvvetleri, Şark Ordusu'nun Çatalca Müstahkem Mevkii'ne doğru başlattığı geri çekilişi takip etmemiştir. Bu durumun başlıca nedeni cephe genelinde yürütülen yoğun taarruzların her iki tarafın da askerî gücünü ciddi ölçüde yıpratmasıdır.[207] Bu yüzden muharebenin ardından her iki taraf da dinlenmeye ve güçlerini yeniden düzenlemeye yönelmiştir. Bulgarlar, düşman ordusunu kesin bir yenilgiye uğratmak ve toparlanmalarını engellemek yerine Kırklareli Muharebesinde olduğu gibi öncelikle kendi kuvvetlerini düzenleyip takviye etme yoluna gitmişlerdir.[208]

---

[201] Lauzanne, *a.g.e.*, s. 56.
[202] Andonyan, *a.g.e.*, s. 501.
[203] Erickson, *a.g.e.*, s. 150.
[204] Erickson, *a.g.e.*, s. 155.
[205] Şenol, *a.g.e.*, s. 150.
[206] Türkgeldi, *a.g.e.*, s. 70.
[207] "Vaziyet-i Harbiye", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 582, 8 Kasım 1912, s. 1.
[208] Murat Tunca, *1912-13 Balkan Harbinde Türk-Bulgar Harbi*, C. III, Genelkurmay Başkanlığı X. Şube Askeri Basımevi, İstanbul 1945, s. 385.

1.7. Osmanlı Ordusunun Çatalca Hattı'na Geri Çekilişi

28 Ekim 1912'de başlayan ve dört gün süren Pınarhisar-Lüleburgaz Muharebelerinden sonra 2 Kasım sabahı saat 10.30'da Başkumandanlık, Bulgar kuvvetlerinin Osmanlı birliklerini ricat hattından koparark kuzeye doğru itmesini önlemek amacıyla I. ve II. Şark Ordularının Ergene hattına çekilmesini emretmiştir. Ancak bu emir aynı gün saat 14.30'da Genel Karargâh tarafından değiştirilmiş ve birliklerin Çatalca Hattı'na çekilmesine karar verilmiştir.[209] Çekilmeyi himaye etmek ve zaman kazanmak amacıyla Çorlu'da bir müfreze ve daha kuzeyde de süvari tümeni bırakılmıştır. Çatalca Mevzii'nde bir savunmanın yapılması da kesin olarak Pınarhisar-Lüleburgaz Muharebelerinin Şark Orduları aleyhine sonuçlanması sonrasında düşünülmeye başlanmış ve bu amaçla gereken hazırlıkların en kısa sürede tamamlanması için Başkomutanlık tarafından Çatalca Müstahkem Mevki Komutanlığı'na ve Harbiye Nezareti Vekâlet'ine emirler verilmiştir.[210]

Bu geri çekilme emri bazı endişeleri de beraberinde getirmiştir. İstanbul'a yakınlığı ile oldukça önemli bir savunma hattı olan Çatalca'da konuşlandırılan Osmanlı kuvvetlerinin Bulgarların yoğun taarruzları karşısında ne ölçüde dayanabileceği hususu ciddi bir endişe kaynağı hâline gelmişti. Dönemin askerî otoriteleri bile mevcut durumun geleceği konusunda kesin kanaat bildirmemekteydi. Genelkurmay Başkanlığı İstihbarat Şube Müdürü olan Albay Cafer Bey, Bulgar kuvvetlerinin Çatalca geçitlerinde bir ay süreyle durdurulabileceği yönündeki kanaatini kamuoyuna sıkça dile getirmiştir. Ancak bazı yabancı savaş muhabirleri bu görüşe katılmamakla beraber Osmanlı ordusunun o kadar dahi dayanamayacağını düşünmekteydi. Nitekim *Times* gazetesi muhabiri Lionel James ve *Daily Telegraph* muhabiri A. Berthold, gözlemlerine dayanarak Bulgar ordusunun Çatalca Hattı'nı 48 saat içerisinde aşabileceğini öne sürmüşlerdir.[211]

---

[209] Atalay, *a.g.t.*, s. 141.
[210] M. Kadri Alasya, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi: Balkan Harbi*, *Şark Ordusu Birinci Çatalca Muharebesi*, C. 2, Kitap 1, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1983, s. 40.
[211] Lauzanne, *a.g.e.*, s. 117.

Renin, 7 Kasım 1912 tarihli bir haberinde Osmanlı kuvvetlerinin geri çekilmeye başlaması ile halkın bu geri çekiliş karşısındaki endişesini ve bu endişeyi gidermek adına şu ifadeleri kullanmıştır:[212] "*Son kuvvetler sarf edildi mi? Orta yerde bir telaş, bir ümitsizlik görülüyor. Yapılan şeylere ve söylenen sözlere baktıkça insanda ordunun büyük bir hezimete uğradığı artık memlekette yaşayan, nefes alan zî-ruh kalmadığı, son topun patladığı, son füruşunun sarf edildiği hissi oluyor. Halbuki hakikat öyle mi? Hiç değil: Ordumuz Çatalca'ya kadar çekilmeğe mecbur. Bunun maddi ve manevi birtakım sebepleri olmakla beraber münevver esas kuvvetimize hiçbir şey olmadı. Biz eğer ister isek birkaç gün zarfında baştan bir ordu meydana getirebiliriz.*"

Bulgar ordusu, Çorlu Müfrezesi ile süvari tümeninin yaptığı oyalama muharebeleri dışında herhangi bir direnişle karşılaşmadan Çatalca Hattı'na doğru hareket imkânına sahip olmuştur.[213] Fakat ordunun aşırı yorgunluğu, Trakya'daki yolların elverişsizliği ve lojistik sistemlerin yetersizliği gibi sebeplerden dolayı beş gün dinlenmek zorunda kalan Bulgar kuvvetleri, geri çekilmekte olan Osmanlı birliklerini takip edememiştir.[214] Bu durum Osmanlı kuvvetlerinin geri çekilişini bir nebze olsun kolaylaştırmıştır. Osmanlı kuvvetleri Çatalca Mevkii'ne geri çekildiği sırada birçok problemle karşı karşıya kalmıştır. Öyle ki I. ve II. Şark Ordusu arasında bağlantının kopması ve birlikleri düzensiz bir şekilde hareket etmesinden doğan disiplinsizlik bu problemlerin en önemlisidir. Ayrıca bu süreçte şiddetli yağmurların yağması, artan açlık, barınma sorunları ve güzergâh üzerinde temiz suyun olmaması gibi sebeplerden dolayı askerler arasında kolera ve dizanteri gibi salgın hastalıklar da yayılmaya başlamıştır.[215]

---

[212] "Balkanlar Muharebesi: Devre'i Tevkif ve İntizâr", *Renin*, nr. 1494, 7 Kasım 1912, s. 1.
[213] Kabasakal, *a.g.e.*, s. 42.
[214] Hall, *a.g.e.*, s. 43.
[215] Oya Dağlar Macar, *Balkan Savaşlarında Salgın Hastalıklar ve Sağlık Hizmetleri*, 3. bsk. Libra Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 77.

II. BÖLÜM

BİRİNCİ ÇATALCA MUHAREBESİNDEN İLK MÜTAREKE DÖNEMİNE KADAR OLAN SÜREÇ

2.1. Birinci Çatalca Muharebesi Öncesi Tarafların Genel Durumu

2.1.1. Çatalca Hattı'nın Coğrafi Yapısı ve Stratejik Önemi

Çatalca Yarımadası stratejik açıdan oldukça önemli bir mevkiidir. Özellikle başkent İstanbul'a yaklaşık 40 km mesafede bulunması bu bölgenin önemini daha da arttırmaktadır. Osmanlı Devleti'nin, 1878-1912 yılları arasındaki 35 yıllık süreçte güçlendirmek için çalışmalarda bulunduğu Çatalca bölgesi, "Çatalca Savunma Hattı" olarak adlandırılmaktadır.[216] Ferik Bekir Paşa'nın 1878'de hazırladığı raporda Çatalca bölgesinde 28 tane tabya bulunurken 1880'de bu sayı 83'e çıkmıştır.[217] Çatalca savunma hattı, Balkan Harbi'nin sonuna kadar güçlendirilmeye çalışılmıştır. Nitekim savunma yapılarının yanı sıra yüz yataklı ahşap hastane binası, un değirmenleri ve erzak ambarları gibi birçok yapı inşa edilerek görevli personelin ihtiyaçları süratle karşılanması amaçlanmıştır.[218]

Çatalca Yarımadası bir yandan Avrupa ile Anadolu'yu birbirine bağlayan, Edirne-İstanbul-Kocaeli ana yolunu ve Karadeniz Boğazı'nı kontrol altında bulundururken, diğer yandan da yine Edirne-Gelibolu-Balıkesir anayolunu ve Çanakkale Boğazı'nın doğu kısmının savunulması için önemli bir konumda yer almaktadır.[219] Çatalca Yarımadası'nın kuzeyinde yer alan Terkos Gölü 80 km uzunluğunda bir su engeli oluşturmaktadır. Ayrıca Büyükçekmece Gölü'ne dökülen Karasu Deresi ve Sazlıdere de doğal bir engel teşkil etmektedir. Çatalca Hattı'nın güneyinde yer alan Karasu Vadisi, bol bataklıklı ve hafif eğime sahip bir alan olduğundan savunmaya oldukça elverişliydi.[220] Takiben güneye doğru giderken

---

[216] Melik Efeoğlu, Kemal Kutgün Eyüpgiller, "Çatalca Bölgesi Savunma Yapıları Üzerine Bir Değerlendirme", *Sanat Tarihi Dergisi*, C. 30, S. 1, 2021, s. 407.
[217] Melik Efeoğlu, *Çatalca Bölgesi Savunma Yapıları ve Koruma Sorunları*, (İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı Restorasyon Programı Doktora Tezi), İstanbul 2021, s. 60.
[218] Efeoğlu, Eyüpgiller*, a.g.m.*, s. 412.
[219] Alasya, *a.g.e.*, s. 11.
[220] Lionel James, *Türklerin Balkan Hezimeti*, Çev. Emre Bekman, İz Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 181.

merkezi Hadımköy'de bulunan ve İstanbul yolunu enine, doğu-batı doğrultusunda tıkayan yüksek bir sırt, yarımadanın askerî açıdan başlıca arazisini oluşturmaktadır.[221] Büyük ölçüde açık çayırlık araziden oluşan ve Terkos gölüne hâkim olan bu sırt hattı, batı yönünde oldukça iyi bir gözetleme imkânı sağlamaktadır.

Marmara ve Karadeniz ekseninde yer alan Çatalca Yarımadası, Karadeniz'e komşu olan yaklaşık 6,5 km'lik kısmını Terkos Gölü, Marmara'ya komşu olan 13 km'lik kısmını da Büyükçekmece Gölü kapladığından yarımadanın fiilî genişliği daralmıştır. Bu dar alanın yarısı yılın büyük kısmında çok fazla yağış aldığı için bataklık haldeyken, diğer yarısı da birbirini takip eden fundalıklarla kaplı tepelerle aralarında yer alan gölcük ve bataklıklarla dolu küçük vadilerin bulunduğu bir arazi yapısına sahiptir.[222] Çatalca mevkiinin böyle bir arazi yapısına sahip olmasından dolayı fiili olarak savunulabilir cephe sadece 30 km enindeki bir alanı teşkil etmektedir. Doğal bir koruma seddine sahip olması ile Çatalca mevkii Avrupa yakasındaki en önemli savunma mevzilerinden birini oluşturmaktadır.[223]

Novaye Vremya, Çatalca istihkâmlarının önemine vurgu yaparak şöyle demektedir;[224]

"*Çatalca istihkâmları öyle mükemmel ve muvaffak bir surette inşa edilmiştir ki her bir istihkâm diğer istihkâmlara muavenet edebilir. Bazı yerlerde mezkûr istihkâmlar iki hatta üç sıra olarak yapılmıştır. Böyle bir mevkiye hücum icrâsı ancak müdafilerin kuvve-i maneviyeden tamamen mahrûm bulunduğu takdirde mümkündür.*"

2.1.2. Osmanlı Ordusunun Savunma Hazırlıkları

Osmanlı Devleti, daha savaşın başlarında Çatalca'da yer alan bazı topları Edirne Kalesi'ne göndermişti.[225] Ancak Şark Ordularının Çatalca Hattı'na çekilmesi ile başkentin savunulması için kilit noktası olan bu mevkiin süratle tahkim edilmesi kararı alınmıştır. Ordunun bu hatta geri çekilmesinden dolayı elde seyyar toplar

[221] Erickson*, a.g.e.*, s. 161.
[222] Francis Vinton Greene, *93 Harbi: Tüm Cepheleriyle 1877-1879 Osmanlı Rus Savaşı*, Çev. Sebahattin Şenol-Muhammet Şeviker, İz yayıncılık İstanbul 2018, s. 577.
[223] Erickson, *a.g.e.*, s. 161.
[224] "Çatalca'nın Ehemmiyeti", *İkdam*, nr. 5651, 13 Kasım 1912, s. 2.
[225] Hall, *a.g.e.*, s. 52.

bulunmaktaydı. İstanbul ve Boğaz istihkâmlarından sökülen toplar ve hatta Anadolu'da bulunan askerî okulların gösteri topları da Çatalca'ya gönderilmiştir.[226] Bu savunma hattında 280 top ile yaklaşık 100.000 civarı askerin toplanması planlanmaktaydı.[227] 7 Kasım 1912'de Başkomutanlıktan Harbiye Nezareti'ne gönderilen telgraf ile hükümette toplanılan kurulun tutanağında yazılı 60.000 erden 20.000'inin derhal Çatalca Hattı'na gönderilmesi istenmiştir.[228]

Çatalca Hattı'na önlem olarak daha 25 Ekim 1912'de Hasköy ve Piri Paşa'daki torpil ambarlarında bulunan 150 ton miktarındaki dikenli telin trenle Çatalca'ya sevki ve bölgenin tahkim edilmesine karar verilmişti.[229] 2 Kasım 1912 itibariyle genel geri çekilme emri verilmesi üzerine aynı gün Başkumandan Vekili Nazım Paşa, Çatalca Müstakil Kumandanlığına Şark Ordularının Çatalca Hattı müdafaasına çekileceğinden bu hattın savunulabilmesi için bölgeye derhal projektör ve dikenli tel gönderileceğini bildirmiştir.[230] Yine 2 Kasım'da Nazım Paşa, Harbiye Nezaretine ve Çatalca Müstahkem Mevki Komutanlığı'na "*günde 150.000 kişiyi iaşe edecek yiyecek maddeleriyle 20.000 hayvan için arpanın depolanması*" emrini vermişse de menzil teşkilatının mevcut durumu itibariyle bu emir tam olarak gerçekleştirilememiştir.[231]

Ordunun savunma hazırlıkları devam ederken askere moral vermek ve orduyu teftiş etmek üzere 4 Kasım 1912'de, Veliaht Yusuf İzzettin Efendi, Şehzade Ziyaeddin Efendi ve Müşir Fuad Paşa Çatalca'yı ziyaret etmiştir.[232] 5 Kasım'da ise Müşir Fuad Paşa, İstanbul'a geri dönerek Çatalca'daki ordunun durumu ve savunma hazırlıkları hakkında gördüklerini Meclis-i Vükela da anlatmıştır.[233] Ayrıca daha sonra ordunun maneviyatını yükseltmek ve nasihat vermek üzere bir grup ulema da Çatalca'ya gönderilmiştir.[234] Veliaht Yusuf İzzettin Efendi'nin karargâhı ziyareti asker üzerinde

---

[226] Erickson, *a.g.e.*, s. 166.
[227] Hall, *a.g.e.*, s. 45.
[228] Alasya, *a.g.e.*, s. 45.
[229] Millî Savunma Bakanlığı Askerî Tarih Arşivi (ATASE), *Balkan Harbi Tasnifi* (110-9-1-7), Kutu No: 183, Gömlek No: 4, Sıra No: 7, 25.10.1912.
[230] Millî Savunma Bakanlığı Askerî Tarih Arşivi (ATASE), *Balkan Harbi Tasnifi* (110-9-1-7), Kutu No: 78, Gömlek No: 25, Sıra No: 50, 02.11.1912.
[231] Alasya, *a.g.e.*, s. 30-31.
[232] "Balkanlar Muharebesi", *Renin,* nr. 1492, 5 Kasım 1912 s. 1; "Veliaht Hazretleri", *İkdam*, nr. 5646, 8 Kasım s. 2.
[233] "Müşir Fuad Paşa", *İkdam*, nr. 5644, 6 Kasım 1912, s. 1.
[234] "Esbâb-ı Hezimet Hakkında Mütâlaat", *Alemdar*, nr. 161, 17 Kasım 1912, s. 3.

büyük bir etki yaratmıştır. Nitekim *İkdam* gazetesi de bu ziyaretin etkisini şu şekilde aktarmaktadır:[235]

"*Hadımköy 5 Teşrinisânî - Osmanlı ajanslarının muhabir-i mahsûsasından: Veliaht-ı Saltanat Yusuf İzzeddin, Şehzade Ziyaeddin Efendiler ve Müşir Fuad Paşa Karargâh-ı Umumîye muvâsalat ediyorlar. Veliaht hazretlerinin ahvâl-i sıhhiyeleri mükemmeldir. Muvâsalatları asker üzerinde pek büyük bir tesir yapmıştır. Kuvve-i ma'neviye mükemmeldir.*"

Osmanlı ordusunun Çatalca Hattı'na çekilmesiyle yeni bir savunma hattının tahkim edildiği bu dönemde casuslukla ilgili tedbirler de alınmaya çalışılmıştır. Özellikle Rum ve Bulgar köylülerinin bölgede casusluk faaliyetlerinde bulundukları ve Bulgar askerlerine rehberlik yaptıklarına dair çıkan söylentilerden dolayı Çatalca savunma mevziisine yakın Rum ve Bulgar köylerinin önce tamamen boşaltılarak tedbir alınması düşünülmüşse de sonrasında bundan vazgeçilerek köylerin kontrol altında tutulmasına karar verilmiştir.[236] Bu esnada Çatalca'ya yakın bazı telgraf hatlarının birkaç gün kesilmesi üzerine tahkikat başlatılmış ve bir Bulgar köylüsü yine hattı kesmek üzereyken süvari müfrezesi tarafından fark edilmiştir. Köylü başkente gönderilerek merkez kumandanlığına teslim edilmiştir. [237]

Püzantiyon gazetesi[238] 9 Kasım 1912'deki başmakalesinde "*Çatalca Hattı yeni bir Plevne olabilir.*" yorumunda bulunmuş, bu bölgenin yeni bir hat müdafaası teşkili için oldukça önemli olduğundan bahsetmiştir. Eğer Osmanlı ordusu burada Bulgarları ve onlara yardıma gelebilecek müttefiklerini oyalayıp yorabilirse kaybettiği intibayı ve savaşı kazanabilirdi. Zira onların Osmanlılar kadar ihtiyat kuvvetleri bulunmamaktadır.[239] *Tasvir-i Efkâr* da ordunun hazırlığı hakkında şöyle yazmıştır: "*Osmanlı ordusu Çatalca mevki-i müstahkemi ve civarındaki tehaşşüdâtını [yığınak] muntazaman icrâ ederek her türlü harekâta âmade bir vaziyet aldığı gibi Bulgar*

---

[235] "Veliaht Hazretleri", *İkdam*, nr. 5644, 6 Kasım 1912, s. 2.
[236] Alasya, *a.g.e.*, s. 29.
[237] "Bir Bulgar köylüsünün ihaneti", *İkdam*, nr. 5644, 6 Kasım 1912, s. 1.
[238] Püzantiyon gazetesi; 1896-1918 yılları arasında Ermenice yayımlanan bir gazetedir. Kurucusu Püzant Keçyan'dır. Bkz. Ozan Can Akpınar, "Arşiv Vesikaları Temelinde Püzantiyon Gazetesi Hakkında Bir Değerlendirme (1896-1918)", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 10 (30), 2017.
[239] "Ahval-i Câriye", *Alemdar*, nr. 154, 10 Kasım 1912, s. 2.

ordusu da kuva-yı külliyesini içerilere doğru çekmiş ve bir hâl-i tereddüt ve tevakkuf [bekleme] geçirmekte bulmuştur."[240]

Novoye Vremya ise Bulgarların Osmanlı ordusunun Çatalca'ya geri çekilişinin düzenli olmadığından Türklerin Çatalca mevkiini savunamayacağı iddiasına yer vermiştir. Ancak aynı haberin devamında Osmanlı Başkumandanı Nazım Paşa'nın vakit kaybetmeksizin Çatalca'yı ağır toplarla tahkim ettiği, Anadolu'dan yeni asker temin ettiği ve ayrıca Trabzon'dan da bir nizamiye tümeninin bölgeye gönderdiğini yazmıştır.[241] İstanbul'da bulunan subaylar da mensup oldukları bölükler önemsenmeden doğrudan doğruya Şark Ordusu Kumandanlığına gönderilmesi için merkez kumandanlığına emir verilmiştir.[242]

Savunma hazırlıklarının yapıldığı bu dönemde aynı zamanda orduda yayılan salgın hastalıklara karşı da tedbirler alınmaya çalışılmıştır. 23 Ekim 1912 itibariyle görülmeye başlandığı düşünülen kolera kısa süre içerisinde bir salgına dönüşmüştür.[243] İngiliz gazeteci Henry C. Seppings Wright'ın belirttiğine göre salgın yalnızca cephe ile sınırlı kalmamış, Çatalca Hattı'ndaki tahkimatın gerisine hatta İstanbul'a kadar ulaşmıştır. Salgının ilk döneminde bu hastalık yüzünden günde iki bin kişi vefat etmiştir.[244] Özellikle Çatalca ve Hadımköy'deki kolera salgını daha çok su salgını özelliği taşımaktadır. Zira asker bozulmuş bir şekilde bu hatta çekilirken yol üzerinde bulduğu kirli suları içiyor, eline geçirdiği her şeyi yiyor ve tuvalet ihtiyaçlarını her yerde karşıladıklarından etraf kirleniyordu. Buna ek olarak Suriye'den gelen askerin bazılarının kolera taşıyıcısı olması bu salgını tetiklemiştir. Nitekim savaştan önce Edirne, Kırklareli vilayetlerinde ve Çatalca'da kolera vakası görülmediğinden koleray bu askerlerin taşıdığı düşünülmektedir.[245] Bu askerler Çatalca Hattı'na ulaşıp bir düzen oluşturulduğunda salgın hafiflemiştir. Ancak koleranın hafiflemesinden hemen sonra bu kez dizanteri salgını ve sâri menenjit hastaları görülmeye başlamıştır. Ocak ve şubat

[240] "Vaziyyet-i Harbiyye", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 583, 9 Kasım 1912, s. 1.
[241] "Bulgar ordusunun vaziyeti", *İkdam*, nr. 5655, 17 Kasım 1912, s. 3.
[242] "Şehrimizdeki zabitan", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 587, 13 Kasım 1912, s. 1.
[243] Dağlar Macar, *a.g.e.*, s. 78.
[244] H. C. Seppings Wright, *Trablusgarp ve Balkan Savaşlarında Hilal Altında İki Yıl*, Çev. Derin Türkömer, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013, s. 224.
[245] Abdülkadir Noyan, *Son Harplerde Salgın Hastalıklarla Savaşlarım*, Ankara Tıp Fakültesi, Ankara 1956, s. 8-9.

aylarında da sıtma, şubat ayından itibaren ise tifüs kendini göstermiştir. Bu hastaların çoğu Ayastefanos'ta kurulan İntaniye [bulaşıcı hastalıklar] hastanesinde tedavi edilmiştir.[246]

Diğer yandan Osmanlı kuvvetlerinin Çatalca Mevzii Müdafaası'ndaki hazırlığı donanma ile eş güdümlüdür. Nitekim Çatalca önlerinde gerçekleşecek bir savaş halinde donanmanın Karadeniz'den Terkos Gölü ve çevresi ile Marmara'dan Büyükçekmece Gölü ve çevresinden sahil şeridinden hareket eden düşmana topçu ateşi açması ve gerektiği takdirde Çatalca ordusuna yardımda bulunması planlanmıştır. Ancak Karadeniz ve Marmara Denizi'ne ayrılan gemilerin taşıdıkları silahlar ordunun yanlarını destekleyecek güçte değildi. Zira bu gemilerin topları uzun menzilli ve seri atışlı olmadığı gibi bazı gemilerin makineleri de bozuktu ve bazı gemiler de askerî nakliyatı korumaları için görevlendirilmişti.[247]

2.1.3. Çatalca Ordusunun Kuruluşu

Dağınık bir şekilde ve parçalar halinde Çatalca'ya doğru ilerleyen I. ve II. Şark Ordularının Çatalca Hattı'na ulaşmalarıyla Başkomutan Vekili Nazım Paşa, bu iki ordu dağıtılarak yeni bir Çatalca ordusu kurulması kararını 7 Kasım 1912'de duyurmuştur.[248] Bu orduların yerine Başkomutanlık Karargâhı'na bağlı, üç nizamiye kolordusu, iki redif (yedek) kolordusu ve bir bağımsız süvari tugayından oluşan bir Çatalca ordusunun kurulması kararlaştırılmış ve ilaveten Çanakkale ile Afyonkarahisar Tümenleri ile Ayvalık Alayı'nın da Ispartakule'de toplanmasını emretmiştir.[249] Daha önce kurulmuş olan Çatalca Müstahkem Mevkii Komutanlığı da Çatalca Müstahkem Mevkii ve Genel Topçu Komutanlığı olarak Başkomutanlık Karargâhı'na bağlanmıştır.[250]

---

[246] Noyan, *a.g.e.*, s. 9-17.
[247] Afif Büyüktuğrul, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi: Balkan Harbi (1912-1913), Osmanlı Deniz Harekâtı*, 2. bsk., C. VII, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1993, s. 110.
[248] Erickson, *a.g.e.*, s. 164.
[249] Alasya, *a.g.e.*, s. 16.
[250] Alasya, *aynı yer*.

11 Kasım 1912 itibariyle mevcut iki ordu dağıtılarak yerine Çatalca ordusu kurulmuştur.[251] Yeni kurulan Çatalca ordusunun komutasını da Nazım Paşa üstenmiştir. Nazım Paşa, güvendiği iki kurmay subay olan Ferik Ziya Paşa ve Ferik Pertev Paşa'yı da yardımcısı olarak atamıştır. Ziya Paşa, idare ve lojistik işlerin yürütülmesi için kurmay heyeti birinci başkan vekili, Pertev Paşa ise harekât ve istihbarat işlerinin yürütülmesi için kurmay heyeti ikinci başkan vekili seçilmiştir.[252] Yeni Başkomutanlık Karargâhı da Hadımköy'de kurulmuştur. I. Nizamiye Kolordusu Ömer Yaver Paşa, II. Nizamiye Kolordusu Hamdi Paşa ve III. Nizamiye Kolordusu Mahmut Muhtar Paşa komutasına verilmiştir.[253] Abuk Ahmet Paşa komutasındaki IV. Kolordu dağıtılmış ve Paşa I. Mürettep Redif Kolordusunun başına geçmiştir. II. Mürettep Redif Kolordusu Mahmut Paşa[254], III. Mürettep Redif Kolordusu da İzzet Fuat Paşa ve Çatalca Müstahkem Mevki ve Genel Topçu Komutanlığı'nın başına Ali Rıza Paşa getirilmiştir.[255]

Dağıtılan ordulardan tek bir Çatalca ordusu meydana getirilmiş olsa da ordunun mevcudu kadro ihtiyacını karşılamamaktaydı. Bu yüzden Başkumandanlık Vekaleti tarafından Çatalca ordusu birliklerindeki piyade tabur mevcutlarının 800 kişi olması kararlaştırılmıştır.[256] Birinci Çatalca Muharebeleri esnasında Çatalca ordusu 2.395 subay ve 138.176 erden toplam 140.571 kişiden oluşurken, Bulgar kuvvetlerinin I. ve II. Orduları 3.025 subay ve 173.36 erden, toplam 176.351 kişiden oluşmaktaydı.[257]

---

[251] Erickson, *a.g.e.*, s. 164.
[252] Erickson, *a.g.e.*, s. 167.
[253] Alasya, *a.g.e.*, s. 24-25.
[254] Mahmut Paşa (Çürüksulu), 1888'de Harp Akademisi'ni bitirerek kurmay sınıfına katılmış, Genelkurmay ve çeşitli ordu karargâhlarında görev yaptıktan sonra Yunan Harbi'nde Alasonya Ordusu'nda bulunmuş ve 1908'de tuğgeneralliğe yükselmiştir. Balkan Savaşı sırasında önce 17'nci Kolordu Komutanlığına, ardından ordunun Çatalca'ya çekilmesinden sonra 10'inci. Redif Kolordusu ve kısa süre sonra da III. Kolordu Komutanlığına atanmıştır. Ayrıca Ahmet Abuk Paşa'nın Çatalca Ordu Komutanlığı'na getirilmesiyle 1. Mürettep Kolordu Komutanlığı'na da vekâlet etmiş, bu süreçte Çatalca Hattı'nın savunmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Aynı dönemde Bahriye Nazırlığı görevini de sürdüren Mahmut Paşa, 1913'te Bulgarlarla imzalanan İstanbul Antlaşması'nda Osmanlı delegesi olarak yer almıştır. Bayındırlık Bakanlığı, Meclis-i Ayan üyeliği ve Bahriye Nazırlığı görevlerinde bulunan Paşa, I. Dünya Savaşı esnasında istifa etmiş ve işgal yıllarında Malta'ya sürgün edilmiştir. *Balkan Savaşı'na Katılan Komutanların Yaşam Öyküleri: Alay ve Daha Üst Birlik Komutanları*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004, s. 51-52.
[255] Alasya, *a.g.e.*, s. 25-27.
[256] Alasya, *a.g.e.*, s. 30.
[257] Alasya, *a.g.e.*, s. 36.

12 Kasım 1912'de Çatalca Müstahkem Mevkiinin adı Çatalca Müdafaa Mevzii olarak değiştirilmiştir.[258] Ancak dönemin basınında bu terim pek kullanılmamaktadır. Daha çok Çatalca Hatt Müdafaası ve Çatalca Hudud Müdafaası olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2. Bulgar Ordularının İleri Hareketi

6 Kasım 1912'de Bulgar ileri harekâtı yeniden başlamıştır. Aynı gün bir Bulgar süvari keşif kolunun Tekirdağ'a 6 kilometre mesafede görülmesiyle küçük çatışmalar meydana gelmiştir. Bu çatışmalar sonucu keşif kolundan beş kişinin ölmesiyle Bulgarlar geri çekilmek zorunda kalmıştır.[259] 7 Kasım'da Çorlu'yu, 8 Kasım'da ise Çerkezköy'ü ele geçiren Bulgarlar, ihtiyatlı bir şekilde Çatalca Hattı'na doğru ilerlemeye başlamışlardır.[260] 11 Kasım'da ise Silivri'yi ele geçiren Bulgar Ordularının Sazlıdere mevkiinin doğusuna yerleşmeleri dört gün sürmüştür.[261] 10 Kasım 1912'de Bulgarlar Tekirdağ içlerine doğru ilerlemeye başlamıştır. Bu esnada Marmara Denizi'nde bulunan *Mesudiye* Zırhlısına verilen emir üzerine gemi Tekirdağ kıyılarını vurmaya başlamış ve bu atışlar esnasında Bulgarlara ait bir topçu bataryasını tahrip etmiştir.[262] Aynı gün kasabada bulunan yabancı konsoloslar, kendi vatandaşlarına ait can ve malların güvenliği hakkında *Mesudiye* Zırhlısı komutanına başvurmuşlardır. Bunun üzerine atılan mermilerin kasabaya zarar vermek amacıyla değil sadece düşmanı kasabaya sokmamak için olduğu konsoloslara bildirilmiştir. Buna rağmen, Alman, İtalyan ve Avusturya-Macaristan konsolosları aileleriyle birlikte kasabadan ayrılarak İstanbul'a gitmişlerdir.[263]

Donanmanın ateşi neticesinde kasaba hemen işgal edilememiş, Bulgarlar kasabaya yakın ormanlık alanda geminin ateşinden gizlenerek kasabının içlerine doğru

---

[258] Erickson, *a.g.e.*, s. 166.
[259] "Bir Düşman Süvari Kolu", *Sabah*, nr. 8311, 8 Kasım 1912, s. 4.
[260] Erikcson, *a.g.e.*, s. 163.
[261] Erickson, *aynı yer*.
[262] "Düşman zedeleniyor", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 585, 11 Kasım s. 3; "Tekfur Dağı civarında", *Alemdar*, nr. 155, 11 Kasım 1912, s. 2; "Tekfur Dağında", *Felah*, nr. 8315, 12 Kasım 1912, s. 2.
[263] "Tekfurdağı Ahvâli", *İkdam*, nr. 5651, 13 Kasım 1912, s. 1; Büyüktuğrul, *a.g.e.*, s. 105.

ilerlemeye başlamışlardır.[264] *Alemdar*, "Tekfurdağı'nda[265]" başlıklı haberinde *La Liberté* gazetesinden şu alıntıyı yapmıştır:[266]

"*Dün Tekfur Dağı'ndan şehrimize gelmiş olan yolculardan biri 5000 kişilik bir Bulgar kuvvetinin üç batarya top ile birlikte pazar günü şehir etrafındaki tepelere vurûd ettiklerini nakl eyliyor. Bulgarların vurûduna müteakib Mesudiye Zırhlısıyla limandaki diğer üç top çeker tarafından hemen ateşe başlanmıştır. Düşman, donanmanın kuvvetli toplarına karşı koyamayacağını anladığı için fazla telefâta dûçâr olmamak üzere derhâl ricata mecbur kalmıştır.*"

11 Kasım 1912'de Bulgar keşif kolları Çorlu içlerine doğru ilerlemiş, ancak bir çatışma yaşanmamıştır.[267] 12 Kasım'da ise Çerkezköy yakınlarında Osmanlı kuvvetleri ile Bulgar askerleri arasında şiddetli çatışmalar olmuştur.[268] *Takhidromos* gazetesinde çıkan habere göre kırk bin Sırp askerinin takviyesiyle Bulgar ordusu Çorlu civarında 13 Kasım'da harekata başlamıştır.[269] Bir taraftan da Tekirdağ içlerine ilerlemeye çalışan Bulgar ordusu, Osmanlı II. Kolordusu'nun merkezi olan bu şehrin olası işgaline karşı burada bulunan silahların ve askerî mühimmatların acilen bölgeden çıkartılması kararı alınmıştır.[270] 16 Kasım 1912'de Bulgarlar yeniden saldırıya geçmiş, karşılık olarak *Mesudiye* Zırhlısı'ndan ateş açılmışsa da şehrin işgaline engel olunamamıştır. Bu sırada Tekirdağ'da bulunan Nişancı Taburu ise Mürefte'ye doğru geri çekilmek zorunda kalmıştır.[271]

9 Kasım 1912 itibariyle Bulgar Orduları Çatalca önlerinde görülmeye başlamış, 14 Kasım'a kadarki süreçte tüm cephe hattına yerleşmişlerdir.[272] Bu kuvvetler Bulgar Başkomutanlığı'na bağlı I. ve III. Bulgar Ordularıdır. General Kutinchev I. Orduyu, General Dimitriyev ise III. Orduyu idare etmektedir. Ancak Çatalca Müdafaa Mevzii'ne hücum etmeyi bekleyen iki ordu birleştirilmiş ve bu

---

[264] "Tekfurdağı Ahvâli", *İkdam*, nr. 5651, 13 Kasım 1912, s. 1.
[265] Tekirdağ ili.
[266] "Tekfurdağı'nda", *Alemdar*, nr. 156, 12 Kasım 1912, s. 2.
[267] "Bulgar Keşif Kolları", *İkdam*, nr. 5649, 11 Kasım 1912, s. 1.
[268] "Muharebe Başlamış", *İkdam*, nr. 5650, 12 Kasım 1912, s. 1.
[269] "Bulgar ordusu harekette", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 587, 13 Kasım s. 2.
[270] "Tekfurdağı Etrafında", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 589, 15 Kasım 1912, s. 1.
[271] Alasya, *a.g.e.*, s. 130.
[272] "Bulgar küstahları görülmeye başladı", *Tanin*, nr. 1496, 9 Kasım 1912, s. 1; Hall, *a.g.e.*, s. 46.

birleşik ordunun kumandası General Dimitriyev'e verilmiştir.[273] Dimitriyev, Bulgar Genel Karargahı'nı Ermeniköy'e (İhsaniye) nakletmiştir.[274] Bu birleşik ordunun 17 Kasım 1912'de Çatalca Müdafaa Mevzii'ne taarruz etmesiyle Birinci Çatalca Muharebesi başlamıştır.[275]

2.3. Birinci Çatalca Muharebesi

Bulgarlar, Edirne kuşatmasında bulunan düzenli kuvvetlerden birçoğunu Çatalca önlerindeki orduyu takviye etmek amacıyla çağırmış, kuşatmayı devam ettirmek için de bölgede yaşı küçük ve yaşı oldukça büyük askerlerden oluşan bir kalabalık bırakmışlardır.[276] Serbest bırakılan bu askerler Bulgar I. ve III. Ordularına kısa sürede katılmışlardır.[277] 8 Kasım 1912 itibariyle artık Çatalca'da büyük bir savaşın başlamak üzere olduğu, ancak Bulgarların Sırp ve Yunan kuvvetlerinin kendilerine katılmasını beklediği gazetelere yansımıştır.[278] 9 Kasım'da ise Bulgarlar Çatalca Hattı önlerinde görülmeye başlanmıştır.[279] 12 Kasım 1912'da Çatalca Muharebesinin başladığına dair söylentiler çıkmışsa da *İkdam* bu durum için Çatalca Müstahkem Mevzii önünde bulunan Osmanlı ordusu ile Bulgar ordularının şimdilik bir harekâta karşı çekingen durduklarını yazmıştır.[280] Bu esnada İstanbul'da bulunan Bulgar ahalisi ise Çatalca'da bir muharebenin olması ihtimalinin güçlenmesiyle Osmanlı Hükümeti'ne başvurarak bu muharebede dökülecek kanların hesabının sorumlulardan sorulacağını belirtmişler ve "evlatlarımız ölmesin" diye bağırmışlardır. Yapılan bu eylem Bulgarların barış taraftarı olduğu algısını yaratma çabasından ibarettir.[281]

Tasvir-i Efkâr, 13 Kasım 1912'deki haberinde Çatalca önlerinde yeni bir meydan muharebesinin başlamak üzere olduğunu, hatta Osmanlı ordusu ileri karakollarıyla Bulgar öncü birlikleri arasında çatışmaların başladığını ve böyle devam ederse bir iki güne kadar bir iki ordu arasında yeni bir meydan muharebesinin

---

[273] Hall, *a.g.e.*, s. 47.
[274] Andonyan, a.*g.e.*, s. 512.
[275] Toker, Fidan, *a.g.e.*, s. 67.
[276] *Renin*, nr. 1493, 6 Kasım 1912, s. 1.
[277] Erickson, *a.g.e.*, s. 168.
[278] "Balkan Muharebesi", *Alemdar*, nr. 145, 8 Kasım 1912 s. 1.
[279] "Bulgar küstahları görülmeye başladı", *Tanin*, nr. 1496, 9 Kasım 1912, s. 1.
[280] "Harekât-ı Harbiye Tevkiftedir", *İkdam*, nr. 5651, 13 Kasım 1912, s. 1.
[281] *Alemdar*, nr. 150, 13 Kasım 1912, s. 4.

başlamasının muhtemel olduğunu yazmıştır.[282] Aynı gün *Felah* gazetesi, *Osmanischer Lloyd* ve *Times* gazetelerinden konuyla ilgili alıntılar yapmıştır. Adı geçen gazetenin haberine göre; Bulgarların Çatalca'ya taarruz edecekleri günün yaklaştığı hatta Çatalca istihkâmlarına yakın yerlerde Bulgar süvari müfrezesi görüldüğü, buna mukabil Başkumandan Vekili Nazım Paşa'nın da Bulgarları Çatalca Müstahkem Mevzii'nde beklemeye karar verdiği belirtilmektedir.[283] *Times*'ın haberinde ise Bulgarların Çatalca Hattı'na doğru ilerlemeye başlamasıyla birlikte savaşın kaçınılmaz olduğu, Bulgarların topladığı askerlerle ordularını takviye ettikten sonra bu hatta ilerlemeye başladıklarını yazmıştır. Ayrıca Osmanlı ordusunun bütün kuvvetleriyle Çatalca Hattı'nı müdafaa etmeye ve son dakikaya kadar Bulgar taarruzlarını engellemeye karar verdiğini belirtmiştir.[284]

14 Kasım 1912'de ordugâha yakın mevkide devriye gezen Osmanlı keşif kolları tarafından birçok şüpheli Bulgar köylüsünün dolaştığı tespit edilmiş ve bu köylüler yakalanarak merkez kumandanlığına teslim edilmişlerdir.[285] Aynı gün Çatalca önlerinde muharebeler başlamıştır.[286] Osmanlı kuvvetleri Bulgarların bir kanadını püskürterek Muratlı[287] kasabasını geri almıştır.[288] *Proodos* gazetesi de bu olayı ele aldığı haberinde, Çatalca Meydan Muharebesi'nin başladığını, ancak Osmanlı kuvvetlerinin Bulgarları Muratlı'ya kadar sürerek kasabayı geri aldığını yazmıştır.[289] Bulgar ordusunun öncü kuvvetleri de Terkos civarına gelmiş, Celep köyünde bir Bulgar müfrezesi olduğu görülmüştür.[290] Karadan Osmanlı askerlerinin yoğun ateşi ile denizden donanmanın şiddetli atışlarından dolayı Bulgar askerleri geriye çekilmek zorunda kalmışlardır. Top sesleri Şişli'den dahi duyulmuştur.[291]

Yine 14 Kasım'da Çatalca Müstahkem Mevzii'nin birkaç noktasında başlayan muharebelere Osmanlı donanması da Marmara tarafından eşlik ettiği görülmüştür.

---

[282] "Vaziyet-i Harbiye", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 587, 13 Kasım 1912, s. 1.
[283] "Çatalca hat müdafaası", *Felah*, nr. 8316, 13 Kasım 1912, s. 2.
[284] "Muharebe Ahvali", *Felah*, nr. 8316, 13 Kasım 1912, s. 2.
[285] "Hain Bulgar Köylüleri", *İkdam*, nr. 5653, 15 Kasım 1912, s. 2.
[286] "Çatalca İlerilerinde Faaliyet-i Harbiye başlıyor", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 588, 14 Kasım 1912, s. 1.
[287] Günümüzde Tekirdağ iline bağlı bir ilçedir.
[288] "Büyük Muharebe", *Alemdar*, nr. 152, 15 Kasım 1912, s. 3.
[289] *Tasvir-i Efkâr*, nr. 590, 16 Kasım 1912, s. 2.
[290] "Celep Köyünde muharebe", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 590, 16 Kasım 1912, s. 2.
[291] "Hâl ve Mevki", *Alemdar*, nr. 152, 15 Kasım 1912, s. 1.

Buradan yapılan atışlar ile Bulgarlar Büyükçekmece Gölü tarafına yaklaştırılmamıştır. Ayrıca donanmanın Karadeniz tarafından da ateşe başlaması ile Bulgarların Terkos yönünden taarruz edip, oradaki Osmanlı kuvvetlerini arkadan çevirmek için başlattığı harekât durdurulmuştur.[292]

15 Kasım'da ise iki ordunun keşif kolları Mandıra civarında karşı karşıya gelmiştir. Çatışmada bir Bulgar süvarisinin öldürülmesi üzerine Bulgar askerleri dağılmıştır.[293] Bu olaya müteakip 16 Kasım'da Bulgarlar dört top ile Osmanlı donanmasına ateş açmış, ancak tesirli olmayan bu ateş sonunda iki topları donanma ateşiyle parçalanmıştır. Aynı zamanda Osmanlı süvari jandarma keşif kolu ile girilen çatışma sonucu iki Bulgar eri esir alınmıştır.[294] Keşif kollarının yaptığı keşiflerin sonucunda Çatalca'nın ilerilerine istihkâmlar kurularak Bulgarlarla muharebeler başlamıştır.[295] *Neologos* gazetesi Çatalca önlerinde gerçekleşen muharebeler hakkında şu bilgileri vermiştir:[296] "*Çatalca Hudud Müdâfaası'nda her ne kadar büyük muharebeler başlamamış ise de pîşdâr [öncü] kolları tarafından müsâdemât vuku' bulmaktadır. Bulgarların sağ ve sol cenahları Osmanlı Kuva-yı Berrîye ve Bahriyesi tarafından dehşetli mukavemete dûçâr olmaktadır*."

15 Kasım 1912'de General Dimitriyev ile görüşmek üzere cepheye giden Bulgar Genelkurmay Başkan Vekili Savov, yapılacak taarruz hakkında görüşmeleri tamamladıktan sonra 16 Kasım'da Çar Ferdinand'a durumu anlatmak üzere geri dönmüştür.[297] Bu görüşmede Savov, hızlı yapılacak bir taarruz ile çok yüksek bir ihtimalle başarılı olacakları kanaatinde olan Dimitriyev'in taarruz önerisini anlatmış ve Çar tarafından bu taarruz kabul edilmiştir.[298] Nitekim Bulgar Orduları Trakya Cephesi'ndeki zaferlerini genel olarak topçu ateşiyle desteklenen piyade taarruzları ile Türk piyadelerini geri çekilmeye mecbur ettikten sonra Türk mevzilerini ele geçirerek kazanmışlardır.[299] Bu süreçte gece baskınlarına da oldukça önem vermekteydiler.

---

[292] "Muharebe", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 589, 15 Kasım 1912, s. 1.
[293] "Hâl ve Mevki", *Alemdar*, nr. 154, 17 Kasım 1912, s. 1.
[294] "Hâl ve Mevki", *Alemdar*, nr. 154, 17 Kasım 1912, s. 1.
[295] "Harb Başladı", *Alemdar,* nr. 154, 17 Kasım 1912, s. 1.
[296] *Tasvir-i Efkâr*, nr. 591, 17 Kasım 1912, s. 2.
[297] Erickson, *a.g.e.*, s. 170.
[298] Erickson, *aynı yer*.
[299] Alasya, *a.g.e.,* s. 34.

17 Kasım günü bataryalarını tepelere kuran Bulgarlar sabahın erken saatlerinde topçularının himayesi altında taarruza geçtiler. Amaçları tüm cephe hattı boyunca aynı anda taarruza geçerek cephenin herhangi bir noktasında oluşacak çökme durumunda arkada bıraktıkları yedek kuvvetlerle o noktaya saldırıp Türk savunma hattını yarmaktı.[300] Ancak bataklık alanların fazlalığı ve Osmanlı donanmasının ateşi altında eş zamanlı bir harekât mümkün görünmemekteydi.[301]

Taarruzun sis altında başlaması ve barut dumanının görüş açısını daha da daraltmasıyla Bulgar kuvvetlerinin arasındaki iletişim kopma noktasına gelmiştir.[302] Yoğun topçu ateşi İstanbul'un Şişli, Pangaltı, Kumkapı ve Yedikule gibi birçok semtinden derin derin top seslerinin duyulmasına neden olmuştur.[303] Sabahın erken saatlerinde hava daha açılmamışken Terkos civarında ordunun sağ kolu ile merkezine karşı Bulgarlar şiddetli bir top ateşi açarak taarruza başlamışlardır.[304] Bu ateşe karşı açılan Türk topçu ateşini Osmanlı donanması da Karadeniz ve Marmara Denizi'nden eş zamanlı olarak desteklemiştir.[305] Sağ kolda (Terkos Gölü civarı) Turgut Reis Zırhlısı Osmanlı III. Kolordusu'na destek amaçlı Celepköy ve Ormanlı yakınlarındaki Bulgar birliklerini ateş altına almış, sol kolda (Büyükçekmece Gölü civarı) ise I. Kolordu'ya destek olmak için *Barbaros* ve *Mesudiye* Zırhlıları Bulgar birlikleri ve topçu bataryalarına ateş açmıştır. Bu ateş sonucunda bazı topçu bataryaları susturulmuş, bazıları da tahrip edilmiştir. Üç Bulgar bataryası da kullanılamayacak hale getirilmiştir.[306]

Terkos Gölü önlerinde Bulgar ve Osmanlı piyadeleri arasında gerçekleşen çalışmalar sonucundan Bulgarlardan 9.000 esir alınmıştır.[307] Bulgarlar, sağ kolda ilerlemek üzere sahil ile Terkos Gölü arasına geldiklerinde Osmanlı piyadeleri bu ilerleyişi kesintiye uğratmıştır.[308] Aynı zamanda donanma da bombardımana

---

[300] Andonyan, *a.g.e.*, s. 513.
[301] Andonyan, *a.g.e.*, s. 514.
[302] Hall, *a.g.e.*, s. 48.
[303] "Çatalca Hattı İlerilerinde", *Sabah*, nr. 8321, 18 Kasım 1912, s. 1.
[304] "Çatalca Muharebesi", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 594, 20 Kasım 1912, s. 1.
[305] "Vaziyet-i Harbiye ve Siyasiye", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 592, 18 Kasım 1912, s. 1.
[306] "Muzafferiyât-ı Osmaniye", *Sabah*, nr. 8321, 18 Kasım 1912, s. 1; Alasya, *a.g.e.,* s. 169.
[307] "Sağ Cenahımızda", *Sabah*, nr. 8321, 18 Kasım 1912, s. 1; "Dokuz bin esir", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 592, 18 Kasım 1912, s. 1; "Çatalca Muharebesi", *Alemdar*, nr.155, 18 Kasım 1912, s. 2.
[308] "İlk Çatalca Müsademâtı", *Sabah*, nr. 8324, 21 Kasım 1912, s. 1.

başladığından iki ateş arasında kalan Bulgarlar dağılmıştır.[309] Osmanlı sağ kolunun hareketi üzerine de yedi tabur Bulgar askeri esir edilmiş ve 70 top da ele geçirilmiştir.[310]

Eş zamanlı olarak Bulgarlar, Hamidiye istihkâmlarına kadar uzanan Büyükçekmece Gölü önlerindeki cephe hattına karşı şiddetli bir top atışına başlamışlardır.[311] Bulgarlar, birçok hücum kolu tertip ederek hat savunmasından 800 metrelik bir mesafeye kadar ilerlemişlerse de topçu ve piyade kuvvetlerinin şiddetli ateşi karşısında dayanamayarak dağınık bir halde geri çekilmişlerdir. Top ateşi gibi hücum hareketi de Osmanlıların merkez ve sağ kolu üzerine yapılmıştır. Osmanlı piyadesi mevzilerini terk etmeksizin Bulgar taarruzlarına karşı koymuş ve mevzileri tutmayı başarmıştır.[312]

Yeşil Tepe, Mahmud Paşa ve Harbiye Tepesi mevkilerinde önemli muharebeler olmuştur. Bulgarların sol kolu ise Terkos Gölü'nün etrafındaki ormanlardan saldırıya geçmişler ve burada gerçekleşen muharebeler sonucunda Bulgar piyadeleri geri çekilmiştir.[313] Bulgarlar, Kalikratya köyü[314] sırtlarının gerisinde mevzi almış ve sahra toplarıyla Karadeniz kıyısındaki donanmanın ateşini susturmak amacıyla saldırıya geçmiştirler. Terkos civarında bulunan *Mesudiye* Zırhlısı'nın yoğun topçu ateşiyle Bulgarların bu saldırı girişimi engellenmiştir.[315] *Alemdar* gazetesi 17 Kasım 1912'deki bir haberinde muharebeler hakkında şöyle yazmıştır:[316] "*Bu sabah, sabaha karşı Çatalca ilerisinde icra kılınan muharebede düşmanın bulundukları mevki'den tard [kovma] ve pek çok mühimmât-ı harbiye ile melbûsat [elbiseler] ve me'kulat [yiyecekler] elde edildiği ve muharebenin el-an devam etmekte olduğu haber alınmıştır*."

[309] "Bulgarların hezimeti", *Sabah*, nr. 8324, 21 Kasım 1912, s. 1.
[310] "Çatalca Muharebesi", *Alemdar*, nr. 155, 18 Kasım 1912, s. 2.
[311] "İlk Çatalca Müsademâtı", *Sabah*, nr. 8324, 21 Kasım 1912, s. 1.
[312] Çatalca Muharebesi", *Alemdar*, nr. 156, 19 Kasım 1912, s. 2.
[313] "Muharebe şâyiası", *Felah*, nr. 8320, 17 Kasım 1912, s. 2.
[314] Günümüzde İstanbul ilinin Büyükçekmece ilçesine bağlı Mimarsinan köyüdür.
[315] Yüzbaşı Osman Nuri, *Balkan Harbi Hatıratı*, 2. bsk., Yay. Haz. Zeynep Kerman, Dergâh Yayınları, İstanbul 2019, s. 36.
[316] "Ordunun muvaffakiyeti", *Alemdar*, nr. 154, 17 Kasım 1912, s. 4.

17 Kasım'da gerçekleşen muharebeler hakkında *Alemdar* gazetesi 18 Kasım 1912 tarihli "Çatalca Muharebesi" haberinde aynen şu şekilde yazmaktadır:[317] "*Çatalca Muharebesi'nin mühim bir şekil alacağını hissettiğimiz cihetle gazetemiz erkânından Hakkı Bey'i dün sabah Çatalca'ya yollamıştık. Refikimiz muharebenin bütün safahâtını yakından re'y el-ayn [bizzat] görmüş olduğu için gönderdiği mektuptan şu parçayı aynen yazıyoruz:*

Büyükçekmece'nin üzerindeki tabyalardan seyrediyorduk. Çekmece Gölü'nün açığında zırhlılar ahz-ı mevki' etmişti. Ovanın kenarındaki eteklerde düşman topçuları bulunuyordu. Evvela bizim toplar sükûn ettiler. Bizim topların sükûtu üzerine düşman kıta'atı topçularının ateşine istinâd ederek ovaya kadar indiler. İner inmez bizim toplar gümbürdemeye başladı. Dürbün ile bakıyorduk. Ovada Bulgarlar hasır gibi serildiler. Donanma da mütemadiyen döküyordu. Toplarımızın himayesi ile piyadelerimiz ilerlemeye başladılar. Sokuldular sokuldular, dürbün ile görüyorduk. Sürüne sürüne yaklaştılar. Birdenbire bir hücum ile düşman topçularını geberterek topların tekerleklerine yapıştılar. Yokuştan aşağı paldır küldür yuvarlandılar. Ondan sonra düşman kıta'at içinde bir inhizâmdır [bozgun] başladı. Hepsi perişan bir halde kaçıyorlardı. Toplarımız ise yağmur gibi şarapnel yağdırıyordu."

17 Kasım'da gerçekleşen muharebeler Bulgarlar açısından büyük bir başarısızlıkla sonuçlanmış ve akabinde geri çekilmelerine sebep olmuştur. General Dimitriyev, karanlığın çökmesiyle birlikte geri çekilen birliklerin 18 Kasım sabahı yeniden taarruz etmeleri emrini vermiştir.[318] Osmanlı ordusunun bu zaferi üzerine Başkumandan Vekili Nazım Paşa, 4 Teşrinisâni 328 tarihinde (17 Kasım 1912) Sadrazam Kâmil Paşa'ya şu telgrafı çekmiştir:[319]

"*Sabahleyin Bulgar piyadelerinin ilerlemesiyle başlayan top ve tüfenk muharebesi akşama kadar devam ederek gurub şemsinden bir saat sonra kesb-i sükûn etmiştir. Ale'l-husus merkez ve sağ cihetimiz karşısında ilerlemek isteyen düşman piyadeleri*

[317] "Çatalca Muharebesi", *Alemdar*, nr. 155, 18 Kasım 1912, s. 2.
[318] Erickson, *a.g.e.*, s. 176.
[319] "Şark Ordusu", *Sabah*, nr. 8321, 18 Kasım 1912, s.1; "Şark Ordusu", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 592, 18 Kasım 1912, s. 1.

topçularımızın mü'essir atışıyla defedilmiş ve düşmanın üç bataryası tahrip edilmiştir."

18 Kasım sabahı saat 06.00'da İleri Tabya üzerine başlayan 29'uncu Bulgar Piyade Alayı'nın taarruzu ile tabya kısa sürede ele geçirilmiştir.[320] Nitekim yoğun sisten yararlanan Komutan Piruzev, İleri Tabya'da bulunan Alaiye Redif Taburu askerlerini ileri mevzilerin hendek ve çukurlarında uyurken bulmuştur.[321] Alaiye Taburu'na baskın yapacak olan Bulgarlar siperlere yaklaştıkları belli olmasın diye kendi aralarında sanki arkadaşlarına seslenir gibi Ahmet, Murat, Mahmut gibi isimleri söylemişlerdir. Gürültü yapmadan, sürünerek gizlice siperlere yaklaşan Bulgarlar süngülerini takarak ani bir hücum ile siperlere girmişlerdir. Seslerden bir sorun olduğunu anlayan devriye kolu hemen Trabzon Taburu'na haber vermiştir.[322] Seslere uyanan ve savunma düzeni almaya çalışan askerler, hemen ateşe başlamışsa da pek işe yaramamış, uyuyan askerin hepsi süngülenmiştir.[323] Siperler içerisinde gerçekleşen süngü savaşı sonucunda Alaiye Taburu'nun öncülerinin çoğu şehit edilmiş, bir kısmı ise çöken sisten yararlanarak geri çekilmeyi başarmıştır. Bu esnada Vasil Panayotov komutasındaki 2'nci Tabur'un da yardıma gelmesiyle Bulgarlar, dört sıra tel örgüyü aşmaya başlamış ve süngü savaşı şiddetlenmiştir.[324] Bu sırada Alaiye Taburunun kuzeyinde mevzilenmiş olan Mürettep 27'nci Piyade Alayı'nın da geri çekilmesiyle birlikte I. Bulgar Taburu kolaylıkla İleri Tabya'yı ele geçirmiştir.[325]

Bu sırada İleri Tabya yakınlarında bulunan Lazistan ve Trabzon gönüllülerinden oluşturulmuş 87'nci Alay, sağ taraflarında gerçekleşen bu hareketliliğe başta anlam verememiştir. Alay komutanı Binbaşı Mehmet Ali Bey[326], tabya üzerinde gezinen askerlerin Türk mü? yoksa Bulgar mı? olduğunu

---

[320] Alasya, *a.g.e.*, s. 195.
[321] Mehmet Ak, "Birinci Balkan Harbi'nde Çatalca'da Alaiye Redif Taburu ve Bulgar Baskını", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3), 2024, s. 1292.
[322] Şarl Kovuls, *Çatalca Muharebesinde Bir Levha-i Hamâset; Bir Kahramanın Şehadeti*, Et-Telgraf Matbaası, İstanbul 1328, s. 5.
[323] Ak, *aynı yer*.
[324] Nevzat Taştan, *1912-1913 Balkan Harbi'nde Çatalca Müdafaası ve Zaferi*, Çatalca Kaymakamlığı, İstanbul 2015, s. 47.
[325] Alasya, *aynı yer*.
[326] Şarl Kovuls'un *Çatalca Muharebesinde Bir Levha-i Hamâset; Bir Kahramanın Şehadeti* kitabı 87'nci Alay komutanı Binbaşı Mehmet Ali Bey'in şehadetini anlatmaktadır.

anlayamamıştır. Zira altı yüz-yedi yüz metre ileriden kıyafetler birbirini andırdığından emin olunamamıştır. Bunun üzerine Mehmet Ali Bey bu askerlerin kim olduğunu anlamak için savunma hattının ilerisine hareket etmiş, onu gönüllü takım subayı Arap Hafız Bey ve Alay yaveri Teğmen Faik Efendi izlemiştir. Bunun üzerine tabyadan açılan şiddetli ateş sonucunda Alay komutanı Binbaşı Mehmet Ali Bey ve Hafız Bey şehit olmuş, Faik Efendi ise geri mevzilere kaçmayı başarmıştır. Bu olayla birlikte Bulgarların İleri Tabya'yı ele geçirdiği kesinleştiğinden Trabzon Taburu bulundukları siperlerden ateşe başlamışlardır.[327]

III. Kolordu Komutanı Mahmud Muhtar Paşa, 18 Kasım sabahı Uşak- Ayvatlı üzerinden İleri Tabya önlerine kadar olası bir piyade muharebesine karşı keşif yapmak amacıyla hareket etmiştir.[328] Paşa, sisler içindeki İleri Tabya'ya yaklaştığından ön siperler içerisinde bir karışıklık olduğunu fark etmişse de onları tabyayı koruyan askerler zannetmiştir. Nitekim bir gece önce Kurmay Binbaşı Selahaddin Bey [Köseoğlu] bu tabyayı ve ilerisindeki hendekleri teftiş etmişti.[329] Muhtar Paşa, tabyaya 200-300 adım yaklaşmışken bir grup piyade erinin geri çekildiğini görmüş ve ne olduğuna anlam verememiştir. Bu sırada Paşa'nın yanında Alman Subay Gustav von Hochwachter, Albay Kemal Bey, Binbaşı Selahattin Bey, Yüzbaşı Kazım Bey ve Teğmen Kazım Bey bulunuyordu. Ateş sesleri üzerine Paşa'nın yanında bulunanlar "Ateş etmeyiniz kumandanı vuracaksınız" diye bağırarak ileri atılmışlarsa da ancak karşılarındakilerin Bulgar olduğunu tabyaya yaklaşıkları vakit anlamışlardır.[330] Nazım Bey'in "Bulgarlar!" diye bağırması üzerine ateş şiddetlenmiştir. Geriye doğru kaçmak için hamle yaptıkları sırada bir kurşun Hochwachter'in kalpağını delip geçmiş, Selahaddin Bey ve Kemal Bey vurulmuş, Kazım Bey ise vurulmasına rağmen atına tekrar binerek geri çekilmeyi başarmıştır.[331] Muhtar Paşa ise atıyla 150 metre geride yer alan dereye doğru hareket ettiği esnada dizinden vurulmasına karşın yola devam ederken atının vurulmasıyla yere düşmüştür. Uzun süre burada kalan Paşa, 27'nci

[327] Meşveretçi Naci, *Balkan Harbinde 87. Alay Trabzon Gönüllüleri*, Haz. Veysel Usta, Serander Yayınları, Trabzon 2009, s. 107-108.
[328] Hochwachter, *a.g.e.*, s. 100.
[329] Mahmud Muhtar Paşa, *a.g.e.*, s. 156.
[330] Mahmud Muhtar Paşa, *a.g.e.*, s. 157.
[331] Hochwachter, *a.g.e.*, s. 101-102.

Alay'ın geri çekildiği sırada onu fark eden Bolulu Er Eyüp'ün sırtında az ileride bulunan avcı hattına götürülmüştür.[332]

Mahmud Muhtar Paşa'nın yaralanması üzerine yerine Ahmet Abuk Paşa getirilmiştir.[333] Muhtar Paşa önce seyyar hastane çadırına ertesi gün de trenle İstanbul'daki Alman hastanesine yatırılmıştır.[334] Bu sırada Bulgarlar İleri Tabya'dan daha ileriye gidememiş ve uzunca bir süre burada kalmışlardır. Sisin tekrar çökmesiyle Türk topçu ateşi şiddetlenmiş ve sisten yararlanan Türk askerleri tabyaya yaklaşmışlardır. Vasil Panayotov'un vurulması ve Osmanlı topçusunun yoğun ateşi altında manevi olarak çöken Bulgarlar geriye doğru kaçmışlardır.[335] Askerin bu halini gören Piruzev'de daha fazla tabyayı tutamayacaklarını anlamış ve geri çekilme emri vermiştir. Bunun üzerine Osmanlı kuvvetleri İleri Tabya'yı yeniden ele geçirmiştir.[336]

18 Kasım günü tüm cephe hattında muharebeler devam ederken gerek Karadeniz'den gerekse Marmara sahillerinden Osmanlı donanması tarafından yapılan bombardıman esnasında Bulgar Ordu Karargâhı'ndaki cephaneye bir merminin isabet etmesi Bulgarların paniğe kapılmasına sebep olmuştur.[337] Bu sırada Osmanlı ordusu tarafından dört beş günden beri alınan tedbirler kapsamında Terkos civarındaki ormanların donanma ateşine engel olabilecek kısımları yakılmıştır.[338] Bu sayede Karadeniz'deki Osmanlı donanması sağ taraftan taarruzunu şiddetlendiren Bulgarları engelleyerek çevirme hareketine girişmiş ve karadaki Osmanlı piyadeleri de karşı saldırıya geçerek Bulgarları geri püskürtmüştür. Muharebe sonunda Bulgarlar yaralılarını almaya bile vakit bulamadan geri çekilmişlerdir.[339] Ayrıca Bulgarların ilerlemesine fırsat vermemek ve buranın Bulgarlara bir siper teşkil etmesini önlemek amacıyla da Istranca Ormanları'nın da bir kısmı ateşe verilmiştir.[340] 18 Kasım taarruzlarından da bir sonuç alamayan Bulgar I. ve III. Ordusu'ndan meydana

---

[332] Mahmud Muhtar Paşa, *a.g.e.*, s. 150-159.
[333] Erickson, *a.g.e.*, s. 175.
[334] "Çatalca Önünde", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 597, 23 Kasım 1912, s. 1.
[335] Ak, *a.g.e.*, s. 1293.
[336] Alasya, *a.g.e.*, s. 197.
[337] "Düşman cephanesinin işgali", *Sabah*, nr. 8321, 18 Kasım 1912, s. 1.
[338] "Çatalca'da", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 593, 19 Kasım 1912, s. 1.
[339] "Çatalca'da", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 593, 19 Kasım 1912, s. 1.
[340] "Muharebe devam ediyor", *Alemdar*, nr. 156, 19 Kasım 1912, s. 2; "Çatalca Önünde", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 597, 23 Kasım 1912, s. 1.

getirilmiş birleşik ordu, ilk hücuma başladıkları mevzilerine çekilmişlerdir.[341] Başkumandan Vekili Nazım Paşa, 5 Teşrinisâni 328 tarihinde (18 Kasım 1912) Sadrazam Kâmil Paşa'ya şu telgrafı çekmiştir:[342] "*Bugün dahi dünkünden daha hafif olmak üzere bütün hat boyunca top muharebesi devam ettiği ve bazı nekatta ilerlemeğe teşebbüs eden düşman piyadelerinin geri püskürtüldüğü ma'ruzdur.*"

19 Kasım günü Bulgarlar tarafından taarruz girişiminde bulunulmamıştır. Fakat top ateşi geceye kadar devam etmiştir. 20 Kasım sabahı Bulgar askerinde büyük bir yorgunluk görülmeye başlanmış ve yine bir taarruz girişimi olmamıştır.[343] Aynı gün Mahmut Paşa Tabyası'ndan Bulgarların bulunduğu İzzeddin köyüne ateş açılmış ve Bulgarlar da buna karşılık Nakkaşköy'ü top ateşine tutmuştur. Merkezde ise Bulgarlardan bazı yerler alınmış ve bir tabur ile yapılan süngü hücumu ile 100 kadar Bulgar askeri öldürülmüştür.[344] Nazım Paşa'nın 19 Kasım 1912'de çektiği telgraf ile Sadrazam Kâmil Paşa'yı muharebeler hakkında bilgilendirmiştir. Telgrafın aslı şu şekildedir:[345] "*Dün sağ cenahta bulunan kıtaatımızın cephesine ilerleyen düşman telefât-ı külliye ile geri püskürtüldüğü gibi sabahleyin de mezkûr kıtaatın sol cenaha doğru ve kıyam eden düşman piyadesi de keza zaiyât-ı külliyeye dûçâr edilerek defedilmiş ve bugün de top muharebesi bütün cephede devam etmekte bulunmuştur.*"

Mütarekenin hâlâ imzalanmamış olmasından ötürü muharebeye devam kararı alınmıştır. Çatalca ordusunun durumu iyi olmasına karşın Bulgarların hem ordularındaki hastalıkların yayılması hem de askerinin bir kısmını diğer cephelere sevk etmiş olmaları ve yeni askerinin olmamasından dolayı ordu içinde huzursuzluk baş göstermiştir. Ancak yine de Osmanlı kuvvetlerine karşı hücumu terk etmiş değillerdir. Nitekim 22 Kasım 1912'de bazı noktalara yaptıkları saldırılar Osmanlı kuvvetleri tarafından geri püskürtülmüştür.[346]

---

[341] Alasya, *a.g.e.*, s. 208.
[342] "Şark Ordusunda", *Alemdar*, nr. 156, 19 Kasım 1912, s. 2; "Şark Ordusunda", *İkdam*, nr. 5657, 19 Kasım 1912, s. 1; "Çatalca'da Tevâlî Muvaffakiyat", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 593, 19 Kasım 1912, s. 1.
[343] "Çatalca Muharebesi", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 594, 20 Kasım 1912, s. 1.
[344] Georges Rémond, *Bir Fransız Gazetecinin Balkan Savaşı İzlenimleri: Mağluplarla Beraber*, Yay. Haz. Muammer Sarıkaya, 2. bsk., Profil Kitap, İstanbul 2018, s. 77.
[345] "Muzafferiyât", *Alemdar*, nr. 156, 19 Kasım 1912, s. 4.
[346] "Hâl ve Mevki", *Teşrih*, nr. 159, 22 Kasım 1912, s. 4.

Birinci Çatalca Muharebesi esnasında cephede bulunan *Tan* gazetesi muhabiri Çatalca ordusu hakkında şu yorumu yapmıştır:[347] *"Ben orada bulunmakta iken genç, pek mükemmel efrattan mürekkep kuva-yı imdadiye vurud etti. Fakat bu askerle Çorlu'da gördüğümüz asker arasında hiçbir mukayese yapamıyorum. Asker yine o asker idi. Fakat kuvve-î maneviyedeki tebeddül her türlü taarrüfün [öğrenme, bilme] fevkindedir. Bütün noksanîye rağmen herhalde şurası muhakkaktır ki Osmanlı ordusu Çatalca'da, Lüleburgaz'dakinden daha iyi bir harp yapacaktır. Bulgarların İstanbul'a gelebilmeleri pek büyük mesaiye muhtaçtır.*" *İkdam*'ın, "Bir harp muhabirinin beyanatı" başlıklı haberi de yukarıdaki haberi destekler niteliktedir. Zira muharebeye şahit olan muhabirin anlatımını özetleyecek olursak, Osmanlı ordusunun Lüleburgaz ve Çorlu'daki gibi güçsüz ve yorgun askerlerden oluşmadığını, askerin genel olarak cevval ve çevik olduğunu belirtmiştir. Gerekli olan mühimmatın ve erzakın tedarikinin de iyi olduğunu hatta herkesin istediği kadar yemek yiyebildiğini yazmıştır. Bulunduğu mevkiden dürbünle Bulgar sınırlarını izleyen muhabir, muharebenin oldukça şiddet ve hararetle gerçekleştiğini görmüştür. Bulgarların terk ettikleri topları geri almak için girişimlerde bulunduklarını, fakat bunu gerçekleştiremediklerini ve çok sayıda kayıp verdiklerini belirtmiştir.[348]

Bulgarlar Çatalca'da bulunan kuvvetlerine güvenemedikleri için Sırbistan ve Yunanistan'dan yardım bekledikleri ve bu süre içerisinde ciddi bir muharebeye girişmedikleri ve sadece öncü birliklerin ufak tefek saldırılarıyla yetindikleri bazı haberlere yansımıştır.[349] Son günlerde çok fazla yağan yağmur yüzünden yolların kapanmasıyla Bulgarlara ne yardım ne de mühimmat ve giysi gelememekte olduğundan Bulgar ordusunun hali oldukça kötüleşmiştir.[350] Osmanlı keşif kolları tarafından Çatalca ve civarında birkaç Bulgar rehber yakalanarak merkez kumandanlığına gönderilmiştir.[351] Rum gazetesi olan *Takhidromos* kırk bin kişiden oluşan Yunan Ordusu'nun Saros Körfezinden ilerleyerek Çatalca önünde bulunan Bulgar ordusuna katıldığını rivayet etmişse de başka bir kaynakta böyle bir bilgiye

[347] "Çatalca Önünde", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 597, 23 Kasım 1912, s. 1.
[348] "Bir harp muhabirinin beyanatı", *İkdam*, nr. 5658, 20 Kasım 1912, s. 2.
[349] "Bulgarların kararı", *Teşrih*, nr. 160, 23 Kasım 1912, s. 4.
[350] "Bulgarların hali", *Teşrih*, nr. 160, 23 Kasım 1912, s. 4; "Bulgar ordusunun mevki' müşkülü", *İkdam*, nr. 5663, 25 Kasım 1912, s. 3.
[351] "Bulgar rehberlerinin derdesti", *İkdam*, nr. 5662, 24 Kasım 1912, s. 2.

rastlanmamıştır.[352] Sadece *Teşrih* gazetesinde Bulgarların Saros civarına bir miktar asker ihraç ettikleri yazılmıştır.[353]

Birinci Çatalca Muharebesinden bekledikleri sonucu alamayan Bulgar ordularının bir kısmı Çorlu'ya ve Lüleburgaz'a çekilmiştir. Bulgarlar Çatalca'dan geri çekilişlerini haklı göstermek için Hadımköy'de koleranın hüküm sürmesini bahane etmişseler de bu bahane yeterli değildir. Çünkü kolera yalnız Osmanlı ordusunda değil Bulgar ordusunda da kendini göstermektedir. Hatta Bulgar esirlerinin ifadesine göre koleradan dolayı her gün yüzlerce kişi hastalanarak vefat ediyordu. Bu durum Bulgar ordusunu oldukça zayıf düşürmüştü.[354]

Bulgar ordugâhında bulunan *L'Illustration* savaş muhabiri Alain de Pennenrun, Bulgarların Birinci Çatalca Muharebesindeki yenilgilerini bağlı olduğu gazeteye çektiği telgrafta şu şekilde bildirmiştir:[355] "*Kırkkilise ve Pınarhisar vakayii üzerine iki gün evvel istihfaf [küçümseme] edilen Kuvve-i Osmaniye'nin mukavemeti o derece büyük oldu ki şimdiye kadar daima galip gelen iki Bulgar ordusunun bütün kuvve-i mukavemetini yıktı. Bulgarları bütün bütün perişanlığa uğrattı. Eğer iyi hareket edilmiş olsaydı bu zaiyattan tahlis-i nefs kabil olabilirdi. Çünkü ben piyade ile kuvvetli bir hücum icra edildiğini hiçbir zaman görmedim. Acaba neden? Şundan ki hastalıktan, koleradan vesaire felaketlerden ma'ada Bulgarları mağlubiyete uğratan esas şey şimdiye kadar kendilerini galip kılan şevk ve hevesin baki kalmamasıdır. Bulgarlar İstanbul'a kadar gidebileceklerdi. Ancak bunun için ciddi mukavemete müsadif olmamaları lazımdı. Halbuki Anadolu'dan gelen kuvvet ile mütemadiyen tecdit edilen Kuvve-i Osmaniye İslamiyet'i ve vatanı tehdit eden tehlike karşısında bütün gayretini ele geçirmişti. Dün yalnız mukavemet ile kalmamış, Bulgarlar mevkilerinden dahi püskürtülmüştür ki bu hal mukavemetin derece-i şiddetini gösterir. Bulgar ordusu İstanbul'a giremeyecektir. Çünkü bu son gayreti diriğ [esirgeme] ettirmeyecek şevk ve hâhiş [istek, arzu] mevcut değildir. Bilakis artık taarruzdan sarf-ı nazar icap eyler. Bulgarlar Çatalca Harbi'ni kaybetmişlerdir.*"

---

[352] "Çatalca'da Yunan ordusu", *İkdam*, nr. 5660, 22 Kasım 1912, s. 2.
[353] "Bulgarların asker ihracı", *Teşrih*, nr. 162, 25 Kasım 1912, s. 2.
[354] "Çatalca'daki vaziyet-i hazıra", *Sabah*, nr. 8337, 4 Aralık 1912, s. 2.
[355] "Çatalca'da Bulgarların hezimeti", *Sabah*, nr. 8356, 23 Aralık 1912, s. 2.

İngiliz savaş muhabiri Henry Seppings Wright ise Birinci Çatalca Muharebesindeki Bulgar kayıpları için şöyle demektedir; "*Kim bilir verdikleri zaiyat ne kadar büyüktü! Çatalca'daki korkunç kayıplarının ne kadar olduğunu belki hiçbir zaman bilemeyeceğiz. Tahminime göre en azından dörtte biri savaş dışı kalmıştı.*"[356]

19 Kasım-25 Kasım 1912 tarihleri arasında Çatalca Mevzii'nde iki taraf kuvvetlerince sonuç vermeyen karşılıklı topçu ateşlerinden ve tarafların keşif kuvvetlerinin çatışmalarından başka bir hareket yapılmamıştır.[357] 26 Kasım-3 Aralık 1912 arasında ise mütareke görüşmeleri başlamıştır.[358] Nitekim 3 Aralık 1912'de mütarekenin imzalanmasıyla birlikte yaklaşık üç aylık bir ateşkes dönemi olmuştur.

2.4. Birinci Mütareke Dönemi ve Osmanlı Devleti'ndeki Müteakip Gelişmeler

2.4.1. Mütareke Hazırlıkları

Lüleburgaz Muharebelerinde alınan yenilgi sonrası 2 Kasım 1912'de Şark Ordularına genel geri çekilme emri verilmesi üzerine ordu, Çatalca Hattı'na doğru dağınık bir halde çekilmeye başlayınca yeni sadrazam Kâmil Paşa, Harbiye Nazırı ve Başkumandan vekili Nazım Paşa'ya çekilen telgrafla ilk olarak Şark ordularının Çatalca Hattı savunması için gerekli hazırlıklar tamamlanıncaya kadar Bulgarları oyalayıp oyalayamayacağını, ikinci olarak ise savaşın nihayete erdirilmesi için gerekli siyasî teşebbüslerin vakit kaybetmeksizin yapılmasının gerekli olup olmadığını sormuştur. Nazım Paşa, bu telgrafa cevaben ordunun durumunun kötü olduğunu, Çatalca'nın savunulması konusunda endişeli olduğunu ve bir an önce savaşın bitirilmesi için siyasî girişimlerde bulunulması gerektiğini söylemiştir.[359]

Bu gelişmeler olurken Hariciye Nazırı Gabriel Noradungyan Efendi, 3 Kasım 1912'de savaşın bitirilmesi amacıyla Balkan Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında arabuluculuk yapmaları için Fransa'ya başvurmuştur.[360] Fransa Büyükelçisi Maurice

[356] Wright, *a.g.e.*, s. 238.
[357] Alasya, *a.g.e.*, s. 215.
[358] Alasya, *a.g.e.*, s. 236.
[359] Karal, *a.g.e.*, s. 323.
[360] Bayur, *a.g.e.*, s. 60.

Bompard ile Noradungyan Efendi arasında geçen görüşmelerden net bir sonuç alınamamıştır. Nitekim Fransa'nın müttefikleriyle anlaşmadan böyle bir görevi üstlenmesi pek mümkün gözükmediğinden Osmanlı Devleti'nin bu girişimi sonuçsuz kalmıştır.[361]

Osmanlı Hükümeti bir ateşkesten ziyade bir barış yapılmasını istemiştir. Zira ordunun durumu göz önüne alındığında ateşkes için yapılacak görüşmeler zaman kaybı olarak görülmüştür. Bu yüzden barışın sağlanabilmesi adına Osmanlı Hükümeti, Fransa nezdinde Büyük Devletlere başvurmuş ve başkentten önceki son müdafaa hattı olan Çatalca'ya kadar gelmiş bulunan Bulgar ordusunun durdurulması ile savaşın bitirilmesini istemiştir. Ancak barış görüşmeleri için masaya oturmadan önce Osmanlı Devleti'nin toprak bakımından nelerden vazgeçtiği veya herhangi bir bakımdan ne gibi tavizler vereceği konusunda hiçbir şey dile getirilmemiştir.[362]

Bulgarların İstanbul'a bu denli yaklaşmış olmaları Rusya'yı da oldukça rahatsız etmiştir. Bu endişe ile Osmanlı Hükümeti'nin yanı sıra Rus Hükümeti de savaşın bitirilmesi konusunda Büyük Devletlere başvuruda bulunmuştur. Özellikle bu konuda Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Sazonov ön plana çıkmaktadır. 2 Kasım 1912'de Nazım Paşa'nın da Osmanlı ordusunun halinin oldukça kötü olduğuna dair gönderdiği telgraflar da bu girişimde önemli bir rol oynamıştır.[363] Ancak bu başvurularda Osmanlı Hükümeti statükonun devamını savunurken Rus Hükümeti, Bulgarların İstanbul yolunda durdurulması için bazı tavizlerin verileceği barış şartları öne sürmüştür. Bu şartlardan Osmanlı Devleti ile Bulgaristan'ı ilgilendirin kısım iki taraf arasında yeni sınırın belirlenmesi meselesidir. İlgili maddeye göre yeni sınır İstanbul'un Osmanlı Devleti'nde kalması şartıyla batıda Meriç Nehri ve kuzeyde o anki Türk-Bulgar sınırının kabul edilmesidir.[364] Rus Hükümeti ile bu görüşmeler olurken Fransa nezdinde de barış için görüşmeler devam etmiş, fakat bu sırada Balkan Devletlerinin Büyükelçileri Büyük Devletlerin müdahalesinin doğru olmadığı üzerinde hemfikir olduklarını Sazonov'a bildirmişlerdir.[365]

---

[361] Karal, *a.g.e.*, s. 322.
[362] Bayur, *a.g.e.*, s. 63-64.
[363] Bayur, *a.g.e.*, s. 66-67.
[364] Bayur, *a.g.e.*, s. 67.
[365] "Müdahale istemiyorlar", *Teşrih*, nr. 140, 3 Kasım 1912, s. 1.

Fransa ile yapılan ilk görüşmelerde bir sonuç elde edememesi üzerine Osmanlı Hükümeti, 5 Kasım 1912'de Noradungyan Efendi aracılığıyla Maurice Bompard ile görüşerek Büyük Devletlerin barış için arabuluculuk yapmaları adına Fransa'ya yeniden başvurmuştur. Bompard ile görüşen Noradungyan Efendi, Balkan hükümetlerine karşı Fransa ve İngiltere'nin barışın sağlanması üzerine arabuluculuk yapmalarını istemiştir.[366] Bu teklif üzerine dönemin Fransa Başbakanı Raymond Poincare, tarafsızlık ilkesini ihlal etmemek adına şimdilik böyle bir girişimde bulunulmayacağını İstanbul'daki büyükelçisi Bompard aracılığıyla bildirmiştir.[367] *Alemdar* gazetesinin 7 Kasım 1912 tarihli bir haberinde bu durumla ilgili özetle; Fransa nezdinde bütün Büyük Devletlere Bab-ı Âli'nin yaptığı müdahale talebine cevap vermekten çekindikleri, Fransa'nın cevabı sadece durumla ilgili fikrinden ibaret olup, diğer Büyük Devletler ile Balkanlardaki anlaşmazlıkların giderilmesi için müzakere edeceklerinin açık olduğu ve bu müzakerenin uluslararası bir konferansla neticeleneceği düşünüldüğü yazılmıştır.[368] *Alemdar* gazetesi aynı tarihli bir başka haberinde ise Bab-ı Âli'nin arabuluculuk teklifi hakkındaki Büyük Devletlerin cevabı Osmanlı büyükelçileri vasıtasıyla bildirildiğini ve Belgrad, Sofya, Atina ile Çetine'de Büyük Devletler arasında icra edilecek olan arabuluculuk olumlu sonuçlanmazsa Osmanlı Hükümeti'nin yeni bir teklifte bulunmasının beklenmediğini ve çözümün o vakit sadece silahla olabileceğini aktarmıştır.[369]

Osmanlı Devleti'nin Fransa Hükümeti nezdinde olmak üzere yapmış olduğu bu girişimler müdahale talebi amacını taşımamaktadır. Fransa nezdinde Büyük Devletlere barış için arabuluculuk talebinde bulunulmasındaki amaç sadece daha fazla kan dökülmemesi için bir şey yapılıp yapılmayacağı hususuna dikkat çekmektir.[370] 10 Kasım 1912'de, Müşir Fuat Paşa, Ferik Bahri Paşa ve İstanbul Kumandanı Veli Paşa ile birkaç memurdan oluşan askerî heyet, Çatalca'ya giderek incelemelerde bulunmuşlardır. Ertesi gün başkente dönen heyet, Bab-ı Âli'ye gelerek toplantı halindeki Meclis-i Vükelâya dâhil olmuş, Çatalca'daki askerin vaziyeti ve savaş

[366] "Tavassut talebi", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 581, 7 Kasım 1912, s. 1.
[367] "Tavassut talebi", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 581, 7 Kasım 1912, s. 1.
[368] "Düvel-i muazzama ve müdahale", *Alemdar*, nr. 151, 7 Kasım 1912, s. 2.
[369] "Tavassut ve Devletlerin cevabı", *Alemdar*, nr. 151, 7 Kasım 1912, s. 3.
[370] "Tavassut meselesi", *İkdam*, nr. 5644, 6 Kasım 1912, s. 1.

hazırlıkları hakkında bilgi vermişlerdir.[371] Bu toplantının neticesinde Çatalca Hattı'ndaki durumun pek iyi olmadığının anlaşılması, Bulgarların hat önlerinde görülmeye başlamalarıyla bir savaşın olacağının kesinleşmesi ve Büyük Devletlerden barış görüşmeleriyle alakalı tam bir sonuç alınamaması üzerine 12 Kasım 1912'de Osmanlı Hükümeti Sofya'da bulunan Rus elçi Anatoli Neklyudov aracılığıyla Bulgarlara ateşkes teklifinde bulunmuştur. Ayrıca Sadrazam Kâmil Paşa, aynı gün Bulgar Kralı Ferdinand'a çektiği telgrafla ateşkes talebinde bulunmuştur.[372]

Bu teklifin ardından 14 Kasım 1912'de bir Osmanlı temsilcisi Bulgar ileri karakolu tarafından kabul edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin sulh için şartlarını bildirmek üzere gelen temsilci Bulgar generalleri tarafından Kral Ferdinand'ın bulunduğu Genel Karargâh'a gönderilmiştir.[373] Ancak orada hiçbir cevap verilmeden geri gönderilmiştir. Aynı gün Kral Ferdinand başkent İstanbul'un düşeceğine olan inancıyla mütareke talebini resmi olarak reddetmiştir.[374] Bu teklifin reddedilmesinden kısa bir süre sonra Kral Ferdinand'ın taarruz emri vermesiyle Birinci Çatalca Muharebesi başlamıştır. Savaş sonucunda yenilgiye uğrayan Bulgar ordularının durumunun daha kötü bir hal almaması için Kral Ferdinand, Osmanlı Devleti'nin savaş öncesi yapmış olduğu mütareke teklifinin kabul edilmesi için derhal çalışmaların başlatılması konusunda emir vermiştir.

2.4.2. Müzakereler ve Birinci Çatalca Mütarekesi

Çatalca'daki Bulgar yenilgisi sonrası Çar Ferdinand'ın saldırgan tutumu değişmiş ve hükümeti barış sürecini başlatmaları konusunda sıkıştırmaya başlamıştır.[375] 19 Kasım 1912'de Bulgaristan Hükümeti Büyük Devletlerin arabuluculuk teklifine verdiği cevapta girişim için teşekkür ettikleri, ancak Bab-ı Âli tarafından Bulgaristan'a müracaat edildiğinden Balkan müttefikleriyle birlikte doğrudan doğruya Osmanlı Hükümeti ile müzakerelerde bulunulacağını açıklamıştır.[376] Aynı gün Bulgar telgraf ajansı yayınladığı haberde, Sadrazam Kâmil

[371] "Heyet-i askeriye", *Felah*, nr. 8315, 12 Kasım 1912, s. 1.
[372] Karal, *a.g.e.*, s. 326.
[373] "Mütareke meselesi", *Sabah*, nr. 8323, 20 Kasım 1912, s. 2.
[374] Hall, *a.g.e.*, s. 46; Erickson, *a.g.e.*, s. 170.
[375] Hall, *a.g.e.*, s. 91.
[376] "Sulh Meselesi", *Sabah*, nr. 8324, 21 Kasım 1912, s. 1.

Paşa tarafından Kral Ferdinand'a gönderilen telgraf üzerine Bulgaristan Hükümeti'nin müttefik devletler ile görüşerek verdiği cevapta barış için önce bir mütareke imzalanması gerektiğini, bu mütarekenin şartlarını Osmanlı Başkomutanlığı ile görüşmek üzere delegeler tayin edileceğinin Bab-ı Âli'ye bildirildiği yazılmıştır.[377] Görüşmeler başlamadan önce Bulgarlar yapılacak ateşkes için Edirne Kalesi'nin teslimini ve Çatalca Hattı'nın Osmanlı kuvvetleri tarafından boşaltılmasını istemişlerdir. Diğer Balkan Devletleri de bazı yerlerin kendilerine teslimini talep etmişlerdir. Bu talepleri *Alemdar* şu şekilde aktarmıştır;[378]

"*Londra'dan Jeune Turc gazetesine ber-vechi âti iş'âr ediliyor:*

Balkan Devletlerinin mütareke akdi için Türkiye'den talep edecekleri şerait-i evveliyyenin şundan ibaret bulunduğu Sofya'dan iş'âr edilmektedir.

Evvela, Çatalca, Edirne, İşkodra, Yanya ve Manastır istihkâmatının teslimi.

Saniyen- Boğazların küşadı.

Mezkûr istihkâmlar Hükümât-ı Müttefika ordularına teslim edilir edilmez mütareke akd ile müzakerât-ı sulhiyeye ibtidâr olunacaktır."

Sabah ise bu şartları şu şekilde aktarmaktadır;[379]

"*Mütarekenin şundan ibaret olduğu bildiriliyor:*

1. Çatalca Hatt-ı Müdafaası'nın Bulgarlara teslimi

2. Edirne, İşkodra, Manastır ve Yanya'nın tahliyesi

3. İstanbul'un beyne'l-milel bir hale ifrağı [başka bir şekle sokma]

4. Tazminat-ı harbiye i'tası

[377] "Sulh Meselesi", *Sabah*, nr. 8324, 21 Kasım 1912, s. 1; "Mütareke Murahhaslarının Tayini", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 595, 21 Kasım 1912, s. 1.
[378] "Balkan Devletlerinin Şeraiti", *Alemdar*, nr. 161, 17 Kasım 1912, s. 3.
[379] "Şerait-i Mütareke Hakkında", *Sabah*, nr. 8324, 21 Kasım 1912, s. 2.

5. İşgal edecekleri arazinin müttefiklere terki

6. Boğazların küşadı, Selanik'in serbest şehir haline ifrağı.

Diğer bazı kimseler ise Bulgaristan tarafından Edirne dahil olduğu halde Marmara'ya kadar Rumeli'nin terki talebi edildiğini söylüyorlar. Hudut olarak Marmara'da Tekfur Dağı, Karadeniz'de Midye gösterilmektedir. Cenupta Bulgaristan Çanakkale'nin Avrupa sahilinden Halkidikya şibh-i cezirisine[380] kadar talep eyleyeceklerdir."

Bu isteklere ek olarak Bulgarlar, Çatalca Hattı'na askerî sevkiyat ve erzak gönderilmesi, Çatalca Hattı'na istihkâmlar yapılıp tahkim edilmesi, Anadolu'dan sevk edilmeye devam edilen Osmanlı askerlerinin gönderildikleri mahallerde kalmaları ve sevkiyata ara verilmesini istemişlerdir. Ayrıca Terkos ve Büyükçekmece sahillerinde bulunan Osmanlı donanmasının da İstanbul limanına çekilmesini talep etmişlerdir.[381]

Bu istekler Osmanlı hükümetince reddedildiğinden mütareke görüşmeleri için masaya oturma süreci uzamıştır. *İkdam* gazetesinde yer aldığına göre bu şartlara karşı Osmanlı hükümetinin şartları ise şu şekildedir; [382]

"*1. Yunanistan'ın işgal ettiği sahil boyu ile Selanik'in iadesi şeraitiyle Bab-ı Âli Girit'in ilhakını tasdik edecek.*

2. Edirne ve Kırkkilisa Türkiye'ye iade olunacak. Fakat Bab-ı Âli havali mezkûrede âdem-i merkeziyet esasına muvâfik bir idare tesis edecektir.

3. Sırbistan ve Karadağ hükümetleri Türkiye'ye tazminat i'ta eyledikleri taktirde Manastır, Kosova ve İşkodra vilayetlerine muhtariyet i'ta olunacak.

4. Türkiye hükümeti Balkan Hükümâtı murahhaslarıyla birlikte Üsküp'te toplanarak tatbik edilecek ıslahatı tayin edeceklerdir.

5. Muhtariyete mazhar olacak vilayât-ı mezkûre bütçesinin açığı müştereken Türkiye ve Balkan Devletleri tarafından kapatılacaktır.

---

[380] Halkidikya, günümüzde Yunanistan'ın kuzeyinde, Selanik'in doğusunda bulunan bir yarımadadır.
[381] "Mütareke Şeraiti", *Teşrih*, nr.159, 22 Kasım 1912, s. 2.
[382] "Sulh şeraiti", *İkdam*, nr. 5658, 20 Kasım 1912, s. 2.

6. Asker yerine milis teşkil edebilecektir.

7. Küçük memurlar ile jandarmalar cemaat-ı mahallîye tarafından intihap [seçilme] olunacaktır.

8. İslam Arnavutlar mezhep ve mektep hususlarında serbest bırakılacaktır.

9. Selanik'e inen şimendiferde Sırp emtiasının nakli serbest olacaktır.

10. Kavala Limanı Bulgaristan'a ve Şingin Limanı[383] ise Karadağ'a verilecektir.

11. Türkiye ile sair Düvel-i muharibe beyninde tazminat-ı harbiye mevzu bahs olmayacaktır.

12. Kırkkilisa'da zabt olunan toplar Türkiye'ye iade edilecektir."

Tüm bu şartlar çerçevesinde ateşkes görüşmeleri iki taraf arasında 25 Kasım 1912'de başlamıştır.[384] Görüşmeler başlamadan hemen önce Yunan askerlerinin Çatalca'daki Bulgar ordusuna destek olması için asker gönderdiği söylentileri başlamıştır. Rumca yayın yapan *Takhidromos* gazetesinin bir haberine göre 40.000 kişiden oluşan Yunan ordusu Saros Körfezi üzerinden Çatalca önündeki Bulgar ordusuna katılmıştır.[385] Bir başka habere göre ise Yunan veliahdı Prens Konstantin Manastır'ın işgalinden sonra orada kalmaya lüzum görmeyip 30.000 kişi ile Çatalca önlerindeki Bulgar ordusuna yardım amacıyla gitmeye karar verdiğinden bu askerin taşınması için Katrin'de[386] bir hayli vapur bekletilmektedir.[387] *İkdam* da Çatalca hattı önlerinde bulunan Bulgar ordusu nezdinde bir miktar Yunan askerinin mevcut olduğundan ve Saros Körfezi sahiline bu askerin bir kısmının gönderildiğinden bahsetmektedir.[388] Ancak bu askerin sayısının yukarıda da belirtildiği kadar fazla olması mümkün değildir. Zira bu denli fazla Yunan askerinin Çatalca'da olduğuna dair bir başka kaynağa rastlanmamıştır. Bu durumda mütareke görüşmelerinin başlamak

[383] Şingin Limanı; Günümüzde Arnavutluk'un en kuzeyinde yer alan Lesh şehrine bağlı bir limandır.
[384] "Mütareke", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 599, 25 Kasım 1912, s. 1.
[385] "Çatalca'da Yunan Ordusu", *İkdam*, nr. 5660, 22 Kasım 1912, s. 2.
[386] Katerin veya Katrin, günümüzde Yunanistan'ın Orta Makedonya Bölgesi'nde, Termaikos Körfezi yakınlarında yer alan bir şehirdir.
[387] "Çatalca'da Yunan askeri", *Sabah*, nr. 8326, 23 Kasım 1912, s. 2.
[388] "Bulgar ordusunda Yunan", *İkdam*, nr. 5674, 5 Aralık 1912, s. 2.

üzereyken çıkarılan bu söylentiler Osmanlı Devleti üzerinde baskı oluşturma amacını taşıdığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Bulgaristan mütareke görüşmeleri için General Savov, General Fichev ve Bulgar Parlamentosu Başkanı Dr. Stoyan Danev'den oluşan bir heyeti görüşmeler için görevlendirmiştir.[389] Ayrıca bu heyet, müttefikleri olan Sırbistan ve Karadağ'ı da temsil edecektir. Yunanistan ise kendilerini temsil etmesi için Sofya'da bulunan büyükelçileri Dimitrios Panas ve İstanbul Ateşemiliteri Yüzbaşı Françis'i [Frantzis ?] Bulgar Karargâhı'na göndermiştir.[390] Osmanlı Devletini ise Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili Nazım Paşa başkanlığında Ticaret ve Ziraat Nazırı Mustafa Reşit Paşa ve Kurmay Albay Ali Rıza Bey'den oluşan heyet temsil etmiştir.[391] Osmanlı delegeleri tarafından Bulgar delegelerine, barış için de yetkili olup olmadıkları sorulduğunda Bulgarların, yalnızca mütareke için yetkili olduklarını belirtmeleri üzerine mütareke görüşmelerine başlamıştır.[392] Osmanlı delegeleri görüşme esası olarak mevcut askerî durumun kabul edilmesini önermişlerdir.[393] Ancak Balkan müttefikleri Osmanlı ordularının Çatalca dahil olmak üzere bu hattın batısındaki tüm toprakları terk etmesini istemişlerdir.[394] Bu istek Osmanlı delegeleri tarafından kabul görmediğinden görüşmeler birkaç kez kesintiye uğramıştır. Bulgarlar her ne kadar Çatalca Hattı'nın tesliminden vazgeçmişlerse de Edirne Kalesi'nin kendilerine bırakılması konusunda ısrar etmişlerdir. Osmanlı delegeleri ise Doğu Trakya'nın kendilerinde kalması konusunda direnmişlerdir.

Çatalca yakınlarındaki Bahşayiş köyünde yapılan toplantılar sonucunda oluşturulan mütareke protokolünün suretini Mustafa Reşit Paşa, Hadımköy'de bulunan Nazım Paşa'ya sunmuştur. Yapılan toplantı sonucu iki tarafın delegeleri de protokole imza yetkilerinin olduklarını belirtmişse de Bulgar heyeti başkanı General Savov, protokolü diğer müttefiklerin onaylaması için 24 saat zaman istemiştir.[395] Bu süre içinde mütareke protokolünün sureti Belgrad, Atina ve Çetine hükümetlerine tebliğ

---

[389] "Mütareke Murahhasları", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 598, 24 Kasım 1912, s. 1; Alasya, *a.g.e.*, s. 256.
[390] "Yunan Murahhasları", *İkdam*, nr. 5673, 4 Aralık 1912, s. 1.
[391] Bayur, *a.g.e.*, s. 130.
[392] Alasya, *a.g.e.*, s. 257.
[393] Karal, *a.g.e.*, s. 327.
[394] Hall, *aynı yer*.
[395] "Mütareke Protokolü Hakkında", *İkdam*, nr. 5671, 2 Aralık 1912, s. 3.

edilmiştir. Nihayetinde 3 Aralık 1912 günü akşam saat 08.00'de ateşkesin imzalanmasıyla görüşmeler sona ermiştir.[396] İki tarafın ordularının kesin bir barış olana kadar bulundukları mevkilerde kalmaları kararlaştırılmıştır. Çatalca Mütarekesi'ne Sırbistan ve Karadağ adına Bulgar delegeleri imza atarken Yunan delegesi mütareke protokolünü imzalamamıştır.[397]

Çatalca Mütarekesi, Osmanlı hükümetinin yaptığı resmî açıklama ile gazetelerde şu şekilde duyurulmuştur:[398] "*Hükümât-ı muharebenin kuva-yı askeriyesi elyevm bulundukları mevakîde kalmak ve müzakerât-ı sulhiyeye kariben başlamak üzere Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ hükümetleri ile mütareke akdedilmiştir. Yalnız Yunan hükümeti ile hal-i harp ber-devamdır.*"

Yunanistan'ın bu esnada Yanya Kalesi'ni kuşatmayı planlaması mütarekeyi imzalamamasında önemli bir rol oynamıştır. Nitekim Yunan delegeleri Yanya'nın Yunanistan'a teslimi konusunda direnmişlerdir. Mütarekenin imzasından kısa bir süre sonra Yanya'da muharebeler başlamıştır.[399] Ayrıca Yunan delegeleri Midilli ve Sakız Adaları'nın da kendilerine bırakılması ile mütareke tarihine kadar işgal ettikleri bölgelerin kendilerinde kalması şartıyla mütarekeye imza atabileceklerini belirtmişlerdir.[400] Mütarekenin imzalandığı Bahşayiş köyünde Osmanlı ve Yunan delegeleri arasında müzakerat bir süre daha devam etmiş, Yunan delegeleri kabinelerinden cevap beklediklerini söyleyerek süreci uzatmışlar ve daha önceki istekleri konusunda diretmişlerdir.[401] Ancak Osmanlı delegeleri, Yunan delegelerinin bu taleplerinin Osmanlı Devletince kabulünün mümkün olmadığını belirtmesi üzerine Yunan delegeleri mütarekeyi imzalamadan toplantıdan ayrılmışlardır.[402]

---

[396] Raymond Poincare, *Ateş Çemberindeki Balkanlar*, Çev. Rıza Katı, Pınar Yayınları, İstanbul 2013, s. 314.
[397] "Muharebe", *Yeni Gazete*, nr. 1514, 4 Aralık 1912, s. 1; "Balkanlar Harbi: Mütareke akd olundu", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 609, 5 Aralık 1912, s. 1.
[398] "Tebliğ-i resmi", *Sabah,* nr. 8338, 5 Aralık 1912, s. 1; "Mütareke akdedildi", *İkdam*, nr. 5674, 5 Aralık 1912, s. 1.
[399] Hamdi Ertuna, *Balkan Harbi'nde Yanya Savunması ve Esat Paşa*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1983, s. 83.
[400] "Mütareke", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 608, 4 Aralık 1912, s. 1.
[401] "Osmanlı ve Yunan Murahhasları", *Sabah,* nr. 8338, 5 Aralık 1912, s. 1.
[402] Alasya, *a.g.e.*, s. 264.

Osmanlı ordugâhında bulunan Fransız savaş muhabiri Georges Rémond, mütarekenin imzalandığı gün için şöyle yazmıştır; "*Hadımköy'de trenler erzak ile dolu idi. Yol üstünde ekmekler yığılıyordu. Vagondan kürek ile dışarıya atıyorlardı. Barakalar yapıldı, lüks lambalar dikildi. Civardaki erzak depoları düzene girdi. Tük ordusu, ateşkesin imzalanacağı gün savaşa hazırlanıyordu.*"[403]

Sabah ve *Tasvir-i Efkâr* gazetelerinin 7 Aralık 1912 tarihinde yayınladıkları mütareke protokolünün maddeleri aynen şu şekildedir;[404]

"*Sofya'dan Viyana gazetelerine iş'ar olduğuna nazaran Çatalca'da akdedilen mütarekename şeraitinin sureti Bulgar telgraf ajansı tarafından ber-vechi âti neşredilmiştir.*

1. Muhariplerin orduları bulundukları mevâki'de kalacaklardır.

2. Mahsur mevâki-i müstahkemeye erzak verilmeyecek.

3. Mütarekenin tarih-i akdinden sonra onuncu günde Bulgar ordusuna Edirne ve Bahr-i Siyah tarikiyle erzak gönderilebilecektir.

4. Müzakerât-ı Sulhiyeye teşrinievvelin on üçünde Londra'da ibtidâr [başlama] olacaktır."

Görüldüğü üzere mütarekeye göre kuşatma altında olan üç kale ikmal almayacak ve iki tarafın orduları halihazırda oldukları yerde kalacaklardır. İki tarafın ordularının bulundukları yerleri karşılıklı işgal ve muhafaza edebilmeleri için savaşan tarafların başkomutanlıklarınca özel olarak tayin edilecek subaylar tarafından bir tarafsız bölge kurulmasına karar verilmiştir.[405] Ayrıca Osmanlı Devleti, Bulgaristan'ın Karadeniz limanlarındaki ablukasını kaldıracaktır. Ablukanın kaldırılmasına ek olarak Edirne'den geçen demiryollarının kullanılmasına izin verilerek Çatalca Hattı önlerindeki Bulgar ordularına ikmal malzemesi götürülebilmesine karar verilmiştir.[406] Aslına bakılırsa 2 Aralık 1912'ye kadar muhasara altındaki Edirne ve İşkodra

[403] Rémond, *a.g.e.*, s. 88.
[404] "Mütareke protokolünün sureti", *Sabah*, nr. 8340, 7 Aralık 1912, s. 1; "Mütareke sureti", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 611, 7 Aralık 1912, s. 1.
[405] Alasya, *a.g.e.*, s. 265.
[406] Alasya, *a.g.e.*, s. 266.

Kaleleri'ne mütareke boyunca erzak gönderilmesi kararı mütareke protokolünde yer almıştır.[407] Ancak Bulgar delegeleri mütarekenin imzalanmasından hemen önce bu maddenin değiştirilmesini ve kuşatılmış kalelerin hiçbir yardım almamasını istemişlerdir. Bu durum tartışmalara sebep olmuşsa da nihayetinde Osmanlı hükümeti bu maddenin değiştirilmesini onaylamıştır. Bulgaristan'ın bu madde değişimini istemesinin amacı bir türlü alamadıkları Edirne Kalesi'ni açlığa mahkûm ederek teslim olmasını sağlamaktır.[408]

Yukarıda yer alan mütareke maddelerine ek olarak bazı önemli hususlara değinmek gerekmektedir. Mütarekeye göre Londra'da 10 gün sonra başlayacak barış görüşmeleri devam ettiği sürece ateşkes de devam edecektir. Görüşmeler sonuçlanmaz veya kesintiye uğrarsa savaşan tarafların her biri harbe tekrar başlamadan önce saldırılacak tarih ve saati belirterek mütarekenin bozulduğunu dört gün önceden bildirecektir. Ancak bu dört gün, taraflardan birinin Başkomutanlığından diğer tarafın Başkomutanlığına bildirildikten sonra o günün akşamı saat 19.00'dan itibaren hesap edilmeye başlanacaktır.[409]

Mütareke imzalandığında Osmanlı Devleti, Çatalca'nın doğusunda Trakya'nın bir kısmı, kuşatma altındaki Edirne, Yanya ve İşkodra Kaleleri ile Gelibolu Yarımadası dışındaki tüm Avrupa topraklarını kaybetmiştir.[410] Mütarekenin imzalanmasından sonra Londra'da barışın tesisi için görüşmeler başlamıştır.

2.4.3. Mütareke Döneminde Bulgarların Faaliyetleri

İlk mütarekenin imzalandığı 3 Aralık 1912'den feshedilip resmi olarak savaşın yeniden başladığı 3 Şubat 1913 tarihi arasındaki dönemde genel olarak Çatalca Müstahkem Mevkii'nde sükûnet hakimdir. Bu dönemde yaşanan çatışmalar genel anlamda Osmanlı öncü birlikleri ile Bulgar çeteciler arasında olmuştur. Bulgar askerleri, Şarköy ve civarındaki yerli Bulgar ve Rumlardan çeteler oluşturarak Müslümanların yaşadığı köylere sevk etmişler ve çeteler burada köylülere

[407] "Mütareke meselesi", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 606, 2 Aralık 1912, s. 1; "Mütareke Şeraiti", *Alemdar*, nr. 220, 2 Aralık 1912, s. 1.
[408] "Mevâki'i Müstahkemeye erzak nakliyatı", *Takvimli Gazete*, nr. 177, 10 Aralık 1912, s. 2.
[409] Alasya, *a.g.e.*, s. 265.
[410] Hall, *a.g.e.*, s. 91.

saldırmışlardır.[411] Evler ve dükkanlar yağmalanırken, köylülerden bazıları öldürülmüştür.[412] Bunun üzerine bir bölgeye sevk edilen Osmanlı müfrezesi çetecilerin bu faaliyetlerine son vermiştir.[413] Çatalca'da ise Osmanlı ve Bulgar ileri karakolları arasında 23 Aralık Salı günü bir çatışma yaşanmıştır. Büyükçekmece ile Kalikratya arasında bulunan Osmanlı ileri karakoluna Bulgar çetecilerin bomba atması neticesinde çıkan çatışmaya Bulgar askerleri de müdahil oluştur. Olay Osmanlı birliklerinin Bulgarları geri püskürtmesi ve onları eski sınırlarına geri dönmeye mecbur bırakmasıyla sonuçlanmıştır.[414] *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinin 4 Ocak 1913 tarihli bir haberine göre Bulgarlar, işgalleri altında bulunan tüm Osmanlı toprakları üzerinde yaşayan Hristiyanlardan mezhepleri her ne olursa olsun yaşları 20-25 arası olanları milis kuvvetler oluşturmak için bir araya getirmek istemiştir. Bu kuvvetlerin oluşturulması için farklı cemaatlerin ruhani liderlerinden askerlik çağına gelmiş kişilerin listelerini hazırlayarak yerel yöneticilere teslim etmeleri istenmiştir.[415]

Çatalca'da Bulgar askerlerinin, Osmanlı telgraf hatlarını kesmeye çalışırken yakalanmaları üzerine Osmanlı ve Bulgar ileri karakolları arasında çatışma çıkmıştır. Olay sonucunda her iki taraftan birkaç asker yaralanmış ve Bulgarlar amaçlarına ulaşamadan geri çekilmişlerdir.[416] 10 Ocak 1913'te Bulgar ajansı bu çatışmayı yalanlamıştır.[417] Aynı haberde ajans, Bulgar Genelkurmay Başkanlığı tarafından verilen emirle Bulgarların işgali altında olan Marmara'daki sahillere torpiller yerleştirildiğini de beyan etmektedir.[418]

12 Ocak 1913'te Bulgar çetelerinin Çatalca'ya yaptığı saldırı sonucunda iki çeteci öldürülmüştür.[419] 15 Ocak'ta çeteciler Hora Feneri[420] çevresine de saldırmaya

---

[411] "Çeteler", *Alemdar*, nr. 221, 7 Aralık 1912, s. 3.
[412] "Şarköy'de katliam", *Teşrih*, nr. 221, 3 Aralık 1912, s. 2.
[413] "Çeteler Teşkili", *Takvimli Gazete*, nr. 179, 12 Aralık 1912 s. 2.
[414] "Bir müsademe", *Sabah*, nr. 8360, 27 Aralık 1912, s. 2.
[415] "Bulgarlar milis teşkil ediyorlar", *Tercümanı Hakikat*, nr. 11401, 4 Ocak 1913, s. 2.
[416] "Çatalca'da müsademe", *Alemdar*, nr. 259, 10 Ocak 1913, s.2; "Çatalca'da müsademe", *İkdam*, nr. 5710, 11 Ocak 1913, s. 3.
[417] "Bulgaristan ajansının tekzibi!..", *İkdam*, nr. 5711, 12 Ocak 1913, s. 3.
[418] "Bulgaristan ajansının tekzibi!..", *İkdam*, nr. 5711, 12 Ocak 1913 s. 3; "Bulgarlar torpiller vaz' ediyorlar", *İkdam*, nr. 5711, 12 Ocak 1913, s. 5.
[419] "Çatalca'da müsademe", *Alemdar*, nr. 263, 14 Ocak 1913, s. 2.
[420] Hoşköy Feneri olarak da bilinmektedir. Tekirdağ ilinin Şarköy ilçesine bağlı Hoşköy'de bulunmaktadır.

başlaması üzerine bu saldırıların önlenebilmesi için soruşturma başlatılmıştır.[421] 16 Ocak'ta Terkos Gölü civarında Bulgar çetelerinin yine Osmanlı ileri karakollarına taarruz etmeleri üzerine şiddetle karşılık verilmiştir. Bir ara çetecilere Bulgar askerinin de katılmasıyla çatışma önemli bir şekil almış ise de gerek Osmanlı ve gerek Bulgar nöbetçi subaylarının derhal çatışmaya müdahale etmesi ile çatışmanın genişlemesine engel olunmuştur. Bu çatışma sonunda sekiz Osmanlı askeri yaralanırken Bulgar asker ve çetecilerden toplam yetmiş ölü ve yaralının olduğu belirlenmiştir.[422] Aynı gece Bulgar çeteleri Çatalca'da yine Osmanlı karakollarına saldırıda bulunmuşlarsa da uzaklaştırılmışlardır.[423] Takip eden günlerde çeteciler ve Osmanlı ileri karakolları arasında yine birkaç küçük çatışma yaşanmışsa da Osmanlı askerleri çetecileri bölgeden uzaklaştırmıştır.[424] Mütarekenin feshedildiği 30 Ocak 1913'e kadar Bulgarlar aralıklarla bu tür saldırılarına devam etmişlerdir.[425]

Bu dönemde Bulgar ordusu içerisinde açlık kendini iyiden iyiye göstermeye başlamıştır. 9 Aralık 1912'de gazetelerde çıkan haberlere göre İstanbul'dan Çatalca önlerinde bulunan Bulgar ordusuna 30.000 kilogram tuz ile yedi vagon ekmek ve o miktarda zeytin gönderilmiştir.[426] 14 Aralık itibariyle mütareke protokolü gereğince Edirne üzerinden Bulgar ordusuna erzak gönderilme süresi başladığından aynı gün tren hattını denemek amacıyla bir tecrübe treni gönderilmiştir.[427] Ana merkezlerinden oldukça uzakta bulunan askerlere yeteri miktarda erzak nakledilememiş, yerli Bulgar ve Rumlardan bir miktar erzak temin edilmeye çalışılmıştır. Çatalca karşısındaki Bulgar ordusuna erzak sağladıkları tespit edilen yerli Bulgar ve Rumların yargılanması için Büyükçekmece'de bir divan-ı harp de kurulmuştur.[428] Bulgar ordusuna erzak temin eden birkaç kişi daha ilerleyen günlerde yakalanmış ve İstanbul'a sevk edilmiştir. Burada divan-ı harpte yargılanacakları belirtilmiştir.[429] Daha önce

---

[421] "Bulgar komitaları faaliyette", *Alemdar*, nr. 264, 15 Ocak 1913, s. 2.
[422] "Terkos müsademesi", *Alemdar*, nr. 266, 17 Ocak 1913, s. 2.
[423] "Çatalca'da müsademeler", *Alemdar*, nr. 266, 17 Ocak 1913, s. 3.
[424] "Çatalca'da müsademeler", *Alemdar*, nr. 268, 19 Ocak 1913, s. 3; "Çatalca'da Müsademat", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11416, 19 Ocak 1913, s. 2.
[425] "Çatalca'da müsademe", Sabah, nr. 8394, 30 Ocak 1912, s. 2.
[426] "Bulgar ordusuna erzak sevkiyatı", *Takvimli Gazete*, nr. 176, 9 Aralık 1912, s. 2; "Bulgar ordusuna giden erzak", *Yeni Gazete*, nr. 1519, 9 Aralık 1912, s. 1.
[427] "Bulgar ordusuna zahire", *Sabah*, nr. 8348, 15 Aralık 1912, s. 4.
[428] "Düşmana kaçakçılık edenler hakkında", *İntihâb-ı Efkâr*, nr. 631, 29 Aralık 1912, s. 1.
[429] "Bulgarlara erzak kaçıranlar", *İkdam*, nr. 5702, 3 Ocak 1913, s. 2; "Bulgarlara erzak kaçıranlar", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11401, 4 Ocak 1913, s. 2.

Kalikratya'da Bulgar ordusuna erzak sevk ettiği tespit edilen dokuz Rum kayığına Osmanlı Devleti tarafından el konulmuştur. Bu kayıklardan altısı *Nevşehir* Gambotu ve üçü ise *Kasımpaşa* Römorkörü vasıtasıyla 25 Aralık'ta İstanbul'a getirilmiştir.[430]

Bulgar ordusundaki açlığa diğer bir örnek ise şudur; 9 Ocak 1913'te Terkos Gölü civarında Bulgarlardan oluşan büyük bir müfreze iki ordunun Genelkurmay Başkanlığı tarafından tesis edilen tarafsız bölgeyi geçmişlerdir. Bunun üzerine Osmanlı askerleri Bulgarları geri dönmeleri konusunda uyarmış, aksi takdirde silah kullanılacağını bildirmişseler de Bulgar askerleri daha fazla açlığa tahammüllerinin olmadığını, teslim olmak istediklerini bildirmişlerdir. Osmanlı askerleri de cevaben mütareke esnasına göre esir kabul edilemeyeceğini ve bunun savaş kurallarına aykırı olduğunu söyleyerek Bulgarlara bir miktar ekmek vererek onları geri çevirmişlerdir.[431] *İntihâb-ı Efkâr* gazetesi, 10 Ocak 1913 tarihli haberinde Bulgar ordusunda yaşanan açlığa vurgu yaparak *London News* gazetesinden aldıkları Bulgar askerlerinin resimlerini basmışlardır.[432] Bu resimlerden hareketle Bulgarların açlık ve sefaletten perişan bir halde bulunduklarını ve bu şekilde savaşa devam etmelerinin mümkün gözükmediğini yazmışlardır. Bu süreçte Osmanlı ordusunun ise manevi olarak yükseldiğini belirtmişlerdir.[433]

Açlığın yanı sıra Bulgar ordusunda kolera kısa süre içerisinde büyük bir salgın haline gelmiştir. 10 Kasım 1912'de Bulgar süvari tümeninde ilk kolera vakası tespit edilmiştir.[434] *İkdam*, 13 Kasım 1912'deki bir haberinde Bulgar ordusunda koleranın görülmeye başladığını, kolera görülen askerlerin tecrit edildiğini ve bu yüzden Çatalca önlerinde bulunan Bulgar kuvvetlerinin üç tümen kaldığını belirtmektedir.[435] Bulgar ordugâhında bulunan yabancı bir savaş muhabirinin beyanına göre Sinekli'ye gittiğinde burada çok sayıda karantina yerleri oluşturulduğunu ve koleraya yakalanan askerlerin bir kısmı çadırlarda bir kısmı ise açık alanda acı içerisinde inlediğini

---

[430] "Müsadere", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11391, 25 Aralık 1912, s. 2.
[431] "Bulgar askerinde açlık", *İkdam*, nr. 5710, 11 Ocak 1913, s. 2.
[432] Ek- 1'de gazetede basılan ilgili resme yer verilmiştir.
[433] "Bazı mahafilimizin o kadar korktukları Bulgar askeri ne haldedir?", *İntihâb-ı Efkâr*, nr. 643, 10 Ocak 1913, s. 1.
[434] A. Nazlimof, *1912-1913 Balkan Harbinde Bulgar Süvari Tümeninin Harekâtı*, Genelkurmay X. Şube Yayınları, Genelkurmay Matbaası, Ankara 1935, s. 153.
[435] "Bulgar askerlerinde kolera", *İkdam*, nr. 5651, 13 Kasım 1912, s. 1.

görmüştür. Muhabire göre koleralı askerlerin sayısı yaralı askere göre çok daha fazla görülmekteydi. Zira bir yaralı askere karşı on karantinaya alınmış asker vardı. Dizanteri ve bağırsak iltihabına yakalananlar trenlerle Sinekli'ye gönderilmekteydi. Bu esnada muhabir Bulgar 25'inci Alayı'na mensup bir askerle birkaç dakika sohbet etmiştir. Bu sohbette edindiği bilgiye göre; Bulgar ordusunda Çatalca'ya gelindikten birkaç gün sonra kolera görülmeye başlanmıştır. Üç gün içinde yüz elli kişi vefat etmiştir. Ölüm ani gerçekleşmekteydi. Koleraya yakalananlar yarım saat zarfında ölüyordu. Bu yüzden alay derhal karantinaya almıştır. Ordugâhın etrafına nöbetçi askerler bırakıldığından kimse buradan ayrılamıyordu. Büyük bir hendek kazılmış ve bu hastalıktan ölenler kalın çuvallara sarılarak bu çukurlara gömülmüştür. 16'ncı Alay askerleri arasında ise salgın daha fazla tahribata yol açmıştır. Bu alaydan altı yüzden fazla askerin öldüğü tahmin edilmektedir.[436]

Osmanlı ordugâhında bulunan *L'Illustration* savaş muhabiri Georges Rémond'un Osmanlı ordugâhına getirilen Bulgar esirlerden aldığı bilgiye göre; Bulgar askerleri açlıktan şikâyet etmekte ve ordu içerisinde koleranın şiddetle hüküm sürdüğünü beyan etmektedirler. Muhabir buna karşı Osmanlı ordusu içinde görülen koleranın azaldığını hatta alınan tedbirler sayesinde ortadan kalkmak üzere olduğunu ve uzun zamandan beri orduda kolera vakası görülmediğini belirtmektedir. Ayrıca Türklerin koleraya ve çamura rağmen taburlarla manevra yaptığını, her tarafta siperler kazıldığını ve yeni topların yerleştirildiğini ilgili haberde yazmıştır.[437] Kızılhaç Cemiyeti'ne mensup bir kişiden alınan bilgiye göre de Çatalca'daki Bulgar askerinden yirmi beş bini kolera ve tifodan hayatını kaybetmiştir.[438]

Bu dönemde Balkan müttefikleri Osmanlı toprakları üzerinde casusluk faaliyetlerinde de bulunmuşlardır. Osmanlı ordusunun hali, askerî harekâtı ve bazı askerî meseleler hakkında bilgi toplamak amacıyla İstanbul'a Yunan ve Bulgar casusun geldiği görülmüştür. Bu casusların düşman ordularına mensup subaylar

---

[436] "Çatalca'daki Bulgar ordusunda kolera", *Alemdar*, nr. 239, 21 Aralık 1912, s. 2; "Bulgarların Çatalca'da vaziyeti", *Sabah*, nr. 8355, 22 Aralık 1912, s. 2.
[437] "Çatalca hatt-ı müdafaasında", *Sabah*, nr. 8360, 27 Aralık 1912, s. 2.
[438] "Bulgar ordusunda emraz-ı sariye", *Sabah*, nr. 8360, 27 Aralık 1912, s. 2.

oldukları ve kılık değiştirerek şehirde dolaştıklarının tespiti üzerine yakalanmaları için çalışmalar başlatılmıştır.[439]

2.4.4. Londra Barış Konferansı

Çatalca Mütarekesi'nin imzalanmasıyla birlikte barışın sağlanması adına diplomatik görüşmeler Londra'da 16 Aralık 1912 tarihinde Edward Grey başkanlığında başlamıştır.[440] Burada Balkanların geleceğini tayin etmek adına aynı anda iki konferans toplanmıştır. Balkan müttefiklerinin ve Osmanlı Devleti'nin delegeleri St. James Sarayı'nda bir araya gelmişlerdir.[441] Konferansın amacı ise Balkan müttefikleri ile Osmanlı Devleti arasındaki barışı sağlamaktır. Yani Doğu Avrupa'da savaş ile bozulan düzenin yeniden tesis edilmesi amacını taşımaktadır.[442] Ancak oluşturulacak bu yeni düzende Avrupalı Devletlerin müdahil olmaması pek mümkün gözükmemektedir. Nitekim Londra Konferansı'nın başlamasından bir gün sonra Avrupalı büyükelçilerin bir araya gelmesiyle yine Londra'da "Büyükelçiler Konferansı" toplanmıştır.

Osmanlı Devleti'ni Londra'da Başdelege Ticaret ve Ziraat Nazırı Mustafa Reşit Paşa olmak üzere Berlin Büyükelçisi Osman Nizami Paşa ve Bahriye Nazır vekili Salih Paşa temsil etmiştir.[443] Bulgaristan'ı Dr. Stoyan Danev, Yunanistan'ı Başbakan Eleutherios Venizelos, Karadağ'ı eski Başbakan Lazar Mijuskiviç, Sırpları da eski Başbakan Stoyan Novakoviç temsil etmiştir[444]. Savaşta bir taraf ya da Büyük bir devlet olmamasına karşın Romanya, Bulgaristan'ın tüm eleştirilerine rağmen masada yerini almıştır.[445] Balkanlarda meydana gelebilecek bütün sınır değişikliklerinden doğrudan etkilenecek olan Romanya'nın temsilcisinin sadece

---

[439] "Bulgar ve Yunan casusları", *İntihâb-ı Efkâr*, nr. 631, 29 Aralık 1912, s. 1; "Casusluk", T*ercüman-ı Hakikat*, nr. 11395, 29 Aralık 1912, s. 2.
[440] Poincare, *a.g.e.*, s. 330.
[441] "Sulha Dair-Sulh murahhaslarının daire-i ictimai-i", *Alemdar*, nr. 182, 15 Aralık 1912, s. 2; "Müzakerat-ı sulhiye başlıyor", *İkdam*, nr. 5685, 16 Aralık 1912, s. 5.
[442] Karal, *a.g.e.*, s. 328.
[443] "Sulh murahhasları", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 612, 8 Aralık 1912, s. 1; Bayur, *a.g.e.*, s. 176.
[444] "Muharip devletler murahhasları", *Sabah*, nr. 8341, 8 Aralık 1912, s. 1; Hall, *a.g.e.*, s. 92-93.
[445] Despot, *a.g.e.*, s. 129.

gözlemci olarak konferansa katılması kararlaştırılmıştır.[446] Başdelegeler yapılan toplantılara sırayla başkanlık etmişlerdir.[447]

Danev verdiği bir beyanatta Türkiye ile yapacakları barış müzakeresinin başlıca konularının Osmanlı ile savaşan müttefiklerinin sınır meselesi ile öncelikli olan üç meselenin varlığından bahsetmektedir. Bunlar; Edirne, Adriyatik ve Adalar meselesidir.[448] Aynı beyanatta Danev, Çatalca Hattı'nda bulunan askerlerinin durumlarının oldukça iyi olduğunu, Makedonya'da bulunan iki tümenin artık serbest durumda bulunduğunu, iki aydan bu yana talim yapan 50.000 kişilik askerlerinin savaşa girmek için hazır olduğunu ve tedavi edilen birkaç bin yaralının savaş bölgelerine yeniden gittiğini söylerken zapt edilen bölgelerde 15.000 kişilik bir gönüllü birliğinin oluşturulduğunu belirtmiştir. Ayrıca tüm bu kuvvetlerinin yanı sıra müttefiklerinin de kendileriyle ortaklaşa hareket edeceklerini söyleyen Danev, yalnız kendi kuvvetlerinin dahi savaşa devam edebilecek güçte olduğuna vurgu yapmıştır.[449] Ayrıca Bulgaristan hükümeti icap ederse altmış yaşına kadar eli silah tutan herkesin silah altına alınacağını bildirmiştir.[450]

Osmanlı Devleti'nin Londra'da barış konferansı başlamadan önce Balkan hükümetlerine teklif edeceği esaslar *Yeni Gazete*'nin 10 Aralık 1912 tarihli bir haberinde aynen şu şekilde yazılmıştır:[451] *"Evening Standard salahiyetdar [yetkili] bir menba'dan aldığı malumata göre Londra'daki sulh müzakeratı esnasında Devlet-i Osmanî tarafından teklif olunacak şerait-i sulh ber-vech âtidir:*

1. Edirne vilayeti Devlet-i Osmaniye'de kalacaktır.

2. Gelibolu şibh-i cezîresi idare-î Osmaniye tahtında bulunacaktır.

3. İşkodra Devlet-i Osmaniye'de kalacaktır.

4. Yunanistan Epir kıtasının bir kısmına mâlik olabilecektir.

---

[446] Sazonov, *a.g.e.*, s. 91.
[447] Karal, *a.g.e.*, s. 330.
[448] "Danev'in Beyanatı", *İkdam*, nr. 5688, 19 Aralık 1912, s. 3.
[449] "Danev'in Beyanatı", *İkdam*, nr. 5688, 19 Aralık 1912, s. 3.
[450] "Bulgaristan'da harp hazırlığı", *İkdam*, nr. 5698, 29 Aralık 1912, s. 5.
[451] "Hükümet-i Osmaniyenin Şerait-i Sulhiyesi", *Yeni Gazete*, nr. 1520, 10 Aralık 1912, s. 1.

5. Yeni Pazar sancağıyla eski Sırbistan'ın bir kısmı Sırbistan'ın yedinde kalacaktır.

6. Midye'den başlayarak Kavala ve Dedeağaç arasındaki tarîkin ortasına kadar olan arazi ile Meriç sahilinde bir miktar arazi Bulgaristan'a verilecektir.

7. Arnavutluk ile Selanik'e muhtariyet verilecek ve oralardaki Müslümanlar bir vaziyet-i mümtâzeye nail olacaktır. Bu iki prenslik Balkan heyet-i müttefikasının taht-ı himayesinde bulunacaktır.

8. Devlet-i Osmaniye Balkan ittifakına dahil olacak ve bütün Balkan kuvvetleri tecavüzat-ı hariciyeye karşı müttehiden [birleşik olarak] mukavemet edeceklerdir."

Sabah gazetesinin *L'Écho de Paris* gazetesinden aldığı bir makaleye göre ise Balkan hükümetlerinin barış için şartları şu şekildedir:[452]

"*Müttefik hükümat tarafından Devlet-i Osmaniye'ye teklif edilecek şerait-i sulhiye şundan ibarettir:*

1. Hükümet-i Osmaniye Midye ile Ergene Nehri'ni takiben Meriç mansıbına kadar olan araziyi Balkan devletlerine terk edecektir.

2. Hükümet-i Osmaniye müttefiklere tazminat-ı harbiye i'ta edecektir.

3. Hükümet-i Osmaniye Düyûn-u Umumiye için bir miktar deruhte edecek, diğer kısım arazi terki hakkında husûle gelecek itilâf üzerine Balkan Devletleri beyninde taksim edilecektir.

Hükümet-i Osmaniye husûsât-ı âtiyeyi reddederse müzakerât münkati'[kesilmek] olacak:

1. Edirne'de dahil olduğu halde Trakya kıtasını terk.

2. Yanya ile birlikte Makedonya'yı terk.

3. İşkodra'yı terk.

[452] "Şerait-i sulhiye hakkında", *Sabah*, nr. 8355, 22 Aralık 1912, s. 2.

Hükümet-i Osmaniye ile müttefiklerin itilaf edecekleri yegâne husus Arnavutluk muhtariyetidir. Hükümet-i Osmaniye'nin arzı ile Balkan devletlerinin talebi arasındaki fark müthiş aşikârdır."

Osmanlı delegeleri görüşmelerin başından itibaren oyalama taktiği uygulamaya çalışmışlardır. Nitekim bu şekilde zaman kazanarak Osmanlı ordusunun dinlenebileceğini ve mümkün mertebe ordularını takviye edebileceklerini ümit etmişlerdir. Ayrıca bu zaman zarfında Balkan müttefikleri arasında oluşacak anlaşmazlıklardan da yararlanmayı amaçlamışlardır. Osmanlı delegeleri Bulgarların Çatalca Hattı'ndaki başarısızlıkları, Osmanlı Devleti'nin Romanya'nın desteğini alması ve Anadolu'dan gelecek yeni birlikleri düşünerek masada direnmeye çalışmışlardır.[453] Mustafa Reşit Paşa, Bulgar ordusunun Çatalca'da aldığı yenilgi ile geri çekilmeye mecbur kalmaları ve ordu içerisinde yayılmış olan hastalıkların Bulgarların ileri harekatını olumsuz etkilediğine vurgu yaparak yeniden savaşın başlaması halinde Çatalca ordusunun durumunun mütarekenin imzalanmasından beri iyileştiğini ve Anadolu'dan yeni kuvvetlerle güçlendirildiğini söyleyerek savaşa hazır olduklarını beyan etmiştir.[454]

Osmanlı Başdelegesi Mustafa Reşit Paşa, Çatalca Mütarekesi'ni imzalamayan Yunanistan'ın bu görüşmelere katılmasına itiraz etmiş ve İstanbul'dan bir talimat almadıkça görüşmelere katılmayacaklarını açıklamıştır.[455] Nitekim Bab-ı Âli tarafından verilen talimatta Yunanistan'ın ateşkes anlaşmasını imzalamaması ve Yunanistan ile Osmanlı Devleti arasında savaşın devam etmesi dolayısıyla bir barış görüşmesi yapılamayacağı bildirilmiştir.[456] Osmanlı hükümeti halihazırda kuşatma altında olan Osmanlı kalelerine erzak yardımı yapılmasına izin verildiği takdirde Osmanlı delegelerinin Yunan delegeleriyle müzakere edebileceklerini bildirmişseler de Çatalca Mütarekesi'nde kuşatma altındaki kalelere erzak gönderilmesi hususuna dair bir kayıt olmadığından bahisle Bulgar, Sırp ve Karadağ delegeleri tarafından bu isteğe itiraz edilmiştir.[457] Londra'daki delegeler arasında bir yetki karmaşası olduğu

[453] Despot, *a.g.e.*, s. 128.
[454] "Londra Müzakeratı", *İkdam*, nr. 5688, 19 Aralık 1912, s. 3.
[455] "Sulh Konferansı", *Yeni Gazete*, nr. 1529, 19 Aralık 1912; s. 1; Despot, *a.g.e.*, s. 130.
[456] "Taleb-i Mâlûmat", *Sabah*, nr. 8351, 18 Aralık 1912, s. 1.
[457] "Sulh Konferansı", *Sabah*, nr. 8356, 23 Aralık 1912, s. 1.

da aşikârdır.[458] Gerçekleşen bu ilk toplantıya başkanlık eden Bulgar Başdelegesi Danev, daha ilk toplantıdan Balkan müttefikleri arasında bir ters düşme olmaması için Yunan delegelerinin olmadığı bir toplantıda diğer Balkan müttefik devletlerinin üyelerinin de olamayacağını belirtmesi üzerine toplantı bu sorunun halledilmesi için üç gün sonraya ertelenmiştir.[459] Danev, toplantı sonrasında *Russkoe Slovo* gazetesi muhabirine verdiği bir beyanatta Osmanlı delegelerinin Yunan delegeleriyle bir an önce müzakereye başlamadığı takdirde Çatalca'da yeniden savaşı başlatmaktan çekinmediklerini ve bu konuda herhangi bir yardıma ihtiyaçlarının olmadığını belirtmiştir.[460]

Osmanlı delegeleri konferansta görüşülen konular hakkında İstanbul'u bilgilendirmek adına telgraf çekeceğini belirtmesi sürecin uzamasına sebep olmuştur. Ancak sürecin bu şekilde uzaması Osmanlı Devleti'nin lehine bir durumdur. Zira bu esnada ordu Anadolu'dan gelen yeni birliklerle takviye edilmiş ve Çatalca Hattı güçlendirilmiştir. Osmanlı delegelerinin Yunanistan'ın barış görüşmelerine katılmasına dair olan itirazları 24 Aralık 1912'ye kadar sürmüşse de yapılan baskılar sonucunda Yunanistan'ın da müzakerelere katılımına rıza gösterilmek zorunda kalınmıştır. Böylece görüşmeler müttefiklerin isteklerini öne sürmeleriyle yeniden başlamıştır. Bu görüşmelere esas itibariyle Bulgar Başdelegesi Danev'in şekil verdiği açıktır.[461] Görüşmeler Bulgaristan'ın Edirne'nin teslimi konusundaki ısrarları ile Yunanistan'ın almak istediği Çanakkale Boğazı'nın önündeki dört Ege Adası olan Semadirek, Gökçeada, Bozcaada ve Limni Adası sorunları yüzünden çıkmaza girmiştir. Nitekim Osmanlı Devleti bu dört adayı İstanbul'un muhafazası için oldukça önemli gördüğünden Yunanistan'ın bu teklifini kabul etmemiştir.[462]

23 Aralık 1912'de İstanbul'da bulunan Rus Büyükelçisi Giers, Noradungyan Efendi ile görüşerek Osmanlı Devleti'nin Edirne'den vazgeçmemesinden dolayı

---

[458] Folco Antonello Biagini, *İtalyan Raporlarında Balkan Savaşları 1912-13*, Çev. Sadriye Güneş, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2016, s. 164.
[459] Hikmet Süer, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi: Balkan Harbi (1912-1913), Şark Ordusu, İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması*, C. II, Ks. II, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1981, s. 13.
[460] "Danef ne demiş?", *İkdam*, nr. 5693, 24 Aralık 1912, s. 1.
[461] Despot, *a.g.e.*, s. 131.
[462] Erickson, *a.g.e.*, s. 310.

yeniden savaş başlarsa Rusya'nın tarafsız kalmayacağını söylemiştir.[463] Nitekim Bulgarlar, Edirne'yi Sırbistan'a verilmesi muhtemel olan Makedonya'nın da içinde yer aldığı tartışmalı bölgedeki kayıplarını telafi etmek ve Trakya'da gerçekleşen savaşlarda verdikleri ağır kayıpları haklı göstermek adına talep etmişlerdir. Ancak Osmanlı Devleti Edirne'nin teslimiyetini kesin bir dille reddetmiştir. Zira Edirne Osmanlı Devleti'nin Avrupa'ya açılan kapısı konumundadır.[464]

Londra'da barış görüşmelerinin kesintili olarak devam ettiği esnada 23-28 Aralık 1912 tarihleri arasında İstanbul'da çok gizli tutulan Osmanlı-Bulgar ikili görüşmeleri de başlamıştır. Bu birkaç gün boyunca İstanbul'a bazı Bulgar delegeleri gelmiş ve Londra'da devam etmekte olan barış konferansında görüşülmekte olan bazı konuları doğrudan Bab-ı Âli ile müzakere etmeyi amaçlamışlardır. Gelen Bulgar delegelerinin kimlikleri gizli tutulmuştur.[465] Çatalca'dan trenle gelip giden bu Bulgar heyeti Bab-ı Âli'den başka bir yerde görülmemişlerdir. Aynı zamanda heyet Sadrazam ve Kâmil Paşa'yı ve Avusturya Büyükelçisini de ziyaret etmişlerdir.[466] Heyetin başında bir rivayete göre Çatalca'da bulunan Bulgar ordusunun sol kanadını komuta etmekte olan General Dimitriyev vardır. Diğer bir rivayete göre ise heyetin başında Bulgar ordusu Başkumandan Vekili General Savov olup refakatinde Sofya bankerlerinden ve Kral Ferdinand'ın yakın bir dostu olan Hacı Kalçikov bulunmaktadır.[467] Bu görüşmeler sırasında General Dimitriyev'in İstanbul'da olduğu ve 27 Aralık gecesi trenle yeniden Çatalca'ya döndüğü yazılmıştır.[468] Ancak Bulgar Telgraf Ajansı General Savov'un Kâmil Paşa ile Bulgaristan adına bir barış yapmak üzere İstanbul'a gittiğine dair çıkan söylentileri yalanlamıştır. Ajans, Bulgaristan hükümetinin Osmanlı hükümeti ile hususi bir görüşmeyi aklına bile getirmediğini, bu söylentilerin hile maksadıyla ortaya sürüldüğünü yazmıştır.[469]

---

[463] Bayur, *a.g.e.*, s. 198.
[464] Hall, *a.g.e.*, s. 93.
[465] "İstanbul'da müzakerat", *Sabah*, nr. 8361, 28 Aralık 1912, s. 1.
[466] "Neogolos'tan", *Sabah*, nr. 8361, 28 Aralık 1912, s. 1.
[467] "Neogolos'tan", *Sabah*, nr. 8361, 28 Aralık 1912, s. 1.
[468] "General Dimitriyev'in avdeti", *Sabah*, nr. 8362, 29 Aralık 1912, s. 1.
[469] "Osmanlı-Bulgar Sulhu", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11394, 28 Aralık 1912, s. 1-2.

Bulgar heyetinin İstanbul'a gelip gittiği bu dönemde Başkomutan Vekili Nazım Paşa da Çatalca yakınlarındaki Bahşayiş köyünde General Savov ile görüşmüştür.[470] Ocak ayının ortalarında Çatalca'da Nazım Paşa ve Noradunkyan Efendi'nin olduğu Osmanlı heyeti General Savov ile tekrar görüşmüştür. Edirne'ye erzak gönderilmesi mevzusu konuşulmuştur. Yapılan bu görüşmede bir sonuca varılamamıştır.[471] Bu görüşmeler neticesinde Osmanlı hükümeti, Londra'daki delegelerine gizli tutulan Türk-Bulgar görüşmeleri hakkında hiç bilgi vermeksizin Edirne'den vazgeçilmeyeceğini, orası düşse dahi barış yapılmayacağı hakkında bir talimat vermiştir.

Türk-Bulgar görüşmeleri devam ederken Bulgar-Sırp görüşmeleri de başlamıştır. Sırpların savaş yeniden başladığı takdirde Çatalca'daki Bulgarlara yardım edeceğine dair bir yazılı anlaşma yapılması için Bulgar ve Sırp hükümetleri arasında müzakere başlamıştır. Bu anlaşmaya göre Sırbistan'ın yardımına karşılık Bulgaristan sahip olduğunu iddia ettiği bazı bölgeleri Sırbistan'a bırakacaktır. İddia edildiği üzere bu anlaşma içerisinde Manastır'ın da içinde bulunduğu bölgenin Sırbistan'a verilebileceği yazılmaktadır.[472] Ayrıca Manastır'da bulunan Sırp askerlerinin bir kısmının Selanik'e geldiği, bunların kara ve deniz yoluyla Çatalca'ya nakledilecekleri ve Selanik Limanı'nda yirmi kadar Yunan gemisinin onları nakletmek üzere beklediği de gazetelere yansımıştır.[473] Ek olarak Bulgaristan'ın Selanik'te bulunan askerlerini Çatalca'ya getireceğine dair birçok telgraf alınmıştır. *İntibah-ı Efkâr* gazetesi bu konu ile ilgili şu soruları sormaktadır; mütareke şartları içinde tarafların askerî kuvvetlerini tahkim ve takviye etmemeleri yazılı değil mi? Yazılı ise Bulgarlar nasıl olabilir de takviye edebiliyorlar? yazılı değil ise nasıl yazılı değil?[474]

Bu sırada Bulgaristan Savaş Bakanlığı de savaşın yeniden başlaması ihtimaline karşı Çatalca'ya yeniden saldırabilmek için tedbir almaya başlamış ve çok sayıda

---

[470] Süer, *a.g.e.*, s. 15.
[471] "Çatalca müzakeratı hakkında", *İkdam*, nr. 5714, 15 Ocak 1913, s. 3.
[472] "Bulgaristan ve Sırbistan", *Sabah*, nr. 8357, 24 Aralık 1912, s. 2; "Çatalca Pişgâhında", *Sabah*, nr. 8359, 26 Aralık 1912, s. 2.
[473] "Çatalca'daki Sırp askeri", *İkdam*, nr.5707, 12 Ocak 1913, s. 4; "Çatalca'daki Sırp askerleri", *Alemdar*, nr. 261, 12 Ocak 1913, s. 2.
[474] "Vaziyet-i harbiye ve siyasiye", *İntihâb-ı Efkâr*, nr. 632, 30 Aralık 1912, s. 1.

mühimmat sipariş vermiştir.[475] Ayrıca Bulgaristan Kralı Ferdinand'ın Rusya'ya müracaat ederek Osmanlı ordusunun kuvvetinin arttığı, Bulgar ordusunda ise hastalık hüküm sürdüğünden dolayı ordunun Çatalca'da dayanacak gücünün kalmadığını beyan ederek bir arabuluculuk yapmasını istediği de öne sürülmüştür.[476]

1 Ocak 1913 tarihine gelindiğinde Osmanlı delegeleri verdikleri barış önerisinde Trakya ve Ege Adaları kendilerinde kalması şartıyla Edirne Vilayeti'nin batısında yer alan bütün topraklarının kaybını kabul edeceklerini bildirmişlerdir. Bu önerinin Bulgar ve Yunan delegeleri tarafından kabul edilmemesi üzerine 6 Ocak 1913'te barış görüşmelerine ara verilmiştir. Danev bu süreçte yeni Osmanlı-Bulgar sınırının Midye-Enez Hattı olması konusunda direnmeye devam etmiştir.[477] Aslında bu öneri diğer Balkan müttefiklerinin lehine bir durumdur. Zira Karadağ İşkodra'yı Büyük Devletlerin muhalefetine uğramaksızın ele geçirebilir, aynı zamanda da Balkan müttefiklerinin arasındaki anlaşmazlıklar iyice kendini belli etmeden çözülebilirdi. Ancak bu teklifin kabul edilmemesindeki en büyük sebep Bulgar hükümetinin Edirne konusundaki ısrarlarıdır.[478] Zira Bulgarlar, Çatalca'ya kadar ilerlemiş olmalarını ileri sürerek Edirne'nin kendilerine bırakılmasını istemişlerdir. Büyük Devletler de Bab-ı Âli'ye, bu istediğin kabul edilmesi konusunda tavsiyede bulunmuşlardır. Aynı şekilde Yunanistan da Ege'de işgal ettiği adaları boşaltmak istememiş ve Büyük Devletler bu istekte Yunanistan'ı desteklemişlerdir.[479]

Görüşmelerin devam ettiği sırada özellikle Bulgaristan ve Sırbistan için yıllık tarım sezonunun başlamak üzere olması olası bir kıtlığın habercisi durumundadır. Bulgar delegeler barışın sağlanmaması halinde savaşı yeniden başlatması için General Savov'a telgraf çekmeleri yönünde emir almışlardır. Zaten Başdelege Danev, tam manada bir çözümün askerî harekâtla olacağına inanmaktadır.[480] Bulgaristan bu süreçte savaş hazırlıklarına devam etmiş, Sırbistan'ın Kragujevaç kasabasında memur

---

[475] "Harp ilamı", *Sabah*, nr. 8361, 28 Aralık 1912, s. 2.
[476] "Ferdinand'ın müracaatı", *Sabah*, nr. 8362, 29 Aralık 1912, s. 1; "Bulgar Kralının dehâleti", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11395, 29 Aralık 1912, s. 2.
[477] Despot, *a.g.e.*, s. 131.
[478] Hall, *a.g.e.*, s. 94.
[479] Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri-Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları*, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1953, s. 450.
[480] Biagini, *a.g.e.*, s. 167-168.

olarak bulunan Bulgar subaylarına orada bulunan mühimmat yüklü bir treni Çatalca'ya getirmeleri emirini vermiştir.[481] Bulgarların Büyükçekmece yakınlarındaki Bababurnu'nda işgalleri altında bulunan tepelere büyük toplar yerleştirdikleri de haber alınmıştır.[482]

Büyük Devletler, Osmanlı hükümetine Edirne'yi teslim etmeleri ve Ege Adalarını da bu devletlerin denetimine bırakmalarını tavsiye eden bir nota vermişlerdir. Bunun üzerine 22 Ocak 1913'te toplanan divan bu istekleri kabul ederek barış isteklerini açıklamaları üzerine ertesi gün, 23 Ocak 1913'te İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önde gelen subaylarının önderliğinde toplanan bir grup Bab-ı Âli'yi basmış, bazı memurlar tutuklanırken bazıları da istifa ettirilmiştir.[483] Esasen bu baskını Talat Bey planlamış, Enver Bey ise planı uygulamıştır.[484] Baskında Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili Nazım Paşa ve birkaç yaver vurulmuş, Şeyhülislam Cemalettin Efendi, Dahiliye Nazırı Reşit Bey, Maliye Nazırı Abdurrahman Bey ve Sadrazam Kâmil Paşa'yı istifaya zorlamışlardır.[485] Enver Bey, öncü rol oynadığı bu hükümet darbesinde Kâmil Paşa'ya istifasını imzalatmış, ardından padişahı ziyaret ederek Mahmut Şevket Paşa'nın sadrazam olmasını tavsiye etmiştir.[486] Yeni sadrazam Mahmut Şevket Paşa, İstanbul Muhafızlığı'na Cemal Bey'in getirilmesini sağlamıştır.[487] Talat Bey geçici olarak Dahiliye Nazırlığı'nı üstlenmiş, Ahmet İzzet Paşa da Harbiye Nazırı vekilliğine atanmıştır.[488] Yeni hükümetin konferansta öne sürülen şartları kabul etmemesi ve Büyük Devletlerin verdiği notaya olumlu yanıt verilmemesi üzerine ilk ateşkes dönemi bitmiş ve 3 Şubat 1913 itibariyle savaş tüm cephe hatlarında yeniden başlamıştır. Mayıs sonuna kadar devam eden bir dizi

---

[481] "Çatalca'ya mühimmat sevki", *Alemdar*, nr. 262, 13 Ocak 1913, s. 2.
[482] "Bulgarların tedarikatı", *Alemdar*, nr. 270, 21 Ocak 1913, s. 2.
[483] "Evvelki günkü harekât-ı millî", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 647, 25 Ocak 1913, s. 1; "Beyanname-i Resmî", *İkdam*, nr. 5723, 28 Ocak 1913, s. 4.
[484] Mustafa Çolak, *Komitenin Ruhu Talat Paşa*, 2. bsk., Yeditepe Yayınları, İstanbul 2020, s. 51.
[485] Cevdet Küçük, "Babı Âli Baskını", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara 1991, C. 4, s. 389-390.
[486] Mustafa Çolak, *Komitenin Kahramanı Enver Paşa*, 3. bsk., Yeditepe Yayınları, İstanbul 2019, s. 20.
[487] Cemal Paşa, *Anılarım*, haz. Fahri Parin, Paraf Yayınları, İstanbul 2010, s. 13.
[488] Çolak, *a.g.e.*, s. 55; Erickson, *a.g.e.*, s. 315.

muharebe ve Londra'da gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda 30 Mayıs 1913 öğlen saat 12.40'ta ön barış anlaşması imzalanacaktır.[489]

2.4.5. Londra Büyükelçiler Konferansı

İngiltere Dışişleri Bakanı Edward Grey, konferansın Paris'te toplanmasını önermişse de Almanya'nın bu fikre karşı çıkması sonucunda Londra'da toplanmasına karar verilmiştir.[490] Nitekim Balkan hükümetleri ile Osmanlı Devleti arasındaki barış konferansının da burada yapılıyor olması alınan bu kararda etkili olmuştur. Edward Grey öncülüğünde 17 Aralık 1912'de konferans başlamıştır. Bu konferans aynı zamanda Büyük Devletlerin kendi aralarındaki sorunların da çözülebilmesi açısından önemlidir. Konferansta Balkanlarda doğrudan çıkarı olan Avusturya-Macaristan, İtalya ve Rusya gibi devletlerin aralarındaki anlaşmazlıkların da çözülmesi hedeflenmiştir. Londra'da gerçekleşecek olan bu konferansta Büyük Devletler hem Arnavutluk, Adriyatik ve Adalar meselelerini kendi aralarında görüşecekler hem de Osmanlı Devleti ve Balkan hükümetleri arasındaki konferansın gidişatını gözlemleyeceklerdir.[491]

Londra'da toplanan bu konferansta İngiltere'yi Dışişleri Bakanı Edward Grey temsil ederken diğer Büyük Devletleri ise halihazırda İngiltere'de bulunan büyükelçileri temsil etmiştir. Bu büyükelçilerden Almanya'yı Prens Lichnowsky, Avusturya'yı Albert von Mensdorff, İtalya'yı Marquis Guglielmo Imperiali, Rusya'yı Alexander von Benckendorff ve Fransa'yı da Paul Cambon temsil etmiştir.[492]

Londra'da ikinci bir konferansın toplanması Osmanlı Devleti tarafından şüphe ile karşılanmıştır. Bundan dolayı Hariciye Nazırı Noradunkyan Efendi, 1 Aralık 1912'de Londra'daki büyükelçi Tevfik Paşa'ya telgraf çekerek Balkan sorunlarının yanı sıra Boğazlar ve Adalar meselelerinin görüşüleceğinin duyulduğundan bu işin aslının öğrenilip durumun takip edilmesini istemiştir. Bunun üzerine Tevfik Paşa,

---

[489] "Mukaddemat-ı Sulhiyenin imzası", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 773, 31 Mayıs 1913, s. 1; "Mukaddemat-ı Sulhiye imzalandı", *Tanin*, nr. 1617, 31 Mayıs 1913, s. 1; "Mukaddemat-ı Sulhiye imzalandı", *Sabah*, nr. 8515, 31 Mayıs 1913, s. 1; "Sulh imzandı", *İkdam*, nr. 5846, 31 Mayıs 1913, s. 1.
[490] Necdet Hayta, *Balkan Savaşları'nın Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı 17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2008, s. 24.
[491] Bayur, *a.g.e.*, s. 163.
[492] Hayta, *a.g.e.*, s. 25.

İngiliz Dışişleri Bakan yardımcısı ile görüşmüşse de konferansta tartışılacak konuların henüz belli olmadığı cevabını almıştır.[493]

Londra Büyükelçiler Konferansı önemli bir yere sahiptir. Nitekim Balkan Harbi ile bozulan düzen, sınırların yeniden belirlenmesi, Boğazlar ve Adaların geleceğinin tayin edileceği süreçte Büyük Devletlerin saf dışı olması mümkün gözükmemektedir. Savaş sonunda oluşacak yeni düzen her ne kadar Barış Konferansı'nda belirleniyor gibi gözükse de Büyük Devletler belirlenen şartların onaylayıcısı konumundadır. Tıpkı 1878 yılında Berlin'de toplanan konferans gibi tekrardan Büyük Devletlerin temsilcileri bu kez Londra'da toplanarak barışın yeniden tesisi konusunda son sözü söylemek adına bir araya gelmişlerdir. Ayrıca Balkan Harbi'nin devamı durumunda başka devletlerin de askerî müdahaleleriyle çatışmaların büyümesi ve bir Dünya Savaşı'na dönüşmesinin önüne geçilmek istenmiştir. Ancak bu düşünce amacına ulaşamamış ve konferansın bitiminden kısa bir süre sonra tarihimizde "Birinci Dünya Savaşı" olarak adlandırılan savaş yine Balkan coğrafyasında patlak vermiştir.

Büyükelçiler Konferansı'nda Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasında yeni bir Trakya sınırının çizilmesi ve Ege Adaları'yla ilgili sorunların yanı sıra Arnavutluk'un geleceğinin tesisi için uzun görüşmeler yapmışlardır. Zira 28 Kasım 1912'de İsmail Kemal Bey liderliğinde kurulan geçici hükümet Avlonya'da toplanan ulusal mecliste bağımsızlığını ilan etmiştir.[494] Konferansı başladığında Ege Adaları hala hukuken Osmanlı Devleti'nin bir parçası olmasına karşın, İtalya Trablusgarp Savaşı neticesinde imzalanan Uşi Antlaşması'nın ikinci maddesine göre Rodos ve 12 Ada'yı geçici olarak elinde bulunduruyordu.[495] Yunanistan ise Balkan Savaşları boyunca Ege'de birçok adayı işgal etmiş ve bu adaların kendilerinde kalmaları konusunda ısrar ediyordu. Ayrıca konferansın ilerleyen oturumlarında Romanya sınırının düzenlenmesi, Türk

[493] Hayta, *a.g.e.*, s. 26.
[494] Nuray Bozbora, "Arnavut Milliyetçiliğinin Gelişimi", *Balkanlar El Kitabı*, Der. Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ, C. I, Karam Yayınları, Ankara 2006, s. 586.
[495] Meral Balcı, Oğuz Yücel, "Lozan Konferansı Bağlamında Oniki Adalar'ın İtalya'ya Bırakılış Süreci", *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 7 (13), 2022, s. 24.

Boğazlarının denetimi ve Balkanlardaki Hristiyanların haklarının korunması gibi konular da tartışılmaya başlanmıştır.[496]

Balkan müttefikleri 3 Ocak 1913'te Osmanlı delegelerine son tekliflerini sunmuşlar ve eğer bu teklif kabul edilmezse görüşmeleri kesmiş sayacaklarını bildirmişlerdir.[497] Ancak Osmanlı Devleti'nin sunulan teklifi kabul edecek gibi görünmemesi ve savaşın her an yeniden başlayabilecek olması üzerine büyükelçiler 4 Ocak'ta Osmanlı Devleti'ne karşı ortak bir tavır takınılıp takınılamayacağını kararlaştırmak için yeniden toplanmıştır.[498] Bu toplantı sonucunca Osmanlı Devleti'ne nota verilmesi kararlaştırılmıştır. 6 Ocak'ta savaşan taraflar arasındaki müzakerelerin çıkmaza girerek görüşmelere ara verilmesi üzerine 17 Ocak'ta Osmanlı hükümetine savaşa yeniden başlanmaması ve Balkan müttefiklerinin önerdiği şartları kabul etmesi yani Edirne'nin Bulgaristan'a, Adaların geleceğinin ise Büyük Devletlere bırakılmasını öneren ortak bir nota vermişlerdir.[499] Büyük Devletlerin bu diplomatik girişimi üzerine 22 Ocak'ta toplanan Meclis-i Mebusan'da yapılan bir oturumda oy çokluğuyla Londra'daki barış şartlarının kabul etmesine karar verildiğinin duyulması üzerine ertesi gün Bab-ı Âli baskını gerçekleşmiş ve hükümet istifa ettirilmiştir. İttihat ve Terakki'nin hakimiyetinde kurulan yeni hükümet yapılan önerileri 30 Ocak 1913'te reddetmiştir.[500] Bunun üzerine Bulgaristan hükümeti, 30 Ocak'ta General Savov'a çektiği telgraf ile mütarekeyi feshetmesini bildirmiş, mütarekede belirlenen süre de göz önüne alınarak 3 Şubat 1913 tarihi itibariyle savaş yeniden başlamıştır.[501] Savaş, 30 Mayıs 1913'te imzalanan ön barış anlaşmasına kadar devam etmiştir.[502] Konferans her ne kadar ağustos ayına kadar devam etmişse de İkinci Balkan Harbi esnasında etkisini kaybetmiştir.

---

[496] Erickson, *a.g.e.*, s. 311.
[497] Hayta, *a.g.e.*, s. 34.
[498] Hayta, *aynı yer*.
[499] "Notanın metni", *Sabah*, nr. 8382, 18 Ocak 1913, s. 1.
[500] Erickson, *a.g.e.*, s. 312.
[501] "Müzakerat-ı Sulhiye kat' edildi-Harp başlıyor?", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11427, 30 Ocak 1913, s. 1.
[502] Erim, *a.g.e.*, s. 450.

III. BÖLÜM

BİRİNCİ MÜTAREKE SONRASI GENEL DURUM VE İKİNCİ ÇATALCA MUHAREBESİ

3.1. Birinci Mütareke Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

3.1.1. Mütarekenin Feshedilmesi

Londra'da devam eden barış görüşmelerinden bir sonuç elde edemeyen Bulgar hükümeti, 30 Ocak 1913'te mütarekeyi feshettiğini General Savov aracılığıyla Türk Başkomutanlığına bildirmiştir. Bunun üzerine Osmanlı Genel Karargahı'ndan yapılan resmî açıklamayı *Sabah* şu şekilde aktarmaktadır:[503] "*Karargâh-ı Umumiye'den tebliğ ediliyor: Bulgarlar bugün [dün] mütarekeyi feshetti. Mütareke protokolü mucibince pazartesi günü akşamı saat yediden itibaren muhâsamata tekrar ibtidar olunacaktır.*"

Çatalca Ateşkesi'nde belirtildiği üzere savaş ancak fesih gününü takip eden dördüncü günün akşam saat 19.00'da başlayacaktır. Bu yüzden Osmanlı Genelkurmay Başkanlığı 3 Şubat 1913'te bir saldırının başlama olasılığına karşı tüm cephelerde hazırlıklarını hızlandırmıştır. Sadrazam Mahmut Şevket Paşa da verdiği bir beyanatta Bulgar Başkumandan Vekili General Savov'un gönderdiği bir telgraf ile mütarekenin feshedildiğinin bildirildiğini, bu yüzden muharebenin dört gün sonra başlayacağını hesap ettiğini belirtmiştir. Büyük Devletlere verilen cevabî nota ile barışın yakın bir zamanda olacağını umut ettiklerini ancak General Savov'dan gelen telgraf ile Büyük Devletlerin barış teşebbüsünün ihlal edilmiş olduğunu gördüğünü ve genel bir savaşa dönüşmesi muhtemel bu harbin sorumluluğunun Bulgarlara ait olduğunu beyan etmiştir.[504] Ayrıca Meclis-i Vükela 2 Şubat'ta yaptığı toplantı sonucunda Bulgarlardan bir saldırı olmadığı sürece Osmanlı ordusunun doğrudan muharebeye başlamaması hakkında bir karar vermiş ve 3 Şubat'ta ordu komutanlıklarına bu karar tebliğ edilmiştir.[505]

---

[503] "Mütarekenin Feshi", *Sabah*, nr. 8395, 31 Ocak 1913, s. 2.
[504] "Mahmut Şevket Paşa'nın Beyanatı", *İkdam*, nr. 5740, 4 Şubat 1913, s. 1.
[505] "Ahval-i Hazıra", *İkdam*, nr. 5740, 4 Şubat 1913, s. 1.

Bu sırada özellikle Çatalca ve Bolayır'da tedbirler sıkılaştırılmış ve buralarda erzak hazırlanmıştır.[506] Çatalca ve Gelibolu bölgelerinde iki tarafın öncü karakolları arasında ufak çatışmalar 1 Şubat sabahı itibarıyla başlamıştır. Hatta bazı çatışmaların büyümesi üzerine taraflar yardımcı kuvvetlerini çatışmalara dahil etmiştir.[507] Ancak Bulgar Telgraf Ajansı aynı gün yaptığı açıklamada bu çatışmaları yalanlamıştır. Ajansın verdiği bilgiye göre Bulgaristan hükümetinin, Çatalca ve Gelibolu müdafaa hattında çatışmaların başladığına ve hatta bazılarının önem kazandığına dair İstanbul'dan gelen haberler hakkında hiçbir şekilde bilgi almadığı ve bu olayların gerçeklerden uzak olduğu vurgulanmıştır.[508] Aynı şekilde *Tanin* de 1 ve 4 Şubat 1913 tarihlerinde yayımladığı haberlerde bazı gazetelerde yer alan savaşın yeniden başladığına dair olan haberleri yalanlamıştır.[509]

3.1.2. Bolayır Muharebesi

Balkan Harbi'nin yarattığı çöküntü ve Edirne'nin Bulgarlara teslim edileceği iddialarının öne sürülmesi sonucu gerçekleşen hükümet darbesiyle İttihat ve Terakki Cemiyeti yeniden iktidara gelmiştir.[510] Edirne'nin Bulgarlara verileceği söylentisi halk arasında da büyük bir tepkiye yol açmıştır. Yeni hükümet yapılan hükümet değişikliğinin haklılığını göstermek ve hem halkın tepkisini yatıştırmak hem de Edirne'yi kurtarmak adına bir şeyler yapması gerektiğinin farkındaydı. Edirne'yi kurtarmak için olmasa bile en azından halkın Edirne'nin geri alınmasına yönelik olan büyük beklentisine karşılık vermek için planlamalara başlamıştır.[511] Bunun ancak askerî bir harekât ile yapılabileceği açıktır. Bu askerî harekâtın Çatalca'dan değil Bolayır üzerinden yapılması düşünülmüştür. Nitekim Çatalca'da bulunan ana Osmanlı ordusu henüz taarruz gücünde değildir. Üstelik Bolayır Edirne'ye Çatalca'dan daha

---

[506] "Çatalca'da hazırlıklar", *Sabah*, nr. 8395, 31 Ocak 1913, s. 2.
[507] "Müsademat", *Sabah*, nr. 8396, 1 Şubat 1913, s. 2.
[508] "Müsademata dair", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 656, 3 Şubat 1913, s. 2.
[509] "Çatalca'da Müsademe", *Tanin*, nr. 1498, 1 Şubat 1913, s. 1; "Çatalca'da", *Tanin*, nr. 1501, 4 Şubat 1913, s. 1.
[510] Faruk Yılmaz, *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki (1860-1926)*, Dorlion Yayınları, Ankara 2022, s. 164.
[511] Ali Fethi Okyar, *Bolayır Muharebesinde Âdem-i Muvaffakiyetin Esbabı: Askerî Mağlubiyetimizin Esbabı Muharririne Cevap*, İstanbul 1330, s. 4.

yakın bir konuma sahiptir. Ali Fethi (Okyar) Bey Bolayır taarruzu için "*Gayemiz Bulgarları tedirgin etmek ve ileri harekattan uzak tutmaktı*" demektedir.[512]

Osmanlı hükümeti, Bolayır'da başlayacak muharebelere destek amacıyla Çatalca'da bulunan bazı ihtiyat birlikleri ile Bolayır'daki kolorduyu kullanarak yapılacak kara harekâtına eş zamanlı olarak Şarköy'e bir çıkarma yapma düşüncesi de hâkim olmuştur.[513] Zira Bulgarlar ateşkes döneminde adım adım Malkara ve Keşan taraflarından sahillere doğru yayılmışlar hatta Gelibolu'ya yakın olan dar geçidin başlangıç noktasına kadar sokulmuşlardır. Bulgarlar mütarekenin feshiyle birlikte biraz daha ilerlemişler ve Gelibolu'ya karşı bir vaziyet almışlar ve olası bir savaşa karşı tedbirlerini hızlandırmışlardır.[514]

Bu dönemde karşılıklı keşif faaliyetleri önem kazanmıştır. Çanakkale Boğazı Mürettep Komutanlığı'nın Gelibolu'da yaptığı keşif faaliyetleri neticesinde Bulgarların Malkara ve Keşan merkezlerinden ileri hatları takviye için Kavak Suyu'na[515] doğru yanaştığı ve Keşan'a mandalarla büyük ağırlıkların çekildiği, birçok top ve arabaların getirildiği 1 Şubat 1913'te Başkomutanlığa bildirilmiştir.[516] Ancak daha sonrasında yapılan tahkimatlar sonucunda Bulgar kuvvetlerinin büyük çoğunluğunun Malkara-Keşan hattında değil Kavak Suyu civarında bulunduğu anlaşılmıştır.[517]

Bolayır'da bulunan Mürettep Kolordunun görevi; denizden ve karadan Bolayır üzerinden yapılacak olan saldırılara karşı Çanakkale'yi ve Gelibolu yarımadasını savunmaktır.[518] Çanakkale Boğazı Mürettep Komutanlığı sonrasında Bolayır Kolordusu adını almıştır. Bu kolordunun komutanı Fahri Paşa, Kurmay Başkanı

---

[512] Fethi Okyar, *Üç Devirde Bir Adam*, Yay. Haz. Cemal Kutay, Tercüman Yayınları, İstanbul 1980, s. 190.
[513] Despot, *a.g.e.*, s. 135.
[514] "Gelibolu Muharebatı", *Tanin*, nr. 1508, 11 Şubat 1913, s. 1.
[515] Kaynağı Tekirdağ ile Korudağ silsilelerini ayıran Kocadere olan Kavak Suyu birçok köyden geçerek Kavak köyünün batısında Saros Körfezi'ne dökülmektedir.
[516] Hikmet Süer, *Şark Ordusu, İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1981, s. 112.
[517] Hüsnü Ersü*, 1912-1913 Balkan Savaşı'nda Şarköy Çıkarması ve Bolayır Muharebeleri*, Yay. Haz. Ahmet Tetik, Çiğdem Aksu, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 11.
[518] İhsan Sabri Balkaya, "Balkan Savaşlarının 100. Yılında Bolayır Muharebesi ve Şarköy Çıkarması Yenilgisi ve Yapılan Tartışmalar", *Journal of Turkish Studies*, C. 7, S. 14, 2013, s. 94.

Binbaşı Ali Fethi (Okyar) Bey, Harekât Şube Müdürü ise Binbaşı Mustafa Kemal (Atatürk) Bey'dir.[519] Gelibolu Mürettep Nizamiye Tümeninin bir kısmı Bolayır hattında, bir kısmı da Kavaklı[520] bölgesindedir. Kuvvetlerinin bir kısmı ise Kavak Müfrezesi adıyla Kavak Suyunun gerisinde, Yeniköy[521] ve Kavak civarında konuşlandırılmıştır.[522] Mütarekenin sonlarına doğru da Başkomutanlık tarafından Gelibolu çevresindeki kuvvetlerden 27'nci ve Trabzon Redif Tümeni adındaki iki tümenin muharebe kabiliyeti olan iki Nizamiye Tümeni halinde yeniden teşkili Çanakkale Boğazı Mürettep Komutanlığı'na emredilmiştir.[523]

Bulgarlar ise bu esnada karşılarındaki Osmanlı kuvvetleri hakkında istihbarat elde etmeye çalışmışlardır. Daha önce de değinildiği üzere yerli Bulgar ve Rumlar araziyi iyi bildiklerinden Bulgar askerlerine bilgi vermişlerdir. Ayrıca Bulgarlar, Adilhan-Keşan arasına bir telefon hattı çekmek için Türklerin eski hatlarından istifa etmek istemişler ve bu esnada aslında bu hatların yeterince iyi tahrip edilmediğini fark etmişlerdir. Böylece Bulgarlar Yeniköy-Gelibolu arasında yapılan tüm konuşmaları dinleme şansını elde etmişlerdir.[524]

Bu tedbirlere ek olarak Genel Karargâh, mütarekenin sona ermesi durumunda müttefiklerin Çanakkale Boğazı'nı zorlaması veya Anadolu kıyılarına asker çıkarması ihtimaline karşı bir önlem ve aynı zamanda Çatalca'da gerçekleşecek bir muharebede yedek olarak kullanılmak üzere 1 Ocak 1913'te daha savaşa katılmamış taze birliklerin bir araya getirilmesiyle Mürettep 10'uncu Kolordu'yu oluşturmuştur.[525] Mürettep 10'uncu Kolordu'nun Komutanlığını vekaleten kolordunun Kurmay Başkanı Yarbay Enver Bey yürütmüş, 1 Şubat 1913'te boş olan Kolordu Komutanlığına Hurşit Paşa tayin edilmiştir.[526]

---

[519] İsmet Görgülü, "Balkan Savaşı'nda Atatürk", *Atatürk Ansiklopedisi*, s. 1. https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/685/Balkan_Sava%C5%9F%C4%B1%E2%80%99nda_Atat%C3%BCrk (Erişim tarihi: 15.05.2025.)
[520] Günümüzde Çanakkale'nin Gelibolu ilçesine bağlı bir köydür.
[521] Günümüzde Tekirdağ'ın Şarköy ilçesine bağlı bir köydür.
[522] Ersü, *a.g.e.*, s. 17.
[523] Süer, *a.g.e.*, s. 124.
[524] Sezai Kürşat Ökte, "Balkan Harbinde Bolayır Muharebeleri ve Şarköy Çıkarması (8-9 Şubat 1913)", *Atatürk Yolu Dergisi*, 74 (2024), s. 139.
[525] Ersü, *a.g.e.*, s. 39.
[526] Ersü, *a.g.e.*, s. 41-43.

Bu sırada Bulgarlar da savaşa yeni dahil olacak yeni birlikleri General Stiliyan Kovachev komutasında 4'üncü Ordu adı altında toplamışlardır. Bu ordunun görevi mütareke döneminde Osmanlı kuvvetleri tarafından takviye edilmiş olan Gelibolu Cephesi'ni savunmaktır.[527] Bu ordu, General Georgi Todorov komutasında 7'nci Rila Tümeni, 2'nci Trakya Piyade Tümeni ile Rodop ve Hasköy Müfrezeleri, Makedonya ve Edirne Gönüllü birlikleri ile Mürettep Süvari Tümeni'nden oluşmaktadır.[528] Kavak hattı gerisinde savaşa hazır durumda bulunan Bulgar kuvvetlerinin sağ kolu Saros Körfezi'ne, sol kolu ise Marmara Denizi kıyılarına dayanmıştır.[529]

Bulgarlar 4 Şubat 1913 sabahı harekete geçmişlerdir. *Zuhaf* Korveti, üç bin kadar piyade ve bir bataryadan oluşan bir Bulgar kuvvetinin Mürefte'ye doğru gelmekte olduğunu fark etmesi üzerine derhal limandan ayrılarak uygun bir konumdan bu kuvvetlere karşı ateş açmıştır.[530] Osmanlı Ajansı'ndan alınan bilgiye göre; Bulgarların bir kolu Kadıköy'den Kavak istikametine ilerlemiş ve Kavak'ta bulunan bir Osmanlı müfrezesiyle çatışmaya başlamıştır. Akşama kadar devam eden bu muharebe Osmanlı kuvvetlerinin üstünlüğüyle neticelenmişse de akşam karanlığın çökmesiyle birlikte Osmanlı kuvvetlerinin büyük kısmı Bolayır'a doğru çekilmiştir. Yalnızca birkaç jandarma ile muhafaza edilen Mürefte üzerine ilerleyen diğer bir Bulgar kuvveti de Mürefte'yi işgal etmişse de *Zuhaf* Korveti tarafından oldukça zaiyata uğramıştır. *Zuhaf*, Şarköy'e ilerlemekte olan Bulgar kuvvetleri üzerine de denizden ateş açmıştır. Bulgarlar o gün ancak Eksamil'e[531] kadar ilerleyebilmiştir.[532] Eksamil'e kadar ilerlemiş olan Bulgar kuvvetleri hem karadan hem de denizden baskı altına alınmaya çalışılmıştır.[533] Ancak Bulgarlar Marmara sahilinde Mürefte ve Şarköy'e kadar ilerlemeyi başarmışlardır.[534] Bir koldan da Doğanarsalan[535] ve Koru

---

[527] Hall, *a.g.e.*, s. 106-107.
[528] Hakan Savran, "Balkan Savaşlarında Şarköy Çıkarması ve Bolayır Muharebesi", *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 7 (14), 2024, s. 321.
[529] Savran, *aynı yer*.
[530] Büyüktuğrul, *a.g.e.*, s. 202.
[531] Günümüzde Çanakkale ili, Gelibolu ilçesine bağlı bir köydür.
[532] "Ahval-i Harbiye", *Sabah*, nr. 8401, 6 Şubat 1913, s. 4; "Gelibolu Muharebatı", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 609, 6 Şubat 1913, s. 4.
[533] "Bolayır'da", *Alemdar*, nr. 279, 8 Şubat 1913, s. 2.
[534] "Dün büyük bir harp olmuş", *Tercümanı Hakikat*, nr. 11434, 6 Şubat 1913, s. 1; "Harekât-ı harbiye hakkında", *Sabah*, nr. 8403, 7 Şubat 1913, s. 2.
[535] Çanakkale ilinin Gelibolu ilçesine bağlı Bolayır köyünün doğusunda yer alır.

Çiftlik[536] sırtlarını tutmuşlar ve derhal buralarda istihkâm kurmaya başlamışlardır.[537] Osmanlı kuvvetlerinin Şarköy'den çekilmesi üzerine de Edirne ve Makedonya Milis kuvvetlerine bağlı birlikler şehre girmişlerdir.[538] Sofya'dan 6 Şubat 1913'te yapılan resmî açıklamada Bulgarların Bolayır üzerine ilerlemekte oldukları bildirilmektedir.[539]

İkdam gazetesinin Rumca neşredilen *Anatolikos* gazetesinden aldığı habere göre;[540] Bulgar askerlerinin Mürefte'ye saldırısı ve *Zuhaf*'ın verdiği hasar hakkında olayı bizzat görmüş bir kişiden alınan bilgiler aktarılmaktadır. Buna göre 4 Şubat 1913 sabahı saat 08.30 civarında Mürefte halkı, Kerasya köyü[541], Polatköy[542] ve diğer tepelerden Bulgar askerlerinin şehre doğru ilerlediğini görmüştür. Cemil Bey komutasında Mürefte açıklarında bulunan *Zuhaf* Korveti, bu durumu öğrenir öğrenmez hemen bir sandal göndererek kaymakam ile diğer memurları gemiye almış, ardından Bulgar askerlerinin inmekte olduğu tepelere yoğun bir topçu ateşi başlatmıştır. Bu Bulgar kuvvetlerinin sayısı yaklaşık üç bin olarak tahmin edilmiştir. *Zuhaf*, bu tepeleri dört buçuk saat boyunca aralıksız bombalamıştır. Bulgar askerleri büyük kayıplar vermelerine rağmen Osmanlı topçu ateşi altında Mürefte'ye girmeyi başarmışlardır. Altı topa sahip olan Bulgarlar, sahilden *Zuhaf*'a şarapnel atışı yapmaya başlamışlardır. Ancak ağır kayıplar verdikleri için sahil kısmını terk ederek iç bölgelere çekilmek zorunda kalmışlardır. Öğleden sonra saat üç civarında *Mesudiye* Zırhlısı da gelerek Mürefte çevresini yarım saat boyunca bombalamıştır.

Bu olayları takip eden günlerde Bulgarlar ileri sürdüğü kuvvetleriyle Osmanlı birliklerinin asıl mevziilerini yerini saptamak ve ileri mevzilerdeki kuvvetlerini meydana çıkarmak maksadıyla keşif birliklerini özellikle Saros Körfezi sahilinde bulunan Tumba Tepelere ve Koru çiftlik mevkiinin güneydoğusunda yer alan Yassı Tepe'ye kadar ilerletmeyi başarmıştır. Ancak Osmanlı ileri mevzilerinden gördükleri oldukça güçlü bir direniş ve etkili topçu ateşi karşısında daha fazla ilerlememişlerdir.

---

[536] Kavak köyünün güneyinde yer alır.
[537] "Gelibolu Muharebatı", *Tanin*, nr. 1508, 11 Şubat 1913, s. 1.
[538] Süer, *a.g.e.*, s. 121.
[539] Bulgar tebliğ-i resmîsi", *İkdam*, nr. 5734, 8 Şubat 1913, s. 1.
[540] "Gelibolu Muharebatı hakkında", *İkdam*, nr. 5733, 7 Şubat 1913, s. 1-2.
[541] Günümüzde Mürefte kasabasına bağlı bir köydür. Bugünkü adı Kirazlı'dır.
[542] Günümüzde Mürefte kasabasına bağlı bir köydür. Bugünkü adı Çınarlı'dır.

Bu esnada 6 Şubat 1913'te karşılıklı bir topçu atışı yapılmasına rağmen Bulgar bataryalarının yerleri tam olarak saptanamamıştır.[543]

Osmanlı kuvvetlerinin 8 Şubat sabahı Bolayır'da Bulgarlara karşı saldırıya geçmesi emri verilmiştir. Bolayır'dan ilerleyecek olan kolordunun amacı bu hücumla Gelibolu Yarımadası'nın kuzeybatı kesiminde, Saros Körfezi çevresinde yoğunlaşan Bulgar birliklerini geri atarak eşzamanlı olarak Şarköy'e çıkacak Osmanlı kuvvetleriyle birleşmekti.[544] Böylece Bolayır çevresinden geri çekilmeye çalışacak olan Bulgar kuvvetleri iki ateş arasında kalacak ve imha edilecekti. 8 Şubat 1913 günü Şarköy'e çıkarmayı 10'uncu Kolordu'nun yapmasına karar verilmiştir. 10'uncu Kolordu'ya bağlı tümenlerin gemilere bindirilmesi esnasında bazı aksaklıklar olmuş, havanın rüzgârlı ve denizin dalgalı olmasından dolayı gemiler hesaplanan saatte yola çıkamamıştır.[545] Bazı vapurlarla da irtibat kesilmiştir. Bu durumun Bolayır Kolordusu'na bildirilememesi üzerine önceden verilmiş olan emrini uygulayan 27'nci Tümen, 8 Şubat 1913 sabahı taarruza geçmiş, taarruz saat 14.00'e kadar başarıyla ilerlemişse de takviye kuvvetleri yetişememiştir.[546]

Bu esnada sürekli takviye edilen Bulgarlar yeni siperler kazmış ve birkaç küçük hâkim tepeyi ele geçirerek avantaj elde etmiştir. Rila Tümeni de Gelibolu Yarımadası'nı enine kesen yaklaşık 7 kilometrelik bir alanı işgal etmiştir.[547] Yoğun topçu ateşine başlayan Bulgarlara karşı güç durumda kalan Osmanlı kuvvetlerinin yardımına 3'üncü Topçu Bataryası yetişmiş ve hemen mevzilenerek karşı ateşe başlamıştır.[548]

Alemdar'ın 10 Şubat 1913'teki bir haberine göre;[549] "*Lloyd kumpanyasının Lenc (?) Vapuru ile Çanakkale'den gelen yolcular Maltepe'deki çatışmaların evvelki gün sabahtan akşama saat altıya kadar bir şiddetle devam ettiğini nakletmişlerdir. Bulgarlar, Bolayır'ın sekiz kilometre kuzeydoğusunda ve 868 metre rakımında olan Maltepe tepelerinde siper almışlar, fakat kısa sürede bu tepelerin Osmanlı birlikleri*

[543] Süer, *a.g.e.*, s. 126.
[544] Hall, *a.g.e.*, s. 107.
[545] Balkaya, *a.g.m.*, s. 95.
[546] Görgülü, *a.g.m.*, s. 2.
[547] Hall, *a.g.e.*, s. 107.
[548] Süer, *a.g.e.*, s. 150.
[549] "Gelibolu Muharebatı Bulgarların ricatı", *Alemdar*, nr. 281, 10 Şubat 1913, s. 2.

tarafından işgal edilmesi üzerine Bulgarlar mecburen geri çekilmişlerdir." Aynı haberi *İkdam* gazetesi 11 Şubat 1913'te "Gelibolu'da Muhaberat" başlığı altında vermiştir.[550]

Bolayır'da muharebeler tüm şiddetiyle devam ederken İmroz Adası'ndan havalanan bir Yunan tayyaresi Naraburnu'nda demirlemiş olan Osmanlı donanmasına üç bomba atmıştır. Bu bombalardan ikisi denize ve biri Anadolu sahiline düşmüşse de hiçbir zarara yol açmamıştır. Tayyare birkaç dakika Maydos üzerinde uçtuktan sonra tekrar İmroz'a geri dönmüştür.[551] Gelibolu civarında ve Bolayır'da gerçekleşen muharebelerde Osmanlı kuvvetlerinin ani taarruzuyla meydana gelen bir süngü muharebesi sonucunda Bulgar birlikleri Eksamil'den Kavak Suyu'nun orta kısmına püskürtülmüştür.[552] Sabah dokuzda başlayıp geceye kadar devam eden bu muharebede geri çekilmek zorunda kalan Bulgarlar Osmanlı kuvvetleri tarafından takip edilmiş, gerçekleşen meydan muharebesi neticesinde yüz kadar ölü ve yaralı ile otuzdan fazla esir bırakarak geri çekilmişlerdir.[553] Osmanlı tarafında ise iki asker şehit olmuş ve otuz kadar asker yaralanmıştır.[554]

Neticede kısa sürece planlanmaya gayret edilen bu taarruz ve ona eşlik edecek olan çıkarmanın yeterince iyi planlanamaması, askerlerin eğitimsizlikleri, Bolayır taarruzunu idare eden komutanlar ile aynı gün Şarköy bölgesine çıkarma yapacak olan 10'uncu Kolorduyu yöneten komuta kademeleri arasında mevcut bir işbirliğinin olmaması, havanın çıkarmaya müsait olmamasından ötürü yaşanan gecikme sebebiyle taarruza kalkan Mürettep Kolordu'ya zamanında takviye gönderilememesi, topçu birliklerinin bölünmesinden dolayı etkili bir ateş açamaması gibi nedenler bir araya geldiğinde Bolayır taarruzundan beklenen sonuç alınamamıştır.[555] Bulgar 7'inci Rila Tümen Komutanı Kovachev'in 8 şubat saat 16.40'da verdiği, 22'nci Alay Komutanı tarafından yazılan ve saat 17.20'de 1'inci Tugay Komutanı'na teslim edilen emirle Bolayır Muharebesi sona ermiştir.[556]

---

[550] "Gelibolu'da muharebat", *İkdam*, nr. 5737, 11 Şubat 1913, s. 1.
[551] "Çanakkale Mektubu", *Alemdar*, nr. 281, 10 Şubat 1913, s. 2; "Gelibolu'da Muharebat", *İkdam*, nr. 5737, 11 Şubat 1913, s. 1; "İlk Bolayır Muharebesi", *Tanin*, nr. 1508, 11 Şubat 1913, s. 2.
[552] "Gelibolu ve Bolayır'da", *Alemdar*, nr. 282, 11 Şubat 1913, s. 1.
[553] "Çanakkale Mektubu", *Alemdar*, nr. 281, 10 Şubat 1913, s. 2.
[554] "İlk Bolayır Muharebesi", *Tanin*, nr. 1508, 11 Şubat 1913, s. 2.
[555] Süer, *a.g.e.*, s. 180.
[556] Süer, *a.g.e.*, s. 186.

3.1.3. Şarköy Çıkarması

3 Aralık 1913'te imzalanan Çatalca Mütarekesi ile Balkan Harbi'nin birinci devri sona ermiştir. Ancak bu ateşkese diğer Balkan müttefikleri imza atarken yalnızca Yunanistan imzalamamıştı. Böylece diğer müttefik Balkan Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında bir sükûnet dönemi başlamışsa da Yunanistan özellikle Adalar meselesi yüzünden Çanakkale Boğazı ve Anadolu kıyıları açısından bir tehdit idi. Hem bu tehdide bir tedbir olarak hem de Çatalca'da yeniden başlaması muhtemel olan savaşa gerektiğinde ihtiyat olabilmesi için elde hazır bir kuvvet bulundurmak üzere 1 Ocak 1913'te Mürettep 10'uncu Kolordu teşkil edilmiştir.[557] Daha sonra Şarköy'e planlanan çıkartmayı bu kolordunun gerçekleştirmesine karar verilmiştir. Çünkü bu kolordu daha savaşa girmemiş taze birliklerden tesis edilmiş olan tümenlerden oluşmaktadır.

Bu kolordunun çıkarma yapması planlanırken aynı zamanda çıkarma tarihinden önce bir tatbikat yapılması düşünülmüştür. Buna bağlı olarak İzmit'te bulunan 31'inci Tümen ile bir bindirme ve çıkarma tatbikatı yapılması 27 Ocak 1913'te Genel Karargâh'a teklif edilmiş ve ocak ayının sonunda bu tatbikat onaylanmıştır.[558] Bindirme, 1 Şubat 1913 günü saat 17.10'da başlamış, 3 Şubat 1913 günü saat 11.30'da bitmiştir. Bu süre zarfında havanın güzel ve denizin durgun olması tatbikatın nispeten olumlu geçmesini sağlamıştır.[559] Fakat çıkarma için kullanılacak deniz araç-gereçlerinin eksikliği kendini hissettirmiştir.

Tatbikat devam ederken Şarköy'e yapılacak çıkarma için Başkomutanlık tarafından 10'uncu Kolordu'ya 4 Şubat akşamı bazı birlikler gemilere bindirilmesi ve gemideki askerin ikinci bir emre kadar tekrar sahile çıkarılmaması ve Bandırma bölgesindeki birliklerin de oraya gönderilecek ticaret gemilerine bindirilmesi emri verilmiştir. Ayrıca Çatalca'da bulunan 2'nci Mürettep Kolordu'nun da ikinci bir kademe olarak Şarköy bölgesine çıkarılması düşünülmüş ve bu nedenle 6 Şubat'ta da bu kolordu Küçükçekmece - Yeşilköy - Bakırköy bölgesine nakledilmiştir.[560] Aynı gün

[557] Ersü, *a.g.e.*, s. 39.
[558] Ersü, *a.g.e.*, s. 43.
[559] Ersü, *a.g.e.*, s. 44.
[560] Büyüktuğrul, *a.g.e.*, s. 206.

Başkomutanlık, Bulgar Genelkurmayı'nın Çatalca önlerindeki otuz bin kişilik bir kuvvetini, Edirne veya Gelibolu mevkiine kaydırdığı bilgisini almıştır.[561] Bu esnada Hurşit Paşa'nın kolordusu da gemilere binişini tamamlamış, Süleyman Şefik Paşa'nın Kolordusu ise Küçükçekmece ve Yeşilköy sahillerinde sevke hazır halde nakliye gemilerinin gelmesini beklemekteydi.

Nihayetinde Mürettep Kolordu ile Genel Karargâh arasındaki yazışmalar tamamlanmış ve 8 Şubat 1913 sabahı başlayacak taarruz için birlikler hazır duruma getirilmiştir. Donanma da hem düşmanın Şarköy bölgesine yerleşmesini engellemekle hem de çıkarmanın başlamasıyla birlikte 10'uncu Kolordu emrinde olarak çıkarmayı desteklemekle görevlendirilmiştir.[562] Mürettep 10'uncu Kolordu'ya bağlı Kurmay Binbaşı Halil Bey emrinde bulunan yedi yüz kişilik bir gönüllü müfrezesinin de Şarköy'e yapılacak çıkarmayı gizlemesi amacıyla Silivri yakınlarındaki Bigados'a bir aldatma çıkarması yapmasına karar verilmiştir.[563] Donanmaya da aynı zamanda Ereğli ve Tekirdağ'ı bombalayarak gece Karabiga Limanı'na dönmesi emri verilmiştir.[564] Ancak bu gönüllü birlik gecenin karanlığı ve denizin kabarması yüzünden ancak Kumburgaz'a çıkabilmişse de beklenen etkiyi sağlayamamıştır.[565]

7 Şubat 1913 akşamı gelen emir üzerine Kuvâ-yı Mürettebe Komutanlık Karargâhı'nda Komutan Fahri Paşa, Kurmay Binbaşı Kurmay Başkanı Ali Fethi, Hareket Şube Müdürü Kurmay Binbaşı Mustafa Kemal ve 10'uncu Kolordu'nun irtibat subayı Kurmay Binbaşı Tevfik ile diğer karargâh subayları bir araya gelerek durum değerlendirmesi yapmışlardır.[566] Binbaşı Tevfik, "*10'uncu Kolordu'nun 8 Şubat 1913 sabahı Şarköy ve İnceburun arasında karaya çıkmaya başlayacağını, Mürettep kuvvetlerin aynı gün yapacağı taarruza öğleye kadar karaya çıkarılacak olan en az bir tümen ile katılacağını doğrulayıp, 10'uncu Kolordu tarafından İstanbul'dan pek çok deniz aracı getirildiğinden çıkarmanın geç kalma ihtimali olmadığını*" söylemiştir.[567]

---

[561] Savran, *a.g.e.*, s. 322.
[562] Büyüktuğrul, *a.g.e.*, s. 206.
[563] Ersü, *a.g.e.*, s. 86.
[564] Ersü, *a.g.e.*, s. 142.
[565] Süer, *a.g.e.*, s. 292.
[566] Balkaya, *a.g.m.*, s. 95.
[567] Ersü, *a.g.e.*, s. 76.

Nilüfer Vapuru, 7 Şubat 1913 akşam üzeri Galata Rıhtımı'ndan 10'uncu Kolordu'nun komutan ve kurmay subaylarını alarak hareket etmiştir. *Nilüfer* Vapuru Şarköy önüne 8 Şubat 1913 saat 03.00'de gelmiş ancak donanma karanlıkta hiçbir görev yapılamayacağı düşüncesiyle Nara'dan saat 05.10'da hareket etmiştir. Ticaret gemileri de emir-komutada yaşanan kopukluklardan dolayı vaktinde kara birliklerini yükleyememiş ve harekâta başlayamamışlardır.[568] Bu durum karşısında Kolordu Komutanı Hurşit Paşa, harekâtın bir gün sonraya ertelenmesini uygun görmüştür. Ancak bu durumdan haberi olmayan Fahri Paşa ile Ali Fethi Bey, Mürettep Kolordu'ya sabahın erken saatlerinde taarruz emri vermiştir.[569] Bu haber üzerine Hurşit Paşa, askerin karaya süratle çıkarılması için emir vermiş ve Karabiga'ya çekilen nakliye gemilerinin derhal çıkarma sahasına geri dönmeleri istemiştir.

Hurşit Paşa öncelikle karaya gönüllü bir birliğin çıkarılmasını emretmiştir. Bin kadar gönüllü öncü olarak çıkarılmak istenmişse de denizin dalgalı oluşu, fırtınanın giderek şiddetlenmesi, sandalların kıyının uzağında karaya oturması ve mavnaların kıyıya yeterince yaklaşamamasından dolayı önce bir bölüğün çıkarılmasına karar verilmiştir. Hatta fırtınanın şiddetinden vapur iskelelerinin bazıları kırılmıştır.[570] Nihayet çıkarma saat 11.30'da öncü görevine ayrılan 95'inci Alayın 3'üncü Tabur'undan bir bölük ile iki makinalı tüfek, donanmanın sandal ve istimbotları ile karaya doğru yanaşmaları ile başlamıştır.[571] Öncü kuvvetler bir Bulgar subayının komutasındaki Trakya-Makedonya komitecilerinden oluşan bir taburun şiddetli ateşiyle karşılanmışlardır.[572]

Sabah gazetesinin çıkarmayla ilgi neşrettiği 18 Şubat 1913 tarihli haberinde olay özetle aşağıdaki gibi anlatılmıştır;[573]

"*8 Şubat sabahı saat 06.00'da iki zırhlı bir kruvazör, bir korvet ve birçok torpidodan oluşan bir Osmanlı filo gelip Şarköy açıklarında durmuştur. Torpidolar Osmanlı donanması ile Şarköy arasında dolaşmaya başlamışlardır. Saat 09.30'a*

---

[568] Büyüktuğrul, *a.g.e.*, s. 207.
[569] Balkaya, *a.g.m.*, s. 96.
[570] Süer, *a.g.e.*, s. 215.
[571] Süer, *aynı yer*.
[572] "Şarköy'e asker ihracı", *Sabah*, nr. 8426, 3 Mart 1913, s. 2; Büyüktuğrul, *a.g.e.*, s. 208.
[573] "Şarköy'e asker nasıl çıkarıldı?", *Sabah*, nr. 8413, 18 Şubat 1913, s. 1.

doğru donanma tekrar Şarköy önündeki sahilden iki buçuk mil açıkta dolaşmaya başlamıştır. Torpidolardan aldıkları işaret ve talimat gereğince küçük istimbotlar şehrin kuzeybatısında hazır bulunmuşlardır. 10.30'da ise donanma şehrin tepelerini bombardımana başlamış ve üç buçuk saat bombardımandan sonra komutan ateşin kesilmesi için emir vermiştir. O zaman o istimbotlarla harp gemilerinden denize indirilen kayık ve sandallar Zuhaf Korvetinin himayesi altında karaya asker ihracına başlamıştır. Saat 14.30'da askerin karaya ihracı kolaylaştırmak için derhal bir askeri köprü yapılmıştır. Karaya asker ihraç olunduğu sırada donanma tekrar yüksek tepeleri bombalamaya başlamıştır. Karaya çıkan asker yavaş yavaş şehre doğru ilermiş, Bulgarlar ise ormanlıklar arasında siperler ve pusularda gizlenmişlerdir. Karaya çıkan asker Bulgarların kaçırmasına engel olmak için alelacele şiddetli bir hücuma başlamış ve bu sayede Bulgarları hezimete uğratarak, zaiyatla geri çekilmeye mecbur bırakmışlardır. Donanmanın üçüncü bombardımanı ise tam bir saat devam etmiştir. Dört taraftan sarılan Bulgar kuvvetleri hareket edemez hale getirilmiştir.

Bu esnada karaya çıkarılan askerler ile Bulgar kuvvetleri arasında şiddetli çarpışmalar başlamıştır. Bulgarlar bu sırada pek çok bomba kullanmışsa da beklediği ve istediği neticeyi elde edememiştir. Tamamıyla morali bozulan ve hayal kırıklığına uğrayan Bulgar birlikleri hemen geri çekilmeye başlamıştır. Bir kısmı doğu taraflarına doğru çekilirken bir kısmı da civardaki değirmenlere sığınmak istemişse de onlarda mecburen geri çekilmişlerdir. Osmanlı askerleri şehir içlerinde hayli ilerledikten sonra gümrük dairesi üzerinde hala sallanmakta olan Bulgar bayrağını indirmişlerdir. Gece karanlık basınca Osmanlı askerlerinin ileri harekâtını desteklemek için donanma, projektörleri ile şehrin önemli noktalarını aydınlatmıştır. Sabaha kadar devam eden çıkarma harekâtı sonucunda tüm birlikler karaya indirilmiştir. Çıkarma esnasında gerçekleşen çatışmalarda Osmanlı kuvvetlerinden bir miktar şehit ve yaralı varken Bulgarların zaiyatının daha fazla olduğu söylenmektedir."

Çıkarma esnasında ve takip eden 3 gün boyunca yaşanılan muharebeler sırasında verilen kayıplar için gazetelerde farklı haberler yazılmıştır. Örneğin *İkdam*, 11 Şubat 1913 tarihindeki bir haberinde konuyla ilgili resmî tebliğe yer vermiştir.

Tebliğ şu şekildedir;[574] "*Şarköy'e çıkarılan kuvve-î askeriyemiz düşman müfrezesi ile muharebeye tutuşarak ona 200 raddesinde telefat verdirmiş ve Şarköy'ünü işgal etmiştir. Bu esnada bir Bulgar zabiti de esir edildi.*"

Tercüman-ı Hakikat konuyla ilgili şu haberi vermektedir;[575] Bulgarların Şarköy Muharebesi'nde Osmanlı kuvvetlerinin bin maktul verdiklerini iddia ettiğini, ancak Osmanlı askerleri Şarköy'e çıkarıldığı vakit yalnız iki bölüğün iki Bulgar taburuna taarruz ederek onları yan taraftan ateşe aldığını ve bu yüzden Bulgarların mecburen geri çekildiklerini yazmıştır. Kayıpları ise şu şekilde vermiştir; Bulgarların toplam 240 ölü bırakmış olmalarına mukabil Osmanlı askerlerinden 40 kişinin şehit ve 59 kişinin yaralandığını ve Bulgarların ise ne kadar yaralılarının olduğunun anlaşılamadığını belirtmektedir. *Tasvir-i Efkâr* ise *Kölnische Zeitung*'tan aldığı bilgiye göre Şarköy'de üç gün devam eden çatışmalar sonucunda Osmanlı kuvvetlerinin toplam zaiyatının 17 ölü ve 35 yaralıdan ibaret olduğunu ve tek bir Osmanlı askerinin esir düşmediğini yazmıştır.[576] Yine *Tasvir-i Efkâr* bir gün sonraki haberinde Osmanlı Ajansı'ndan aldığı bilgiye göre Bulgarlardan 240 askerin öldüğünü, Osmanlı tarafında ise 30 şehit ve 56 yaralı olduğunu yazmıştır. Ayrıca Bulgar yaralılarının sayısının belirlenemediğini ve Bulgar kaynaklarının verilen sayıları yalanladığını da dile getirmiştir.[577]

Sofya'dan 11 Şubat 1913'te verilen bilgiye göre Şarköy'e çıkarılan Osmanlı kuvvetinin iki fırka olduğu tahmin edildiği ve askerlerin ancak iki günde karaya çıkarılabildiği yazılmaktadır.[578] Binbir zorlukla karaya çıkmayı başaran Osmanlı birlikleri uzun süre Şarköy'de kalmamıştır. Zira Fahri Paşa'nın kolordusunun 8 Şubat sabahı başlattığı taarruz yardımın gelmemesi üzerine beklenen sonucu vermemiştir. Bozguna uğramış, yorulmuş ve morali bozulmuş bu kuvvetlerin Bolayır hattını koruyabileceğinden endişe eden Fahri Paşa'nın Başkomutanlığa endişelerini dile getiren bir telgraf çekmesi üzerine 10'uncu Kolordu'nun çıkarma harekâtını

[574] "Vaziyet-i Harbiye hakkında resmi tebliğ", *İkdam*, nr. 5737, 11 Şubat 1913, s. 1.
[575] "Şarköy Muharebesi", *Tercümanı Hakikat*, nr. 11453, 25 Şubat 1913, s. 1-2.
[576] "Hakayık-ı Ahval", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 678, 25 Şubat 1913, s. 1.
[577] "Şarköy Muharebesi hakkında", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 679, 26 Şubat 1913, s. 4.
[578] "Şarköy'e asker ihracı", *İkdam*, nr. 5739, 13 Şubat 1913, s. 1.

durdurması ve bu kuvvetlerle en kısa sürede Bolayır mevziinin takviye edilmesi emredilmiştir.[579]

Başkumandanlık tarafından askerlerin tekrar vapurlara bindirilerek Gelibolu'ya sevki emredilmiştir. Bu emir üzerine 10 Şubat 1913'te askerlerden beş yüzünün vapura bindirilmesi sırasında Bulgarlar, nakliye gemilerinin üzerine şiddetli bir ateş açması ile vapurlar oradan uzaklaşarak açılmaya mecbur kalmışlardır. Bunun üzerine harp gemileri sahile daha da yaklaşmış ve şiddetle Bulgarlar toplarına karşı ateşe başlamıştır ki neticede Bulgar topları susturulmuştur. Aynı zamanda karadaki askere de hücum emri verilmiştir. Askerler karanlık çöktükten sonra vapurlara tekrar bindirilmiştir. Bulgarlardan alınan oldukça fazla miktarda erzak, mühimmat ve silah da vapurlara alınmıştır.[580] Hurşit Paşa, askerlerin Gelibolu'ya gönderilmesinde isteksiz davranmıştır. Bu durum askere de sirayet etmişse de çekilme emrini isteksiz de olsalar yerine getirmişlerdir.[581] Askerî birliklerin gemilere intikali sırasında taarruza yeltenen altı taburluk Bulgar kuvvetinin harekâtı Osmanlı kuvvetleri tarafından durdurulmuş, birliklerin ve lojistik malzemenin gemilere bindirilmesi güvenli şekilde tamamlanmıştır.[582]

Tasvir-i Efkâr, *Konstantinopolis* gazetesinde yayımlanan Şarköy Çıkarması'nda yaşanan olaylar hakkında Sofya'dan yapılmış olan bir açıklamayı şu şekilde aktarmaktadır;[583] "*Sofya 8 Mart - Şarköy ahalisi Osmanlılar tarafından ve karaya asker ihracı esnasında vuku bulan mezalim (?) hakkında Bulgar doktorları ve ecnebi gazetecilerinin iştirakiyle yapılan tahkikât neticesini bir protokol ile Bulgar kumandanlığına takdim ve bombardımandan mütevellid olup iki yüz bin liraya baliğ olan hasarâtın Türkiye tarafından tazmin edilmesini talep eylemişlerdir.*"

Yukarıda ayrıntılarıyla bahsedilen Bolayır Muharebesi ve ona müteakip gerçekleştirilmesi planlanan Şarköy Çıkarması'nın beklenen sonucu vermemesi ordu içerisinde morallerin bozulmasına sebep olmuştur. Bu durum ayrıca emir-komuta zincirinde oluşan kopuklukları ve komutanlar arasındaki fikir ayrılıklarını da gün

---

[579] Süer, *a.g.e.*, s. 226.
[580] "Şarköy'e asker ihracı", *Sabah*, nr. 8426, 3 Mart 1913, s. 2.
[581] *Sabah*, *aynı yer*.
[582] "Şarköy Muharebesi", *Tercümanı Hakikat*, nr. 11453, 25 Şubat 1913, s. 1-2.
[583] "Şarköy ahalisi", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 691, 10 Mart 1913, s. 1.

yüzüne çıkarmıştır. İttihat ve Terakki hükümetinin Bolayır yoluyla Edirne'yi kurtarma ihtimalleri de böylece ortadan kalkmıştır. Bu esnada Çatalca önlerinde Bulgar Orduları ile muharebeler devam etmektedir.

3.2. İkinci Çatalca Muharebesi

Daha öncesinde belirtildiği üzere Londra'daki barış görüşmelerinin kesintiye uğraması ve Bulgar hükümetinin beklediği sonucu alamaması gibi nedenlerden dolayı 30 Ocak 1913'te Çatalca Mütarekesi Bulgarlar tarafından feshedilmiştir. Ateşkese göre; savaş yeniden ancak mütarekenin feshinden 4 gün sonra akşam 19.00 itibariyle başlayabilecektir. Bu yüzden fesih haberi Osmanlı Başkomutanlığına ulaşır ulaşmaz özellikle Çatalca ve Gelibolu hatlarında hazırlıklar hızlandırılmıştır. Nitekim bu iki bölge savaşın ilk başlayacağı sahalar olarak tahmin edilmekteydi. Özellikle Çatalca, Hadımköy ve civarının haritaları çizdirilmiş, planlamalar yapılmaya başlanmıştır.[584] 31 Ocak 1913'te Başkomutanlık vekâletine Ahmet İzzet Paşa atanmış ve 1 Şubat'ta Hadımköy'deki Genel Karargâh'a giderek görevine başlamıştır.[585] Mütareke sonunda Çatalca Hattı'nda; üç önde üç arkada olmak üzere toplam altı kolordu mevcuttur. I. Kolordu Karaağaç civarında, II. Kolordu Mahmut Paşa civarında, III. Kolordu sağ kanatta, I. Mürettep Kolordunun konumu belirtilmemekle beraber II. Mürettep Kolordu Aya Yorgi, III. Mürettep Kolordu ise Kalfa köydedir. Süvari Tugayı ise İstanbul Davut Paşa'da bulunmaktadır.[586]

Ateşkesin devreye girdiği aralık ayı itibariyle ordular her ne kadar silahlı harekâtı bırakmışsa da tekrar savaşa başlanması ihtimaline karşı hazırlıklarına devam etmişlerdi. Bu durumla ilgili *La Tribune* gazetesinin neşrettiği bir makalede savaşa tekrar başlanması muhtemel olan şu günlerde tarafların vaziyetlerini tetkik etmiştir. Adı geçen gazetenin bu makalesini *La Turquie* özetle şu şekilde aktarmaktadır;[587]

"*Teorik olarak savaşa tekrar başlandığı takdirde iki ordu ateşkesin imzalanmasından önceki vaziyette bulunacaklardır. Edirne'de de aynı şekilde Bulgarlar eski*

[584] "Çatalca Nokta-i tedâfüiyyesi", *Haberdar*, nr. 274, 3 Şubat 1913, s. 1.
[585] Bursalı Mehmet Nihad, *Balkan Harbinde Çatalca Muharebesi: Konferans*, Matbaa-i Askeriyye, İstanbul 1341, s. 65.
[586] Bursalı Mehmet Nihad, *aynı yer*.
[587] "Orduların Vaziyet-i Hazırası", *Sabah*, nr. 8398, 3 Şubat 1913, s. 1.

vaziyettedirler. Yani kaleyi kuşatmış ve bir iki küçük istihkâmı ele geçirmiş duruyorlar. Çatalca ise iki ordunun vaziyeti aynıdır. Savaş esnasında Bulgarlar bir iki hendek ve siper ele geçirmiş, fakat Osmanlı kuvvetleri tarafından tekrar püskürtülmüştür. Ateşkesin feshinin hemen öncesinde de bu durum hakimdir. Mütarekeden beri geçen süre zarfında Türkler ve Bulgarlar ordularını takviye etmiş, boş durmamışlardır. Çatalca'daki Osmanlı istihkâmları mütarekeden az önce ikmal ve ıslah edilmiştir. Bu istikâmlar mütareke esnasında bir kat daha takviye edilmiştir. Diğer taraftan Bulgarlar da mevkilerini tahkime çalışmışlardır. Çatalca istihkâmları arkasında Türklerin gayet iyi durumda 150 bin taze askeri bulunmaktadır. Osmanlıların 32 adet pek iyi durumda olan istihkâmına karşın Bulgarların Kutinçev ve Dimitriyev fırkaları bulunmaktadır."

Çatalca ordusunun sağ kanat Kurmay Başkanlığı görevinde bulunan Kurmay Albay Mahmut Beliğ (Uzdil) ateşkesin ortadan kaldırılmasıyla beraber Çatalca ordusunun yaptığı bazı hazırlıklardan özetle şu şekilde bahsetmektedir;[588]

"*1- Özellikle geceleri ileri hat kıtaatı tarafından sık ve kuvvetli devriye ve keşif kolları çıkarılacaktır.*

2- Herkese ayrıca birer gözlem sahası gösterilmek üzere dürbünlü gözlemci birlikleri oluşturulacaktır.

3- Gözlemlenen durumlar her iki saatte bir, önemli haberler ise derhal birlik amirine bildirilecek. Önemli haberler aynı zamanda komşu kıtaata da bildirilecektir.

4- Hiçbir amir kıt'ası başından ayrılmamalıdır.

5- Tetikte beklenilsin denilerek askerleri uykusuz ve ayakta bulundurarak yıpratmak da doğru değildir, bu yüzden talimnamelerdeki emirlere uyulmalıdır.

6- Askere verilecek yedek erzak emrolunmadıkça sarf edilip edilmediği iki günde bir kontrol edilecek ve emre uymayanlar cezalandırılmalıdır.

[588] Mahmut Beliğ Uzdil, *Balkan Harbinde Çatalca ve Sağ Cenah Ordularının Harekâtı*, Askeri Mecmua, C. II, İstanbul Askeri Matbaa, 1931, s. 45-46.

7- Askere sıcak yemek verilmesi önemlidir. Sadece geri hattakilerin değil ilerdekilerin de sıcak yemek yemeleri mutlaka sağlanmalı; hatta günlük erzak o gün tamamen verilemezse sonrasında ileri hattaki askerlere daha fazla yemek verilmelidir.

8- Birliklerin yanında yeterli miktarda cephane vardır. İlk günlerde cephane nakline gerek yoktur. Bu sebepten ötürü cephane nakil vasıtalarından da istifade ederek gerideki ambarlardan kıtaat yanına fazla yiyecek getirilmelidir.

9- Askerlerimizin birikmiş suları içtikleri ve bundan bir takım salgın hastalıkların meydana geldiği daha öncesinde görüldüğünden, su meselesi oldukça önemlidir. Bu yüzden birliklere yeterli miktarda saka arabası ve fıçıları da verilmeli, bunlar idareli kullanılmalıdır.

10- Topçu cephanesinin çeşitliliğinden dolayı sevkiyatta yanlışlık olmaması için mevcudun ayrı ayrı cins mermilere göre istif edilmesi ve nakilde bu hususa son derece dikkat edilmesi gerekmektedir.

11- Cephane getirmek ve hasta taşımak gibi durumlar neticesinde askerin emir almadan geriye gitmelerinin önüne geçilmesi adına cephane memuru subay ve erler önceden tayin edilmeli ve bunlarda mutlaka hizmet tezkeresi bulunmalıdır; aksi takdirde harp hattından evraksız ayrılanlar kim olursa olsun derhal kurşuna dizilecektir.

12- Nakliyat için kullanılacak hayvanların da sağlık ve kuvvetlerinin korunmasına dikkat edilmelidir. Şimdiye kadar olduğu gibi, yüklü hayvana binen görülürse en hafif ceza olarak elli değnek vurulmalıdır."

Tanin ise 1 Şubat 1913'teki haberinde İstanbul Merkez Komutanlığı tarafından alınan kararları şu şekilde sıralamıştır;[589]

"*Dersaadet Merkez Kumandanlığından:*

1. Çatalca ordusuna mensup bi'l-cümle me'zun ümera ve zabitan ve memurîn-i mülkiye ve efrad-ı askerîyenin yirmi dört saat zarfında merkez kumandanlığına mürâcaat etmeleri ve kıt'aları başına sürât-i avdetleri.

[589] *Tanin,* nr. 1498, 1 Şubat 1913, s. 3.

2. Şark Ordusuna mensup olup henüz açıkta bulunan ümera ve zabitanın keza yirmi dört saat zarfında memuriyet olmak üzere merkeze müracaat etmeleri.

3. Cumartesi günü (bugün) zevalden sonra görülenler hakkında nisbet-i askerîyenin kati' muamelesi derhal tatbik olunacağı emr-i âlî üzerine beyan olunuyor."

Sabah, "Bulgar Gazeteleri" başlıklı yazısında Bulgarların gerçekleştirilecekleri harekâtla ilgili düşüncelerini şu şekilde açıklamaktadır:[590]

"Sofya 1 Şubat - Gazeteler Bulgar hükümetinin mütarekeyi fesih kararıyla bu hususdaki hareketi takdir ediyorlar. Bulgar gazeteleri küçük bir seferden sonra Edirne'nin sükût edeceğini bunun da şehr-i mezkûrun terki hususunda Hükümet-i Osmaniye'ye teshîlât [kolaylıklar] bahş eyleyeceğini söylüyorlar. Bulgarlar büyük hareket icrası tasvir etmiyorlar, daha ziyade hâl-i tedafüide kalmayı tercih ediyorlar. Ecnebi ateşemiliterler gibi gazetecilerin de bu sefer sahne-i harpte bulunmalarına müsaîde olunmayacaktır."

Imhoff Paşa'nın[591], *Neue Freie Presse* gazetesinde neşrettiği bir makalede yukarıda yer alan düşünceyi savunan bir yazı dili kullanılmıştır. Nitekim Paşa, Bulgarların Çatalca mevkii üzerine hücum etmeyeceklerini, zira Çatalca mevkiinin oldukça dayanıklı olduğuna vurgu yapmıştır. Esasen Bulgarların da asıl maksadının Edirne'yi zapt etmek olduğunu ve bu yüzden bütün kuvvetleri ile Edirne üzerine yükleneceklerini düşündüğünü ifade etmektedir. Paşa'ya göre; Çatalca Mevkii, Osmanlı ordusu tarafından bir meydan muharebesi icrası için hazırlanmış olduğundan Bulgarlar eğer taarruz ederlerse Osmanlı ordusu adı geçen mevkii de kesin bir savaşın olmasına çalışacaklardır. Nitekim Çatalca Hattı oldukça iyi şekilde tahkim edilmiştir. Lazım olan hendekler kazılmış ve toplar icap eden bölgelere yerleştirilmiştir. Osmanlı

---

[590] "Bulgar Gazeteleri", *Sabah*, nr. 8398, 3 Şubat 1913, s. 1.

[591] Imhoff Paşa (Heinrich Karl Abraham Imhoff): Alman asıllı Prusyalı bir subay olup Osmanlı ordusunda general rütbesine kadar yükselmiş olan Paşa özellikle askerî eğitim ve topçu reformlarında görev almıştır. 1901'de Osmanlı'ya gelen askerî reform heyetinde topçu binbaşısı olarak yer alan Paşa, başkent İstanbul'un dışındakiler de dahil olmak üzere birçok Türk topçu subay ve astsubayına eğitim vermiştir. Osmanlı Türkçesini iyi bilen Imhoff Paşa, askerî görevi sırasında *Cerîde-i Askeriyye*'de de yazılar kaleme almıştır. Jehuda L. Wallach, *Bir Askeri Yardımın Anatomisi: Türkiye'de Prusya-Alman Askeri Heyetleri, 1835-1919*, Çev. Fahri Çeliker, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1985, s. 73-75; Mehmet Tahir Öncü, "Imhoff Pascha", https://translex.ege.edu.tr/tr-6286/imhoff_pascha.html (Erişim tarihi: 25.08.2025.)

ordusunun her iki kanadı denize kadar uzanmakta olduğundan denizden Osmanlı donanması tarafından korunması mümkündür. Arazi o bölgelerde gayet yumuşak olduğu için bilhassa şimdiki yağmurlu mevsimlerde orada büyük oranda askerî harekât yapılması oldukça zordur. Fakat arazi buz tutarsa askerî harekât daha kolaylaşır. Bulgar ordusunun Kalikratya - Çatalca - Çiftlikköy üzerinden hücum etmesi beklenmektedir. Bulgar ordusunun sağ kanadını III. Ordu ve sol kanadını da I. Ordu teşkil etmektedir. Bulgarların Sırp askerleri ile toplam kuvvetlerinin 150.000 kişi olduğu tahmin ediliyor. Bulgarlar, Çatalca'ya hücum etmek gibi bir teşebbüste bulundukları taktirde büyük çaplı toplar kullanmaya mecburdurlar. Bulgarların Çatalca'ya büyük toplar ile lazım gelen mühimmatı nakledip etmedikleri bilinmemektedir. Zira Bulgaristan, örnek alınacak şekilde genel askerî hazırlıklarını gizli tutmayı başarmıştır.[592]

Haberdar gazetesinin *Neologos*'tan aldığı bilgiye göre;[593] Bulgarların Çatalca'da savunma vaziyeti alarak bütün kuvvetlerini Sırplarla beraber Edirne'ye karşı yöneltecekleri ve Gelibolu'da dahi ilk günlerde bir taarruz harekâtında bulunmayacakları ifade edilmektedir. Ancak mütarekenin feshiyle beraber 1 Şubat 1913 sabahı itibariyle Çatalca Hattı'nda ve Gelibolu'da iki tarafın öncü kuvvetleri arasında ufak tefek çatışmaların başladığı görülmektedir.[594] 2 Şubat sabahı da Çatalca'da bu çatışmalar devam etmiş ve Bulgarlar uğradıkları zaiyat karşısında geri çekilmek zorunda kalmışlardır.[595]

Çatalca ordusu Komutanı Abuk Ahmet Paşa, 3 Şubat 1913'te Balkan Harbi'nin ikinci döneminde ilk muharebe emrini vermiştir. Ordu komutanı bu emirde özellikle iki aydan beri hazırlanan siperlerin asla düşmana bırakılmamasını, bu mevziler Türk erlerinin mezarı olsa dahi düşmana bir karış toprak verilememesini açık bir şekilde bu mevzilerde bulunan kolordulara bildirmiştir.[596] Bu süreçte Çatalca ordusunun görevi; Çatalca savunma hattını sonuna kadar kesin olarak savunmaktır. Taarruz savaşın

---

[592] "Çatalca mevkiinin müdafaası", *İkdam*, nr. 5732, 6 Şubat 1913, s. 1.
[593] "Muharebe nereden başlayacak?", *Haberdar*, nr. 274, 3 Şubat 1913, s. 2.
[594] "Müsademat", *Sabah*, nr. 8396, 1 Şubat 1913, s. 2.
[595] "Çatalca'da müsademe", *Haberdar*, nr. 273, 2 Şubat 1913, s. 1; "Müsademat", *Tasviri Efkâr*, nr. 656, 3 Şubat 1913, s. 2.
[596] Hikmet Süer, *Şark Ordusu, İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1981, s. 274.

başında düşünülmemektedir. Abuk Paşa, 4 Şubat 1913 sabahından itibaren savaşın idare noktası olarak seçtiği Mahmut Paşa Tabyası'na gelmiştir.[597]

Çatalca'da mütarekenin sona erdiğini bildirmek için Bulgarlar, bitiş tarihi olan 3 Şubat Pazartesi akşamı saat yedi buçuğa doğru dört top atışı yapmışlardır. Sekizi çeyrek geçe iki, ona on kala da iki top atmışlar ve bu suretle savaşa yeniden başlandığını ilan etmişlerdir. Salı sabahı saat dokuza doğru top atmaya tekrar başlamışlardır. Bunun üzerine Osmanlı topları da ateşe karşılık vererek Bulgar toplarını susturmuşlardır.[598]

Cephelerde ve cephe gerisinde yapılan muharebe hazırlıklarına rağmen Sadrazam Mahmut Şevket Paşa, piyade ve topçu ateşinin ilk olarak Türk ordusu tarafından açılmamasını o günkü siyasî duruma göre uygun bulduğundan bu şekilde Başkomutanlığa bir talimat vermiştir. Bu emir Başkomutanlık tarafından ordulara iletildiği sırada Bolayır Cephesi'ndeki Bulgar kuvvetlerinin telefonları dinlemesi sonucunda bu emir Bulgarlar tarafından ele geçirilerek Bulgar Başkomutanlığına bildirilmiştir. Bu bilgiden yararlanan Bulgarlar, özellikle savaşın ilk günlerinde kuvvetlerini oldukça rahat bir şekilde ileriye yanaştırmışlardır.[599]

5 Şubat 1913 itibariyle Bulgar ordularının mevcudu şu şekilde tahmin edilmektedir; Çerkezköy civarında toplandıkları tahmin olunan Bulgar ordusunun toplam mevcudu 170.000 kişidir. 30.000 kişilik bir kuvvetin Bahşayiş köyü ile Büyükçekmece arasında, 60.000 kişilik bir ihtiyat kuvvetinin de Dimetoka'da bulunmaktadır. Edirne'deki kuşatma ordusu ise 80.000 kişiden oluşmaktadır.[600] Hikmet Süer'in verdiği bilgiye göre de Türklerin Çatalca ordusunun Birinci Mütareke sonlarına doğru toplam mevcudu; 5315 subay, 172.519 er, 38.124 hayvan, 132.381 tüfek, 91 ağır makinalı tüfek ve 357 toptur.[601]

---

[597] Süer, *a.g.e.*, s. 277.
[598] "Mütareke nasıl ihlal edildi?", *Sabah*, nr. 8403, 8 Şubat 1913, s. 1; "Mütarekeden sonra Çatalca'da", *İkdam*, nr. 5734, 8 Şubat 1913, s. 1.
[599] Süer, *a.g.e.*, s. 281.
[600] "Bulgar ordusunun mevcudu", *Haberdar*, nr. 276, 5 Şubat 1913, s. 4; "Bulgar kuvvetleri", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11433, 5 Şubat 1913, s. 1; "Bulgar kuvveti ne imiş", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 659, 6 Şubat 1913, s. 1.
[601] Süer, *a.g.e.*, s. 77.

Savaşın yeniden başladığı ilk günlerde iki taraf da karşılıklı keşif taarruzları yapmışlardır. İlk çatışmalar genel anlamda keşif kolları ve ileri karakollar arasında gerçekleşmiştir. Bu çatışmalara yer yer karşılıklı top atışları da dahil olmuştur.[602] Çatalca Müdafaa Hattı önünde bulunan Çatalca kasabasını ve İzzettin Köy ile işgallerinde bulundurdukları birkaç köyü daha yakan Bulgarlar, ordularının büyük kısmını Çerkezköy civarına çekilmeleriyle bu yerler Osmanlı ordusu tarafından ele geçirilmiştir. Geri çekilme esnasında ileri kollar arasında temas devam etmiş, çıkarılan keşif kolları Bulgar kuvvetlerinin izini sürmüşse de bir netice elde edememiştir.[603] Yapılan tahkikatlar üzerine Bulgarların iki üç günden beri yavaş yavaş ağırlıklarının bir kısmını iç bölgelere doğru çekmeğe başladıkları görülmüştür.[604] Bulgarların Çatalca önlerinde daha çok savunma durumunda olmasının en büyük sebeplerinden biri 4 Şubat itibariyle Bolayır üzerine yürümeye başlamalarıdır. Ayrıca Marmara sahili üzerinden Mürefte ve Şarköy'e doğru ilerlemişlerdir.[605]

Tercüman-ı Hakikat, "Bulgarların Harp Planı" başlıklı haberinde Bulgarların ileri harekât için aldıkları kararı şu şekilde bildirmektedir:[606] "*Cisr-i Mustafapaşa'da toplanan Bulgar Büyük Harp Meclisi, Bulgar ordusunun taarruz harekatının yalnız Edirne'ye değil aksine tüm harekât sahasında taarruza geçmeye karar vermişlerdir. Osmanlı kuvvetleri kabul edilmez bir şekilde Çatalca Hattı önlerindeki bazı yerleri zapt etmişse de şimdilik Türklerin teyakkuzunu ortadan kaldırmak amacıyla hücum edilmemesine karar verilmiştir.*"

Savaşın ikinci safhasında Sırplar, Bulgarlara askerî açıdan yardım etme konusunda isteksiz davranmışlardır. Bu duruma ithafen *Sabah*, *Neue Freie Presse*'de yayımlanmış bir habere yer vermiştir. Habere göre; savaşın ilk safhasında eski Sırbistan topraklarını da ele geçiren ve yeterince kan döküldüğünü düşünen Sırbistan savaşa ara vermek istemektedir. Savaşın bu evresinde Edirne meselesi yerine Arnavutluk meselesi ortaya çıksaydı Bulgaristan Sırpların onlara yapmış olduğu

---

[602] "Çatalca'da", *Haberdar*, nr. 276, 5 Şubat 1913, s. 1.
[603] "Çatalca'da Bulgarlar", *Sabah*, nr. 8401, 6 Şubat 1913, s. 1; "Ahval-i Harbiye", *Sabah*, nr. 8401, 6 Şubat 1913, s. 4; "Sahne-i harpte", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 659, 6 Şubat 1913, s. 4.
[604] "Çatalca'da", *Tanin,* nr. 1503, 6 Şubat 1913, s. 1.
[605] "Harekât-ı harbiye hakkında", *Sabah*, nr. 8402, 7 Şubat 1913, s. 4.
[606] "Bulgarların Harp Planı", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11434, 6 Şubat 1913, s. 2.

yardımı yapmazlardı. Edirne ve Çatalca önlerinde bulunan 60.000 Sırp askeri orada olmadığı müddetçe Bulgaristan'ın başarı ihtimali düşüktür. Eğer Bulgaristan, Sırplardan yardım istemeye devam ederse buna mukabil olarak daha fazla taviz vermelidir.[607] Bulgarların Çatalca'ya taarruz etmeyecekleri ve Sırp askerlerinin savaşın son aşamasında yer almayacakları Belgrad'dan *Tan* gazetesine bildirilmektedir.[608] *Tasvir-i Efkâr* ise bu konuyla alakalı *Mir* gazetesinden aldığı şu habere yer vermektedir;[609] "*Çatalca hududuna tahaşşüt edilmiş olan Bulgar kuvveti yalnız müdafaa değil, icabında tecavüz edebilecek bir hal-i mükemmeliyede olup müttefiklerimizin muavenetine muhtaç değildir.*"

Mahmud Şevket Paşa, 6 Şubat 1913'te *Daily Telegraph* muhabiri ile gerçekleştirdiği mülakatta; Çatalca'da Osmanlı ve Bulgar orduları arasında yer alan altı kilometrelik bir mesafenin çamurla kaplı bataklık olmasından dolayı orduların top nakillerinin pek mümkün olmadığını ve bu durumun topçu atışlarını güçleştirmesinden dolayı iki ordunun da bir süre bu bölgede askerî faaliyette bulunamayacağını beyan etmiştir.[610]

Osmanlı Ajansı tarafından 7 Şubat 1913'te yapılan resmî açıklamaya göre; Kalikratya, Bahçeköy, Çatalca istasyonu ve Dağyenice köyü ile sağ kanadın karşısındaki sırtlar Osmanlı askerleri tarafından ele geçirilmiştir. Bulgarlar geri çekilmeye başlamış ve keşif kolları tarafından bir süre takip edilmişlerdir.[611] Geri çekilen Bulgarlar, Osmanlı askerleri tarafından uzun müddet takip edilmemiştir. Bunun sebebi Bulgarların olası bir tuzağına düşmek istenmemesidir. Ayrıca Bulgar askeri bu ricatları sırasında Çatalca yakınlarında bulunan bir ormanı yakmışlar ve demiryolu köprülerini de tahrip etmişlerdir.[612] Makriköy[613] ve Ayastefanos gibi yerlerden de top sesleri işitilmiştir.[614] Bulgarların bir süredir geriye çekildikleri

---

[607] "Sırplar harp istemiyor", *Sabah*, nr. 8400, 5 Şubat 1913, s. 1
[608] "Çatalca'ya taarruz edilmeyecekmiş", *İkdam*, nr. 5733, 7 Şubat 1913, s. 1.
[609] "Sırplar muavenet etmeyecekmiş", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 661, 9 Şubat 1913, s. 1.
[610] "Mahmud Şevket Paşa'nın beyanatı", *İkdam*, nr. 5734, 8 Şubat 1913, s. 1; "Mahmud Şevket Paşa'nın beyanatı", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 661, 8 Şubat 1913, s. 1.
[611] "Çatalca cihetinde", *Sabah*, nr. 8402, 7 Şubat 1913, s. 4; "Sahne-i harpte", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 660, 7 Şubat 1913, s. 1.
[612] "Çatalca'da muharebat", *İkdam*, nr. 5737, 11 Şubat 1913, s. 1.
[613] Günümüzde İstanbul'un Bakırköy ilçesinin eski adıdır.
[614] "Vaziyet-i Harbiye", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 661, 8 Şubat 1913, s. 1.

anlaşılmaktadır. Bulgarlar bu geri çekilmeyi gizlemek ve kolaylaştırmak için korkuluklar kullanmışlardır. Tahtadan ve çamurdan birtakım korkuluklar yapan Bulgarlar, siperler arkasına bu korkulukları saklamışlar ve başlarına birer askerî serpuş koymuşlardır. Aynı zamanda soba borularından da istifade etmişler ve bunları da top taklidi olarak kullanmışlardır.[615]

Birkaç gündür iki ordu arasında meydana gelen çatışmalar genel olarak bu geri çekilmeler esnasında yaşanmaktadır. Bu çatışmalara müteakip Bulgarların sağ kanadının tamamıyla sol kanadının ise bir kısmının geri çekildiği anlaşılmıştır. Bulgar sağ kanadı ile Kalikratya tepelerinde gerçekleşen şiddetli çatışmalar sonucunda oldukça fazla kayıp veren Bulgarlar, birliklerini bu mevkiden çekmiştir. Diğer taraftan sol kanatta da piyadeler arasında şiddetli çatışmalar olmuştur.[616] Bulgarların sağ kanadı Terkos Gölü ile Lazarköy istikametiyle Karadeniz'e uzanmaktadır. Çatışmalar sonunda Bulgarların boşalttıkları mevziler Osmanlı birlikleri tarafından ele geçirilmiştir. Bulgar askerinin Büyükçekmece tarafından çekilmesine bakılırsa şimdilik Terkos Gölü'nden Bolayır'a doğru bir mevzi almaya başladığı anlaşılmaktadır.[617] Bütün bu harekât Bulgar ordusunun Vize, Dimetoka ve Gelibolu noktalarındaki hazırlıklarını tamamlamak için olduğu düşünülmektedir.[618]

Osmanlı kuvvetleri, 7 Şubat'ta Çatalca'da üç yönden ileri harekâta başlamıştır. Osmanlıların bu harekatları esnasında Büyükçekmece önlerinde bulunan iki kruvazör ve iki torpidonun topları ile Gavur Tabyası'nın bataryaları tarafından korunan altı taburluk bir Osmanlı kolu sabah saat dokuzda Arnavutköy mevkiini işgal etmekte olan Bulgar ordusuna doğru ilerlemiştir. Evvelki gün Karasu Nehri'nin diğer tarafına ilerlemiş olan iki tabur kuvvetindeki diğer bir kol ise bugün ileri harekâtına devam etmiştir. Ayrıca bir dağ bataryasıyla bir mitralyöz bölüğünü içeren bir alaydan oluşan diğer bir kuvvet ise Boğçalı (?) köyünden ileri harekata başlamıştır. Bulgar tayyareleri ise bütün gün Çatalca Hattı'nın üzerinde uçmuştur.[619]

---

[615] "Çatalca'da Bulgarlar", *Tanin,* nr. 1506, 9 Şubat 1913, s. 1.
[616] "Çatalca'da", *Alemdar*, nr. 279, 8 Şubat 1913, s. 2.
[617] "Vaziyet-i Harbiye", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 661, 8 Şubat 1913, s. 1.
[618] "Çatalca'da", *Alemdar*, nr. 279, 8 Şubat 1913, s. 2.
[619] "Çatalca'da ileri harekât", *İkdam*, nr. 5737, 11 Şubat 1913, s. 1; "Çatalca muharebatı", *Tanin,* nr. 1508, 11 Şubat 1913, s. 2; "Çatalca'da ileri harekât", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11438, 10 Şubat 1913, s. 2.

Osmanlı Ajansı'nın 8 Şubat'ta yaptığı açıklamada ise Bulgarların Çatalca taraflarından çekilmeye devam ettiği ve bu esnada çatışmaların da devam ettiği bildirilmektedir. Bulgarların ricatı esnasında Kalaya köyünde gerçekleşen şiddetli bir çatışmada Büyükçekmece yakınlarında bulunan *İclaliye* Korveti de Bulgarlara ateş açmıştır.[620] Geri çekilmek zorunda kalan Bulgarlar, arkalarında sevkini gerçekleştiremedikleri on iki adet top bırakmışlardır. On beş santimetrelik on iki top terk ederek Yenice köy civarında bulunan Sivas Deresi'ne kadar geri çekilmeye mecbur olmuşlardır.[621] Bu toplar Osmanlı ordusu tarafından ganimet olarak ele geçirilmiştir.[622]

8 Şubat günü Osmanlı Çekmece Müfrezesi'ne bağlı 3'üncü Alay süngü hücumu ile Sivritepe'ye taarruz etmiştir. Bu tepe bölgeye oldukça hâkim bir konuma sahiptir. Bu alayın 5'inci bölük komutanı Yüzbaşı Murat Bey tepenin alınmasında önemli bir rol oynamıştır.[623] Yüzbaşı Murat Bey, hücum esnasında kırk erle birlikte şehit olmuştur. Onun şehadeti üzerine birliğinin geri kalan kısmı hücuma devam etmiş ve tepe ele geçirilmiştir.[624] Tepenin alınmasında üstün başarı gösteren bu subayın adına ithafen Başkomutanlıkça tepeye Muratbey Tepesi adı verilmiştir.[625]

İkdam, 8 Şubat 1913 tarihli nüshasında *Jeune Turc* gazetesinin güvenilir bir kaynaktan aldığını iddia ettiği yazısını aktarmaktadır. Yazıya göre; Bulgar delegeleri birkaç gün önce Hadımköy'e gelmiş ve barış müzakeresine dair bazı açıklamalarda bulunmuşlardır. Ancak gerçekleşen görüşmenin neticesi hakkında hiçbir bilgi elde edilememiştir.[626] *Sabah* gazetesi de bu durumu destekler nitelikteki haberinde; Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında doğrudan doğruya müzakerelerin devam etmekte olduğunu ve yakında savaşa son verileceğine yer vermiştir.[627]

---

[620] "Ahval-i Harbiye", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 661, 8 Şubat 1913, s. 4.
[621] "Umum Darülharpte Muzafferiyet Emareleri", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11438, 10 Şubat 1913, s. 1.
[622] "Çekmece cihetinde", *Sabah*, nr. 8404, 10 Şubat 1913, s. 1.
[623] Süer, *a.g.e.*, s. 292.
[624] "Çatalca'da hâl ve mevki", *Alemdar*, nr. 301, 2 Mart 1913, s. 2; "Vaziyet-i askeriye hakkında", *İkdam*, nr. 5757, 3 Mart 1913, s. 2.
[625] Süer, *a.g.e.*, s. 293.
[626] "Bulgar Delegeleri Hadımköy'de", *İkdam*, nr. 5734, 8 Şubat 1913, s. 1.
[627] "Müzakerat-ı sulhiye (?)", *Sabah*, nr. 8404, 10 Şubat 1913, s. 1.

10 Şubat'ta Silivri'de iki ordu arasında bir çatışma meydana gelmiş ve neticesinde Bulgarlar geri çekilmeye mecbur kalmışlardır. Bunun üzerine *İclaliye* tarafından Bigados mevkii topa tutulmuştur.[628] Bunun üzerine Bulgarlar iç kısımlara çekilmek zorunda kalmışlardır.[629] 10 Şubat'ta Osmanlı kuvvetleri Çatalca'yı ele geçirmiştir. Bu doğrultuda bütün cephede müfrezeler ileri sürülmüştür. Ordunun Çatalca'dan çıkmaması için 11 Şubat'ta Çatalca ordusuna şu emir verilmiştir:[630]

1. Düşman önümüzdeki kısımlarıyla kesin bir muharebeye girişmeksizin çekilmektedir. Fakat daima teması koruyarak bizi uzak bir mesafeye kadar asıl mevziimizden çıkarmak fikrinde oldukları anlaşılmaktadır.

2. Çatalca ordusu bütün kısımları asıl mevziden çıkmayacaktır.

3. Yalnız Ormanlı - Sivas köy - Kalfa köy - Çatalca - Bigados hattında ve 1. Hat Kolorduları tarafından tespit olunacak mevkilerde her kolordudan 1-2 kuvvetli müfreze buralarda bırakılacak, bu mevziler tahkim olunacaktır. Ayrıca koruma mevzii hazırlanacaktır.

10 Şubat'ta 7'nci Tümen'e bağlı bir müfreze Bulgarları Akalan'a kadar sürmüştür. Gökçeğiz taraflarında yapılan keşif taarruzları neticesinde Bulgarların sol kanadı bozulmuştur. Bir keşif müfrezesi de sabah erkenden Çatalca kasabasına girmiştir. Çatalca'nın batısına hâkim Bölük sırtları Bulgar askerlerinden temizlenmiştir. Papazburgaz'da[631] yerleşen Osmanlı kıtaları buranın batısındaki sırtları alabilmek için süngü hücumu yapmışlar ve bu tepeleri ele geçirmişlerdir. Bu hücumdan Bulgarlardan yalnız on kişi kurtulmuştur. Burada düşmandan bir miktar silah ele geçirilmiş ve bir subay esir alınmıştır.[632] Osmanlı kuvvetleri İzmit'te toplanmış olan kuvvetten yirmi bin kişiyi denizyoluyla naklederek Çatalca Hattı'nın yanlarına çıkarmayı başarmışlardır. Bu manevra karşısında Bulgarlar Çatalca Hattı'nı tamamen tahliye ederek Çerkezköy'e kadar çekilmek zorunda kalmışlardır.[633] Ayvatlı Tabyası

---

[628] "Büyükçekmece civarında", *Tanin,* nr. 1508, 11 Şubat 1913, s. 2.
[629] "Silivri'nin bombardımanı", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11438, 10 Şubat 1913, s. 1.
[630] Bursalı Mehmet Nihad, *a.g.e.*, s. 66.
[631] Günümüzde İstanbul ilinin Büyükçekmece ilçesine bağlı Ahmediye köyüdür.
[632] "Darülharekâtta", *Tanin*, nr. 1509, 12 Şubat 1913, s. 1.
[633] "Çatalca'daki Muzafferiyat-ı Osmaniye", *Sabah*, nr. 8406, 12 Şubat 1913, s. 1.

karşısında bulunan bir Bulgar müfrezesi üzerine Osmanlı askerleri hücum etmiş ve Bulgarlar çamur sebebiyle yanlarındaki iki topu beraberlerinde götüremediklerinden onları orada kullanılamaz hale getirdikten sonra bırakarak bölgeden çekilmişlerdir.[634]

Çatalca'ya Osmanlı askerleri girdiği vakit burada bulunan bir subayın dediğine göre; Bulgarlar geri çekilirken sadece Çatalca istasyonunu yakılmış, kasaba yakılmamıştır. Bulgarlar, camilere atlarını bağlamışlar ve buraları ahır olarak kullanmışlardır. Ayrıca burada yer altı barınakları yapmışlardır. Bu barınaklar özenle inşa edilmiştir. Cam ve pencereleri olan içerisinde masa vb. eşya bulunan bu barınaklardan Bulgarların burada uzun müddet kalma düşüncesinde oldukları anlaşılmaktadır.[635] Çatalca'da Osmanlı Sağ Kanadı'nın keşif kolları Akalan'ın kuzeydoğusunda yer alan sırtlara kadar ilerlemişlerdir. Osmanlı sol kolu ise Bulgar artçı birlikleri Silivri ve Kadıköy hattında bulunmaktadırlar.[636] Sağ kanat; Kestanelik, Tarfa, Dağyenice, Subaşı, Hisarbeyli, Celepköy gibi Bulgarların elinde bulunan köyler ile civarlarında yine Bulgarlar tarafından oldukça iyi tahkim edilen mevkilerinin bazısını savaşarak geri almış, bazılarını da Bulgar kuvvetlerinin önceden buraları tahliye etmesi üzerine ele geçirmişlerdir.[637]

Terkos Gölü'nün güneyinde yer alan Akalan mevkiinde ise iki ordu arasında bir çatışma olduğu Harbiye Nezareti tarafından *Osmanischer Lloyd* muhabirlerinden birine beyan olunmuştur.[638] Çatalca civarında Bulgarlara casusluk yaptıkları tespit edilen on kişi İzmit'e sevk edilmiş ve orada toplanan Divan-ı Harp'te ifadeleri alındıktan sonra bu kişiler İstanbul'a gönderilmişlerdir. Bunlardan dokuzunun Rum ve birinin Bulgar olduğu söylenmektedir.[639]

Bu arada Bulgaristan Ulusal Meclisi Başkanı Danev'in Bulgarların sekiz gün içinde İstanbul'a gireceklerini ilan ederek ilk ateşkesi feshetmesinden dolayı bazı siyasî çevreler tarafından şiddetle eleştirilmektedir. Ateşkesin feshedilmesinden bu yana on gün geçmesine rağmen Bulgar ordusunun vaziyetinde olumlu bir gelişme

---

[634] "Çatalca Müsadematı", *Tanin,* nr. 1510, 13 Şubat 1913, s. 1.
[635] "Çatalca Hat-ı Harbinde", *Tanin,* nr. 1511, 14 Şubat 1913, s. 1.
[636] "Vaziyet-i Harbiye hakkında", *İkdam*, nr. 5739, 13 Şubat 1913, s. 1.
[637] "Darülharp mektupları", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11441, 13 Şubat 1913, s. 2.
[638] "Akalan müsademesi", *Alemdar*, nr. 285, 14 Şubat 1913, s. 2.
[639] "Casus", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11443, 15 Şubat 1913, s. 3.

olmaması tepkileri büyütmüştür.[640] Bulgarlar geri çekilirken Çatalca'nın ilerisindeki demiryolu raylarını bazılarını yerlerinden çıkartmışlardır.[641] Bu rayları ve demiryolu köprülerinin tamir edilmesi için Osmanlı hükümeti tarafında Çatalca ve Muratlı'ya mühendisler gönderilmiştir.[642] Demiryolu hattının Çatalca'ya kadar olan kısmı tamir edilmiş ve Çatalca-Hadımköy arasında trenler tekrar hareket etmeye başlamıştır.[643] Çatalca'nın Bulgarlardan tamamen geri alınmasıyla birlikte Çatalca mutasarrıfı Mahmut Bey ve bazı memurların bir an önce şehre giderek vazifelerine başlamaları Dahiliye Nezareti tarafından kararlaştırılmıştır.[644] 19 Şubat sabahı Çatalca mutasarrıfı ile tahrirat müdürü, muhasebecisi ve yeteri kadar kâtip, polis komiseri ile bir miktar jandarma Çatalca'ya giderek görevlerine başlamışlardır.[645]

Çatalca Hattı'nda yer alan Ormanlı köyü Osmanlı kuvvetleri tarafından alınmış ve tahkim edilmiştir. Bu sırada Bulgarlar da Karaca köyü ve Akalan'ın batısındaki sırtları tahkim ile meşguldü.[646] Terkos yakınlarındaki Ormanlı'nın ele geçirilmesiyle Osmanlı müfrezeleri bu mevkileri takviye ettikten sonra ileriye hareketine devam etmişlerdir.[647] *Alemdar* ve *Tasvir-i Efkâr* gazetelerinde yayımlanan resmi malumata göre; Çatalca taraflarından Bulgarların uzun bir yürüyüş kolunun Belgrad'dan Çiftlikköy ve Sivas köy istikametinde ilerlemesi ve Osmanlı kuvvetlerinin elinde olan Ormanlı'ya top atması üzerine derhal tedbir alınmıştır. Bu Bulgar kolu Sivas köyünün batı sırtlarında tahkimat kurmaya başlamıştır.[648] Bu sırada Osmanlı Sağ Kanadı Karaca köy ve Belgrad'ı ele geçirmiştir. Bulgarların merkez birlikleri Kabakça ve Akören köylerini Osmanlı öncü birliklerine terk etmişlerdir. Aynı zamanda Osmanlı Sol Kanadı yani güneydeki bulunan birlikleri de Sürgün köy ve Haraççı çiftliğine doğru ilerlemiştir. Çatalca ordusu bu süreçte önemli bir yol kat etmişse de havaların

---

[640] "Bulgarların şikâyeti", *Sabah*, nr. 8408, 14 Şubat 1913, s. 1; "Bulgarların nedameti", *İkdam*, nr. 5740, 14 Şubat 1913, s. 1.
[641] "Çatalca - Hadımköy Hattı", *İkdam*, nr. 5739, 13 Şubat 1913, s. 1.
[642] "Mühendis îzamı", *İkdam*, nr. 5741, 15 Şubat 1913, s. 2.
[643] "Çatalca ile Hadımköy arasında", *Alemdar*, nr. 289, 18 Şubat 1913, s. 2; "Çatalca'ya şimendifer", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11446, 18 Şubat 1913, s. 3.
[644] "Çatalca memurîni", *Sabah*, nr. 8408, 14 Şubat 1913, s. 1.
[645] "Çatalca memurlarının azimeti", *İkdam*, nr. 5746, 20 Şubat 1913, s. 1.
[646] "Darülharekâtta", *Tanin*, nr. 1513, 16 Şubat 1913, s. 1; "Vakayi Harbiye", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 669, 16 Şubat 1913, s. 1.
[647] "Müsademat", *İkdam*, nr. 5744, 18 Şubat 1913, s. 1.
[648] "Malumat-ı resmiye", *Alemdar*, nr. 289, 18 Şubat 1913, s. 1; "Tebliğ-i resmi", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 671, 18 Şubat 1913, s. 2.

bozulmasıyla birlikte ileri harekât yavaşlamıştır.[649] Yine Çatalca yakınlarında Bulgarlar tarafından tahkim edilmiş olan Kuşlar Yaylası mevkii Osmanlı birliklerinin hücumu ile ele geçirilmiştir. Bu hücum esnasında Bulgarlar 420 askerini kaybetmiş ve bunlardan ikisinin subay olduğu tespit edilmiştir.[650]

Tasvir-i Efkâr'ın 20 Şubat 1913 tarihli bir haberinde Çatalca'daki Osmanlı ordusunun durumu şu şekilde sıralanmaktadır:[651]

"*1- Ormanlı'dan Bigados'a kadar inen hat üzerinde kat'iyen Bulgar askerinden eser yoktur.*

2- İleri keşif kollarımız Sinekli ile Çerkezköy arasında bulunuyor.

3- Düşman Sivas köyünün garp sırtlarındaki mevakiden yavaş yavaş çekiliyor."

Çatalca taraflarında Kadıköy etrafında piyade, topçu ve süvari ile meydana getirilmiş kuvvetli bir Bulgar müfrezesi görülmüş ve bu müfrezenin bir kısmı Sürgün köyün güneydoğusundaki tepelere ilerleyerek oradaki Osmanlı müfrezeleri ile çatışmışsa da iki koldan Kadıköy istikametine ricat etmeye mecbur kalmışlardır. Aynı zamanda Bulgarlar piyade ve topçudan oluşan diğer bir kuvveti ile Elbasan'a doğru yürüyerek buranın bir buçuk kilometre batısındaki sırtları işgal etmiş ise de akşam Türk gönüllü taburu tarafından gerçekleştirilen bir baskın neticesinde bu sırtlar tekrar Osmanlı kuvvetlerinin eline geçmiştir.[652]

Bulgar ordusunun erzak yönünden son derece müşkül bir halde olduğu ve erlere çamura benzer bir ekmek dağıttıkları esir erlerin ifadelerinden anlaşılmaktadır.[653] Bu erlerden bazıları açlıkla baş edemediklerinden Osmanlı ordusuna teslim oldukları haber alınmıştır.[654] Bulgar erlerinden bazıları Terkos civarında bir ekmek karşılığında tüfek ve cephanelerini burada bulunan köylülere teslim etmekte oldukları da işitilmiştir.[655] İstanbul'a getirilen Bulgar esirlerinden iki

[649] "Vaziyet-i Harbiye", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 671, 18 Şubat 1913, s. 2.
[650] "Harekât-ı Askeriye", *İkdam*, nr. 5744, 18 Şubat 1913, s. 1.
[651] "Çatalca'daki vaziyetimiz", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 673, 20 Şubat 1913, s. 1.
[652] "Tebliğ-i resmi", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 676, 23 Şubat 1913, s. 1.
[653] "Düşman ordusunda açlık", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11448, 20 Şubat 1913, s. 1.
[654] "Açlıktan teslim oluyorlar", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11448, 20 Şubat 1913, s. 2.
[655] "Bulgarlar tüfeklerini satıyorlar", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11448, 20 Şubat 1913, s. 2.

erin ifadesine göre;[656] "*Bulgar ordusunda dehşetli bir sefalet hüküm sürmektedir. Orduda yirmi günden beri erlere kuru ekmekten başka bir şey verilememekte olduğu gibi odun, kömür vb. yakılacak şeylerin yeterli miktarda bulunmaması ve soğukların şiddeti açıkta kalmaya mecbur olan orduyu son derecede rahatsız etmekte ve firara olan istek günden güne çoğalmaktadır. Erlerin bu durumuna vakıf olan subaylar işin önünü alabilmek için Türk ordusunda Bulgar esirlerinin gözleri oyulmakta olduğu yalanını söylemeye mecbur olmuşlardır. Ancak bu tehditlerin aslı ortaya çıkarsa Bulgar ordusunda firarın önünü almak mümkün değildir.*"

Çatalca kasabasının ilerisinde oldukça fazla miktarda Bulgar naaşlarına rastlanmıştır. Bu naaşlar arasında binbaşı rütbesine sahip pek çok subay da görülmüştür. Uzun müddetten beri bir arada kalan naaşların çürümesinden dolayı oluşan kokuyu yok etmek için bu sahanın temizlenmesi için çalışmalara başlanmıştır. Osmanlı öncü kuvvetleri bu sahada Bulgarlar tarafından terk edilmiş pek çok tüfek ve silah ele geçirmişse de bu silahların namlularının tahrip edilerek kullanılamaz halde bırakıldıkları anlaşılmıştır.[657]

Şubat ayının ortalarından itibaren havaların iyice bozması ve şiddetli kar fırtınalarının meydana gelmesi askerî harekatlara mâni olmaya başlamıştır.[658] 18 Şubat'ta Sofya'dan yapılan açıklama da bu durumu desteklemektedir. Nitekim açıklamada savaş alanının karla kaplı olması ve kar yağışının şiddetli bir şekilde devam etmesinden ötürü bir askerî harekatın mümkün olmadığı beyan edilmiştir.[659] Yağan şiddetli kar ve yağmurlar derelerin de taşmasına neden olmuştur. Bu sebeple keşif müfrezeleri rahat hareket edememiştir.[660] Bu kar yağışları mart ayının ilk haftasında da devam etmiştir.[661] Bu sırada 5 Mart 1913'te, Çakıl köy civarında bir Osmanlı tümeni Bulgar askerlerinin üzerine hücum etmiştir. Yaklaşık üç saat süren çatışmalar neticesinde Bulgarlar geri çekilmiş ve Osmanlı askerleri bölgeyi ele geçirmiştir. Bulgarlar geri çekilmeleri esnasında oldukça fazla miktarda silah ve

---

[656] "İki Bulgar esirinin ifadesi", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 674, 21 Şubat 1913, s. 1.
[657] "Çatalca'da", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11452, 24 Şubat 1913, s. 2.
[658] "Kış", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11444, 18 Şubat 1913, s. 3.
[659] "Her taraf kar..", *Alemdar*, nr. 290, 19 Şubat 1913, s. 4; "Kar harekâta mâni oluyormuş", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 673, 20 Şubat 1913, s. 1.
[660] "Tebligat-ı resmiye", *Sabah*, nr. 8420, 25 Şubat 1913, s. 1.
[661] "Tebligat-ı resmiye", *Sabah*, nr. 8427, 4 Mart 1913, s. 1.

mühimmat bırakmışlardır.[662] *Sabah* gazetesinin 7 Mart 1913'te yayınladığı Tebligat-ı Resmiye'ye göre; günlerdir devam eden fırtınadan dolayı Çatalca ve Bolayır taraflarında askerî harekât tamamen durdurulmuştur. Sadece Çatalca yakınlarında bulunan büyük höyüklerin batısında Bulgarların istifade ettiği bir mandıraya denizden açılan ateş üzerine içindekilerden ancak üç kişi kurtulmuştur.[663]

Havaların nispeten düzelmesiyle birlikte Osmanlı öncü kuvvetleri saldırı pozisyonu almaya başlamıştır.[664] 9 Mart'ta Kabakça köyünde bazı çatışmalar meydana gelmiş ve Osmanlı tayyarelerinden biri keşif uçuşu yapmıştır.[665] Bu bölgedeki çatışmalar birkaç gün daha devam etmiştir. 10 Mart'ta ise Çatalca'dan ilerleyen Osmanlı keşif kolları ise yer yer Bulgarlarla temasa girmiştir.[666] Harbiye Nezareti'nden Osmanlı Telgraf Ajansı'na 14 Mart 1913'te gönderilen rapora göre; 13 Mart'ta Çatalca ordusunun Sağ Kanadına bağlı 7'nci Tümen'den bir müfreze Çanakça'nın batısına çıkarıldığı esnada Bulgarlar bu müfreze üzerine topçu ateşi açmışlardır. Bulgar piyadesinin de iştikakıyla hücuma kalkmışlarsa da Osmanlı askerlerinin direnişi ve 7'nci Tümen Gültepe'de bulunan topçusunun yardımıyla Bulgarları geri püskürtmüştür. Muharebe sonunda Bulgarların ne kadar kayıp verdiği tespit edilememişse de Osmanlı tarafında altı yaralı vardır. 8'inci Tümen'in öncü kuvvetleri üzerine Hisar köy deresinin batısındaki sırtlarındaki Bulgarlar tarafından taarruz edilmiş ise de bu taarruz da başarısız olmuştur. İkinci Kolordu'nun Elbasan ve Çakıl köylerinde bulunan müfrezelerinin icra ettikleri taarruz üzerine Bulgarlar Kadıköy'ün batı sırtlarındaki siperlerine çekilmişler ve orada iki tarafın piyadeleri arasında çatışmalar devam etmiştir. Bu çatışmalara Osmanlı topçusu da dahil olmuştur. Bu esnada İnceğiz'de bulunan Osmanlı kıtaatı da saldırıya geçerek Bulgarlara büyük miktarda zaiyat verdirmiştir.[667]

---

[662] "Çakıl köyde muharebe", *İkdam*, nr. 5764, 10 Mart 1913, s. 2; "Çakıl köy müsademesi", *Sabah*, nr. 8433, 10 Mart 1913, s. 2.
[663] "Tebligat-ı resmiye", *Sabah*, nr. 8430, 7 Mart 1913, s. 1.
[664] "Harekât-ı tecavüziye", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 692, 11 Mart 1913, s. 1.
[665] "Vaziyet-i tecavüziye" *Sabah*, nr. 8434, 11 Mart 1913, s. 3; "Çatalca'da müsademat", *İkdam*, nr. 5765, 11 Mart 1913, s. 1.
[666] "Çatalca'da", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 692, 11 Mart 1913, s. 1.
[667] "Vaziyet-i harbiye hakkında", *İkdam*, nr. 5769, 15 Mart 1913, s. 1; "Darülharekâtta", *Tanin*, nr. 1540, 16 Mart 1913, s. 1.

Mart ayının ortalarında yaşanan sıcaklardaki ani düşmeler don olaylarına sebep olmuştur. Öyle ki Kabakça ile Istranca arasındaki Osmanlı ileri karakollarına bağlı askerler tarafından soğuktan donmuş dört yüz Bulgar askeri bulunmuştur. Bulgar askerinin topları ile tüfekleri Osmanlı askerleri tarafından alınmıştır. Kabakça'dan yarım saat uzaktaki Osmanlı ileri karakollarına bağlı birlikler ise kar yığınları arasında donmuş dört Bulgar subayı ile otuz iki Bulgar askeri bulmuşlardır.[668]

16 Mart'ta Bulgar ileri karakollarından bir müfreze Çatalca'daki bazı Osmanlı istihkâmlarına hücum etmek istemişse de istihkâmlardan açılan şiddetli bir top ateşi üzerine geri çekilmek zorunda kalmışlardır.[669] Aynı gün Terkos'un kuzeyinde uzun müddet topçu muharebesi de devam etmiştir.[670] Çatalca ordusunun sağ kanadında gerçekleşen bu topçu muharebesine akşama doğru Osmanlı piyadeleri de dahil olmuştur.[671] Çatalca taraflarındaki Kestanelik köyünün batısında bulunan Osmanlı ileri müfrezelerince Akalan'da bulunan Bulgar kuvvetleri üzerine şiddetli bir topçu ateşi açılmasıyla Bulgarlar, bölgeden önemli miktarda zaiyat vererek çekilmek zorunda kalmışlardır. Bir kısmı siperlere giren Bulgarların önemli bir kısmı ise Kabakça istikametine doğru geri çekilmiştir. Kalfa köyü istikametinde ilerleyen bir diğer Osmanlı müfrezesi de köyün doğusunda bulunan Bulgar müfrezelerine taarruz etmiştir. Bulgar kuvvetlerinin geri çekilmesi üzerine Kalfa köy Osmanlı kuvvetleri tarafından ele geçirilmiştir.[672] 17 Mart'ta Kabakça, Çiftlikköy ve Karaca köy bölgesinde Osmanlı askerleri ile Bulgarlar arasında bir tüfek muharebesi başlamıştır. Bir süre sonra çatışmaya Osmanlı topçularının da dahil olması üzerine Bulgarlar mecburen geri çekilmişlerdir.[673] Tayyare ile yapılan keşif neticesinde Bulgarların Çatalca'daki vaziyetlerinin pek iyi olmadığı ve Çatalca'da yapılacak ileri harekatın Osmanlı ordusu için gayet müsait olduğu gözlemlenmiştir.[674]

---

[668] "Donmuş Bulgar asakiri", *İkdam*, nr. 5770, 16 Mart 1913, s. 2; "Bulgarlar incimad ediyorlar", *Sabah*, nr. 8439, 16 Mart 1913, s. 2.
[669] "Çatalca'da şiddetli bir müsademe", *Alemdar*, nr. 308, 17 Mart 1913, s. 2.
[670] "Çatalca'da", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 698, 17 Mart 1913, s. 2.
[671] "Sağ Cenahta", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11474, 17 Şubat 1913, s. 1.
[672] "Tebligat-ı resmiye", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11474, 17 Şubat 1913, s. 1.
[673] "Çatalca'da", *Alemdar*, nr. 309, 18 Mart 1913, s. 2.
[674] "Bulgarlar ne halde?", *Alemdar*, nr. 309, 18 Mart 1913, s. 2.

İstanbul'daki *Times* muhabirinin Çatalca Karargâhı'ndan aldığı habere göre Osmanlı ordusu birkaç günden beri devam etmekte olan güzel havalardan yararlanarak bütün savaş alanı üzerinde ilerlemiş ve Çatalca Hattı'nın arkasına saldırmıştır. Bulgarlar, Osmanlı ordusunun bu hücumuna karşı direnmeye çalışmışlardır. Istranca Irmağı civarında karşı karşıya gelen iki ordu arasında oldukça şiddetli bir muharebe olmuştur. Bu muharebe bütün gün devam etmiştir. *Times* muhabirinin aldığı bilgiye göre Türklerin bu hücumu ansızın olduğundan Bulgarlar oldukça fazla kayıp vermişlerdir.[675] Savaşın ikinci safhasında her ne kadar cepheye savaş muhabirlerinin gitmesi yasaklanmışsa da İngiliz ve Alman Büyükelçiliklerinin girişimleri üzerine bir İngiliz ve bir Alman savaş muhabirinin Çatalca'daki harekât sahasına gitmelerine izin verilmiştir.[676]

Bir süredir taarruzda olan Çatalca ordusu, 18-19 Mart arası bütün cephe hattı boyunca bir huruç harekâtına başlamıştır. Sağ kanatta ilerleyen Osmanlı müfrezeleri Sivas köy, Kalfa köy ve Akalan'ın doğusuna kadar ilerlemişlerdir. Sabaha kadar siper içlerinde bulunan Bulgar piyadeleriyle gerçekleşen çatışmalar neticesinde Bulgarlar bu bölgeden uzaklaştırılmıştır. Osmanlı merkez kolundaki bazı birlikler Köyceğiz'in batısında bulunan fundalık araziyi ele geçirmişlerdir. İnceğiz'e doğru ilerleyen bir kol ise bu köyün bir buçuk kilometre doğusuna kadar ilerlemeyi başardığı gibi diğer bir kol da köyün güneyindeki sırtları zapt etmiştir. 1'inci Kolordu'nun Çakıl köy ve Sürgün köy müfrezeleri merkezdeki kıtalara müfrezeleriyle birleşerek Kadıköy üzerine ilerlemiş ve yaşanan şiddetli çatışmalar neticesinde Kadıköy ve civarındaki mevzileri işgal etmişlerdir. Öğleden sonra iki uçak uçuş için havalanmış, biri Terkos diğeri Bigados, Kadıköy, Muratlı Çiftliği istikametlerinde keşif uçuşu yapmıştır. Bulgarlarda muharebe hattı üzerine tayyare sevk etmişse de Osmanlı kuvvetleri tarafından açılan ateş üzerine tayyareler bölgeden uzaklaşmaya mecbur olmuşlar ve bir daha gözükmemişlerdir.[677] İki tarafın kuvvetleri bütün cephe üzerinde temastadırlar.[678] Kabakça taraflarından gelen top seslerine benzer seslerden Bulgarların aradaki demiryolu hattını tahrip ettiği ve istasyonu yakmaya çalıştığı

[675] "Istranca'da muharebe", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11474, 17 Şubat 1913, s. 1.
[676] "Harp muhabirleri", *Alemdar*, nr. 309, 18 Mart 1913, s. 2.
[677] "Kadıköy Muharebesi- Mecruh Zabitanın beyanatı", *Alemdar*, nr. 315, 24 Mart 1913, s. 1.
[678] "Malumat-ı resmiye", *Alemdar*, nr. 310, 19 Mart 1913, s. 2.

anlaşılmıştır.[679] Gece üç buçukta ise 9'uncu Tümen'in sağ koluna bağlı birkaç öncü müfreze Bulgar mevzilerine bir baskın düzenlemiştir. Topçuların himayesinde gerçekleşen muharebe sabaha kadar devam etmiştir.[680] Çatalca ordusunun sağ kolu Sinekli'ye doğru ilerlemiştir.[681] Sol Kola bağlı öncü kuvvetler de Silivri'ye kadarki sahayı ele geçirmiştir.[682] Osmanlı topçu kuvvetleri Çatalca müdafaa hattı boyunca bir süre daha Bulgar mevkilerini vurmaya devam etmiştir.[683] Kabakça civarında Bulgarların hat üzerinde terk ettikleri erzakla dolu bir vagonun da müsadere edildiği söylenmektedir.[684]

İstanbul'dan *Matin* gazetesine muhabirlerinden biri tarafından gönderilen bir telgrafta aynen şu ifadeler kullanılmaktadır;[685] "*Ahiren müteaddit Sefain-i Osmaniye Silivri'deki Bulgar mevaki'ni bombardıman etmiştir. Kestanelik mevaki'nin garbında bulunan Osmanlı bataryaları Bulgarlara karşı şiddetli bir ateş açmış ve birkaç saatlik muharebe neticesinde Bulgarlar Akalan'ı terk ederek Kalfa köye doğru çekilmiştir. Fakat Türkler Bulgarların arkasını bırakmadıklarından Bulgarlar Kalfa köyden de çekilmeye mecbur kalmış ve mezkûr köy de Kuvve-i Osmaniye'nin eline geçmiştir.*"

Alemdar, 22 Mart 1913 tarihli bir haberinde, Başkomutan Vekili Ahmet İzzet Paşa'nın Harbiye Nezareti'ne 21 Mart'ta sunduğu bir rapordan bahsetmektedir. Raporda savaşın gidişatının incelenmesi üzerine Çatalca'daki Osmanlı kuvvetlerinin şimdiye kadar yirmi beş kilometre kadar ilerlediği beyan edilmiştir.[686] Çatalca'da 23 Mart'ta yapılan keşif uçuşları neticesinde Bulgarların oldukça zor durum oldukları, Osmanlı ordusunu yanıltmak amacıyla ölen erlerin elbiselerini ufak ağaçlara geçirdikleri ve bu suretle bazı korkuluklar vücuda getirdikleri de anlaşılmıştır. Bundan başka Osmanlı ordusunu yanıltmak için farklı yollara da başvurmuşlardır. Son günlerde tayyareler ile Osmanlı istihkâmlarına bomba atmaya çalışmışsalar da iki bin

[679] "Tebligat-ı resmiye", *İkdam*, nr. 5773, 19 Mart 1913, s. 1.
[680] "Çatalca Muharebesi", *Alemdar*, nr. 310, 19 Mart 1913, s. 2; "Çatalca hattı üzerinde", *Sabah*, nr. 8443, 20 Mart 1913, s. 1.
[681] "Çatalca ileri hareketi", *Alemdar*, nr. 311, 20 Mart 1913, s. 1.
[682] "Çatalca'da", *Sabah*, nr. 8443, 20 Mart 1913, s. 1.
[683] "Çatalca'da top muharebesi", *İkdam*, nr. 5776, 22 Mart 1913, s. 2.
[684] "Kabakça", *Tanin*, nr. 1548, 23 Mart 1913, s. 1.
[685] "Çatalca Darülharbinde", *Sabah*, nr. 8446, 23 Mart 1913, s. 1.
[686] "İzzet Paşa'nın raporu", *Alemdar*, nr. 313, 22 Mart 1913, s. 2.

ve bin beş yüz metreden bırakılan bu bombalar hiçbir zarara yol açmamıştır.[687] Osmanlı tayyarelerinin Çorlu yönünde icra ettikleri keşifler esnasında Bulgarların Çatalca çevresinde 115 bin kişilik bir kuvvete sahip oldukları anlaşılmıştır.[688] *İkdam* ise Bulgarların sayısını 150 bin olarak vermektedir.[689]

24 Mart'ta Çatalca ordusunun Sağ Kanadına Bulgarların iki tabur kadar kuvveti taarruz etmesi üzerine şiddetli top ve hafif piyade muharebesi olmuştur. Bulgarların bir tümeni İnceğiz-Kadıköy istikametinden ve bir tümen kadar kuvvetini de güney yönündeki Osmanlı birliklerinin ileri mevkilerine taarruz etmiş ve akşama kadar muharebe devam etmiştir. İleri hattaki Osmanlı kıtalarının mukavemeti üzerine Bulgarlar bu saldırıdan bir sonuç elde edememişlerdir.[690] Sağ kanat Karadeniz sahilinde karaya çıkarılan bir tümen asker ile takviye edilmiştir.[691] Birkaç gündür aralıksız devam eden Bulgar taarruzlarının asıl sebebi Edirne'ye yapılan yoğun taarruzları gizlemek ve Çatalca Hattı'nın tespitini sağlamaktır.[692] Nitekim yoğun taarruzlar sonucunda Edirne Kalesi 26 Mart 1913 sabahı Bulgarlara teslim olmuştur.[693]

Bulgarların Çatalca Hattı'ndaki taarruzları devam ederken 10'uncu Kolordu karargâhından Kurmay Binbaşı Ali İhsan, Kalikratya'da bulunan 1'inci Kolordu karargâhına gönderilmiş ve cephedeki durum hakkında bilgi istenmiştir. Alınan bilgiye göre Bulgarların üstün kuvvetleri karşısında 1'inci Kolordu ileri müfrezeleri 24-25 Mart muharebeleri neticesinde adım adım geri çekilmişlerdir. Muratbey Tepesi-Kartaltepe kısmına gerilen müfrezeler burada Köprübaşı mevzii adında bir savunma hattı kurmuşlardır.[694] Çatalca'da bu ileri harekâtı yapan Bulgar kuvvetlerinin dört tümenden ibaret oldukları ve üç tümen harekâtı yaparken dördüncü tümen ihtiyat olarak beklemiştir.[695] Çatalca'da, Elbasan köyü civarında üç Bulgar tümeni üç

---

[687] "Çatalca'da", *Alemdar*, nr. 315, 24 Mart 1913, s. 1.
[688] "Bulgaristan ordusunun vaziyeti", *Alemdar*, nr. 315, 25 Mart 1913, s. 1; "Bulgar ordusu ne halde?", *Sabah*, nr. 8449, 26 Mart 1913, s. 1.
[689] "Bulgaristan ordusunun vaziyeti", *İkdam*, nr. 5780, 26 Mart 1913, s. 1.
[690] "Tebligat-ı resmi", *Alemdar*, nr. 316, 25 Mart 1913, s. 2; Vaziyet-i harbiye hakkında", *İkdam*, nr. 5780, 26 Mart 1913, s. 1.
[691] "Çatalca Muharebatı", *Sabah*, nr. 8448, 25 Mart 1913, s. 1.
[692] Süer, *a.g.e.*, s. 312.
[693] Ali Remzi Yiğitgüden, *Balkan Savaşı'nda Edirne Kale Muharebeleri*, C. I-II, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 254.
[694] Erickson, *a.g.e.*, s. 363.
[695] "Çatalca'da Bulgar Kuva-yı Askeriyesi", *Alemdar*, nr. 319, 28 Mart 1913, s. 2; "Çatalca'da Bulgar Kuvvası", *İkdam*, nr. 5782, 29 Mart 1913, s. 1.

Osmanlı taburu karşı saldırıya geçmiştir. Bulgar tümeninin üç gün süren bu saldırısına karşın Osmanlı taburlarının hattını müdafaa etmesi ile bir sonuç elde edilememiştir.[696] 26 Mart günü Çatalca Hattı'nda sükûnet hâkim olmuştur. İki tarafta lüzum gördükleri yerlere asker sevkiyle uğraşmışlardır. Donanma tarafından Marmara sahili üzerinden Bulgarların bulunduğu bazı yerler bombalanmıştır.[697] Ordu merkezinde sükûnet hakimken sağ kol ileri müfrezeleri cephedeki Bulgarlarla akşama kadar hafif top muharebesi yapmıştır. Sol kolda ise Büyükçekmece'nin batı sırtlarında Bulgar ileri hareketi devam etmişse de Osmanlı ileri mevziisinin şiddetli top ateşi neticesinde bu hareket durdurulmuştur.[698] Aynı gün yapılan süngü muharebesinde alınan esirler arasında Sırp askerlerinin de olduğu tespit edilmiştir.[699]

27 Mart'ta Osmanlı Sol Kanadı taarruza geçmiştir.[700] Bu taarruzun amacı saldırılar sonucunda alınacak neticeye göre diğer kolorduların da katılımıyla genel bir taarruz harekâtının yapılması için gerekli hazırlıklarda bulunulmasıdır. Bu konu hakkında Osmanlı Başkomutanlığı tarafından Çatalca ordusuna da gizli bir emir gönderilmiştir.[701] Sol kanat Kalikratya taraflarında başladığı taarruz hareketleriyle Lahana köy sırtları yakınlarındaki Serköprü mevkiinde Bulgarlara önemli derecede zaiyat verdirmiştir.[702] O gece Bulgarlar şiddetli bir yağmurdan istifade ederek Lahana köyü işgal etmişlerdir. Daha ileri gitmek istemişseler de başaramamışlardır. Gizlenmeye çalışan Bulgar kuvvetleri Osmanlı projektörlerinin yardımıyla açılan ateşle oldukça fazla kayıp vermişlerdir.[703] Aynı zamanda Osmanlı Sağ Kanadı da bir çevirme hareketi gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu sırada merkez ise mevkilerini muhafaza etmiştir. Osmanlı donanması da gerek Bigados ve gerek Terkos taraflarından Bulgar mevkilerini bombalamıştır.[704] Kalikratya'da gerçekleşen çatışmalar neticesinde bir miktar esir ile cephane ve silah ele geçirilmiştir.[705] 28 Mart'ta

---

[696] "Geçen günkü Çatalca Muharebesinde", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11485, 29 Mart 1913, s. 2.
[697] "Çatalca'da", *Tanin*, nr. 1552, 27 Mart 1913, s. 1.
[698] "Vaziyet-i Harbiye Hakkında", *İkdam*, nr. 5782, 28 Mart 1913, s. 1.
[699] "Çatalca'da Muharebe", *Alemdar*, nr. 319, 28 Mart 1913, s. 2.
[700] "Çatalca Darülharbinde", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11484, 28 Mart 1913, s. 2.
[701] Süer, *a.g.e.*, s. 321-322.
[702] "Lahana köy sırtlarında", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 709, 28 Mart 1913, s. 1.
[703] "Çatalca Muharebatı hakkında", *İkdam*, nr. 5790, 5 Nisan 1913, s. 2.
[704] "Çatalca'da", *İkdam*, nr. 5783, 29 Mart 1913, s. 2-3; "Çatalca'da", *Sabah*, nr. 8452, 29 Mart 1913, s. 1.
[705] "Kalikratya'da", *Alemdar*, nr. 320, 29 Mart 1913, s. 2.

Hadımköy'den kalkan bir Osmanlı tayyaresi yaptığı keşif harekâtı neticesinde Çorlu ve civarında Bulgar, Sırp ve Yunan askerlerinden oluşan yüz elli bin kişilik bir kuvvet olduğu tespit edilmiştir. Bunun üzerine ihtiyat birliklerine başvurulmuştur.[706] Bulgarlar da buna karşın Kalikratya üzerinde keşif uçuşuna kalkışmışlarsa da Osmanlı askerlerinin ateşle karşılık vermeleri üzerine bölgeden ayrılmışlardır.[707] Bulgarlar bütün Çatalca Hattı boyunca ileri harekata kalkışmıştır. Ancak Osmanlı kuvvetlerinin yürüttüğü huruç harekatıyla bu hücumlar sonuçsuz kalmıştır.[708]

29 Mart'ta Büyükçekmece'nin batısında gerçekleşen muharebeler sonrasında *Tercüman-ı Hakikat* bir resmî tebliğ yayımlamıştır. Buna göre;[709] "*Dün Büyükçekmece'nin garbında vuku bulup düşmanın muharebede bin kadar maktul terk ettiği ve bir hayli tüfek ve portatif kazma ve kürek ile çantanın iğtinam edildiği muahharan [daha sonra] alınan raporlardan anlaşılmıştır.*" 29-30 Mart 1913 gecesi tüm Çatalca cephesinde sükûnetle geçmiştir.[710] 30 Mart sabahı alınan emir üzerine 1'inci ve 10'uncu kolordulardan ayrılarak oluşturulacak iki ayrı takip müfrezesi tarafından Bulgarlar, Çakıl köyün güneyinde ve Selimpaşa'nın kuzeyinde bulunan hatta kadar takip edilecektir.[711]

31 Mart'ta yukarıda adı geçen takip müfrezelerine ek olarak 91'inci ve 93'üncü Alaylar ve 4'üncü Nişancı Tabur'u sol kanattan Bulgarlar üzerine yapılan taarruza katılmışlardır.[712] Sabahın erken saatlerinde Bulgar mevzileri önce topçu ateşiyle vurulmuş ve akabinde tüm cephe hattı boyunca saldırmaya başlamışlardır. Bulgarların ağır makineli tüfek ateşi sebebiyle taarruz bir süre durdurulmuştur. Tekrar bir taarruz girişiminde bulunulsa da Bulgarların yoğun topçu ateşi sebebiyle bir ilerleme sağlanamamıştır. Sadece Marmara kıyısından ilerleyen 93'üncü Alay'ın 3'üncü Tabur'u Celaliye'yi işgal etmiştir.[713] İki piyade taburu ile bir mitralyöz bölüğünden oluşan bir müfreze Lazarköy yakınındaki Bulgar kuvvetine hücum etmiştir. Karanlık

[706] "Osmanlı tayyaresi", *Alemdar*, nr. 320, 29 Mart 1913, s. 2.
[707] "Düşman tayyaresi Kalikratya'da", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11485, 29 Mart 1913, s. 1.
[708] "Çatalca'da Muharebat", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11485, 29 Mart 1913, s. 1.
[709] "Tebligat-ı resmi", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11486, 30 Mart 1913, s. 1.
[710] Süer, *a.g.e.*, s. 336.
[711] Süer, *a.g.e.*, s. 337.
[712] Erickson, *a.g.e.*, s. 367
[713] Süer, *a.g.e.*, s. 346.

çökene kadar devam eden çatışmalar neticesinde Lazarköy Tabyaları ve Bulgarlar tarafından işgal edilen hendekler yeniden ele geçirilmiştir. Hendekler içerisinde bir hayli kazma, kürek ve fişek bulunmuştur. Merkez hattında bulunan Bulgarlar Çatalca'nın güney cephesine bir top ateşine başlamış ve Mahmudiye istihkâmlarını bombalamıştır.[714] Akşama doğru bir kol Bulgarların bu yönde yığılan kuvvetine karşı bir gece hücumu düzenlemiştir. Yapılan süngü muharebesi esnasında 3'üncü Zağra Alayı'na mensup iki Bulgar subayı hafif yaralı bir şekilde esir edilmiştir.[715] Muharebeler neticesinde iki tarafta oldukça fazla kayıp vermiş ve tam anlamıyla bir netice elde edememiştir. Bu çatışmalar esnasında esir alınan bir Bulgar askerinin verdiği ifadeye göre Büyükçekmece'nin batısındaki çatışmalarda 15'inci Alayları oldukça fazla zaiyat vermiştir.[716]

1 Nisan 1913'te de Çatalca Hattı'nda Bulgar ve Osmanlı kuvvetleri arasında temas devam etmiştir. Bu temaslar genel manada tüm hat boyunca hafif topçu muharebesinden ibarettir.[717] 3 Nisan'da Osmanlı Sağ Kolu'nun bulunduğu bölgede yer alan Çanakça ve Kestanelik keşif kolları tarafından yapılan hücumla geri alınmış ve buranın batısındaki sırtlar Osmanlı kuvvetleri tarafından ele geçirilmiştir. Bu nedenle adı geçen bölgede topçu ve piyade muharebeleri olurken sol kanat bölgesinde ise yalnız hafif topçu muharebesi olmuştur.[718] *La Turquie* gazetesinden alınan bilgiye göre; Çatalca'daki Bulgar ordularının büyük çoğunluğu yavaş yavaş geri çekilmekte ve yol üzerinde hafif birtakım müfrezeler bırakmaktadırlar. Bulgarların son birkaç gündür Osmanlı mevkilerine ateş etmeleri bu çekilmeyi gizlemek amacıyla olduğu düşünülmektedir.[719]

31 Mart itibariyle bakıldığında Çatalca Cephesinde bir sessizlik hüküm sürmeye başlamıştır. Karşılıklı top atışları ve ileri müfrezeler arası hafif piyade çatışmaları dışında önemli bir olay meydana gelmemiştir. Ancak 26 Mart'ta Edirne'nin ele geçirilmesi üzerine burada serbest kalan kuvvetler ile kullanılan ağır silah ve

---

[714] "Çatalca Muharebatı", *Alemdar*, nr. 324, 2 Nisan 1913, s.2.
[715] "Çatalca Müsadematı", *İkdam*, nr. 5788, 3 Nisan 1913, s. 1.
[716] "Tebliğ-ı resmî", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 714, 2 Nisan 1913, s. 2.
[717] "Bugünkü muharebe", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11488, 1 Nisan 1913, s. 1.
[718] "Tebliğ-i resmî", *Tasvir-i Efkâr*, nr. 717, 5 Nisan 1913, s. 2.
[719] "Bulgarlar tedricen çekiliyorlar", *İkdam*, nr. 5790, 5 Nisan 1913, s. 2.

topların Çatalca'ya sevk edilme ihtimali endişeye sebep olmuştur.[720] *Alemdar* 5 Nisan 1913 tarihli bir haberinde, Bulgaristan hükümetinin Edirne kuşatmasında kullandığı topları Çatalca Hattı'na nakledeceğine dair çıkan söylentilerin doğru olmadığından bahisle yabancı ateşemiliterlerin kendi gazetelerine gönderdikleri ayrıntılı bir raporda Bulgarların bu topları ileride olması muhtemel Osmanlı-Bulgar sınırının üç dört kilometre gerisine yerleştirmeye karar verdiklerini ve nakliyeye bile başladıklarını yazdığını aktarmaktadır.[721] Aynı haberde Çatalca ile Bolayır civarında bulunan Bulgar kuvvetlerinin çoğunluğunun geri çekildiği de yazılmıştır.

Osmanlı Başkomutanlığı tarafından 5 Nisan gecesi ordulara Bulgarlar tarafından bir saldırı olmadığı sürece Türkler tarafından bir hareketin yapılmaması ve ancak tahkimata devam edilmesi emri verilmiştir.[722] 7 Nisan'da Bulgarların yaptığı müracaat üzerine Köprübaşı bölgesinde her iki kuvvet arasındaki bölgede kalmış olan şehit ve ölülerin gömülmesi için birkaç saatlik bir ateşkes teklifi Osmanlı Başkomutanlığı tarafından olumlu karşılanmıştır. Çatalca Hattı üzerindeki diğer bölgelerde ise o gün sadece keşif faaliyetlerinde bulunulmuştur. 8 Nisan 1913'te iki tarafta ileri karakol bölgeleri arasında bulunan ölülerini gömmüştür.[723] 13 Nisan 1913 günü Bulgar tümenler komutanı General Toşev ile Osmanlı Başkomutanlığı karargâhından Ziya Paşa arasında Çatalca doğusunda gerçekleşen toplantı neticesinde 14 Nisan'dan itibaren geçerli olacak yeni bir ateşkese karar verilmiştir.[724] *Alemdar* gazetesinin "Mütareke-Musalaha" başlıklı haberinde belirttiği üzere Osmanlı ve Bulgar orduları arasında 14 Nisan gününden 23 Nisan gününe kadar devam edecek bir sözlü mütareke yapıldığı belirtilmiştir.[725] Yapılan ateşkesle birlikte ikinci mütareke devri başlamış ve böylece İkinci Çatalca Muharebesi de sona ermiştir.

3.3. İkinci Mütareke Dönemi

3 Nisan 1913 tarihi itibarıyla Çatalca Hattı'nda askerî faaliyetlerin azaldığı ve bir sükûnet ortamının oluştuğu dikkat çekmektedir. Zira bu tarihten itibaren kayda

[720] Süer, *a.g.e.*, s. 354.
[721] "Bulgar kuvve-i askerisi", *Alemdar*, nr. 324, 2 Nisan 1913, s. 1.
[722] Süer, *a.g.e.*, s. 356.
[723] Süer, *a.g.e.*, s. 357-358.
[724] Süer, *a.g.e.*, s. 378.
[725] "Mütareke-Musalaha", *Alemdar*, nr. 340, 18 Nisan 1913, s. 1.

değer büyük bir çatışma meydana gelmemiştir. İlk mütarekenin ihlaliyle birlikte kesintiye uğrayan Londra'daki barış görüşmeleri 14 Nisan'da ikinci kez ateşkesin imzalanmasıyla birlikte yeniden başlamıştır.[726] Ancak bu ateşkes anlaşması yalnızca Osmanlı ve Bulgaristan hükümetleri arasında imzalanmıştır. *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinin 17 Nisan'da Londra'dan *Ajans Reuter* tarafından iletildiğini belirttiği bir haberinde ateşkesin iki tarafın da ölülerini defnetme ihtiyacından dolayı ortaya çıktığından ve yalnız Bulgaristan ile Osmanlı hükümeti arasında olmak üzere diğer savaşan ülkeleri kapsamadığından bahsedilmektedir.[727] *Alemdar* ise mütarekenin sebebini "*Bulgarların Makedonya'nın taksimi hakkında Sırplar ile Yunanlılar arasında husule gelen ihtilaftan korkarak mütareke talep etmiş bulunduklarını karşı gazetelerden biri yazıyor*" şeklinde aktarmıştır.[728] *Jeune Turc* gazetesinde yer alan güvenilir diplomatik kaynaklara dayandığı söylenen bir haberi ise *Sabah* özetle şu şekilde aktarmaktadır;[729] Bulgar temsilcisi Danev, 19 Nisan'da Çatalca'ya gelmiş ve iki günden beri oradadır. Danev'in Çatalca'da bulunması barış müzakereleriyle ilgilidir. Balkanlardaki durumun ciddiyeti ve Büyük Devletlerin Bulgaristan'a yaptığı baskılar nedeniyle Bulgar tarafının Osmanlı hükümeti ile doğrudan bir anlaşma imzalamaya dahi hazır olduğu bildirilmektedir.

İkdam, mütareke maddelerini şu şekilde sıralamıştır;[730]

"*Osmanlı ve Bulgar orduları beyninde şifahen şerait-i âtiye dairesinde mütareke akdedilmiş olduğunu resmen ilana Osmanlı Telgraf Ajansı me'zundur:*

Osmanlı ve Bulgar orduları arasında şifahen tekrar eden şerait-i âtiye dahilinde ta'til-i muhasamat edilmiştir:

1- Çatalca'da ve Bolayır'da muhasamat nisan-ı rumînin onuncu gününe [23 Nisan 1913] kadar ta'til edilmiştir.

[726] Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, 3. bsk., Türk Tarih Kurumu Yayınları, C. IX, Ankara 2011, s. 337.
[727] "Mütareke esbabı", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11505, 18 Nisan 1913, s. 1.
[728] "Mütarekenin sebebi", *Alemdar*, nr. 340, 18 Nisan 1913, s. 2.
[729] "Danev Çatalca'da", *Sabah*, nr. 8475, 21 Nisan 1913, s. 1.
[730] "Mütareke", *İkdam*, nr. 5803, 18 Nisan 1913, s. 1.

2- Bu müddet zarfında müzakerat-ı sulhiye neticelenmez ise müddet-i mezkûre bi'l-müzakere temdit [uzatma] olunabilecektir.

3- Tarafeynden tayin olunacak bir komisyon vasıtasıyla her iki ordu beyninde bir mıntıka-i bi-tarafi tesis olunacaktır.

4- Tekrar muhasamata ibtidar olunacak olur ise tarafeyn yekdiğerini 48 saat evvel haberdar edecek ve bu müddet haberin diğer tarafa îsâl [ulaştırma] edildiği günün akşamı saat sekizden itibaren olacaktır.

5- Ta'til-i muhasamatın devam ettiği müddet zarfında Bulgar ordusuna Muarrız [Saros] Körfezi ile Karadeniz sahilinden erzak ve me'kulat getirilmesine Osmanlı donanması tarafından mümânaat [mâni olma] olunmayacaktır."

23 Nisan 1913'te ateşkesin süresi bitmesine karşın aynı gün 4 Mayıs'a kadar geçerli olmak üzere ateşkesin uzatılmasına karar verilmiştir. Nitekim barış antlaşmasının yakında imzalanacağı düşüncesi ile boş yere kan dökülmemesi adına böyle bir karara varılmıştır.[731] *Alemdar*'ın 1 Mayıs 1913'teki haberinde de bu konuya vurgu yapılarak 3 Mayıs'ta sona erecek mütarekenin 19 Mayıs'a kadar yani on beş gün daha uzatılması için Osmanlı ve Bulgar delegeleri arasında bir müzakere yapıldığı aktarılmaktadır.[732] Bu şekilde mütareke önce on gün sonrasında on beş gün olmak üzere 30 Mayıs 1913'e kadar uzatılmış ve nihayetinde 30 Mayıs'ta Londra'da ön sulh imzalanmıştır.[733] Bu anlaşma birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Özellikle Türk-Bulgar sınırının tayini mevzusu fazla bir değişime uğramamış, Midye-Enez sınırı iki devlet arasında sınır kabul edilmiş ve Edirne Bulgaristan'a bırakılmıştır.[734] Bu durum kısa süre sonra Doğu Trakya'da Türk ileri harekâtının başlamasına sebep olmuştur.

Ayrıca Londra ön barışı yeni bir savaşın başlamasına da neden olmuştur. Zira Balkan Müttefikleri sınır konusunda birbirine düşmüş özellikle Bulgaristan'ın aldığı payın fazla olduğu düşüncesi Sırbistan ve Yunanistan'ı oldukça rahatsız etmiştir. Çünkü Balkanlı müttefikler savaş öncesinde bir toprak paylaşımı yapmamış ve bu

[731] "Mütarekenin tecdidi", *Alemdar*, nr. 346, 24 Nisan 1913, s. 2.
[732] "Mütarekenin temdidi", *Alemdar*, nr. 353, 1 Mayıs 1913, s. 2.
[733] "Mukaddemat-ı Sulhiyenin imzası", *Azim*, nr. 16, 31 Mayıs 1913, s. 1.
[734] "Mukaddemat-ı Sulhiye imzalandı", *Tanin*, nr. 1617, 31 Mayıs 1913, s. 1.

paylaşımı savaşın sonuna bırakmıştır. Nihayetinde imzalanan barış anlaşması hiçbir Balkan devletini memnun etmemiştir. Bulgaristan, Trakya'da ilerlerken gerçek siyasî hedefi olan Makedonya'yı Yunanistan ve Sırbistan'a terk etmişti. Ancak bu durumdan memnun değildi ve bu bölgede hak iddia etmeye devam ediyordu. Bu iddia Sırbistan ve Yunanistan'ın Bulgaristan'a karşı birbirlerine siyaseten yakınlaşmasına neden olmuştur.[735] Yunanistan bu ittifaklarına Romanya'yı da davet etmiş ve 1 Haziran 1912'de üçüncü bir hükûmetin taarruzuna karşı bu devletler arasında bir ittifak anlaşması imzalanmıştır.[736] 29 Haziran 1913 gecesi Bulgar Kralı Ferdinand'ın emri ile Bulgar ordusunun Sırp ve Yunan kuvvetlerine saldırması üzerine Belgrad ve Atina'dan Bulgaristan'a savaş ilan kararı çıkmış ve böylece İkinci Balkan Savaşı başlamıştır.[737] 30 Haziran itibariyle Bulgar kuvvetleri eski müttefikleri üzerine genel bir saldırı harekâtına girişmiştir.[738] Romanya ile Bulgaristan'ın arası Dobruca meselesi yüzünden gergindi. Romanya hükümeti ilk Balkan Savaşı'nda olmadığı için elde edilen topraklardan pay isteyemezdi, fakat diğer Balkan devletleri ve özellikle Bulgaristan gücünü arttırırsa mevcut güç dengesini korumak için Romanya'ya bir miktar toprak tazminatı teklif edilmesi gerektiği görüşünü savunabilirdi. Bu görüşten hareketle Romanya, Bulgaristan'dan Silistre Kalesi'ni ve Bulgar Dobruca'sının bir kısmının teslim edilmesini istemiştir. Bu sırada Osmanlı Devleti ile mücadeleye devam eden Bulgaristan, Romen tehdidi karşısında bu isteklere itirazda bulunmuşsa da Mayıs 1913'te istenen yerlerin teslimiyetini öngören bir antlaşma imzalamıştır.[739] Bu antlaşmayla birlikte Dobruca'yı işgale başlayan Romanya, 10 Temmuz 1913'te Bulgaristan'a savaş ilan etmiştir.[740] Eski müttefiklerin kendi aralarındaki bu savaştan yararlanmak isteyen Osmanlı Genelkurmayı Doğu Trakya'da bir ileri harekât yapılması için hazırlıklara başlamıştır.

---

[735] Ferdinand Schevill, *The History of the Balkan Peninsula: From the Earliest Times to the Present Day History*, Harcourt, Brace And Company, New York 1922, s. 475.
[736] Uzdil, *a.g.e.*, s. 46.
[737] Castellan, *a.g.e.*, s. 389.
[738] "Hücum-ı Umumî", *Sabah*, nr. 8547, 2 Temmuz 1913, s. 1.
[739] Schevill, *a.g.e.*, s. 476.
[740] Abidin Temizer, "İkinci Balkan Savaşı'nda Romanya", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 7, S. 31, s. 408.

3.4. Çatalca ve Bolayır Ordularının İleri Harekâtı

Esasen Edirne'nin kurtarılmasına dair ilk teklif 17-18 Şubat 1913 tarihinde Mustafa Kemal Bey'in Sadaret ve Başkomutanlık makamlarına yazdığı bir yazıyla yapılmıştır.[741] Çanakkale Boğazı Mürettep Komutanlığı Kurmay Başkanı Binbaşı Ali Fethi Bey ve Harekât Şube Müdürü Binbaşı Mustafa Kemal Bey'in imzasını taşıyan bu yazıda 23 Ocak- 4 Şubat 1913'teki siyasî ve askerî durumun analizi yapılmış ve Edirne'nin zaman kaybedilmeksizin bir askerî harekâtla kurtarılması gerektiği vurgulanmıştır. Fakat Edirne'nin kurtarılması için öncelikle Çatalca önlerindeki Bulgar askerlerinin yenilgiye uğratılması daha sonra buradan Edirne'ye yürünmesi fikri savunulmaktadır. Buna göre; Gelibolu limanında bulunan birlikler hızlıca Çatalca taraflarına gönderilmeli ve Gelibolu'da kalacak birliklere de Çatalca ordusu ile Bulgarlara şiddetli bir taarruz emri verilmelidir. Bu yazı Sadrazam Mahmud Şevket Paşa'nın eline geçmişse de Paşa bu teklifi önemsememiştir.[742]

Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın 11 Haziran 1913'te uğradığı suikast sonrasında yerine Sait Halim Paşa getirilmiştir.[743] Mahmut Şevket Paşa suikastı aynı gün *Tercüman-ı Hakikat* şu şekilde duyurulmuştur.[744] "*Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesinden tebliğ edilmiştir: Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa Hazretleri bu sabah Harbiye Nezareti'nden Bab-ı Âli'ye geldikleri ve otomobil Beyazıt Meydanı'ndan Divan Yolu'na sapacağı sırada yol tamiratı ve bir miktar kalabalık hasebiyle tevkife mecbur olmuş ve bu esnada eşhas-ı meçhule tarafından otomobil üzerine on el silah atılmıştır. Bu taarruz neticesinde Sadrazam Paşa Hazretleri mecruhen Harbiye Nezareti'ne avdetle yarım saat sonra aldıkları cerîhadan [yara] müteessirsen ikmal-i enfâs [vefat] etmişlerdir.*"

İttihat ve Terakki mensubu olan Sait Halim Paşa, Mahmud Şevket Paşa'nın öldürülmesi üzerine vezirlik rütbesi verilerek önce sadaret kaymakamlığına, ertesi gün de sadrazamlık makamına getirilmiş, Hariciye Nazırlığını da üzerine alarak 17 Haziran

---

[741] Mithat Sertoğlu, "Balkan Savaşı Sonlarında Edirne'nin Kurtarılması Hususunda Hemen Teşebbüse Geçilmesi İçin Atatürk'ün Harbiye Nezareti'ni Uyarışına Dair Bilinmeyen Bir Belge", *Belleten*, C. 32, S. 128, Ankara 1968, s. 466-467.
[742] Sertoğlu, *a.g.e.*, s. 468.
[743] "Sadrazam Mehmet Sait Halim Paşa", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11561, 13 Haziran 1913, s. 2.
[744] "Beyanname-i Resmi", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11559, 11 Haziran 1913, s. 3.

1913'te hükümeti yeniden kurmuştur.[745] Yeni hükümet 6 Temmuz'da hâlâ Bulgarların tam olarak boşaltmadığı Midye-Enez Hattı'na ilerlenmesi kararını vermesi üzerine Başkomutan Vekili Ahmet İzzet Paşa, bu çizgiye kadar olan yerlerin boşaltılması ve çizginin tam olarak belirlenmesi için Bulgar Başkomutanlığı'ndan memur yollamalarını talep etmiştir.[746] Bu notaya Bulgarların beklenen sürede cevap vermemesi ve Balkan müttefikleri arasındaki savaş gibi sebepler Osmanlı hükümetinin ileri harekât kararı fikrini uygulamaya geçirmesinde etkili olmuştur.[747] Osmanlı Hükümeti en azından Meriç Nehri'ne kadar olan topraklarını geri almayı amaçlamaktaydı. Bu doğrultuda Padişahın da onay alınmış ve öncelikli hedef ise Midye-Enez Hattı'na kadar olan bölgenin kurtarılması olarak belirlenmiştir.[748]

Bu gelişmeler karşısında Başkomutanlık, 1 Temmuz 1913 tarihinde Çatalca ve Bolayır hatlarından ileri harekât için ordulara hazırlık direktifi vermiş, birlikler de bu süreçte son eksiklerini tamamlamaya çalışmıştır. 6 Temmuz günü ise Kolordu Kurmay Başkanları, harekâtın ayrıntılarının görüşülmesi için Başkomutanlık karargâhına çağrılmışlardır.[749] Çanakkale Boğazı Mürettep Komutanlığı'na da herhangi bir ihtimale karşı 10 Temmuz'dan itibaren her gün harekete hazır olunması gerektiği bildirilmiştir. Aynı zamanda, Çatalca ordusundaki kolordu numaralarının karışıklığa yol açmaması için Çanakkale Boğazı Mürettep Komutanlığı'na bağlı kolorduların isimleri değiştirilmiştir. Birinci Mürettep Kolordu'ya Bolayır Kolordusu, İkinci Mürettep Kolordu'ya Gelibolu Kolordusu ve Üçüncü İhtiyat Kolordusu'na ise Maydos Kolordusu adı verilmiştir.[750]

11 Temmuz 1913 akşamı Başkomutan, İstanbul'dan cephedeki Genel Karargâha gitmiş ve aynı gün hükümetten aldığı yeni talimat doğrultusunda Bulgar Komutanı Naçoviç'e bir mektup göndermiştir. Bu gelişmenin ardından ordulara 14

---

[745] Faruk Yılmaz, *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki (1860-1926)*, Dorlion Yayınları, Ankara 2022, s. 232.
[746] Bayur, *a.g.e.*, s. 407.
[747] Sezai Öztaş, Şenol Koçan, "II. Balkan Savaşı'nda Doğu Trakya'nın Bulgar İşgalinden Kurtarılması", *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(INCSOS VIII Özel Sayısı), 2023, s. 278.
[748] Abdurrahman Bozkurt, "Balkan Savaşlarında Edirne'yi Kurtarma Harekâtı", *100. Yıldönümünde Balkan Savaşları ve Edirne Sempozyumu*, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, Edirne 2013, s. 138.
[749] Süer, *a.g.e.*, s. 386.
[750] Süer, *a.g.e.*, s. 429-430.

Temmuz 1913 tarihinde ileri harekâta başlanacağını bildiren bir emir yayımlamıştır.[751] Aynı gün Osmanlı hükümeti, bu askerî hareket tarzının gerekçelerini açıklamak üzere Büyük Devletlere resmî bir nota ile başvurmuş; özellikle Meriç Nehri'nin batısına geçilmeyeceği yönünde güvence vermiştir.[752] 12 Temmuz 1913'te Rusya'nın İstanbul Büyükelçisi, Bab-ı Âli'ye başvurarak Bulgar hükümeti ile askerî yetkililerin Midye-Enez Hattı'nın doğusunda kalan toprakları boşaltmaları yönünde emir verdiklerini ve Bulgar ordularının 13 Temmuz'dan itibaren bölgeyi tahliyeye başlayacağını bildirmiştir.[753] Bu gelişme sonrasında ileri harekâtın tarihi bir gün öne çekilmiş ve 12 Temmuz günü Başkomutanlıktan çok acele kaydıyla yeni bir emir gönderilerek 13 Temmuz sabahı harekâta başlanacağı bildirilmiştir.[754] Bu doğrultuda Kuva-i Mürettebe Komutanlığı da Bolayır ve Gelibolu Kolordularına, 13 Temmuz sabahı Kavaksuyu bölgesine yaklaşmak üzere ileri hareket emrini 12-13 Temmuz gecesi vermiştir.[755]

Azim, 13 Temmuz 1913 tarihli bir haberinde "*Çatalca ve Gelibolu'da bulunan ordularından oluşan fırkalar ileri harekâta dün gece başlamıştır.*"[756] şeklinde ileri harekâtla ilgili bilgi verirken *Tercüman-ı Hakikat* de aynı günkü nüshasında "*Osmanlı ordusunun dün gece ileri harekâtına ibtidar ettiğini Osmanlı Ajansı istihbar etmiştir.*" demektedir.[757]

Nihayetinde 13 Temmuz 1913 sabahı ileri harekât başlamış; Çatalca Hattı'nın kuzeyinde 3'üncü ve 4'üncü Kolordulardan oluşan kuvvet, "Sağ Kanat Ordusu" adı altında Tümgeneral Abuk Ahmet Paşa komutasına verilmiş, güneyde 1'inci ve 10'uncu kolordulardan oluşan "Sol Kanat Ordusu" ise Tümgeneral Hurşit Paşa'nın komutasında düzenlenmiş ve bu iki kuvvetin ortasında ise 2'nci Kolordu konuşlandırılmıştır.[758] 2'nci Tümen ileri harekâtın ilk günü Fener köyünün bir kilometre kadar batısında Bulgarların 47'nci Alayı'nın 1'inci Taburu'na rastlamışlardır. Bu taburun komutanı olan Binbaşı Todorov 600 er, 9 subay, iki subay

[751] Süer, *a.g.e.*, s. 389.
[752] Cemal Paşa, *Anılarım*, haz. Fahri Parin, Paraf Yayınları, İstanbul 2010, s. 59.
[753] Bozkurt, *aynı yer*.
[754] Süer, *aynı yer*.
[755] Süer, *a.g.e.*, s. 431.
[756] "Ordumuzun İleri Harekâtı", *Azim*, nr. 59, 13 Temmuz 1913, s. 1.
[757] "Osmanlı ordusu dün gece hareket etti", *Tercüman-ı Hakikat*, nr. 11559, 13 Temmuz 1913, s. 1.
[758] Süer, *a.g.e.*, s. 390.

adayı ile Türk kuvvetlerine teslim olmuştur. Bu Bulgar kuvvetinin silahlarına el konularak önce süvari muhafazası altında Mimarsinan'a gönderilmişse de sonrasında Başkomutanın verdiği özel izin ile bu tabura silahları geri verilmiş ve daha sonra da bu tabur Bulgaristan'a teslim edilmiştir.[759]

14 Temmuz'da Çatalca ordusuna bağlı Sol Kanat Ordusu Marmaraereğlisi'ne girmiştir. Bunun üzerine Bulgarların Ereğli'nin ele geçirildiğini öğrenmemesi ve askerî hazırlık yapamaması için telgraf hatları kesilmiş, aynı gün Tekirdağ'ı ele geçiren Eşref Bey komutasındaki akıncı birlikleri Çorlu'ya ulaşmış ve ardından Osmanlı ordusu Çorlu'ya girmiştir.[760] 15 Temmuz 1913'te Gelibolu Kolordusu Malkara ve civarına, Bolayır Kolordusu ise Keşan ve civarına kadar ilerlemiştir.[761] Aynı gün akıncı müfrezesi Muratlı'yı ele geçirmiştir.[762] İki koldan ilerleyen Osmanlı orduları 15 Temmuz günü Midye-Enez Hattı'na ulaşmıştır. Osmanlı ordularının Doğu Trakya'daki ilerleyişi devam ederken Bulgaristan Kralı Ferdinand, Yunan ve Sırp kuvvetleri karşısında uğradığı yenilgiler neticesinde 17 Temmuz 1913'te Romanya Kralı Carol'a barış için başvurmuştur.[763]

İleri harekâtın üçüncü günü olan 15 Temmuz 1913 akşamı itibarıyla Osmanlı orduları ileri unsurlarıyla Midye-Enez Hattı'na gelmiştir. Ancak bu hattın aşılması ve ötesine geçilip geçilmeyeceği söz konusu tarihte henüz Başkomutanlıkça kesin olarak karara bağlanmamıştır. Zira o günlerde hükümet bu konuda tereddüt içindedir ve Başkomutanlığa açık bir direktif vermemiştir. Öte yandan Başkomutanlık da tek başına sorumluluğu üstlenip, hükümeti bu yönde zorlayacak ölçüde ordusunu güçlü görmemiştir.[764] Bu yüzden genel anlamda Osmanlı orduları 15-20 Temmuz arasını keşif harekâtları ile geçirmiş ve süreçte bazı köyler yeniden ele geçirilmiştir. 16 Temmuz günü Enez'e bir keşif kolu gönderilmesine karar verilmiş ve kasabayı ele geçirmesi için bir tabur buraya sevk edilmiştir. Keşif kolu kasaba önüne geldiğinde şehre haber göndermiştir. Bu haberle ahali müfrezenin yanına gelmiş ve Bulgarların

---

[759] Süer, *a.g.e.*, s. 393- 394.
[760] Nuran Koltuk, "Tekirdağ'ın Bulgar İşgalinden Kurtuluşu ve Osmanlı İdaresinin Yeniden Tesisi (Ekim 1912-Ağustos 1913)", *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2024, s. 267-268.
[761] Süer, *a.g.e.*, s. 435.
[762] Öztaş, Koçan, *a.g.m.*, s. 284.
[763] Karal, *a.g.e.*, s. 342.
[764] Süer, *a.g.e.*, s. 402.

şehri terk ettiklerini, yalnız sahil taraflarında bir kısım Bulgar askerinin bulunduğunu bildirmişlerdir. Bunun üzerine emniyet tertibatı alan müfreze aynı gün Enez'e girmiştir. Bu esnada müfrezenin bağlı olduğu taburda yürüyüşüne devam etmiş, sabaha karşı Enez'e varmıştır.[765]

Sabah gazetesinin savaş muhabiri Bedri Bey'in 21 Temmuz 1913'te Seyitler köyünden gönderdiği telgrafa göre;[766] Seyitlerden hareket eden Osmanlı ordusu Lüleburgaz'ı ele geçirmiştir. Kumsaid[767] köyünde hafif bir çatışma olmuş ve Bulgarların yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Bu çatışmada bir Bulgar subayı ile yüz kırk dört er esir edilmiştir. Esirlerden altısı yaralıdır. Ordunun ileri harekâtı devam etmektedir. Uzunköprü ve Babaeski Osmanlı kuvvetleri tarafından ele geçirilmiştir.

Bab-ı Âli, 20 Temmuz 1913'te Büyük Devletlere yeni bir nota vermiştir. Bu notaya göre Meriç'in batı kıyılarına geçmemek şartıyla Edirne üzerine yürünecektir.[768] Bunun üzerine aynı gün Başkomutanlıkça verilen emre göre 21 Temmuz'da ordunun Midye-Enez Hattı'nı geçeceği bildirilmiştir. Emirde Edirne ve Kırklareli yönünde konuşlandırılmış birliklerin harekete geçmesi ve harekât esnasında tahrip, tecavüz vb. hareketlere kalkışılmaması kesin bir şekilde belirtilmiştir.[769] Ayrıca söz konusu emirde, düşman kuvvetlerinin ağırlıklı olarak Lüleburgaz bölgesinde konuşlandığı, yaklaşık iki-üç piyade alayı ile iki süvari alayından oluştuğu belirtilmiştir. Tüm Osmanlı ordusunun Edirne ve Kırklareli'yi geri almak amacıyla taarruza geçeceği bilgisi Sağ Kanat Komutanı Abuk Ahmed Paşa tarafından ilgili birlik komutanlıklarına iletilmiştir.[770] 21 Temmuz öğleden sonra Aşiret Süvari Kuvvetleri Kırklareli'nin doğusundaki köprüden keşif bölüklerini geçirirken az sayıda mevcudu bulunan bir Bulgar piyade bölüğü de şehrin iç kısımlarına doğru çekilmiştir. Bu esnada çatışmalar devam ettiğinden daha fazla tahribata, can ve mal kaybına meydan vermek istemeyen Aşiret Süvari Tugay Komutanı Kurmay Binbaşı Fahrettin Bey, şehri çevirmiş olan bu

---

[765] Süer, *a.g.e.*, s. 437.
[766] "Havadis-i Hususiye-i Harbiye", *Sabah*, nr. 8567, 22 Temmuz 1913, s. 1.
[767] Kumsaid: Günümüzde Ovacık köyü olarak geçmektedir. Kırklareli'nin Lüleburgaz ilçesine bağlı bir köydür.
[768] Hülya Toker, Nurcan Fidan, Balkan *Harbi Kronolojisi*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999, s. 130.
[769] Öztaş, Koçan, *a.g.m.*, s. 289.
[770] Uzdil, *a.g.e.*, s. 76.

süvari alayına şehre taarruz emrini vermiştir. Bu emir üzerine alay şehrin çeşitli yerlerinden saldırıya geçerek kısa süre içinde şehre girmeyi başarmıştır.[771]

Aşiret Süvari Tugayı Kırklareli'yi ele geçirdiği esnada Edirne'yi işgalden kurtarmakla görevlendirilen Bağımsız Süvari Tugayı da süratle Edirne istihkâmlarına doğru ilerlemeye başlamıştır. İyi derecede Fransızca bilen Halet Bey, Kurmay Yarbay Enver Bey tarafından Edirne'nin kan dökülmeden teslimi için Bulgarlara elçi olarak gönderilmiştir. Yapılan görüşme neticesinde Bulgarlar bu teklifin yazılı olarak yapılmasını istemiş ve bunun üzerine Enver Bey Sol Kanat Ordu Kurmay Başkanı sıfatıyla yazıp imzaladığı bir yazı yine Halet Bey tarafından Edirne mevkii komutanına götürülmüştür.[772] Bu sırada Edirne önlerinde toplanmaya devam eden Osmanlı kuvvetleri şehri üç yönden kuşatmaya başlamıştır. Halet Bey mektubu teslim etmek amacıyla şehre vardığında ilk karşılaştığı Teğmen Vaskolov mektubu almak istemeyerek kendisini komutanlarıyla görüşmeye yönlendirmiştir. Bunun üzerine Hıdırlık Tabyası'na götürülen Halet Bey'e henüz şehrin teslim edilmesi için bir emir almadıkları ve bu mektubun krala gönderileceği bildirilmiştir. Bu sebeple 22 Temmuz günü şehre taarruz kararı verilmiştir.[773]

Azim, "Osmanlı Ordusu Edirne'de" başlıklı haberinde Edirne'nin Osmanlı ordusu tarafından geri alındığına dair Sofya'dan gelen bir telgrafı şu şekilde yayımlamıştır.[774] "*Sofya'dan 20 Temmuz tarihiyle bildiriliyor: Osmanlı askeri Bulgar kuva-yı müdafaasına mensup ufak bir müfreze ile vuku bulan hafif bir müsademata müteakip Edirne'ye girmiştir. Osmanlı askerinin kısm-ı mütebakisi şark istikametinden ilerlemektedir.*" *Tanin* de bir gün sonra "İki Büyük Bayram: 10 Temmuz [23 Temmuz], Edirne ve Kırkkilisa'nın istirdadı" manşeti ile iki şehrin yeniden Osmanlı Devleti'nin hakimiyetine girdiğini duyurmuş ve *Azim*'de yer alan haberi de şu şekilde paylaşmıştır:[775] "*20 Temmuz tarihiyle Sofya'dan bildiriliyor: Bulgar muhafaza taburundan küçük bir müfreze ile kısa bir muharebeden sonra Türkler Edirne'ye girmişlerdir. Osmanlı ordusunun diğer kısmı şark istikametine doğru ilerlemektedir.*"

---

[771] Süer, *a.g.e.*, s. 414.
[772] Süer, *a.g.e.*, s. 416.
[773] Süer, *a.g.e.*, s. 418.
[774] "Osmanlı Ordusu Edirne'de", *Azim*, nr. 68, 22 Temmuz 1913, s. 3.
[775] "Edirne'nin işgali", *Tanin*, nr. 1670, 23 Temmuz 1913, s. 1.

22 Temmuz sabahının erken saatlerinde Yarbay Enver Bey'in emir subayı tarafından iletilen bilgiye göre güney yönünden Türk birlikleri Edirne'ye girmiş ve kendisi de beraberindeki kuvvetlerle şehre doğru ilerlemektedir. Bu gelişmenin ardından Enver Bey, maiyetiyle birlikte Edirne'ye doğru harekete geçmiştir.[776] Enver Bey, 22 Temmuz günü sabahı saat 10.30'da "*Şimdi Edirne'ye girildi, Bulgarlar Cisr-i Mustafa Paşa istikametine çekildi. İstihkâmlar ve toplar elimizdedir*" şeklindeki bir telgrafı Başkomutanlığa çekmesi üzerine Başkomutanlıktan Bağımsız Süvari Tugay Komutanı Albay İbrahim Bey ile bu kuvvetlere refakat eden Yarbay Enver Bey'e ve Kırklareli'yi almış olan Süvari Tugay Komutanı Binbaşı Fahrettin Bey'e birer telgraf çekilerek bu komutanlar başarılarından dolayı tebrik edilmiştir.[777]

Sabah, "Edirne ve Kırkkilisa'da Hilâl" başlıklı haberinde Edirne'nin zaptını şu şekilde aktarmaktadır:[778] "*Edirne ve Kırkkilisa bi'lütf-il Kerîm zapt olundu. Enver Bey'in refakat ettiği İbrahim Bey süvari livasının tayy-ı mekân edercesine sürat-i savletkeranesi Bulgarlar tarafından Edirne'de ika' edilmeye başlanılan birçok mezalim ve tahribatın önünü almaya muvaffak olmuştur. Süvariye kuvvet-üz zahr [geriden gelen yardımcı kuvvet] olarak gönderilen numaraları bilahare bildirilecek olan piyade alayları bir günde seksen kilometre kat' etmişlerdir. Kırkkilisa'ya tahrik edilen piyade ve süvari kolları dahi aynı derece sürat ve besâlet ibrâz etmişlerdir. Bunlara karşı Bulgar piyadesi cüz'î bir mukavemet göstermiş ve yalnız Aşiret Süvarisinden bir hayvan telef olmuştur.*"

İkdam, Edirne'deki muhabirlerinden gelen telgrafı aynı şekilde yayımlamışlardır. Telgrafa göre; "*Edirne 12 Temmuz [25 Temmuz] - Ordu-yu Osmaninin keşif süvari kolları Edirne'ye dahil olduğu sırada dört tabur piyade ve iki alay süvariden mürekkep bulunan bir Bulgar kuvvetinin mukavemetine maruz kalmıştır. Bulgarları keşif süvarimize karşı şiddetli bir top ateşi açmışlarsa da müteakiben piyademiz yetişerek taarruz vaki derhâl defedilmiş ve Asakir-i Osmaniye Edirne'ye girmiştir. Bu hücum esnasında müşir Fuat Paşazade Reşit Bey şehit olmuştur. Bulgarlar Edirne'yi terk ettikleri sırada beraberlerinde götürdükleri Rum*

[776] Öztaş, Koçan, *a.g.m.*, s. 292.
[777] Süer, *a.g.e.*, s. 419.
[778] "Edirne ve Kırkkilisa'da Hilâl", *Sabah*, nr. 8568, 23 Temmuz 1913, s. 1.

mûteberanından yetmiş kişiyi Tunca Nehri'ne atıp boğmuşlar ve iki yüz Rum'u dahi diri diri yakmışlardır. İstasyonda 60.000 çuval zahire, 40.000 tüfek ve şehirde dahi 60 ambar dolusu eşya, 3 otomobil, 1500 araba un iğtinam olunmuştur. Birkaç neferle bir Bulgar generali esir edilmiştir."

Nihayetinde 13 Temmuz 1913'te başlayan Türk ordusunun ileri harekatıyla birlikte Doğu Trakya'da yeniden Türk hakimiyeti sağlanmıştır. Bu sırada eski müttefikleriyle savaş halinde olan Bulgaristan cephelerde verdiği ağır kayıplar neticesinde barış talep etmek zorunda kalmış ve 10 Ağustos 1913'te Bükreş'te imzalanan barış anlaşması ile İkinci Balkan Savaşı resmen sona ermiştir.[779] Bulgaristan, Osmanlı Devleti ile 29 Eylül 1913'te imzaladığı İstanbul Anlaşması ile de yeni Türk-Bulgar sınırının Meriç'in batı yakası olduğunu kabul etmiştir.[780] Böylece Edirne yeniden Osmanlı sınırlarına dahil olmuştur.

[779] Toker, Fidan, *a.g.e.*, s. 132.
[780] Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri-Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları*, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1953, s. 467.

SONUÇ

Balkan Savaşları, Osmanlı Devleti açısından önemli bir kırılma noktasıdır. Zira bu savaşta alınan askerî yenilgiler, beraberinde siyasî ve diplomatik yenilgileri de getirmiştir. Savaşın beklenenden çok daha hızlı gelişmesi Osmanlı ordusunun hazırlıksız yakalanmasına neden olmuş ve bu durum savaşın seyrini derinden etkilemiştir.

İlk olarak Sırbistan ile Bulgaristan arasında başlayan Balkan İttifakı görüşmeleri devam ederken Yunanistan ile Bulgaristan arasında da ittifak görüşmeleri başlamıştır. Bu görüşmeler imzalanan ittifak anlaşmalarıyla sonuçlanmıştır. Bu ittifak zincirine son olarak Karadağ'ın katılmasıyla Eylül 1912'de Osmanlı Devleti'ne karşı oluşturulan Balkan İttifakı zincirinin son halkası da tamamlanmıştır. Bu ittifak görüşmeleri ve savaş hazırlıkları yapıldığı sırada Osmanlı Devleti hem farklı coğrafyalarda çıkan isyanlar ile hem de hala devam etmekte olan Trablusgarp Savaşı ile meşguldü. Bu çok cepheli mücadele ortamında Osmanlı Devleti Balkanlar'dan gelebilecek bir saldırıya karşı yeterli önlemleri alamamıştır.

Balkan Savaşları boyunca gazetelerde hemen hemen her gün savaşa ve onunla bağlantılı siyasî ve askerî gelişmelere dair değerlendirmelere yer verilmiştir. Balkan devletleri ile Osmanlı Devleti'nin karşılıklı olarak seferberlik ilan etmeleri basında savaşın artık kaçınılmaz olduğu yönünde bir kanaatin oluşmasına neden olmuştur. Her ne kadar barış temennileri zaman zaman dile getirilmişse de mevcut belirsizliklerin giderilmesi ve Balkan devletlerinin Osmanlı Devleti'ne yönelik baskı ve tehditlerinin sonlandırılması adına bir savaşın gerekli olduğu fikri de dönemin basınında genel bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır.

Karadağ'ın 8 Ekim 1912'de Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesi ile I. Balkan Savaşı resmen başlamıştır. Bu gelişmeden kısa bir süre sonra 13 Ekim 1912'de ise diğer Balkan Devletlerinin Osmanlı Devleti'ne Balkanlardaki seferberliğin durdurulması ve Makedonya'da ıslahat yapılması gibi birçok maddenin de yer aldığı ağır bir nota vermesi üzerine Bab-ı Âli Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan ile bütün diplomatik ilişkilerini kesmiştir. Bu gelişmeler akabinde Balkan müttefikleri Osmanlı Devleti'ne art arda savaş ilan etmişlerdir. 18 Ekim 1912'de ise Bulgar orduları

Osmanlı sınırlarını aşarak Doğu Trakya üzerinde ilerlemeye başlamıştır. Bulgar I. Ordusu Edirne'yi kuşatmaya başlarken II. ve III. Bulgar Orduları Kırklareli yönünde ilerlemeye devam etmiştir. 21-24 Ekim 1912'de meydana gelen Kırkkilise Muharebesi ve ardından gerçekleşen Lüleburgaz-Pınarhisar Muharebeleri neticesinde Osmanlı Şark Orduları büyük bir yenilgiye uğramış ve dağınık bir halde 3 Kasım 1912 itibariyle Çatalca Hattı'na doğru geri çekilmeye başlamıştır. Kırklareli, Lüleburgaz ve Pınarhisar'da yaşanan askerî başarısızlıklar, dönemin Osmanlı basınında bir felaket olarak değil yer yer zaferler, taktiksel geri çekilmeler ya da dikkat dağıtmayı amaçlayan manevralar şeklinde yansıtılmıştır. Osmanlı ordularının Çatalca Hattı'na geri çekilmesi ise moral bozucu bir gelişme olarak değil aksine oluşturulacak yeni ve güçlü savunma hattı ile daha etkili bir direniş için atılmış stratejik bir adım olarak lanse edilmiştir.

Yaklaşık iki hafta zarfında alınan bu yenilgiler Osmanlı askerleri arasında disiplinsizliklere yol açmıştır. Ordunun geri çekilme sürecinde açlık ve susuzluk gibi sorunlar da salgın hastalıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bulgar ordusu, kısa bir dinlenme sonrası 9 Kasım 1912'de Çatalca önlerine ulaşmıştır. Osmanlı Devleti'nin ateşkes girişiminin sonuçsuz kalması üzerine 17 Kasım 1912'de Bulgar ordularının saldırıya geçmesi ile Birinci Çatalca Muharebesi başlamıştır. Birinci Çatalca Muharebesi gerek İstanbul basınında gerekse Avrupa basınında oldukça ilgi görmüş, muhabirler bölgeye adeta akın etmiştir. Gazeteler günlük olarak en son gelişmeleri aktarabilmek adına birbiri arasında bir yarışa girmişlerdir. Manşetlerde sıkça rastladığımız muharebeyle alakalı son gelişmeler gün içinde yetişmediği takdirde gazetelerin genellikle son sayfalarında yer alan "son dakika, en son haberler, son haberler ve son malumat" gibi başlıklar halinde okuyuculara sunulmuştur.

Başkomutan Vekili Nazım Paşa, Kırklareli'den itibaren düzensiz şekilde Çatalca'ya ulaşan birlikleri yeni bir yapı altında toplayarak Çatalca ordusunu kurmuş ve bu ordunun doğrudan komutasını üstlenmiştir. Birinci Çatalca Muharebesi, yeni kurulan Çatalca ordusunun vereceği ilk sınav olmuş ve beklenin aksine bu sınavı başarıyla geçmişlerdi. Avrupa ve Osmanlı basınından birçok gazeteye mensup savaş muhabiri bu muharebeyi gözlemleme fırsatı bulmuştur. Hepsinin ortak paydada buluştuğu fikir ise burada direnmekte olan ordunun Kırklareli'de, Vize'de,

Lüleburgaz'da ve Pınarhisar'da bozguna uğramış orduyla aynı maneviyata sahip olmadığıdır. Bu ordu Bulgarlar karşısında ilk kesin zaferini Birinci Çatalca Muharebesi ile elde etmiştir. Bu başarı Osmanlı gazetelerine büyük bir zafer olarak yansımış, maneviyatı zedelenmiş halk ve askerin yeniden inancının artması için uğraşılmıştır. Bulgar ordularının 17 ve 18 Kasım tarihlerinde gerçekleştirdiği taarruzlar başarısızlıkla sonuçlanmış, ardından 25 Kasım'a kadar karşılıklı topçu atışları ve sınırlı keşif çatışmaları dışında kayda değer bir gelişme yaşanmamıştır. 26 Kasım 1912'de taraflar arasında başlatılan ateşkes görüşmeleri 3 Aralık'ta anlaşmayla sonuçlanmış ve bu tarihten itibaren yaklaşık üç ay sürecek olan Birinci Mütareke Dönemi başlamıştır.

Bu üç aylık mütareke döneminde Osmanlı gazeteleri incelendiğinde Çatalca Cephesi için önemli bir askerî faaliyet olmadığı görülür. Bu süre zarfında iki tarafın karşılıklı keşif faaliyetleri esnasında zaman zaman Osmanlı ve Bulgar öncü birlikleri arasında çatışmalar meydana gelmiş ve bu çatışmalara bazen Bulgar çetecileri de dahil olmuştur. Bulgar askerleri tarafından oluşturulan Bulgar ve Rumların içinde yer aldığı bu çeteler Türk köylerine saldırmışlardır. Çetelerin gerçekleştirdiği bu baskınlar gazetelerin ilk sayfalarında kendilerine yer bulmuşlardır.

Ateşkesin imzalanmasından kısa bir süre sonra yani 16 Aralık 1912'de başlayan Londra görüşmeleri, Edirne konusunda uzlaşma sağlanamadığı için 6 Ocak 1913'te kesilmiştir. Ardından Avrupalı Devletler Osmanlı hükümetine Balkanlı müttefiklerin barış şartlarını kabul etmesini öneren bir nota vermiştir. Bu notanın Meclis-i Mebusan tarafından kabul edilmesi üzerine 23 Ocak'ta Bab-ı Âli Baskını gerçekleşmiş ve hükümet değişmiştir. Yeni kurulan İttihat ve Terakki hükümeti önerileri reddetmesinin ardından Bulgaristan, 30 Ocak'ta mütarekeyi feshetmiş ve 3 Şubat 1913'te savaş yeniden başlamıştır. Baskını takip eden birkaç gün Osmanlı basınında hükümet değişikliğine dair pek fazla haber yayımlanmamışken mütarekenin feshi ise oldukça geniş bir yer tutmuştur.

Osmanlı Genel Karargâhı mütarekenin feshedildiği haberini alır almaz özellikle Çatalca ve Bolayır çevresinde hazırlıklarını hızlandırmıştır. Bolayır'ın Edirne'ye Çatalca'dan daha yakın olmasından dolayı Osmanlı hükümeti, Edirne'nin

kurtarılması için yapılacak harekatın Bolayır üzerinden olmasına karar vermiştir. Ayrıca Bolayır'da Bulgarlara yapılacak bir saldırı Şarköy'e asker çıkartılması da planlanmıştır. Saldırı için ise 8 Şubat 1913 günü seçilmiş ve bölgede derhal hazırlıklara başlanmıştır. Fakat bu eşzamanlı yapılması düşünülen harekât yapılan planlama hataları, emir-komuta zincirindeki kopukluk, olumsuz hava şartları gibi birçok nedenden dolayı başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Osmanlı basını Bolayır ve Şarköy hattında yaşanan askerî hareketliliğe dair haberlerini yalnızca sahadaki muhabirlerden değil bölgeden geçen gemi yolcularının tanıklıklarından ve Avrupa basınında yer bulan haberlerden edindikleri bilgilerle de desteklemiştir. Harekât süreci ve sonrasında bu harekâtla ilgili haberler gazetelerde oldukça fazla yer almıştır. Harekât bu haberlerde bir başarısızlık olarak değil dönemin koşulları içerisinde sınırlı imkânlar ve olumsuz şartlar altında girişilen önemli bir askerî girişim olarak gösterilmiştir.

Ateşkesin feshiyle birlikte Çatalca Hattı önünde de çatışmaların başladığı gazetelere yansımıştır. Bu saldırılarla birlikte İkinci Çatalca Muharebesi olarak adlandırılacak çatışmalar silsilesinden oluşan ve yaklaşık iki buçuk ay devam eden süreç başlamıştır. Bu konuyla alakalı dönemin Osmanlı gazeteleri arasında bazı haberler arasında tutarsızlıklar da tespit edilmiştir. Örneğin *İkdam, Sabah* ve *Alemdar* gibi gazeteler mütarekenin feshinden itibaren Çatalca Hattı önlerinde iki ordu arasında çatışmaların başladığına dair haberler yapmasına rağmen *Tanin* 5 Şubat 1913'e kadar olan sayılarında savaşın henüz başlamadığı ve diğer gazetelerde savaşın başladığına dair çıkan haberlerin asılsız olduğunu yazmıştır. Fakat incelenen gazeteler, hatıratlar ve ikinci el kaynaklardan alınan bilgiler doğrultusunda ateşkesin sona erdiği 30 Ocak ile yürürlükten kalktığı 3 Şubat tarihleri arasında iki ordunun öncüleri arasında ufak tefek çatışmaların olduğu bilgisine ulaşılmaktadır.

Çatışmaların başlamasından kısa bir süre sonra kış şartlarının ağırlaşması nedeniyle zaman zaman çatışmalara ara verilmiş, bu süre zarfında taraflar daha çok keşif amaçlı taarruzlarda bulunmuştur. Bu süreçteki kayda değer gelişme ise 10 Şubat 1913'te Osmanlı ordusunun Çatalca kasabasını geri almasıdır. Mart ayına ortalarına gelindiğinde hava şartlarının daha el verişli bir hal almasıyla beraber iki ordu arasında karşılıklı saldırılar yeniden yoğunlaşmıştır. Yapılan bu taarruzlar ileride gerçekleşecek büyük muharebe öncesinde hazırlık niteliğindedir. Bu süreçte gazetelere donma

vakaları da yansımıştır. *İkdam* ve *Sabah* gazetelerinin 16 Mart 1913'teki sayılarında yer alan bazı haberlere göre Osmanlı ileri karakollarına bağlı öncü birlikler yaptıkları keşifler esnasında birçok Bulgar askerini donmuş halde bulmuşlardır.

Çatalca ordusu, 27 Mart 1913'te Kalikratya üzerinden bir saldırı başlatmış ve burada elde edilen başarı üzerine 29 Mart'ta genel taarruza geçilmiştir. 31 Mart'a kadar süren çatışmalarda Bulgar kuvvetleri ağır kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu gelişmenin ardından cephede görece bir sükûnet ortamı oluşmuştur. 27 Mart-1 Nisan arasında Osmanlı ordularının gerçekleştirdiği genel saldırı harekâtı basında oldukça geniş bir yer tutmuş, gazeteler günlük olarak çatışmalar hakkında birçok haber yapmışlardır. 7 Nisan 1913'te iki tarafın ölülerini toplaması için kısa süreli bir ateşkes yapılması gündeme gelmiş ve bu gelişme taraflar arasında 14 Nisan 1913'ten itibaren geçerli olacak 10 günlük bir ateşkese zemin hazırlamıştır. Ancak bu ateşkes yalnızca Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında imzalanmış ve diğer Balkan devletleri sürece dahil edilmemiştir.

İkinci kez ateşkesin imzalanmasıyla Londra'daki barış görüşmeleri tekrar başlamıştır. 30 Mayıs 1913'teki Londra Barış Antlaşması'na kadar bu ateşkes belli aralıklarla uzatılmıştır. 30 Mayıs'ta imzalanan ön barış antlaşması ile Edirne ve Kırklareli'nin Osmanlı sınırları dışında bırakılması özellikle Osmanlı kamuoyu ve ordu içinde büyük tepkiye yol açmıştır. Bu durum ileride yapılacak Osmanlı ileri harekâtının zeminini oluşturmuştur. Öte yandan toprak paylaşımı nedeniyle antlaşmadan memnun olmayan Balkan müttefikleri arasında Bulgaristan'a karşı yeni bir ittifak oluşmuş ve Romanya da bu ittifaka katılmıştır. Bulgaristan'ın 29 Haziran 1913'te eski müttefiklerine saldırması üzerine başlayan II. Balkan Savaşı, Bulgaristan'ın yenilgisiyle sonuçlanmış ve savaş yapılan Bükreş Antlaşması ile son bulmuştur. Bu savaşın başlaması Osmanlı Devleti tarafından Edirne'yi geri almak için bir fırsat olarak değerlendirilmiştir.

13 Temmuz 1913'te başlayan Osmanlı ileri harekâtı kapsamında Çatalca ordusu ve Bolayır kolordusu hızla harekete geçmiş ve 15 Temmuz'da Midye-Enez Hattı'na ulaşmıştır. Harekât süresince Bab-ı Âli, Avrupalı devletlere Meriç'in batısına geçilmeyeceği yönünde güvence vererek uluslararası tepkilerden kaçınmıştır. Bu

harekât neticesinde 21 Temmuz'da Kırklareli, 22 Temmuz'da ise Edirne yeniden Osmanlı kontrolüne girmiştir. Edirne'nin yeniden Osmanlı hakimiyetine girmesini dönemin gazeteleri adeta bir bayram havası içinde kamuoyuna aktarmıştır. Öyle ki *Tanin* Kırklareli ve Edirne'nin geri alınması haberini "İki Büyük Bayram" manşeti ile okuyucularına sunmuştur. 29 Eylül 1913'te Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında imzalanan İstanbul Anlaşması ile yeni Türk-Bulgar sınırı Meriç'in batı yakası kabul edilmiş ve Edirne resmen Osmanlı topraklarına katılmıştır.

Elde edilen bulgular neticesinde dönemin Osmanlı basınının askerî gelişmeleri belirli bir söylem düzeni içinde kamuoyuna sunduğunu ve savaşın Çatalca Cephesi'ndeki boyutunun basında belirgin biçimde yer bulduğu görülmüştür. Çatalca Muharebeleri sürecinde Osmanlı basınının yalnızca İstanbul merkezli yayın organlarıyla sınırlı kalmadığı da belirlenmiştir. Çatalca Muharebelerinin Osmanlı basınında oldukça önemli bir yer tuttuğu gerek Avrupa basını gerekse Osmanlı basını tarafından yakından takip edildiği tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

Millî Savunma Bakanlığı Askerî Tarih Arşivi (ATASE), *Balkan Harbi Tasnifi* (110-9-1-7), Kutu No: 183, Gömlek No: 4, Sıra No: 7, 25.10.1912.

Millî Savunma Bakanlığı Askerî Tarih Arşivi (ATASE), *Balkan Harbi Tasnifi* (110-9-1-7), Kutu No: 78, Gömlek No: 25, Sıra No: 50, 02.11.1912.

2. Süreli Yayınlar

a. Gazeteler

1. Alemdar
2. Azim
3. Felah
4. Haberdar
5. İkdam
6. İntihâb-ı Efkâr
7. Renin
8. Sabah
9. Tanin
10. Tasvir-i Efkâr
11. Takvimli Gazete
12. Tercüman-ı Hakikat
13. Teşrih
14. Yeni Gazete

b. Dergiler

1. L'Illustration
2. Resimli Kitap
3. Şehbal

3. Hatıratlar

Bursalı Mehmed Nihad, *1328-1329 Balkan Harbi Trakya Seferi*, *(Karargâh-ı Umumî Dar'ül-harekâtta Lüleburgaz Meydan Muharebesi)*, C. III, Matbaa-i Askeriye, İstanbul 1928.

Bursalı Mehmed Nihad Bey, *Balkan Harbi'nde Çatalca Muharebesi (Konferans)*, Matbaa-i Askeriyye, İstanbul 1341.

Cemal Paşa, *Anılarım*, Yay. Haz. Fahri Parin, Paraf Yayınları, İstanbul 2010.

Demirhan, Sait Pertev, *Balkan Savaşı'nda Büyük Genel Karargâh*, Alfa Yayınları, İstanbul 2012.

Hochwachter, Gustav, *Balkan Savaşı Günlüğü Türklerle Cephede*, 6. bsk., Çev. Sumru Toydemir, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2021.

Kader Yılları S. Sazonov'un Anıları Rusya Eski Dışişleri Bakanı (1910-1916), Çev. Betül Önuçak, Yay. Haz., Sabahattin Özel, Derin Yayınları, İstanbul 2002.

Karabekir, Kazım, *Edirne Hatıraları*, 2. bsk., Yapı Kredi Yayınları, Yay. Haz. Ziver Öktem, İstanbul 2018.

Kovuls, Şarl, *Çatalca Muharebesinde Bir Levha-i Hamâset: Bir Kahramanın Şehadeti*, Et-Telgraf Matbaası, İstanbul 1328.

Kölemen, Abdullah, *1328 Balkan Harbi'nde Şark Ordusu Kumandanı Abdullah Paşa'nın Balkan Harbi Hatıratı*, Yay. Haz. Tahsin Yıldırım, İbrahim Öztürkçü, Dün Bugün Yarın Yayınları, Ankara 2012.

Lauzanne, Stéphane, *Balkan Acıları: Hastanın Başucunda Kırk Gün*, Çev. Murat Çulcu, Kastaş Yayınları, İstanbul 1990.

Mahmud Muhtar, *Balkan Harbi-Üçüncü Kolordu'nun ve İkinci Doğu Ordusu'nun Muharebeleri*, Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul 1979.

Meşveretçi Naci, *Balkan Harbinde 87. Alay Trabzon Gönüllüleri*, Haz. Veysel Usta, Serander Yayınları, Trabzon 2009.

Nazlimof, A., *1912-1913 Balkan Harbinde Bulgar Süvari Tümeninin Harekâtı*, Genelkurmay X. Şube Yayınları, Genelkurmay Matbaası, Ankara 1935.

Okyar, Ali Fethi, *Bolayır Muharebesinde Âdem-i Muvaffakiyetin Esbabı: Askerî Mağlubiyetimizin Esbabı Muharririne Cevap*, İstanbul 1330.

Poincare, Raymond, *Ateş Çemberindeki Balkanlar*, Çev. Rıza Katı, Pınar Yayınları, İstanbul 2013.

Rémond, Georges, *Bir Fransız Gazetecinin Balkan Savaşı İzlenimleri: Mağluplarla Beraber*, Yay. Haz. Muammer Sarıkaya, 2. bsk., Profil Kitap, İstanbul 2018.

Sabis, Ali İhsan, *Balkan Harbinde Neden Mağlup Olduk*, Haz., Hasip Saygılı, 2. bsk., İlgi Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2016.

Süvari Subayı Selim Bey, *Bir Türk Subayının Defteri / Ekim-Aralık 1912 Süloğlu'ndan Çatalca'ya*, Yay. Haz. Cengiz Bulut, Fazıl Bülent Kocamemi, Ceren Yayıncılık, Edirne 2022.

James, Lionel, *Türklerin Balkan Hezimeti*, Çev. Emre Bekman, İz Yayıncılık, İstanbul 2017.

Türkgeldi, Ali Fuat, *Görüp İşittiklerim*, 5. bsk., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010.

Uzdil, Mahmut Beliğ, *Balkan Harbinde Çatalca ve Sağ Cenah Ordularının Harekâtı*, Askeri Mecmua, C.II, İstanbul Askeri Matbaa, 1931.

Wright, H. C. Seppings, *Trablusgarp ve Balkan Savaşlarında Hilal Altında İki Yıl*, Çev. Derin Türkömer, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013.

Yüzbaşı Osman Nuri, *Balkan Harbi Hatıratı*, 2. bsk, Yay. Haz. Zeynep Kerman, Dergâh Yayınları, İstanbul 2019.

4. Araştırma ve Tetkik Eserler

Adanır, Fikret, *Makedonya Sorunu*, Çev. İhsan Catay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2001.

Akşin, Sina, *Kısa Türkiye Tarihi*, 31. bsk., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2022.

Alasya, M. Kadri, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi: Balkan Harbi, Şark Ordusu Birinci Çatalca Muharebesi, C. 2*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1983.

Alparslan, Şenol, *Balkan Savaşı'nda Trakya Muharebeleri 1912-1913*, İlgi Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2017.

Anderson, Matthew Smith, *Doğu Sorunu: 1774-1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir Değerlendirme*, Çev. İdil Eser, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.

Andonyan, Aram, *Balkan Harbi Tarihi*, Çev. Zaber Biberyan, Sander Yayınları, İstanbul 1975.

Armaoğlu, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, 18. bsk., Kronik Yayınları, İstanbul 2019.

Aslantaş, Selim, *Osmanlıda Sırp İsyanları: 19. Yüzyılın Şafağında Balkanlar*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007.

Aydın, Salim, *Balkanların Acı Yüzü: Basın Tarihinde Balkan Savaşları*, Yeditepe Yayınları İstanbul 2013.

Bataković, Dušan T., *The Foreign Policy of Serbia (1844-1867) Ilija Garašanin's Načertanije*, Institute for Balkan Studies Serbian Academy Of Sciences and Arts Special Editions, Belgrad 2014.

Balkan Savaşı'na Katılan Komutanların Yaşam Öyküleri: Alay ve Daha Üst Birlik Komutanları, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004.

Bayur, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılabı Tarihi-Balkan Savaşları*, C. II, Kısım: II, 3. bsk., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.

Berlin Kongresi Protokolleri Tercümesi, Matbaa-i Amire, İstanbul 1297.

Bıyıklıoğlu, Tevfik, *Trakya'da Millî Mücadele*, C. I, 3. bsk., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992.

Biagini, Folco Antonello., *İtalyan Raporlarında Balkan Savaşları 1912-13*, Çev. Sadriye Güneş, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2016.

Büyüktuğrul, Afif, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi: Balkan Harbi (1912-1913), Osmanlı Deniz Harekâtı*, 2. bsk., C. VII, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1993.

Crampton, R. J., *Bulgaristan Tarihi*, Çev. Nuray Ekici, Jeopolitika Yayınları, İstanbul 2007.

Çelik, Bilgin, *Balkan İttifakı ve Osmanlı Diplomasisi*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2019.

Çolak, Mustafa, *Komitenin Kahramanı Enver Paşa*, 3. bsk., Yeditepe Yayınları, İstanbul 2019.

Çolak, Mustafa, *Komitenin Ruhu Talat Paşa*, 2.bsk., Yeditepe Yayınları, İstanbul 2020.

Dağlar Macar, Oya, *Balkan Savaşlarında Salgın Hastalıklar ve Sağlık Hizmetleri*, 3. bsk. Libra Yayıncılık, İstanbul 2018.

Danişmend, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 4, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972.

Despot, Igor, *Savaşan Tarafların Gözüyle Balkan Savaşları Algılar ve Yorumlar*, Çev. Mete Tunçay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2020.

Erickson, Edward J., *Büyük Hezimet Balkan Harplerinde Osmanlı Ordusu*, Çev. Gül Çağalı Güven, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2013.

Erim, Nihat, Devletlerarası *Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri-Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları*, C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1953.

Ersü, Hüsnü, *1912-1913 Balkan Savaşında Şarköy Çıkarması ve Bolayır Muharebeleri*, Yay. Haz. Ahmet Tetik, Çiğdem Aksu, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.

Ertuna, Hamdi, *Balkan Harbi'nde Yanya Savunması ve Esat Paşa*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1983.

Glenny, Misha, *Balkanlar 1804-1999: Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler*, Çev. Mehmet Harmancı, Sabah Kitapları, İstanbul 2001.

Güllü, Ramazan Erhan, *Türkiye'de Gayrimüslimlerin Yönetimi: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2018.

Gülsoy, Ufuk, *Cizyeden Vatandaşlığa Osmanlı'nın Gayrimüslim Askerleri*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.

Greene, Francis Vinton, *93 Harbi Tüm Cepheleriyle 1877-1879 Osmanlı Rus Savaşı*, Çev. Sebahattin Şenol, Muhammet Şeviker, İz yayıncılık İstanbul 2018.

Güneş, Ali, *Gayrinizami Harp Balkan Harbi'nde Komita, Çete, Jandarma ve Milisler (1912-1913)*, Kronik Yayınları, İstanbul 2020.

Hall, Richard C., *Balkan Savaşları 1912-1913: I. Dünya Savaşı'nın Provası*, Çev. Tanju Akad, Homer Kitabevi, İstanbul 2003.

Halaçoğlu, Ahmet, *Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913)*, 3. bsk., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

Hayta, Necdet, *Balkan Savaşları'nın Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı 17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2008.

Hilmi, Ahmet, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi: Balkan Harbi (1912-1913), Harbin Sebepleri, Askerî Hazırlıklar ve Osmanlı Devleti'nin Harbe Girişi*, 2. bsk., C. I, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1993.

İnalcık, Halil, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar- IV*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2016.

İnalcık, Halil, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, 4. bsk., Kronik Yayınları, İstanbul 2018.

Jelavich, Barbara, *Balkan Tarihi I*, 5. bsk., Küre Yayınları, İstanbul 2016.

Jelavich, Barbara, *Balkan Tarihi II*, 2. bsk., Küre Yayınları, İstanbul 2009.

Kabacalı, Alpay, *Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa, Basın ve Yayın*, Literatür Yayınları, İstanbul 2000.

Kabasakal, Hüseyin, *Balkan Harbi (1912-1913)*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1979.

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)*, C. IX, 3. bsk., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

Karpat, Kemal H., *Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Milliyetçilik*, 4. bsk., Timaş Yayınları, İstanbul 2019.

Koloğlu, Orhan, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2020.

Mazower, Mark, *Bizans'ın Çöküşünden Günümüze Balkanlar*, Alfa Yayınları, İstanbul 2014.

McCarthy, Justin, *Ölüm ve Sürgün*, 3.bsk., Çev. Fatma Sarıkaya, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2018.

Noyan, Abdülkadir, *Son Harplerde Salgın Hastalıklarla Savaşlarım*, Ankara Tıp Fakültesi, Ankara 1956.

Nüzhet, Mehmet Ali, *1912 Balkan Harbi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, sadeleştiren Sadettin Gömeç, Ankara 1987.

Oğuz, Süleyman, *Osmanlı Vilayet İdaresi ve Doğu Rumeli Vilayeti (1878-1885)*, Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Matbaası, Ankara 1986.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Zaman Dizini, Yay. Haz. Özden Çalhan, Alev Keskin, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004.

Özkan, Ayşe, *Miloş'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı (1830-1878)*, IQ Yayınları, İstanbul 2011.

Süer, Hikmet, *1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Rumeli Cephesi*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1993.

Süer, Hikmet, *1897 Osmanlı-Yunan Savaşı*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1982.

Süer, Hikmet, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi: Balkan Harbi (1912-1913), Şark Ordusu, İkinci Çatalca Muharebesi ve Şarköy Çıkarması*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1981.

Şallı, Hakan, *Balkan Savaşlarında Ulusal ve Uluslararası Basının Bürokratik Açıdan Organizasyonu (Arşiv Belgeleri, Süreli Yayınlar, Tanıklar), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları*, Ankara 2023.

Şentürk, Hüdai, *Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi (1850-1875)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992.

Schevill, Ferdinand*, The History of the Balkan Peninsula: From the Earliest Times to the Present Day History*, Harcourt, Brace And Company, New York 1922.

Şirokorad, Aleksandr Borisoviç, *Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana Osmanlı-Rus Savaşları*, Selenge Yayınları, İstanbul 2009.

Taştan, Nevzat, *1912-1913 Balkan Harbi'nde Çatalca Müdafaası ve Zaferi*, Çatalca Kaymakamlığı, İstanbul 2015.

Toker, Hülya, Fidan, Nurcan, *Balkan Harbi Kronolojisi*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1999.

Topuz, Hıfzı, *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003.

Tunca, Murat, *1912-13 Balkan Harbinde Türk-Bulgar Harbi*, C. III, Genelkurmay Başkanlığı X. Şube Askeri Basımevi, İstanbul 1945.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (1908-1920), C. 3, Ks. 6, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1996.

Uçarol, Rıfat, *Siyasi Tarih (1789-1994)*, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 4. bsk., Filiz Kitabevi, İstanbul 1995.

Wallach, Jehuda L. *Bir Askeri Yardımın Anatomisi: Türkiye'de Prusya-Alman Askeri Heyetleri, 1835-1919*, Çev. Fahri Çeliker, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1985.

Yıldırım, Bülent, *Bulgaristan'daki Ermeni Komitelerinin Osmanlı Devleti Aleyhine Faaliyetleri (1890-1918)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

Yılmaz, Faruk, *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki (1860-1926)*, Dorlion Yayınları, Ankara 2022.

Yiğitgüden, Ali Remzi, *Balkan Savaşı'nda Edirne Kale Muharebeleri C. I-II*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.

5. Makale ve Kitap Bölümleri

Abadan, Yavuz, "Tanzimat Fermanı'nın Tahlili", *Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Halil İnalcık, Mehmet Seyitdanlıoğlu, 2. bsk., Phoenix Yayınevi, Ankara 2006.

Altıntaş, Ahmet, "Makedonya Sorunu ve Çete Faaliyetleri", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 2005, 69-91.

Ak, Mehmet, "Birinci Balkan Harbi'nde Çatalca'da Alaiye Redif Taburu ve Bulgar Baskını", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3), 2024, s. 1286-1299.

Akyay, Bülent, "Yunan Milliyetçiliği", *Milliyetçiliğin Coğrafyaları-II Bulgaristan Hindistan İran İtalya Macaristan Sırbistan Yunanistan*, Ed. Yusuf Ziya Bölükbaşı, Gazi Kitabevi, Ankara 2020, s. 199-260.

Akyay, Bülent, "Yunanistan'da Monarşinin Kurulma Süreci ve Bavyera Prensi Otto'nun İlk Yunan Kralı Olarak Tayini", *Balkan Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Araştırmaları I*, Trakya Üniversitesi Yayınları, Edirne 2021.

Akyay, Bülent, "1821 Yunan İsyanı'nın İlk Yıllarında Yunan Diplomatik Girişimleri", *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 5 (9), 2022, 309-322.

Akpınar, Ozan Can, "Arşiv Vesikaları Temelinde Püzantiyon Gazetesi Hakkında Bir Değerlendirme (1896-1918)", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 10 (30), 2017, 85-119.

Aslantaş, Selim, "Birinci Balkan İttifakı, 1866-1868", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 52, S. 2, 2012, s. 1-14.

Balcı, Meral, Yücel, Oğuz, "Lozan Konferansı Bağlamında Oniki Adalar'ın İtalya'ya Bırakılış Süreci", *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 7 (13), 2022, 22-31.

Bozkurt, Abdurrahman, "Balkan Savaşlarında Edirne'yi Kurtarma Harekâtı", *100. Yıldönümünde Balkan Savaşları ve Edirne Sempozyumu*, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, Edirne 2013.

İhsan Sabri Balkaya, "Balkan Savaşlarının 100. Yılında Bolayır Muharebesi ve Şarköy Çıkarması Yenilgisi ve Yapılan Tartışmalar", *Journal of Turkish Studies*, C. 7, S. 14, 2013, s. 91-100.

Beşikçi, Mehmet, "Balkan Harbi'nde Osmanlı Seferberliği ve Redif Teşkilatının İflası", *Türkiye Günlüğü Dergisi*, S. 110, Ankara 2012.

Birbudak, Togay Seçkin, "Eflak–Boğdan'ın Birliği Meselesi ve Osmanlı Basınına Göre Prens Carol'un Romanya Tahtına Çıkışı", *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi (ABAD)*, 6(12), 2023, 307-318.

Bozbora, Nuray, "Arnavut Milliyetçiliğinin Gelişimi", Balkanlar El Kitabı, Der. Osman Karatay ve Bilgehan A. Gökdağ, C. I, Karam Yayınları, Ankara 2006.

Čerevicki, Tanja, "Sırp Kaynaklarına Göre Iliya Garaşanin'in Sırp Dış Politikasının Gelişimine Katkısı (1837-1867)", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 41, S. 2, 2024, s. 544-561.

Čerevicki, Tanja, "Sırbistan'daki Anayasal Gelişmeler ve Prens Mihailo Obrenoviç'ın Ulusal Odaklı Siyasetinin Değerlendirilmesi (1860-1868)", *The Balkans: History, Religion And Society*, Ed. Sevba Abdula, Semran Murtezani, IDEFE, Üsküp 2024.

Efeoğlu, Melik, Eyüpgiller, Kemal Kutgün, "Çatalca Bölgesi Savunma Yapıları Üzerine Bir Değerlendirme", *Sanat Tarihi Dergisi*, C. 30, S. 1, 2021, 391-433.

Er, Serkan, "Balkan Harbi'nde Osmanlı Ordusu'nun Seferberlik Planı", *Tarih Dergisi*, S. 59, İstanbul 2014, 137-188.

Hançer, Tansu Hilmi, "Şarköy-Mürefte (1912) Depreminin Osmanlı Basınına Yansıması", *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 7(14), 2024, 241-262.

Kara, Hidayet, "Sultan II. Abdülhamid Dönemi Balkanları Üzerine Bir Değerlendirme: Goltz Paşa'nın Balkan Meselesine Dair Görüşleri", Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(2), 2020, 545-558.

Kerimoğlu, Hasan Taner, "Kilise ve Mektepler Kanunu Örneğinde II. Meşrutiyet Döneminde İttihatçı-Rum İlişikleri", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 4(14), İzmir 2007.

Koltuk, Nuran, "Tekirdağ'ın Bulgar İşgalinden Kurtuluşu ve Osmanlı İdaresinin Yeniden Tesisi (Ekim 1912-Ağustos 1913)", *Humanitas - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(24), 2025, 262-276.

Korkmaz, Ender, "Osmanlı Arşiv Evraklarına Göre İlinden İsyanında Yaşanan Başlıca Olaylar", *Uluslararası Dil, Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Güncel Yaklaşımlar Dergisi (CALESS)*, 2(1), 2020, 304-333.

Kızıltan, Yılmaz, "I. Meşrutiyetin İlânı ve İlk Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergis*i, C. 26, S.1, 2006, 251-272.

Manetovic, Edislav, "Ilija Garasanin: Nacertanije and Nationalism", *The Historical Review / La Revue Historique*, C. 3, 2006, s. 137-173.

Sancaktar, Fatih Mehmet, "Balkan Savaşları Esnasında Osmanlı Hükümetleri", *100. Yıldönümünde Balkan Savaşları ve Edirne Sempozyumu*, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, Edirne 2013.

Sertoğlu, Mithat, "Balkan Savaşı Sonlarında Edirne'nin Kurtarılması Hususunda Hemen Teşebbüse Geçilmesi İçin Atatürk'ün Harbiye Nezareti'ni Uyarışına Dair Bilinmeyen Bir Belge", *Belleten*, 32 (128), Ankara 1968, 459-68.

Olgun, Kenan, "Asker-Siyaset İlişkilerinde Bir Dönüm Noktası Halaskâr Zabitan Grubu ve Faaliyetleri", *İlmi Araştırmalar Dergisi*, İstanbul 1999, 157-175.

Ökte, Sezai Kürşat, "Balkan Harbinde Bolayır Muharebeleri ve Şarköy Çıkarması (8-9 Şubat 1913)", *Atatürk Yolu Dergisi*, 74 (2024), 131-150.

Öztaş, Sezai, Koçan, Şenol "II. Balkan Savaşı'nda Doğu Trakya'nın Bulgar İşgalinden Kurtarılması", *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(INCSOS VIII Özel Sayısı), 2023, 273-297.

Öztürkçi, Eylem, "İttihat ve Terakki'ye Muhalif Bir Duruş: Ahmet Muhtar Paşa", *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(19), 2025, 417-429.

Pınar, Hayrettin, "1866 Girit İsyanı ve Giritli Aileler Meselesi", *Humanitas - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(19), 2022, 214-231.

Rodoplu Yıldırım, Fatma, "Bulgar Milli Uyanışı ve Bulgar Milliyetçiliğinin Özellikleri", *Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 1, 2020, s. 85-104.

Sancaktar, Caner, "Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti ve Siyasal Mirası", *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2 (2) 2011, (27-47).

Savran, Hakan, "Balkan Savaşlarında Şarköy Çıkarması ve Bolayır Muharebesi", *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi (ABAD)*, 7 (14), 2024.

Şallı, Hakan, "Balkan Savaşları'nda Edirne'de Görev Yapan Türk Savaş Muhabirleri", *History Studies*, 14 (3), 2022, 679-709.

Tekeli, İlhan, "Makedonya İç Devrimci Örgütü ve 1903 İlinden Ayaklanması", *Cumhuriyetin Harcı 1: Köktenci Modernitenin Doğuşu*, Yay. Haz. İlhan Tekeli, Selim İlkin, 3. bsk, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.

Temizer, Abidin, "İkinci Balkan Savaşı'nda Romanya", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 7, S. 31, ss. 403-413.

Turan, Tufan, "İspanya Elçilik Raporlarında 1875 Hersek İsyanı", *Belleten*, C. 82, 2018, s. 627-673.

Yavuz, Nuri, "Birinci Balkan Harbinde Şark Ordusu", *Balkan Savaşları ve Edirne*, Trakya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, C. I. Edirne 2020.

Yiğit, Ahmet, "I. Balkan Savaşında Edirne Müdafaasının Önemi", *Türk Yurdu Mecmuası,* 100. Yılında Balkan Harbi, 303 (2012), 154-165.

Yüksel, Nahit, "Tanin (1922-1925)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 33(95), 2017, 1-38.

6. Ansiklopedi Maddeleri

Gencer, Ali İhsan "Ayastefanos Antlaşması", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 1991, s. 225.

Gencer, Ali İhsan, "Berlin Antlaşması", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul 1992, s. 516-517.

Görgülü, İsmet, "Balkan Savaşı'nda Atatürk", *Atatürk Ansiklopedisi*, s. 1.

https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/685/Balkan_Sava%C5%9F%C4%B1%E2%80%99nda_Atat%C3%BCrk Erişim tarihi: 18.02.2025.

Hanioğlu, M. Şükrü, "Meşrutiyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 29, Ankara 2004, s. 388-393.

Huyugüzel, Ömer Faruk, "Tanin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 39, İstanbul 2010, s. 565-567.

Karcı, Erol, "Alemdar Gazetesi", *Atatürk Ansiklopedisi*, s. 1-5. https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/1180/Alemdar-Gazetesi Erişim tarihi: 24.01.2025.

Küçük, Cevdet "Babı Âli Baskını", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 4, Ankara 1991, s. 389-90.

Tekin, Mehmet, "Tercüman-ı Hakikat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 40, İstanbul 2011, s. 497-498.

Yazıcı, Nesimi, "İkdam", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 22, İstanbul 2000, s. 24-25.

7. Tezler

Atalay, Nejla, *"Mehmed Nihad'ın 1328-1329 Balkan Harbi Trakya Seferi" Adlı Eseri ve Tahlili*, (Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Doktora Tezi), Edirne 2024.

Efeoğlu, Melik, *Çatalca Bölgesi Savunma Yapıları ve Koruma Sorunları*, (İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı Restorasyon Programı Doktora Tezi), İstanbul 2021.

Özbek, Ahmet, *Balkan Savaşlarında Kırklareli (Kırkkilise)*, (Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Kırklareli 2018.

Şeh, İsra, *Balkan Tarihinde İlinden İsyanı ve Kruşevo'da Hükümet Kurma Girişimi*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2021.

Pulat, Birgül, *Osmanlı Basınında 1904-1905 Rus-Japon Savaşı*, (Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2013.

8. İnternet Kaynakları

Mehmet Tahir Öncü, "Imhoff Pascha", https://translex.ege.edu.tr/tr-6286/imhoff_pascha.html. (Erişim tarihi: 25.08.2025.)

EKLER

EK 1:

Kaynak: "Bazı mahafilimizin o kadar korktukları Bulgar askeri ne haldedir?", *İntihâb-ı Efkâr*, nr. 643, 10 Ocak 1913, s. 1.

EK 2:

Çatalca ordusu ümerasından bazıları-Harekâttan biraz evvel

Kaynak: *Şehbal*, C. 4, S. 79, 28 Temmuz 1913, s. 125.

EK 3:

Çatalca ordusunda harekât hazırlığı

Kaynak: *Şehbal*, C. 4, S. 79, 28 Temmuz 1913, s. 125.

EK 4:

Çatalca'da Sol Cenah Kumandanlığı ve Erkân-ı Harbiyesi

Kaynak: *Şehbal*, C. 4, S. 78, 14 Temmuz 1913, s. 109.

EK 5:

Çatalca ordusunda zabitandan bir grup- Azimet hazırlığında

Kaynak: *Şehbal*, C. 4, S. 79, 28 Temmuz 1913, s. 125.

EK 6:

Bataryaları 17 Kasım'da Çatalca hatlarının savunulmasında kilit rol oynayan 2'ci Topçu Alayından Binbaşı Mahmud [Mehmet] Ali Bey askerî ataşelere Bulgar şarapnellerini gösterirken.

Kaynak: *L'Illustration*, No. 3642-527, 14 Aralık 1912, s. 532.

EK 7:

BATAILLE DE TCHATALDJA (17 NOVEMBRE). — Le colonel Yossilief, commandant le 19e d'infanterie, le major Martchef, du 5e d'artillerie, et un groupe d'officiers examinant les positions turques au moment de l'ouverture du feu.

Çatalca Muharebesi (17 KASIM) Albay Yosef, 19. Piyade Komutanı, 5. Topçu'dan Binbaşı Martchef ve bir grup subay ateş açıldığı sırada Türk mevzilerini inceliyor.

Kaynak: *L'Illustration*, No. 3642-527, 14 Aralık 1912, s. 529.

EK 8:

Obusiers de 120 à tir rapide, de fabrication française, au parc d'Ermenikeui.

Ermeniköy'de Fransız yapımı 120'lik obüs.

Kaynak: *L'Illustration*, No. 3642-527, 14 Aralık 1912, s. 527.

EK 9:

Le commandant Fethi bey (le deuxième à partir de la gauche)
devant sa tente, à l'état-major du 2e corps d'armée à trois kilomètres d'Hademkeui.
A sa droite, le colonel Youssouf Izzet bey, chef d'état-major.

Binbaşı Fethi Bey (soldan ikinci) Hadımköy'e üç kilometre mesafedeki 2'nci Kolordu karargâhındaki çadırının önünde. Sağında Kurmay Başkanı Albay Yusuf İzzet Bey.

Kaynak: *L'Illustration*, No. 3642-527, 14 Aralık 1912, s. 533.

EK 10:

Düşmanı takip etmek üzere bir topçu bataryasının Çatalca'da ileri harekâtından evvel alınan bir resmi.

Kaynak: *Resimli Kitap*, C. 8, S. 46, 13 Aralık 1912, s. 757.

EK 11:

Son Çatalca Muharebesinde yararlılıklar göstermiş olan gönüllü Çerkes süvarilerin İstanbul'dan meydan-ı harbe azimeti

Kaynak: *Resimli Kitap*, C. 8, S. 46, 13 Aralık 1912, s. 755.